

ШБ/2Р
У-46

Маһмуд Чэлэбов

ШАРВИЛИ

Лэзки халг гәһрәманы
Шарвили һаггында
дастан-поема

Бакы - 2001

Әфсанәжә чеврилмиш гәһрәман

Редактор: АКИФ ШАҢВЕРДИЈЕВ

М.Чәләбов. Шарвили. Дастан-ноема. Бақы,
2004-чү ил, 500 сәһифә.

Китабда ләзки халгынын дилдән-дилә кәзән, нагыллашан, дастанлашан халг гәһрәманы, гејри-ади тәлеји, кучу, гүввәти олин Шарвилинин һәјатындан сөһбәт ачан Маһмуд Чәләбов чалышыб ки, охучусуну гәһрәманы илә јахындан таныш этсин, мәгдүбедиләмәз Шарвилини һәмәја севдирсин.

Китаб мүәллифин илк әсәридир вә биринчи дәфәдир ки, дәрч олунур.

ISBN 9952-29-044-6

© М.Чәләбов

Шарвили һаггында чохлары јазмыш вә мүхтәлиф фикирләр сөјләмишдир. Ләзки шифаһи халг әдәбијјатынын ән көзәл абидәләриндән бири олан “Шарвили” дастаны ләзки халгынын шаһ әсәридир. Бу әсәр мүәллифин дедијинә көрә ону чохдан марагландырымыш. Вә о, бир нечә ил онун јазылмасы үчүн материал јығыб һазырламышдыр. “Шарвили” епосунун вә онун баш гәһрәманы Шарвилинин ады илә бағлы дастан, нағыл вә рәвајәтләр ләзки халгыны һәмишә јаделли ишғалчыларә гаршы мүбаризәјә руһландырымыш, онларын кәләчәјә олан үмид вә инамларыны мөһкәмләндирмишдир.

Һәр бир гәһрәман тарихи шәхсијјәт кими мөвчуд олур, кестәрдији икидији илә јадшашларда галыр, заман кечдикчә онун һәјаты, гәһрәманлығы дастана чеврилир, халгын јарадычылығында вәтәндашлыг һүгугу газаныр.

Мүәллифин фикринчә Шарвили ады халг арасында лап гәдимдән, ерамыздан чох-чох әввәл мөвчуд олмушдур. Мүәллиф јазыр:

*“Бу рәвајәт гәдимдән дилләр кәзәр,
Чох мараг догурар сөјләсәм әкәр.
Гәдим заманларда бизим Гафгазда,
Һүнәрли, икид бир Ләзки тајфада,
Јетишир нәчиб, икид бир пәһләван,
Илаһи бир гүввәјә малик олан.
О күндән ки, јохдан вар олду чаһан,
Дүнјаја кәлмәмиш елә пәһләван”.*

Бурадан мәлум олур ки, “Шарвили” дастанын чох гәдим тарихи вар. “Шарвили” дастанынын мүеллиф Маһмуд Чәләбовун илк гәләм әсәридир. Одур ки, дил вә үслуб хәталары үзүрлү һесап олунамалыдыр. “Шарвили” гәһрәманлыг дастанына аид материалларла јахындан таныш олдугда, көрүрүк ки, онун гәһрәманы Шарвили каһ реал, каһ әфсанәви гәһрәман, каһ да мүдрик фикрә малик, ағыллы, әдаләтли, мөчүзәләр јарадан бир пәһләвандыр.

Мүеллифин етирафына көрә бу әсәри јазмаг үчүн о, Шарвили һаггында јазылмыш мүхтәлиф китаблары нәзәрдән кечирмиш, халг арасында јајылмыш дастан, нағыл вә рәвәјәтләрдән истифацә етмишдир.

Әсәр чох мараглыдыр, охуругча мараг доғурур. “Шарвили” дастан-поемада чохлу һикмәтли фикирләрә раст кәлинир.

Белә күман едирик ки, ләзки халгынын вәтән-пәрвәр оғлу Маһмуд Чәләбовун гәләмә алдығы “Шарвили” дастан-поемасы охучулар тәрәфиндән рәғбәтлә гаршыланачаг, мүеллифинә бөјүк шөһрәт газандырачагдыр.

Акиф ШАҲВЕРДИЈЕВ

ИЛАҢИДӘН РИЧА

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим дежиб,
Бөжүк илаһидән гүввәт диләжиб,
Гәләмә алырам зәнкин бир әсәр,
Онун һәр мисрасы бир һикмәт бәзәр.
Әдаләтли Танрынын ады ки, вар,
Һәр бир башланғыча ачардыр, ачар.
Нә башласан, одур әввәли, сону,
Кәл Танры адыҗла гуртар сән ону.
Арзуна чатмагчүн ондан күч дилә,
Һәјат јаранмышдыр, онун әлилә.
Арифләри фәзиләтә сәсләјәр,
Немәт севәни немәтилә бәсләјәр.
Күнаһы әфв едән, силән дә одур,
Бәшәрә мәрһәмәт едән дә одур.
Һамы бағлыдыр ондакы тәгдирә,
Һагг јолу кәстәрән одур фәгирә.
Чанлы-чансыз, бу һәјатда нә ки вар,
Биз онун гулујуг, одур һөкмүдар.
Кәмәксиз бичарәјик, дүнјада биз,
Бу дүнјада, онадыр үмидимиз.
Еј бүтүн варлыгларә һәјат верән!
Килдән дүзәлмишә нәфәс, чан верән!
Арзума чатмагчүн, вер мәнә гүввәт,

Күнаһым вардырса, вер мәнә мөһләт.
Бир күн бу дүнјадан көчмәли олсам,
Әлими һәјатдан үзмәли олсам,
Бу јаздығым әсәр, дүнјада галсын,
Гој бәшәр, мәни дә бир јада салсын.
Ивим галар торпағымда, дашымда,
Адым галар, елимин јаддашында.
Илаһи, бағышла, будур сон сөзүм,
Үстүмүздә олсун һәмишә көзүн.

КИТАБЫН ЖАРАНМАСЫ

Халг дилиндөн дастанлары бир заман,
Ешитдикчә топладым заман-заман.
Мүдрикләрин белә бир мисалы вар:
“Дамла-дамла жығарсан, дәниз олар”.
Бу мүдрик кәламы јадыма салдым,
Хејли дастанлары жығыб сахладым.
Фикир ојанды гәлбимдә бир заман,
Бүтүн жығдығым дастанлары һаман
Бөјүк бир әсәр кими јазсам әкәр,
Онун шөһрәтилә башым јүксәләр.
Ағыллы, биликли адамлар ки, вар,
Һәмин дастанларын ашиги олар.
Тәрәддүд едирдим узун бир заман,
Јазырдым, галырды өзүмдә һаман.
Фикирләшдим: олмаз артыг көзләмәк,
Лазымдыр достларын фикрини билмәк.
Достлардан вар иди садиг бир нәфәр,
Јанымда әзизди о, чаным гәдәр.
Өз фикримни ачыб она сөјләдим,
Белә бир ишә чох мејлим вар дедим.
Достум сөјләди ки, сәнә афәрин,
Тутдуғун јол ки вар, һагг јолдур јәгин.
Тапыб лазым олан китаблары мән,

Кәтиррәм, јолундан кери дәнмә сән!
Чәсарәтлә ал нәзмә Шарвилини,
Ач көстәр, о икидин гүдрәтини.
Сөјләди: - Кәл апар әлимдә нә вар,
Аталар сөзүдүр: ахтаран тапар.
Көмәјимдир, әлим чатса һәр нәјә,
Ағыз ачма һеч башга бир кимсәјә!
Достумун сөзләри мәнә руһ верди,
Сән әзмлә, тез јазыб, јарат деди.
Деди: - Горхутмасын сәни еһтијач,
Һәр бир чәтинлијә вардыр бир әлач.
Дедим: - Әјәр тале оларса көмәк,
Јазыб бу китабы битирәм кәрәк.
Бу әсәрлә мән өз арзума чатым,
Онунла галсын чаһанда адым.

I фәсил

МУДРИК ГОЧА КАС БАБАНЫН СӨЛЛӘДИКЛӘРИ

ШАРВИЛИ НАГГЫНДА
РЭВАЈЭТЛӘР

ШАРВИЛИНИН ГАМӘТИ

Мүдрик гоча сөjlәди бир рэвајәт ,
Деди: - Бу, гәдимдә олубду әлбәт.
Елә о замандан дилләрдә кәзә,
Чох мараг доғурар сөjlәсәм әјәр.
Гәдимләрдә олуб белә бир китаб,
Шарвили наггында дастан биһесаб.
Узун илләр о кәзди әлдән-әлә,
Һәр кәс истәрди ону әзбәр билә.
Гафгаз торпагында, ләзки мәканда,
Һүнәрли, икид бир ләзки тајфада.
Јетишир нәчибзадә бир пәһләван,
Илаһи бир гүввәјә малик олан.
Әдаләтлә бәзәнсин чаһан дејиб,

Бүтүн өмрүнү бу ишә сәрф едиб.
Деди: - Мәнәм јер үзүндә пәһләван,
Бу нагт мәнә әта олмуш худадан.
Јаманлыгла олмајыб онун иши,
Һалаллыг кешијиндә дуруб киши.
Деди: - Худадыр бизә ишдә дајаг,
Һәр бир ишдә, биз дә она јалвараг.
О күндән ки, јохдан вар олду чаһан,
Дүнјаја кәлмәмиш елә пәһләван.
Шарвилидир ады икид, чаванын,
Дүшмүшдү дилләрә шөһрәти, шаны.
О гүввәт, шүчаәт, онда ки варды,
Истәсә дағы-даг үстә гојарды.
Јаратмыш башга чүр, ону хәлг едән,
Мөчүзә көндәрмиш ону көјләрдән.
Ат сағрысыдыр санки һәр голу,
Дөшү фил дөшүдүр, чөһрә ган долу.
Күрәји даш гаја, гамәти чинар,
Онун көркәминә бахан мат галар.
Дејәрсән ки, маһир бир һејкәлтәраш,
Ону гәлибләјиб поладдан бирбаш.
Кимин чүрәти вар, чыхсын габаға,
Пәһләванын гаршысында дурмаға.
О гачдығы заман күләк әсәрди,
Ајағын алтында јер титрәјәрди.
Онун шөһрәтилә танышдыр чаһан,
О Рәһмандан гүввәт алмыш пәһләван.
Јемәји беш буға чәмдәји иди,
Ијирми инәјин сүдүн ичәрди.
Елә ки, голлара гүввә кәләрди,

Көтүрүб чийнинә дагы кедәрди.
Гојун отармагы севәрди чаван,
Елә бил анадан доғулуб чобан.
Сәһәр даға кедиб, ахшам кәләрди,
Онун бүтүн күнү дағда кечәрди.
Овчулуға варды онун һәвәси,
О, өтәрди ох атмагда һәр кәси.
Ајда бирчә дөфә ова чыхарды,
Онун ову, бөјүк һејван оларды.
Овчулар ичиндә јох бәрабәри,
Онун овунун олмазды гәдәри.
Дөјүшләрдә о, бир шири-нәр иди,
Чаһан дүшмән ола, кери дөнмәзди.
Белә бир әр иди, о чаван оғлан,
Һамынын севдији икид, гәһрәман.

ШАРВИЛИНИН АНАСЫ ҺАГГЫНДА РӘВАЈӘТ

Чохлаһлыг дөврүндән кетди сөһбәт,
Кас баба сөјләди, белә рәвајәт:
- Гафгаз торпағында, гәдим заманда,
Мәскән салмыш ләзки тајфаларында.
Бир чох аллаһлара ситајиш варды,
Һәмин аллаһлара халг инанарды.
- Шәмәр адында бир Илаһә варды
Јер онун күчүнә ишыгланарды.
Күнәшдән тач гојуб чыханда мәләк,
Чаһан парлајарды бир ширмајытәк.
Бу илаһә, һәр ишә гадир иди,
Тохумаг ишиндә чох маһир иди.
Хејли вахт иди о, бекар галмышды,
Бекар галмаг ону дарыхдырмышды.
Деди: -Гој тохујум кичик бир халча.
Бәлкә бу иш бир аз көнлүмү ача.
Күнүн шүасындан, ајын нурундан,
Ипләри назик һөрүмчәк торундан
Тохуду бир халча, кечди нечә күн,

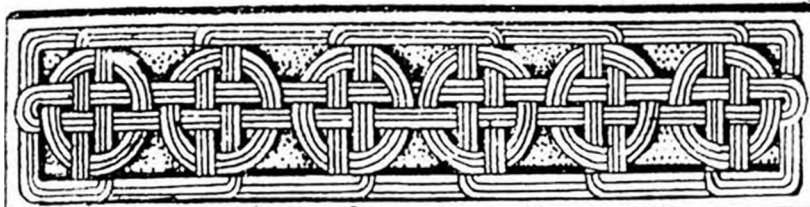
Чешнидә әкс етди јер үстү бүтүн.
 Һәр күн бир аз бу халаны тохујур,
 Бу да илаһәјә мәшғулат олур.
 Һәмнин ишләр баша чатыр бир заман
 Сәрир јерә, Шәмәр бахыр кәнардан.
 Илаһә бу ишдән чох разы галыр,
 Севинәрәк халчаны гучаглајыр.
 Шадлығындан үзү күлүр Шәмәрин,
 Гәһгәһәси көјә галхыр Шәмәрин.
 Дејир: - Аман, буну мәнми јаратдым,
 Көзәлликдә јер үзүнә охшатдым?!
 Дәриндән аһ чәкир, јумуб көзләри,
 Нәфәсиндән дүшән нур зәррәләри.
 Халча үстә дүшүб исладыр јери,
 Халча дөнүб олур көзәл пәри.
 Бу көзәл гыз башлајыр рәгс етмәјә,
 Сәрһәдсиз көјләрдә учуб-сүзмәјә.
 Мави дон кејинмиш бу көзәл пәри,
 Учуб кәлиб гучаглајыр Шәмәри.
 Дејир: - Илаһи, мәни сән јаратдын?
 Јәгин ки, бунунла арзуна чатдын...
 Шәмәр дејир: - Гызым, олма нараһат,
 Долан көјүн једди гатын сән раһат.
 Мән биләрәм кәләчәкдә нејләрәм
 Бу һагда мән јахшы фикирләшәрәм.
 О күндән кечир нечә ајлар, илләр,
 Бөјүдү, јаша долду о шух дилбәр.
 Боју сәрв, үзү күл, бели нејгәләм,
 Чох ағыллы, кәклик јеришли сәнәм.
 Одур нур чырағы-күнәшә бәнзәр,

Илаһи, дэјмәсин она бәд нәзәр.
Шәмәр фикирләшди, гыза ад гојсун,
Бу пәријә о ад јарашан олсун.
Илаһә гызына ад гојур-Көјләр,
Јенә дә арадан кечди чох күнләр
Шәмәр асимандан бир нәзәр салыр,
Јерин көзәллијинә о, һејран галыр.
Илаһә чағырыб деди Көјләрә:
- Сабаһ сәни көндәрәчәм мән јерә.
Тажын јохдур, көзәл гызсан бир дәнә,
Күл-чичәкли јер јарашар бил сәнә.
Шәмәр тәрифләди јери Көјләрә,
Һәмин күн Көјләри көндәрди јерә.
Көјләр кен сәмадан дүшәндә јерә,
Јердә јаранмышды көзәл мәнзәрә.
Баһар фәсли иди, һәр јанда чичәк,
Бу гызын үзүнә күлдү һәр ләчәк.
Көјләр чәннәт сајды јери, торпағы,
Өзүнә хош билди, јердә галмағы.
Бир нечә вахт кәзиб-долашды јери,
Тәнһалыгдан, һеч олмады хәбәри.
Һәр күн тәк кәзәрди чәмәни, чөлү,
Сејр етди һәјаты сәма бүлбүлү.
Бир хејли вахт кечди, кәлди бир заман.
Көјләр тәнһалыгдан дарыхды јаман.
Јада салды Шәмәр дејән сөзләри,
Додаг бүздү, гәм-јаш төкдү көзләри.
Торпаға үз гојуб дуа ејләди,
Үрәји дөзмәди, аһ чәкиб деди:
-Нә гәдәр мән тәкәм, јохдур бир адам.

Чэтин ки, чэннэтдэн бир лэззэт дадам.
 Илаһи Шәмәр көждән јерә бахды,
 Гызы тәнһа көрүб, о да дарыхды.
 Гыз деди: - Белә чәннәт нәјә лазым?
 Көждән бир сәс кәлди: Дарыхма гызым!
 Тәнһалыг гуртарар, һәјат дәјишәр,
 һәр ишин дүзәләр, јеринә дүшәр.
 Вахт кәләчәк ки, о чәмән, чичәк,
 Сәнин һәјатына тәсир едәчәк.
 Чох чәкмәз растына бир инсан кәләр,
 Сәни евиндирәр, сәнә севиләр.
 Кечәчәк һәјата бу арзу, диләк.
 Танры һәр ишиндә олачаг көмәк,
 Сәнинтәк көзәл һеч вахт јердә галмаз,
 Аллаһлар буна һеч чүр разы олмаз.

ШАҢ ШАРВАЛ

Шаһын оғлу Шарвал, о алимәгам,
 Онда варды атаја чох етирам
 Он догуз јашына чатмышды һаман,
 Һүнәр саһиби олду икид чаван.
 Гоча шаһ едирди оғлуна һөрмәт,
 Верирди оғлуна бөјүк нәсиһәт.
 Ишыглы јола зөвг едирди ону,
 Мөгсәди, шаһ етмәк иди оғлуну.
 Һәмишә дејәрди: - Шадам оғлум вар,
 Тахтыма, тачыма о саһиб олар.
 Ибадәт едиб халигә һәр заман,
 Өмүр истәјәрди падшаһ танрыдан.
 Ки, оғлуну бөјүтсүн шаһлыға хас,
 Шаһлыг тәчрүбәси олсун она хас.
 Заман кәлди галмады шаһда о һал,
 Ијирми јашына чатмышды Шарвал.
 Чағырды оғлуну шаһ өз јанына,
 Өлүм ајағында деди оғлуна.
 Деди: - Оғум, инди артыг кедирәм,
 Вахтым чатыб, дүнјаны тәрк едирәм.
 Тахты, тачы тапшырды өз оғлуна,

Тапшырды вәзирә, көмәк ол она!
Шарвал шаһдыр инди Алпан јурдуна,
Јолдан чыхмыш олса, гајтар јолуна.
Оғул ата тахтында тутду гәрар,
Гызылдан баша тач гојду һөкмдар.
Чаван оғлан бир һәфтә чәкди фәган,
Кәдәрләнди атанын вәфатындан.
Бир һәфтәдән сонра о кәнч һөкүмдар,
Гојуб тачы, тәхтиндә тутду гәрар.
Олуб шаһлыг өзми онун рәһбәри,
Далынча апарды Алпан елләри.
Пәрәстишлә јада салыб кечмиши,
Әдаләтлә верди баша һәр иши.
Деди: - Бәшәрдир аләмин зијнәти,
Бүтүн варлығын ондадыр гијмәти.
Она көстәрдиләр бөјүк етирам,
Кәлиб һәр јердән бөјүкләр тамам.
Чаван шаһ Шарвал тәкәббүрлү иди,
Һеч вахт, ишиндә јүнкүллүк севмирди.
Ов етмәји чох севәрди чаван шаһ,
Бүтүн рәијјәтлә олуб хејирхаһ.
Һәр бир тајфаја вериб лајиг мөгам,
Һәмин мөгамла едәрди етирам.
Бүтүн тајфа дилләрин билирди,
Тајфа башчылар она баш әјирди.
Олуб бүтүн ел ичиндә меһрибан,
Адил олду мәзлумлара әл тутан.
Шарвал шаһа јар олду һәр бир зәфәр,
Деди: - Зәфәр чалар, ким ели севәр!
Чатар пак мөмин кими шан-шөһрәтә,

Јетәр даими иззәтә, һөрмәтә.
Ијирми беш јашына чатмышды шаһ,
Һәлә һеч бир гыза салмамыш тамаһ.
Деди: - Чаван бир шаһ евләнсә әкәр,
Олар бир өвлады, ләззәт көрәр.
Субај галса әкәр һәр кәс шаһ олан,
Ондан һәр ан бүтүн халг чәкәр зијан.
Нәдир фикри бу барәдә мөбидин,
Деди: - Бу һагда фикрини шәрһ един!
Бир гоча мөбид дуруб деди: - “Еј шаһ,
Кәлин, һәгт верән әмри рәһбәр тутаг.
Субајлыг шәриәтчә олмуш јасаг,
Деди: - Пак, адил, бөјүкдүр худа,
Она бағлыдыр, үмид дә, горху да.
Бөјүк, ја кичик, һәр киши евләнәр,
Нә диндән, нә адәтдән үз дөндәрәр.
Киши арвад, арвад да әр ахтарар,
Ағыллы адамлар буну билмәз ар.
Әлбәттә, шаһ евләнсә јахшы олар”
Шарвал шаһ мөминә тәшәккүр етди,
Бу һагда кәрәк фикирләшәм, деди.

ШАВАН ШАҢ ШАРВАЛЫН КӨЛЛЭРЭ РАСТ КӨЛМӘСИ

Шаһ Шарвал бир күн чыхмышды ова,
Бир нечә нәфәрлә ат гова-гова.
Ағыллы вәзир дә янында иди,
Ов етмәк бу шаһын бир шакәријди.
Шаһдағ әтәјиндә көзәл бир чәмән,
Һәр тәрәф лаләләр, нәркиз, јасәмән,
Кениш бир чәмәнә салдылар јолу.
Һәр вахт бура олурп һејванла долу.
Чыхарды Туридән онлар сүбһ сәһәр,
Чапмагда чатмазды шаһа бир нәфәр.
Күнорта овлаға јетәрди онлар,
Күл-чичәк ичиндә итәрди онлар.
Шаһ чох вурулмушду, бу көзәл јурда,
Истәдији ову тапарды бурда.
Гәдәм басчаг һејван долу чөлүнә,
Фүрсәт дүшәр овчуларын әлинә.
Бу дәмдә шаһ көрдү јахындадыр тур,
Кәмәнди әлиндә тез һазыр тугур.
Чалышыр, көзүндән гојмасын ону,
Етсин кәмәндиндә әсир овуну.

Бу заман гачараг Тур көздән итир,
Вәзирлә шаһ онун далынча кедир.
Тур гачыр мешәјә, нијјәтдән акаһ,
Уғурсуз овундан кәдәрләнир шаһ.
Дејир: вәзир, бәхтим кәтирмир, нејчүн,
Һәдәр јерә ат чапмышыг бүтүн күн?!
Шаһла вәзир гајытмаг истәјәндә,
Узагдан көрүрләр кимсә чәмәндә.
Шаһ дејир вәзирә: - Ову бурахдыг,
Ат чапдыг чәмәндә, овсуз дарыхдыг.
Кедәк, бахаг көрәк, орда ким кәзир.
Марагла, кедирләр. Шаһ илә вәзир
Нә көрсә јахшыды, бир көзәл мөләк,
Күл јығыр чәмәндә тәнһа көзәрәк.
Елә ки шаһ көрдү көзәл никары,
Ағлыны башындан алды шикары.
Синәсиндә үрәк, дејүндү бәрк-бәрк,
Деди: - Вәзир, шикарым олду мөләк.
Һәмән анда, сөздән ишә кечди шаһ,
Она лајиг әр мәнәм, деди падшаһ.
Шаһ деди: - Бәхtimi јохлајым көрәк,
Кимдир бу назәнин, өјрәним көрәк.
Шаһ тез аты гыза сары дөндәрди.
Гыза јахынлашыб, “хош көрдүк” деди.
Утанчаг Көјләрин ал үзү варды,
О да лалә тәкин јанды, гызарды.
Шаһ дүшдү атындан сакит, биәмәл
Дајанды өнүндә, синәсиндә әл:
- Хош кәлдин өмрүмә, лаләли баһар,
Билмирдим улдузум бурада парлар.

Худаја, ајдырмы, күнәшдир, нәдир,
Јохса, бәхтимә дүшмүш хәзинәдир?
Гыз субај шаһын гәлбинә од салыр,
Шаһ диз чөкүб, гызын көнлүнү алыр.
Јалварыр: - Әдаләтли пәрвәрдикар,
Бу көзәл мәхлугу ејлә мәнә јар.
Вәзир атлыларла кәнарда дуруб,
Бахырды бу сәһнәјә валех олуб.
Чаван шаһ Көјләрә гибтә едирди,
Әлини дөшүнә гојуб дејирди:
- Ијирми беш илдир ки, мән кәлмишәм,
Бу көзәл һәјатда өмүр сүрмүшәм.
Белә баш әјмәдим һәлә һеч кимә.
Инди ахтардығым дүшүб әлимә.
Сәни худа көндәрибдир мәнә јар,
Разы ол, бир јердә олаг бәхтијар.
Етираз етсәниз бу гисмәтимдән,
Олурсуз гисмәти алмыш әлимдән.
Әдаләтли шаһам, мәчбур етмирәм,
Бу ишдә мән һагсызлыға кетмирәм.
Көјләр Шарвал шаһа деди: - Ај чаван,
Мән дә сәни гәлбдән севмишәм, инан.
Нечә вахтдыр, көјдән јерә кәлмишәм,
Бу јердә мән, тәнһалыгдан безмишәм.
Сәнин саф гәлбин, гәлбими диндирди,
Мәним гәмли көнлүмү севиндирди.
Инди мәнә сөјлә, көрәк кимсиниз?
Шарвал деди: - Шаһыјам бу дијарын,
Саһибийәм бу өлкәнин, дағларын.
Адым Шарвал, өзүм субај шаһам мән,
Ов далынча биз чыхмышыг сәһәрдән

Доғрусуну сөјләјирәм мән сәнә,
Шикарымыз гачмышды бу чәмәнә.
Овум әлдән чыхды, гәм мәни сыхды,
Вәзир дә мәнимлә буна дарыхды.
Инди вәзирим дә бәјәнир сәни,
Билир шаһы тәкдир, јохдур севәни.
Инди сән чыхмысан мәним гаршыма
Сәадәт гушутәк гондун башыма.
Шарвал Көјләрә чох хош сөзләр деди,
Көјләр дә бу шаһа разылыг верди.
Шаһ сорушду: - Адын нәдир, ај мәләк?
Севкилимин адыны биләм көрәк.
- Мән көјдән кәлмишәм, адым Көјләрдир,
Кәлән күндән мәним күнүм кәдәрдир.
Анам деди: - Көзәл гызсан, бир дәнә,
Күл-чичәкли јер јарашыр бил сәнә.
Дејиб көндәрди мәни көјдән јерә,
Бахыб разы олдум, јерә бир кәрә.
Чәннәтә охшатдым мән бу торпағы,
Өзүмә хош билдим бурда галмағы.
Шарвал деди: - Афәрин көјләр гызы,
Мән өз гисмәтимдән галмышам разы.
Анан сәни мәнә һәдијјә едиб,
О мави көјләрдән јерә көндәриб.
Гызын сәһбәтиндән фәрәһләнәрәк,
Севинчдән ганадланыб шәнләнәрәк,
Шадлыгла миндиләр, өз атларына,
Чапараг чатдылар шаһ дәркаһына.

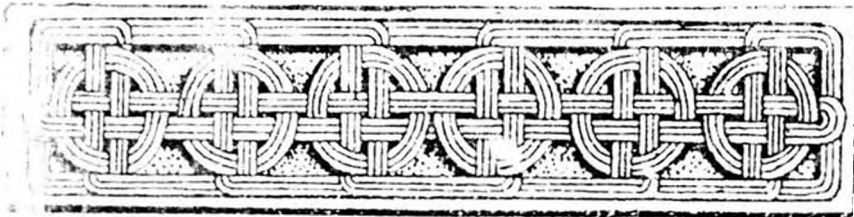

ШАҢ ШАРВАЛЫН КӨЛЛӘР ГЫЗЛА ЕВЛӘНМӘСИ

Тој күнүнү шаһ өзү елан етди,
Бу тојун сәдасы һәр јана кетди.
Һәр елдән, обадан гонаглар кәлди,
Шарвалын шәнинә тәбрик жүксәлди.
Тој, бүсат гурулду, бөјүк сарајда,
Халг бајрам едирди, беләјди гајда.
Сүфрәләр һәр чүр јемәклә долду,
Шәнлик етмәк һамыја гисмәт олду.
Узаг елдән гонаглары чох иди,
Һәдијәнинн сај-һесабы јох иди.
Һәр кәс өз јерини тутуб отурду,
Бу заман шаһ, тахтдан ајаға дурду.
Тоја кәләнләри о, саламлады,
Һамы дуруб Шарвалы алгышлады.
Шаһ бу заман гыса бир нитг сөјләди.
Гонаглара “хош кәлмисиниз” деди.
Деди: -Бу тој елимин шадлығыдыр,
Һәјатым да, бах бу тојла бағлығыдыр.
Гулам худалара, гисмәтимлә мән
Онларын күчүнә чох хошбәхтәм мән.
Бу күн истәјимчә дөнүб рузикар,

Һәјатымда чичәк ачыр бу баһар.
Көјләри көјләрдән чичәктәк дәриб,
Сүбһ Аллаһы Шәмәр мәнә кәндәриб.
Нитгини гуртарыб Шарвал отурду,
Бүтүн мәчлис, һамы ајаға дурду.
Јерләрдән дедиләр: - Әзиз һөкмдар
Јашајын Көјләрлә, олун бәхтијар
Сәәдәт, хошбәхтлик, бәхтиниздәдир,
Бүтүн көзәлликләр севкиниздәдир.
Ләзки рәгсләриндән титрәди сарај,
Рәгс едиб икидләр, чәкдиләр һарај.
Чаванлар башлады сонра јарыша,
Галибләр көрүлдү лајиг алгыша.
Једди күн, једди кечә тој чалдылар,
Чаванлар евләниб хошбәхт галдылар.
Көјләрин үмиди ачылды күлтәк,
Сармашыгтәк сарылды шаһы көрчәк.
Кечә сәһәрәчән јатмады Шарвал,
Ешгин шәрбәтини ичди далбадал.
Сәһәр Көјләр јухудан дуруб һаман,
Јатаг отағында јарады саһман.
Деди: -Мәни чох шад етдин еј һөкмран,
Итаәт едәр әмринә бу чаһан,
Учалсын чамалын Күнәшә, Аја,
Сәнин кими шаһ кәлмәмиш дүнјаја.
Сәхавәт, әдаләт, ағыл канысан,
Адынла фәхр едир бүтүн Ләзкистан.
Сонра о Худаја дуа ејләди,
Букүнкү бәхтинә алгыш сөјләди.

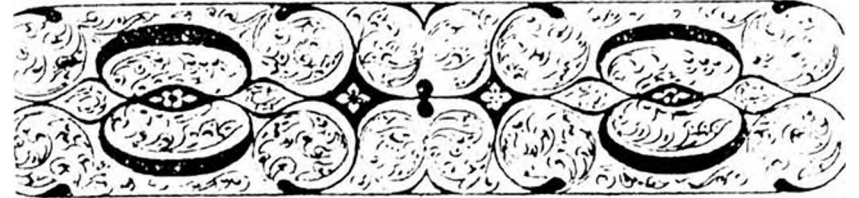

КӨЛӘРИН САРАЈДАН БАШ АЛЫБ КЕТМӘСИ ВӘ ШАҢЫН КӘДӘРЛӘНМӘСИ

Ағсаггал Кас баба тез кәсди сөзү,
Деди: - Ағыр кәлир, кериси дүзү.
Һәм чәтин, һәм кәдәрлидир сөйләмәк,
Һеч дилим кәлмәјир сонрасын демәк.
Мәһв едилсин, гәм кәтирән рузикар,
Бу кәнч шаһла, көр нә ојун ојнајар.
Дүз једди ил, једди баһар ки, кетди,
Шаһ бир өвлад үчүн, һәр шеј сәрф етди.
Олмады Шарвалын бирчә өвлады,
Кәлин Көјләр кечә-күндүз ағлады.
Батды гәмә, мөһтәшәм сарај ки вар,
Дәјишмәз заманын, демә сирри вар,
Көјләрин ушағы олмады шаһдан,
Һәр икиси мөһрум олду ушагдан.
Јазыг кәлин билмирди ки, нејләсин,
Дәрдинә бир чарә кимдән истәсин.
Көзәл кәлин нараһат олду тамам,
Шаһ деди: - Кәрәк дәрдә чарә тапам.
Көјләр күнәшдир, гәлбимә нур сачан,
Шаһа гајғыкеш вә мөһрибан олан,
Гыз һәјатын көзәллијин дүјмурду,

Судан кәнар чичәк кими солурду,
Шаһ сарај үзрә белә бир әмр верди:
“Ким һарда тәбиб вар, кәтирсин” деди.
Һамы шаһ әмринә тез әмәл етди
Һәрә бир әјаләтә үз тутуб кетди.
Кечди бир нечә күн, о вахтдан бүтүн,
Кәлирди тәбибләр сараја һәр күн.
Шаһын һүзуруна кәлән тәбибләр.
Һәрәси бир чүрә дәрман дедиләр.
Олмады көмәји, олмады чарә,
Јазыг гадын галды јенә бичарә.
Падшаһ Шарвалын күлмүрдү үзү,
Хәчаләт ичиндә кечә, күндүзү.
Чохдандыр кечәләр јатмыр о никар,
Јалварыб Аллаһа едир аһу-зар.
Күнү-күндән она дар кәлир чаһан,
Чыхыб кедир о галадан накаһан.
Һәмин чөлә, һансы ки, о кәлмишди.
Анасы Шәмәр ону көндәрмишди.
Хәбәри јох иди шаһын һеч нәдән.
Одур ки, далынча олмады кедән.
Өтүрдү арадан јенә хејли күн,
Сарајда вәзијәт дәјишди бүтүн.
Шаһ вәзири чағырды өз јанына,
Ки бу ишдә чатсын онун дадына.
Деди: - Көјләр сарајдан чыхыб кедиб,
Арвад бизи дәрд әлиндән тәрк едиб.
Тез тәдбир төк ки, Көјләри биз тапаг,
Биз бүтүн чөлләри кәрәк ахтараг.
Нечә сөйләмишди бөјүк һөкмдар,
Әмрә һазыр олду бүтүн атлылар.
Кетдиләр ки, ханымы ахтарсынлар.

Эмрә һазыр олду бүтүн атлылар.
Кетдиләр ки, ханымы ахтарсынлар,
Ону тапараг сараја гајтарсынлар.
Кәзәрәк ахтардылар һәр бир јери,
Тапа билмәдиләр јердә Көјләри.
Атлылар гајыдыб кәлди сараја,
Шаһ пешиман, сүкут чөкдү ортаја.
Ағсаггал данышды бөјлә бир гәдәр,
Падшаһын гәлбиндә көк салды сөзләр.
Деди: -"Бәлкә Көјләр чатыб чәмәнә,
Шаһдағын әтәјин ахтарын јенә!"
Нөкәрләр тәләсик кери дөндүләр,
Шаһдағ сәмтинә атлары сүрдүләр.
Шаһын әсди гәлби, гызарды үзү,
Түкәнди чарәси, гаралды көзү.
Әјләшиб тахтында, фикирләшди лал,
Јејиб јатмады, галмады онда һал.
Атлылар тәзәдән кәзди һәр јери,
Ахшам гајытдылар пешиман кери.
Шаһ деди: -Илаһи, сән көмәк елә,
Гојма русвај олум мән бүтүн елә.
Һарда олса ону бәладан сахла,
Гојма мәни Көјләрсиз јердә гала.

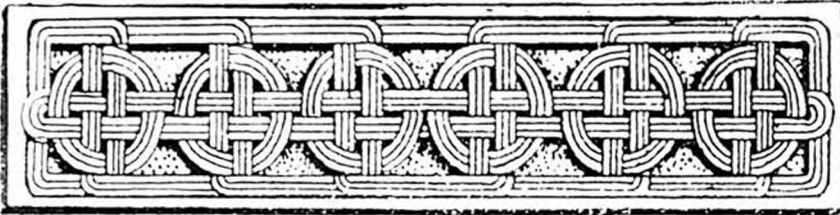

КӨЈЛӘРИН ЧӨЛДӘ ЈУХУ КӨРМӘСИ

Галадан баш алыб кедән о дилбәр,
Дүшмүшдү чөлләрә олуб дәрбәдәр.
Аз кәзди, чох кәзди, тапмады чарә,
Итирди һушуну Көјләр, бичарә.
Јорулуб тагәтдән дүшдү о мәләк,
Күл кими күнүнү күл етди фәләк.
Әл ачды көјләрә, көмәк диләди,
Худадан өзүнә көмәк истәди.
Деди: - Иш ки кәлиб чыхыб бу јерә,
Гајтар анам, гајтар мәни көјләрә,
Нејнәјирәм шан-шөһрәти инди мән,
Өвлад кәлмир мәним бош бөдөнимдән!
Бәһәрсиз сөјүдәм мән бу чаһанда,
Солмушам чичөктәк, јохам бу анда.
Кәдәр сыхды ону, өзүн унутду,
Отурдуғу јердә, ону јуху тутду.
Шаһ адамлары ону ахтарырды,
Көјләр чәмәнликдә ширин јатырды,
Јухуда көрүр Көјләр, гәлби долу,
Онун бир чәмәнә дүшүбдү јолу,
Учсуз, бучагсыздыр бу көј чәмәнлик,

Чүрбөчүр гушлар бурда едир шөнник.
Нә гәдәр һејван вар бу чәмәнликдә,
Јер јохдур чаһанда бу көзәлликлә,
Күл-чичәк јајылыб јерин үзүнә,
Көјләр чөләнк һөрүр бурда өзүнә.
Бу анда од аллаһы Алпан кәлир.
Атдан дүшүб Көјләрә салам верир.
Дејир: - Гыз сөһөрдән ахшама гәдәр,
Тәк чәмәнлә отуруб чөләнк һөрәр?
Алпан ата Көјләрлә сөһбәт едир,
Анан кәндәрибдир, кәлмишәм дејир.
Нә олуб сәнә, пәришансан нәдән?
Пәришанлыг төкүлүр үз-көзүндән.
Белә кәдәрләnmәк сәнә нә лазым,
Ач сөјлә дәрдини, мәнә ај гызым.
Дилә кәлиб деди о гәмли дилбәр:
- Гәлбимдә гүссә вар дағлар гәдәр
Олмур өвладымыз, нејнәјим де, мән?
Күндән-күнә әријирәм гүссәдән.
Инди једди ил, једди ај, једди күн,
Евләндијимиз күндән кечир бүтүн.
Амма өвладдан нишан јохдур биздә,
Јаман дәрд чәкирик, биз икимиз дә.
Динләјиб Көјләри сөјләди Алпан:
- Анан Шәмәр дә чох гәм чәкир, инан.
Изләјир о сәни, инан узагдан,
Зәифләјиб көзләри ағламагдан.
Һәр шикајәтини анан ешидир,
Чәкдијин дәрд ананы чох инчидир.
Ананын дедијин сәнә сөјләјим,
Онун мәсләһәтин гој сәнә дејим.
Шәмәрин сөзүнү Алпан сөјләјир,

Көјләрин дәрдинин дәрманын дејир.
Дејир ки гулаг ас, еј инчәбәдән,
Һәр шеј асылыдыр сәнин өзүндән.
Чәмөнә дүшмәјин јахшыдыр, инан,
Чәмән отларыдыр, дәрдинә дәрман.
Шәмәр нә дејирсә она әмәл ет,
Дәрдинә дәрман тап, буну, белә ет:
-Үч күн, күндә үч дәфә бу чәмәндән,
Чичәк јемәк тәләб олунур сәндән.
Үч күн сәһәр, бу чөлә тез кәләрсән,
Күлләрин үстүндән шеһи ичәрсән.
Бил, әјәр бу ишдә сәһвә јол версән,
Өмрүн һечә дәнәр, зәрәр чәкәрсән.
Доғулан ушағын гүсурлу олар,
Шаһын гәзәбләнер, гәзәбә долар.
Алпан атын миниб кедир гәфилдән
Көјләр јухусундан ајылыр бирдән.
Ајаға галхараг бир аз дајаныр,
Дејилән сөзләри јадына салыр:
“Үч күн, күндә үч дәфә бу чәмәндән,
Көј отлардан, чичәкләрдән јејәрсән.
Үч күн сәһәр чәмөнә тез кәләрсән,
Күлләрин үстүндән шеһи ичәрсән”
Бу иди о сөзләр, јадында галан,
Бунлары демишди јухуда Алпан.
Бәрг вурур вүчуду, о шәфәг сачыр,
Севинчәк керижә гачыр, һеј гачыр.
Гајыдыр евинә - о шән сараја,
Алгыш дејә-дејә Алпан атаја.

ШАҢ ШАРВАЛЫН НАРАҢАТ ОЛМАСЫ

Көjlәр бу сарајдан кедендән бәри,
Шаһын арвацындан јохду хәбәри.
Һәсрәт иди о Көjlәрә бахмаға,
Јох иди үмиди ону тапмаға.
Һәр күн өз тахтында әjlәшәрәк шаһ,
Пәришан-пәришан һеј чәкәрди аһ.
Раһатлыг олмады, нечә күн шаһа,
Сығынды ибадәт үчүн Аллаһа.
Дилиндән дүшмәди Көjlәрин ады,
Санки сынмыш иди онун ганады.
Һәр ахшам көз јашы төкүб ағлады,
Үмидини о Рәһмана бағлады.
Дүшүб сәчдәјә, үз гојуб торпаға,
Үмид бағлады һәггә јалвармаға.
Гәм-гүссә шаһы јығмышды чана,
Чыхмырды сарајдан инан бир јана.
Нә једи, нә ичди, күнү ач кечди,
Шаһ өзүнә сарајда бир јер сечди.
Гәбул етмәди һеч кими нечә күн,
Хәчаләтдән зәифләди шаһ бүтүн.
Көjlәр кәләндә сараја севинчәк,
Шаһ чох тәшвишә дүшдү ону көрчәк,

Фикирләшди: бәлкә ағлын итириб,
Ја да мәнә бәд хәбәрләр кәтириб?!
Көрдү ки јериндә донуб галыб шаһ,
Көjlәр деди: -Даһа бәсдир чәкдин аһ.
Кәтирмишәм халигимдән мән сораг,
Одур јандыран үрәжимдә чыраг.
Шарвал бу вахт дуруб јериндән кәлир,
Гучаглајыб Көjlәри әзизләјир.
Дејир: - Ајағындан өпсүн рузикар,
Мәни јыхдын бөјрү үстә, залым јар!
Нечә вахтдыр мәни гојуб кетмисән,
Һамымызы, сән нараһат етмисән!
Деди: - Тез ол, сөјлә көрүм һардасан,
Нечә күндүр һарда галдын, һарда сән?
Деди: - Өзүмдә дејилдим кедәндә,
Демәјәсән һүшум кедиб чәмәндә.
Отуруб анамдан көмәк истәдим,
“Мәни јердән гајтар көjlәрә” дедим.
Сәмаја үз тутуб, зар-зар ағладым,
Үмидими о көjlәрә бағладым.
Јорулмушдум, бәрк јухуја тутулдум,
Бүтүн гәм-кәдәрими мән унутдум.
Јухуда көрдүм ки, мән гәлбигара,
Дүшмүшәм јамјашыл бир чәмәнзара.
Учсуз-бучагсыздыр, бу көј чәмәнлик,
Гушлар чәһ-чәһ вурур, ојнајыр кәклик.
Чүрбәчүр һејван вар бу чәмәнликдә,
Јохдур јер чаһанда бу көзәлликдә.
Отуруб чичәкдән мән чәләнк һөрдүм,
Бу вахт од Аллаһы Алпаны көрдүм.
О мүгәддәс атдан дүшүб тез кәлди,
Отурду јанымда, белә сөјләди,

Деди: - Анан Шәмәр мәни көндәриб.
Шаһ марагланды ки, Алпан нә дежиб.
Көjlәр јухусуну шаһа сөjlәди,
Шаһ севинди, “Үмид јери вар” деди.
Арвадын динләјиб “шүкүр” деди шаһ,
Үмидли јухудур көjlәрә пәнаһ.
Чағырды һүзуруна мүдрикләри,
Мүнәччимләри, һәм дә мүбидләри.
Деди: - Јозун јухуну, еј һүнәрлиләр,
Нәдирсә нәтичәси тез верин хәбәр.
Дедиләр Шарвал шаһа: - Еј тачидар,
Узун өмүр елә, шадман, бәхтијар.
Арвадын һамилә олачагдыр, бил,
Илаһидән кәлән һеч јалан дејил.
Һәмин сөздән олду шаһын гәлби шад,
Көjlәр ханым да олду гәмдән азад.
Шарвал мүнәччимләрә хәләт верди,
Ағсагаллар шаһа “афәрин” деди.
Сәһәр күнәш нур чиләјәндә јерә.
Көjlәр јол алырды чәмәнликләрә.
Шәмәрин дедијинә әмәл едир,
Үч күн сәһәр-сәһәр о јерә кедир.
Бир нечә күн кечирир о чәмәндә,
Отдан чичәкдән јејир һәр кәзәндә.
Ики күн о чөлә сәһәр тез кәлир,
Шеһ ичир күлләрдән, јатыр, динчәлир.
Үчүнчү күн јухудан кеч ојаныр
Күлләр үстүндән шеһ бухарланыр.
Јазыг гыз чәмәнә бир күн кечикир,
Бу да ки, бәтнинә пис тәсир едир.
Шарвал шаһын күнәши, о хош сәнәм,
Пешиман гајыдар сараја о дәм.

Ичиндән јаныб сусду хејли заман,
О горхурду русвајчылыгдан јаман.
Фәләк өз ишиндәјди бир гајда вар,
Севән гәлбдә сәбр тутмаз гәрар.
Мәһәббәт олуб ағлынын афәти,
Дәјишди гызын хүлгү хасијјәти.
Онун хидмәтиндә олан беш кәниз,
Тутарды ону чанларындан әзиз.
Ләзки гызларды, ишкүзар, меһрибан,
Сәдагәтдә чоҳдан вермиш имтаһан.
Көjlәр деди: -Еј кәнизләрим бу күн,
Демәк истәрәм сиррими бүсбүтүн.
Деди: -Сиз мәнимлә ки, сирдашсыныз,
Гәмимдә, севинчимдә јолдашсыныз.
Шаһа демәјә горхурам буну мән,
Горхурам мән шаһын мәзмәтиндән.
Ахырынчы күн чәмәнә кечикдим,
Дејәсән өзүмә зәрәр јетирдим.
Дејин: инди мәним әлачым нәдир,
Мәним дәрдим бәтнимдәки көрпәдир.
Дедиләр ки, сән гызларын шаһысан,
Сән Шарвал шаһын башынын тачысан.
Әлимиздән кәләни биз едәрик,
Ушаг Худанын ишидир билмәрик.
Архајын ол, биз һеч кимә демәрик,
Аллаһ гојса ушаг олар, көрәрик.
Бу белә һәјатдыр, бизи сынајыр,
Сән һардан биләсән фәләк нә сајыр?

II
фәсил

ШАРВИЛИНИН ДҮНЈАЈА КЭЛМƏСИ

Күлдөн, чичөкдөн олан дава-дөрман,
Көжлөрүн бәтнинә јол тапды һаман.
Шаһ јенә чағырды мүнәччимләри,
Һәм ағсагаллары, һәм мубишләри.
Јозсун бу јухуну, көстәриб һүнәр,
Кәләчәк таледән версинләр хәбәр.
Сөјләди, данышды нечә хејршаһ,
Шарвала дедиләр: - Еј әзиз падшаһ,
Ајағындан өпсүн чаһан, рузикар,
Фирузә тахтында олун бәхтијар.
Күнәшүзлү дилбәр олуб һамилә,
Бир оғул совгаты кәләчәк елә.
Бу ушаг олачаг икид пәһләван,
Ағыллы, камаллы, һәм дә мәрд инсан.
О күндән өтүб кечди дүз доғтуз ај,
Оғул доғду шаһ арвады, парлаг ај,
Ушағын үзү нурлу, парлаг иди,
Амма, бојда һәддиндән хырда иди.
Ким дејәрди падшаһа көзәл арвадын,
Ејбәчәр ушаг доғуб, батсын адын?!
Бир дајә варды санки шир үрәк,

Шаһ Шарвалын һүзуруна кетди тәк.
Сөјләди Шарвал шаһа: - Јүз афәрин!
Зәлил олсун вардырса дүшмәләрин!
Евиндә сәнин, бил ки, еј шаһ-сәрдар,
Бир оғлан доғулуб күл үзлү никар.
Вүчудунда ола билмәз нөгсан изи,
Әлбәттә, бу чәһәт шад етди бизи.
Галды ки, чағанын бир гүсуру вар.
Дүнјанын өзү дә дејилдир һамар.
Олдуғча чылыздыр боју ушағын,
Амма ишығыдыр сизин очағын.
Бәлкә о јарадан белә истәмиш.
Ушағы дүнјаја белә кәтирмиш...
Шаһ буну ешитчәк тахтдан галхараг,
Ушаг олан евә о, басды ајаг.
Көрүнчө бир гарыш боју оғлунун,
Кәсилди үмиди оғлундан онун.

ШАҢЫН УШАГДАН ИМТИНА ЕТМӘСИ ВӘ ОНУ САРАЈДАН УЗАГЛАШДЫРМАСЫ

Шаһ Көжә үз тутуб аглады зар-зар,
Деди: -Еј әдаләтли пәрвәрдикар!
Ирадәндир һәр шейдән үстүн сәнин,
Бизә хошдур, еј танры, һәр истәјин.
Тутаг ки, бөјүк бир күнаһ етмишәм,
Јаман ишләрин далынча кетмишәм.
Улу танрыја бу верирми әсас:
Бу јолла ала бәндәсиндән гисас?
Кәлиб танышларым тутарса сораг,
Нечә сөјләјим ејбәчәрдир ушаг?
Шарвал шаһ көрпәни әлинә алыб,
Башдан ајаға она нәзәр салыб.
Деди: -Бу гәдәр чылыз көрпә олар?
Бу шаһ үчүн бөјүк нөгсан сајылар!
Ушаг әкәр доғулубса ејбәчәр,
Бу шаһын шәнинә зәрәр јетирәр.
Шаһ верди фәрман ки, ону тез алын,
Сарајдан узагларда иткин салын.
Јатагханасында онун једди күн,
Һамы аглајырды бу көрпә үчүн.
Көрпәни вермәк истәмирди ана,

Шаһын фәрманын тез көстәрди она.
Залым ол, гәддар ол, бу гәдәр дә јох,
Худа вердијиндән кәл истәмә чох.
Белә тәкәббүрлүк јарашмаз шаһа,
Халиг вердијини атмазлар даһа.
Шейтан дедијинә әмәл едирсиз,
Чәһәннәм јолуну тутуб кедирсиз.
Шаһы истәмәјәнләр деди афәрин,
Фәрјадына бахмады шаһ Көјләрин.
Фәләк сиррини билмәзләр бәндәләр,
Шаһ бу ишдән ахырда чәкәр зәрәр.
Ана Аллаһа јалварды бағры ган:
-Сән көрпәмин мәһвинә көрмә рәван!
Алпан өлкәсиндә сарајдан узаг,
Варды башы көжә јүксәлән бир дағ.
Бу Шалбурз дағыјды, башы аз гала,
Јердән јүксәләрәк, көјләрдә гала.
Гарталлар мәскәни олан бир даға;
Апарыб атылды күнаһсыз чаға.
Көрпәни тез гојуб кери дөндүләр,
Белә зүлмә инсан дөзәрми мәкәр?
Инсан да ушағы чөлә атармы?
Белә иш көрән арзуја чатармы?
Ушаг бил, һәр кимин олса да белә,
О, ағы, гарадан сечмирди һәлә.
Ата зүлм едиб сүдәмәр көрпәјә,
Ејбәчәрди дејиб, атдылар чөлә.
Һејван да нәслинә бу зүлмү етмәз,
Өзү-өз баласын туллајыб кетмәз.
Чох ағырды, бу рәвајәтин сону,
Үрәк јанғысыјла јазмышам ону.

ГАРТАЛ ДАЈӘ

Дағ башында јува гурмуш боз гартал,
Һисс етди ки, дағ титрәјир далбадал.
Һардан а чох зәһимли бир сәс кәлир,
Елә сәс ки, бүсбүтүн дағ титрәјир.
Дејир: - Кәрәсән бу нә ола биләр?
Белә кетсә, јувам дағыла биләр.
Гартал јувасындан һаваја галхыр,
Дағын зирвәсиндән дәрәјә бахыр.
Көрүр ки, гуру јердә бир көрпә вар,
Ағлајыр, сәсиндән титрәјир дағлар.
Дөшәји даш-кәсәк, бешији-гаја,
Кимсә салыб бу көрпәни бәләја.
Фәзадан күнәш башына од әләр,
Ушаг даш үстә галыб өлә биләр.
Вәһши һејван ата олсајды она,
Атылмазды гызмар дағын гојнуна.
Шығыјыб кәлди гартал көјдән јерә,
Ушағы көтүрүб, тез галхды көјә.
Учараг сәмт алды дағ зирвәсинә,
Гатды нәфәсини өз нәфәсинә.
Фикирләшди, фәрјады етмәз әсәр,
Көрпә гушлар ону дидәрәк јејәр.

Гартал ону гојду јувадан конар,
Танры бахыб бу конарпона олду јар.
Ушаг суд јеринна ган ичсин дејна,
Гартал зариф овдан верди конарпона.
Белна кечди конарлар, бир хејли заман,
Ронајет едирди бу сирри ачан.
Конарпона артыг башлајыр бонајумајна,
Бу внаши гартала ана демонајна.
Нар конар бој атырды, конарди чана,
Он ил кечди, конарпона донду аслана.
Бона артды сарвтнак, чатды конарларна,
Нарасиндон титронајерди даг-дарна.

ГАРТАЛ ОВА ЧЫХМАГ ҮЧҮН ОГЛАНА ИЧАЗӨ ВЕРИР

Инсан баласына чатдырмагчун өт.
Ата гартал чох чәкирди әзијјәт.
Һеч чүрә дојмурду инсан-филбәдән.
Гартал кәтирдији овун әтиндән.
Ачлыгла кечирди оғланын күнү,
Нәһәјәт гартала тутду үзүнү:
-Ана, бу күн јувамызда галарсан,
Јорулмусан, динчлијини аларсан.
Бир јекә бујнузлу һејван тапарам.
Әлимә нә кечсә мән парчаларам.
Ичазә веркинән, бу күн ов едим,
Бир ири һејваны вуруб кәтирим.
Гартал оғлана деди: - Хамсан һәлә,
Сән һејван дилини билсән дә белә.
Өз нәслин-инсанла таныш дејилсән,
Јәгин танымазсан онлары көрсән.
Һејванлар јадыннан чыхар бил һаман
Инсан дејиләни көрдүјүн заман.
Бәсләдим, бөјүтдүм әзиз баламтәк
Сәнсиз боғазымдан кечмәјиб јемәк.
Инди ананам сәнин, дејәм кәрәк.
Дара дүшәндә сәнә едим көмәк.

Инди бөјүмүсән, мән һисс едирәм,
Ова чыхмагына изн верирәм.
Ишди, дара дүшмүш олсан бир заман,
Дејән олса һагтында јахшы-јаман.
Гартал кими зилдән гыјја чаларсан.
Мәндән истәнилән көмәк аларсан.
Оғлан деди: - Инди мәним күчүм вар,
Инан аслана да, дивә дә чатар.
Гартал деди: - Кет уғурлу ов олсун,
Рузикарын рәһми гәлбинә долсун.
Бу чаван дағын зирвәсиндән дүшәрәк,
Дағын јамачына енир ширүрәк.
Көрдү дағ кәлләри, һоппаныб дүшүр,
Деди пәрвәрдикар, сәнә мин шүкүр.
Бир дашы көтүрүб гајадан һаман,
Бир кәлин үстүнә атыр бу заман.
Чатыб боғазына атыр әлини,
Тезликлә рам едир о дағ кәлини.
Парчалајыб кәли, ахыдыр ганы,
Дағ кәли вәһшијә тапшырды чаны.
Овчу ачымышды, отуруб једи,
Габағында галан сүр-сүмүк иди.
Сонра јенә дуруб кедир шикара,
Говуб тутур бир кәли дә бу ара.
Вуруб кәлләсинә ири бир дашла,
Көтүрүр чижинә ајагла, башла.
Дағын зирвәсинә оғлан гојур үз.
Апарыр гарталын јувасына дүз.
Гартал көрүб ону чох фәрәһләнди,
О инсан оғлуна “афәрин” деди.
Једиләр, ичдиләр, тамам дојунча,
Гартал күн көрмөмишди, инан бунча.

Сәһәр олду, чыхды күнәш пусгудан,
Көз ачыб һамы ојанды јухудан.
Заман кәлди, бөјүдү гуш балалар,
Гартал олуб асимана учдулар.
О дағын зирвәсиндә, галмады бир гуш
Гартал деди: - Оғлум, сән дә галма бош.
Кет, ишди, әкәр раст кәлсән инсана,
Батырма әлини, инсан ганына.
Онларла таныш ол, кир әлагәјә,
Ишини онларла кәтир әрсәјә.
Ахы сән, инсан баласысан, оғлум,
Кет инсанларла ол, гурбанын олум.
Оғлан гучаглады гарталы бирдән,
Ағырдыр ажрылмаг, дејәрәк сәндән,
Өпдү боз гарталын гара көзүндән
О нечә чыхајды ана сөзүндән?!
Гартал деди: - Һәмишә сәнинләјәм,
Бил, кәјдән сәнә көз јетирәчәјәм.
Дағын зирвәсиндән оғлан дүшәрәк,
Енди дағ әтәјинә, күчлү аслантәк.
Кәзди чөл-чәмәни бир хејли заман,
Вәһши һејванларла олду меһрибан.
Әлинә дүшәни о тапды, једи,
Вәһши һејванлар да она баш әјди.
Бир күн һејванлары о гова-гова
Ачыкөз бир гурдла чыхмышды ова,
Кәрдүләр узагдан гојун сүрүсү,
Чанавар-гурд да ки, гојун өлүсү.
Чанаварла вериб чијин-чијинә.
Оғлан кирди гојунларын ичинә.
Оғлана хош кәлди сакит гојунлар,
Инсана чох садиг олурлар онлар.

Чанавар пајыны көтүрүб кетди,
Тамам узаглашды, лап көздән итди.
Оғлан галыр, гојунлары хошлајыр,
Сүрүдәки итләрилә ојнајыр.
Јетирәрәк өзүнү Барсил чобан,
Деди көрән кимди бу вәһши инсан.

ИНСАНЛА ИЛК ТАНЫШЛЫГ

Инди сизә дејим Барсил чобандан,
Чобан көз гојурмуш буна узагдан.
Көрдү ки, инсанды, кетди габаға,
Өзү дә чылпагды башдан-ајаға.
Игләрлә ојнајыр, гачыр һәвәслә,
Игләр дә һүрүшүр бир ширин сәслә.
Барсил гочалмышды, күнү өтмүшдү,
Һәјатын һәр чүрә үзүн көрмүшдү.
Арвадла өзүјдү, ушағы јохду,
Өвлада һәсрәтдир, арзусу чохду.
Сәһәрдән чыхарды дағын дөшүнә,
Чобанлыг едәрди шаһ сүрүсүнә.
Аллаһдан арзусу тәкчә бу иди,
Ки, онун евинә ишыг дүшәјди.
Өмрү дә өтмүшдү инди јарыдан,
Бәхти кәтирмирди өвлад сарыдан.
Јаман гочалмышды, кечмишди јашы,
Дағын зирвәситәк ағармыш башы.
Сүрүдә оғланы көрәндә инан,
Көзләринә инанмады бу чобан.
Деди: - Көрән бура һардан кәлибди,
Бәлкә худа мәнимчүн көндәрибди?

О, гојун итләрин нечә алдадыб,
Көр нечә онлары әлинә алыб?!
Мәкәр јад олдуғун онлар көрмүрләр,
Бәс нијә бу итләр она һүрмүрләр?
Јох, шүбһәлидир, бурда нәсә вар,
Иг өзкә көрәндә, һүрәр, мырылдар.
Игләрин ишинә дөзмәди чобан,
Фит вериб јанына чағырды һаман.
Бир дә көрдү, сүрүдәки о ушаг,
Јүрүјүб тез кәлди итләрдән габаг.
Барсилин өнүндә дурду фарағат,
Әјилди өнүндә, олду икигат.
Бахыб бу чылпаға ајагдан баша,
Онун сәрв бојуна етди тамаша.
Деди: - Худа, арзум чатыбды сәнә.
Бу оғланы јетирмисән сән мәнә.
Ата кими бәсләјәрәм, бахарам,
Оғлум кими көз үстүндә сахларам.
Елә бөјүдәрәм, олмасын чобан,
Чалышыб едәрәм ону гәһрәман.
О, мәним гисмәтим, үмид, чырағым,
Һәм дә бундан сонра олар дајағым.
Зәнд илә чох бахды, ејләди сорғу.
Ки, кимин оғлудур, сөјләсин доғру.
Илк көрүш оғланы јаман сыхырды.
Даныша билмирди, чашгын бахырды.
Чобан һа чалышды оғлан динмәди,
Чох чәһд етди, кимлији билинмәди.
Чәтинлик чәкәрәк, ишарә илә
Анлатды чобана мин чарә илә:
- Гарталдыр саһибим, гарталдыр анам,
Мән өзүм дә һәмин бу дағларданам.

Мән ова чыхмышдым боз чанаварла,
Ишиниз олмасын мән күнаһкарла.
Чобан деди: - Бу ола билмәз керчәк,
Сөjlә сөзүн дүзүн, јаландан әл чәк.
Сән инсан баласысан, гартал нәдир?!
Инанмырам, бунлар јалан сөһбәтдир.
Чылпаг оғлан әл галдырыб билдирди:
- Инди көрүб инанарсан сән деди.
О гыј вурду, гартал кими сәс салды,
Чобан гулагларын тутараг галды.
Гојунлар һүркүб гачыб, итләр һүрдү,
Чобан көјдән кәлән гарталы көрдү.
Гуш илдырым кими јери һаглады,
Ганад кәриб оғланы гучаглады:
- Оғлум, нә олуб, мәни чағырмысан?
Оғлан деди: - Инанмыр мәнә инсан,
Сән мәним анамсан, бу ки доғрудур.
Чобанда бу бөјүк һејрәт доғурду,
Дил ачыб сөjlәди гартал чобана:
- Оғлан доғру дејир, анајам она.
Гуш башлады, она нағыл етмәјә,
Бу һекајәт нечә олуб, демәјә,
Деди: - Отурмушдум јувамда, хошһал,
Һисс етдим ки, дағ титрәди далбадал.
Һардаса бир ушаг бәрк инләјирди,
Бу сәсдән инанын дағ титрәјирди.
Отурдуғум јердән һаваја галхдым,
Көз гојуб һәр јерә диггәтлә бахдым.
Көрдүм ки, гуру јердә бир көрпә вар,
Көјә ағзын ачыб аглајыр зар-зар.
Нифрәт оду јағырды нәфәсиндән,
Дағлар титрәјирди онун сәсиндән.

Бир чағады, сүд дәјмәмиш ағзына.
Ким кәтирәр белә зүлмү ағлына?!
Гара торпаг әндамыны дөврәләр,
Бир јандан да күнәш көјдән од әләр.
Ениб о дәм кәлдим јувамдан јерә.
Галдырдым ушағы уча зирвәјә.
Улу танры бу көрпәјә олду јар,
Бу һәјатын инан, бөјүк сирри вар.
Шалбурзда, о дағда, өз мәканымда,
Анатәк бәсләдим, галды јанымда.
Гушларын ону дидмәкдән горхурдум,
Ону ганадымын алтына гојдум.
Бала билдим, она јаман алышдым,
Будур, сәнә тәфсилаты данышдым.
Билмирәм һардандыр, киминдир ушаг,
Шаһид дә јохдур ки, ондан сорушаг.

ГАРТАЛ УШАҒЫ ЧОБАН БАРСИЛӘ ВЕРИР

Чобан билмирди ки һардан сөз салсын,
Ушағы гарталдан нә јолла алсын.
Чобанын фикрини дујараг гартал,
Бир хејли севинди, олага хошһал.
Деди: - Оғлум, әлини вер онун әлинә,
Сәни вердим чобана, оғул јеринә.
Чалыш ки, меһрини она саласан,
Сән ки, гуш дејилсән чөлдә галасан.
Инсан баласысан, кәз инсан илә,
Јаша өз нәслинлә, сән дөвран елә.
Инсана хас хасијјәт унутмусан,
Вәһши һејван хасијјәтли олмусан.
Чалыш ағыллы ол, мәрифәт көстәр
Инсан бундан артыг даһа нә истәр?!
Чобан Барсил, мәрһәмәтли инсандыр,
Арзусу да сәнин кими оғландыр.
Гој көтүрсүн оғуллуға о, сәни,
Һәм дә хилас етсин бу јүкдән мәни.
Бу күндән башланыр јени бир һәјат,
Вәһши јашамағын сән дашыны ат.
Оғлан деди: - Әзиз дајәм, меһрибаным,

Јеканә меһрәмим еј пасибаным,
Нә тез дүшдүм көздән, бездинми мөндән?
Јуван әзизди мәнә уча гәсрдән,
Гартал деди: - Оғлум, данышма белә
Мүәјјән дејилдир һәјатын һәлә.
Вәһши һејванлар да бахсан әслинә,
Һәмишә бағлыдыр әсил-нәслинә.
Инди бөјүмүсән, кәлмисән чана,
Дөнмүсән һәр ишә гадир инсана.
Арзум будур, сағ-саламат јаша сән,
Вур өмрүнү инсан кими баша сән.
Барсил чобан деди: - Еј гуш, меһрибан,
Сәнә гурбан олсун бу гурумуш чан.
Сәнин бу зәһмәтин сығмаз чаһана,
Инсан өвладына олмусан ана.
Әдаләтли, инсафлысан, гарталчан,
Бөјүтмүсән гартал үрәкли инсан.
Гартал чаваб верди деди: - Ај чобан,
Балам кими бәсләдијим бу оғлан.
Инди сәнин олсун, верирәм сәнә,
Гајытсын дејә о бәшәр мүлкүнә.
Сојкөкүнә гајытмаға она сән,
Мүдрик инсан кими көмәк едәсән.
Дүз он илдир, дајәлик етдим она,
Бөјүјүб дөндәрдим ону аслана.
Бу гәдәр олубдур көмәјим она.
- Үрәклә верирәм, ата ол она
Билмәди севинчдән нејләсин бу ан,
Диз чөкүб, баш әјди гартала чобан.
Сонра дуа етди улу танрыја,
Ки, өвлад вердин үмидсиз гарыја.
Гушун әлијлә верибсән мәнә нур,

Бу күндән һәјатым, чаным оғлумдур.
Мәмнун олуб чобанын сөзләриндән,
Ахытды көз јашы гуш көзләриндән.
Гуш алыб оғланы өз ганадына,
Гучаглајыб басды ону бағрына.
Деди: - Дајән киими өпүрәм сәни,
Нә гәдәр күн кечсә унутма мәни.
Гарталын дилијлә оғлан сөјләди:
Нә гәдәр мән варам, анамсан деди.
Сән мәни гуртардын, вахтсыз өлүмдән,
Гојмамысан, јаш ахмаға көзүмдән.
Унутмаг олармы, бу хидмәтини,
Анам гартал, оғлун унутмаз сәни.
Дејиб, сарылды гарталын бојнуна,
Үрәкли ол, деди гартал оғлуна.
О оғлуну ганадындан бурахды,
Худаһафиз дејиб, һаваја галхды.
Барсил деди: -Худа јетирди мәнә,
Ону көјдән гартал кәтирди мәнә,
Чобан ата көзүлә ушаға бахды,
Севинчдән чобанын көзү јашарды.
Сонсуз чобан оғул атасы олду,
Гары да севинди, көзләри долду.
Барсил чобан кејиндирди оғлуну,
Адамлар ичинә чыхартды ону.
Оғлан евә, инсанлара өјрәшди.
Әмәкдә фәргләнди, зәһмәтдә бишди.
Гојун отармагчүн дағлара кедир,
Барсилин јеринә чобанлыг едир.
Ушағын ишинә көз гојур чобан,
Көрүр ки һәр ишдә фәалдыр оғлан.
Чобан деди: - Чох гүввәтли оғлансан,

Кетдикчә һәјата тез алышырсан.
Вәһшилиқдән тамам оларсан азад,
Бәшәр тарихиндә чыхардарсан ад.
Мән фикир верирәм, һәр шеј дүзәлир,
Күнләр бир-бириндән даһа хош кәлир.
Дилдә чох әзијјәт чәкирди ушаг,
Чобан деди: - Чәтинликлә барышаг.
Чох чәкмәз ки, дили дә өјрәнәрсән,
Инсанларла үнсијјәтә кирәрсән,
Барсилин арвады евдә тәк иди,
Еви, һәјәти дә күл-чичәк иди,
Бир аздан гајытды әр дә, оғул да,
Өвлад нә ширинмиш, јалан ноғул да.
Гары дуруб ушағы гучаглады,
Көрпә кими гучағында сахлады.
Сајырды өзүнү ән хошбәхт ана,
Јенидән кәлмишди санки чаһана.
Севинирди һәм арвад, һәм дә ки киши,
Сәбәби олмушду оғул кәлиши.
Күнләр өтүб кечди, кәлди бир заман,
Ијирми јашына чатды бу оғлан.
Рузи кәтирәрди евә һәр күндә,
Әждаһалар баш әјәрди өнүндә.
Чәкилди шәрәфлә һәр јанда ады,
Һөрмәтә лајигдир инсан өвлады.
О вахт гартал ону “Гив” чағырарды,
Нәсә јарашмырды өзүнә ады.
Барсиллә арвады кәлди гәрара,
О буна, бу она деди сән ара,
Елә бир ад гојаг оғлумуза биз
Тәкрары олмасын, олсун мисилсиз.
Ишин чәтинлијин демә билмәмиш,

Оғула ад гојмаг нечә чәтнинмиш?!
 Бир нечә ад тапыб, салмышды јада.
 Деди: - Шарвилишән јохдур дүнјада.
 Мүдрикләр бу ады чох хошладылар,
 Дедиләр бу адда бир һикмәт дә вар.
 Ады да бу кәнчин өзүнә бәнзәр,
 Она лајиг олду бу ад сәрасәр.
 Адыјла танынды икид пәһләван,
 Бу аднан да мәшһур олду гәһрәман.
 Шарвили кәстәрди бәшәрә һүнәр.
 Һүнәр кәстәрәни, унутмаз бәшәр.
 Горуду дүшмәндән доғма елләри.
 Пәрән-пәрән салды о дүшмәнләри
 Инди онунла бағлыјды һәр һүнәр,
 Олмаз габағына чыхан бир нәфәр.
 Өз күчүлә, һүнәријлә пәһләван,
 Учалды, валеһ олду она чаһан.
 Онун шөһрәти јайылды һәр елә,
 Дастанлар јаранды, дүшәрәк дилә.

ШАРВИЛИДӘ ВӘШИ ҺӘЈАТ ТӘРЗИНИН ЈОХ ЕДИЛМӘСИ

Бир ағбирчәк гадын, мөһтәрәм ана,
 Барсили чағырыб сөjlәјир она.
 Дејир оғлун чатыб ијирми јаша,
 Ушаглыг дөврүнү вурубдур баша.
 Давранышында галыбдыр, вәшлилик,
 Јохдур онда инсана хас вәрдишлик?
 Нә адәт ганыр о, нә мәзһәб, нә дин,
 Салыр ајаглар алтына, исмәтин.
 Һејванлардан галыб онда јадикар,
 Инсанла вәһши кими едир рәфтар.
 Деди: - Чарә тапын, һәлә кеч дејил,
 Оғланда бу ишә вар икән мејил.
 Чобан сорушду: - Ана нејләјәк биз,
 Шарвилидәки вәшлилик итсин тәмиз?
 Гоча гадын деди: - Суд версин она,
 Сүдәмәр ушаглы меһрибан ана.
 Вәһши гуш јемијлә бөјүјүб ушаг,
 Онда вәшлиликдән әсәр галачаг.
 Гадын һәр күн, бир ај сүд версә она,
 О гајыда биләр, инсан сојуна.
 Дадлы ана сүдү, јох бәрабәрин,

Неч шеј верә билмәз, о сүдүн јерин
 Тапдылар, вар иди елә бир гадын,
 О дајеси иди бир чох ушағын.
 Сүд анасы олду о Шарвилинин,
 Һөрмәтини газанды бүтүн елин.
 Дүз бир ај, күнбәкүн сүд верди она,
 О меһрибан дајә, меһрибан ана.
 Күндән-күнә јахшылашды, Шарвили,
 Кәлди өз сујуна, кетди ирәли.
 Даданда ана сүдүн ширинлијин,
 Кәнч пәһләван итирди вәһшилијин,
 Һүнәрдә, биликдә, о чаван оғлан,
 Тамам камал олду әһли бир инсан.
 Һөрмәтини газанды бүтүн елин,
 Олмады тәқрар вәһши әмәлин.

КҮЛӘШ МЕЈДАНЫ. ИЛК АДДЫМ

Белә бир фикир кәлди кәнч чобанын ағлына,
 О бир Һүнәр кәстәрсин кәндин чамаатына.
 Бу фикирлә јатмајыб, сөндүрмәјиб шамаыны,
 Сәһәр кәлиб мејдана һејран гојуб һамаыны.
 Дедиләр ки, Шарвили мејданы сејрә кәлиб,
 Ола билмәз дедиләр, о бир нијјәтлә кәлиб.
 Көрәк нә ола биләр, бу чобанын нијјәти,
 Әввәл-ахыр ачылар биләрик һәгигәти.
 Ганадлы арзулары учурмамыш көјләрә,
 Истәјирди кәстәрсин күчү јердәкиләрә.
 Дүшүнчәнин көһләни сәмаларда сүзүрдү,
 Онун арзу кәмиси дәрјаларда үзүрдү.
 Шарвили нәрә чәкди, һамаы јығышыб кәлди,
 Мејдан долду адамла, Шарвилијә сәс верди.
 Бүтүн чаван оғланлар онун јанына кәлди,
 Деди: - Гардаш нә олуб, бир иш баш вериб, нәди?
 Шарвили деди: - Сизи мејдана јығдым дејим,
 Сизә үрәк сиррими инди бәјан ејләјим.
 Сизинлә сирдаш олуб үрәјими ачырам,
 Мәсләһәтинизлә мән истәјимә чатырам.
 Разылашыб сиздән мән, көзләјирәм бир алгыш,
 Истәјирәм мејданда кечирим белә јарыш.

Билмәк истәҗирәм мән, мәншән күчлүсү вармы,
Кәншимзин ичиндә бир күчлү тапылармы?
Чаванлар тез һәвәслә дедиләр жарышарыг,
Сәннлә күчүмүзү сынамаға чалышарыг.
Барсил чобан оғлуна өјүд-нәсиһәт верди:
- Чаванларла күләшдә еһтијатлы ол - деди.
Билирәм чох күчлүсән, онлары шикәст етмә,
Јавашча зәрбә ендир, бөјүк зәрбәјә кетмә.
Јадындалы. дағларда учгун заманы сәннин,
Нечә тутуб сахладын сынмыш гаја зирвәннин?
Һәлә елә мөчүзә һеч ким көрмәјиб сәндән,
Гој һамы разы галсын пәһләван шөһрәтиндән.
Чандан артыг сансаг да арзулары чаһанда,
Ахырыны дүшүнсүн көрәк һамы чаһанда.
Үрәјини телашдан гуртармагдыр нијјәтин,
Өз әслинә дөнмәјә чан атмагдыр нијјәтин.
Илаһидән халгына дајаг үчүн кәлмисән,
Дүнја ениш-јохушду, бу дүнјаны таны сән.
Чаванлар чох һәвәслә дедиләр:-Биз һазырыг,
Шарвилинин фикријлә тәмамилә разыјыг.
Фәләкләр сәмаларда јандыранда шамыны,
Икидләр көстәрдиләр икидлик илһамыны.
Мејданда күләшдиләр аслан кими икидләр,
Һәрәси бир пәһләван, һәрәси бир шири-нәр.
Јер верди о мејданда һәр бир икид чавана,
Һеч ким үстүн кәлмәди Шарвили пәһләвана.
Сонра он ики чаван, һамы күчлү пәһләван,
Јығылды бир дәстәјә филлә күләшсин һаман.
Кәтирди узун кәншир, һамы деди:-Бу нәдир?
Дедиләр ки, бахарыг, күч бирлијимиздәдир.
Шарвили бир тәрәфдән, икидләр бир тәрәфдән,

Тутдулар бу кәнширдән күч кәлди һәр тәрәфдән.
Дартдылар кәндири он ики нәфәр пәһләван,
Тәрпәнмәди јериндән бу Шарвили пәһләван.
О он ики икиди бир әллә тутуб дартды,
Онлары бир тир кими дартыб јерә узатды.
Буну көрән бүтүн ел “афәрин” деди она,
Мәғлубедилмәз пәһләван, ады верди она.
Һүнәр, гејрәт дәмидир, јатма әбәс һәјатда,
Үлвијјәтә чатмаға һәвәс көстәр һәјатда.
Өз күчүнү сынады илк олараг пәһләван,
Өзүнә инамыны сынады кәнч пәһләван.
Һәмин күндән јайылды Шарвилинин шөһрәти.
Һамыны һејран етди пәһләванын гүдрәти.
Дағлардан кәлән хәбәр чатды бүтүн арана,
Шарвилинин шөһрәти јайылды тез чаһана.
Һејран галсын һүнәринә көјләрдә фәләк,
Тәслим олсун күчүнә, һүнәринә бу фәләк.
Чалышырыг арамсыз кәрдишинә әләмин,
Инсан истәр јарасын һәр ишинә әләмин.
Әдаләт чарчысы ол, вермә дүшмәнә аман,
Шәрә гаршы үсјан ет, вермәсин халга зијан.
Чан гојараг бу јолда, кәтир әлә дүнјаны,
Бағлан гәлб дүнјасына, атма елә дүнјаны.
Өз ағлынын көзүјлә, Шарвили, бах әләмә,
Мүдрикләрләрин сөзүјлә, Шарвили, бах әләмә.
Һүнәријлә јүксәлди чаһанда бу пәһләван.
Халгына дајаг олду гүдрәтијлә пәһләван.

ДҮШМЭН ЕЛЧИЛЭРИ

Тәлим верән, чох билмиш бир дајәдир зәманә,
Бизи сынаға чәкән, сынаг мејдан-зәманә.
Дајәси гартал олмуш, дағда бәјүмүш оғлан,
Гајыдырды сојуна, о шаһдан олан оғлан.
Чалышыр кечә-күндүз бәшәри дәрк етмәјә,
Верир бүтүн күчүнү сәадәтә јетмәјә.
Бу оғлан икид, мәтин, һүндүрбој, енликүрәк,
Күләк јеришли иди, гартал кими дә зирәк.
Бу чаван күндән-күнә икишлик кәстәрирди,
Мәрдликлә, икидликлә, халгы валәһ едирди.
Вура-вура башыны дашдан-даша бу чаван,
Олду ағыл дәрјасы, ән гүдрәтли пәһләван.
Бир јараданнан башга, һеч кимдән о горхмазды,
Бүтүн елдә, обада она чатан олмазды.
Она һәјат чох чәтин, мүрәккәбди зәманә,
Ики рәгиб гүввәнин мөканыдыр зәманә.
Фәләк нәләр кәтирмир, бу бәшәрин башына,
Күчлүләр зәһәр гатыр күчсүзләрин ашына.
Шаһлар азғынлашанда, дүнјаны удмаг истәр,
Мәзлумларын башында һөкмүнү гурмаг истәр.
Мән буна јол вермәрәм, сөјләди икид оғлан,
Залым адамлар мәндән кәзләмәсинләр аман!

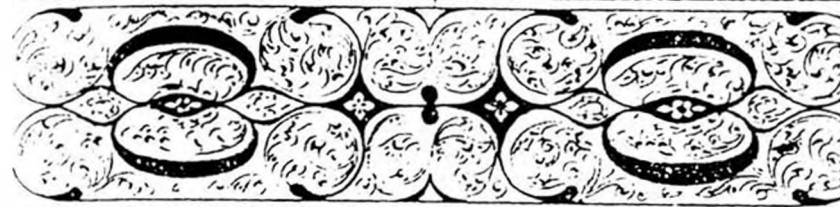
Инди дән мән дежирәм, илаһидән кәлмишәм,
Һагг иши мән сеvirәм, һагг сөзү динләжирәм.
Көрүрәм мәним сојум һаггын тәрәфдарыдыр,
Онун һаггы горујан Шарвилиси варыдыр.
Чәтинлијә дүшәндә мүрачиәт едәрди,
Ағсагал сәһбәтинә чох мараг кәстәрәрди.
О дејәрди: - Һәр ишдә әдаләт чох јахшыдыр,
Ити хәнчәр гынында галса даһа јахшыдыр.
Һејванларын ичиндә хејли јашамышды о,
Вәһши һејван дилини јахшы өјрәнмишди о.
Бир күн мејданда икән бүтүн кәнд чаванлары,
Көзләнилмәз бир сәһнә валәһ етди онлары.
Көјдән јерә курулту, фышылты бир сәс кәлир,
Бирдән бахыб көрүрләр, көјдән бир гартал енир.
Дүз кәлиб мејдан үстә јерә дүшәндә гартал,
Шарвили јүүрәрәк көтүрдү ону дәрһал.
Деди: - Дајәм нә олуб, нараһатсан, де көрүм?
Гартал деди: Әзизим, јери көјдән күдүрдүм.
Көрдүм бир бәлүк әскәр кәлир бу кәндә сары,
Онлар чајы кечирди, јолу едибләр јары.
Дедим јәгин дүшмәнди, тез кедим хәбәр верим.
Шарвилини бу ишдән тез кедиб акаһ едим.
Мән һәмишә башынын үстүндә учурам, бил,
Гәфләтән кәлиб дүшмән етмәсин сәни сәфил.
Шарвили әзизләјиб гарталы тез бурахды,
Икидләр бу сәһнәјә мәмнунијәтлә бахды.
Дедиләр: -Ај Шарвили, бу ки, мөчүзә иди
Кәл кизләтмә сиррини, гартал сәнә нә деди?
Шарвили күлүмсәди, һамыја ачыг деди:
- О гартал мәним анам, һәм дә ки дајәм иди.
Көјдән мәни горујур, бир тәчавүз олмасын,
Гәфләтән кәлән дүшмән бизи дарда гојмасын.

Ағыллы сөз дејәни ешитмәсән ејибдир,
Низами Кәнчәви дә бу барәдә дејибдир:
“Еһтијаты унутма гәдәм атсан һараја,
Гуртулуша јол ара, кедиб чатсан һараја”.
О Гартал мәни көрүб, вачиб хәбәр кәтириб,
Дүшмәнләр кәлир дејә мәнә хәбәр јетириб.
Инди бура кәләрләр, онларла көрүшәрик,
Онларын гәсди нәдир, көрүшәндә биләрик.
Гонаг дүшмән олса да биз ону гаршылајаг,
Бу бизим адәтимиз, биз буну алгышлајаг.
Дүшмән ки, һәмишә вар, ајыг оласан кәрәк,
Фүрсәт әлдән вермәјиб, сајыг оласан кәрәк.
Һәр Шарвили кәләндә мејданда күләш иди,
Чаванлар јығышараг мејданда мәшиг кедирди.
Бу күн дә бу мејданда мәшиг едирди оғланлар,
Ағсагаллар мејданда онлара бахырдылар.
Бу заман көзләнилмәз бир һадисә баш верди,
Бир дәстә атлы әскәр чапыб мејдана кәлди.
Отурмуш ағсагаллар тез ајаға галхдылар,
Гонағын кәлмәјиндән чох нараһат олдулар.
Һамы тәшвиш ичиндә Шарвилини көзләди,
Оғланлардан бир нәфәр Шарвилини сәсләди.
Шарвили сакит һалда мејдана кәлиб чыхды,
О кәлән гонагларын бир-бир әлини сыхды.
Деди хош кәлмисиниз, дүшүн кәлин атлардан
Евә кәлмәји о, хаһиш етди гонаглардан.
Ағсагаллар бујурду: -Кәлин динчәлин бир аз
Биздә адәтдир белә, гонағы чөлдә гојмаз.
Дәстәбашы сөјләди: -Биз чохдан ешитмишик,
Белә бир тапшырыгла кәндинизә кәлмишик.
Бу кәндин оғланларын, һәм дә пәһләванларын,
Әсир едиб апараг өзүмүзлә онлары.
Бир дә тапшырыб бизә, сиздә вар бир пәһләван,

Икидләрнин икиди Шарвили адлы оғлан
Ону көрмәк истәрдик, онула күләшәрдик,
Биз дә инди күчүмүзү она көстәрәрдик!
О бизә чох лазымдыр, о бизимки олачаг,
Бизләрә табе олуб, о бизимлә галачаг.
Онларын тәклифинә гочалар маг галдылар,
Икидләр тез онлары орталыға салдылар.
Дедиләр: - Әскәрләрсиз сиз кәлә билмәздиниз?
Бу иши хош мәрәмла сиз көрә билмәздиниз?
Нийјәтиниз хош дежил, дүшмән кими кәлмисиз,
Бизләри әсир едиб апармаг истәјирсиз!
Бу сөзләри ешидиб Шарвили гәзәбләнди,
Бүтүн јер ајаг : тда дәјирмантәк һәрләнди.
Дәстәбашы гүрурла деди: - Доғру дејирсиз,
Күләшнимиздән сонра сиз бизимлә кедирсиз!
Бүтүн бу чаванлары башчымызын әмрилә,
Бурдан апармалыјыг әскәрин көмәјилә!
Бу вахт кәнд чаванлардан кәлди икид бир оғлан,
Ады Гәһрәман иди, өзү күчлү пәһләган.
Гонаглардан бири бу оғлана әл узатди
Гәһрәман ону тугуб тиртәк јерә узатды.
Икинчи бир пәһләван, јекәпәр бир ит боған,
Атдан һоппаныб дүшсү, деди: - Кимдир бу оғлан?
Бәлкә сизләрдән будур о Шарвили адланан?!Дедиләр: - Јох, о дежил, онун ады Гәһрәман.
Һирсиндән бу јекәпәр, унутду о һардашыр,
Јапышды Гәһрәмандан деди: - Кәндин бурадыр?
Гәһрәман деди: - Бәли, галдырды ону көјә,
Буну көрән гонаглар башладылар сәс-күјә.
Дедиләр белә олмаз, бу сизә белә галмаз,
Бу сөзү ешидәндә деди: Сизә дә галмаз.
Гәһрәман атды ону, торпаға гатды ону,

Деди: - Гој белә олсун бизим дүшмәнин сону!
Башчы чох еһтијатла јанашды Шарвилијә,
Деди: - Мәни өлдүрәр сәнсиз дәнсәм керижә.
Шарвили тутду ону галдырды башы үстә,
Елә туллады ону, дүшсү дүз јөһөр үстә.
Әскәрләрә дәјмәди, деди: - Онлар һеч нәди,
Бизи горхутмаг үчүн онлар бир бәһанәди.
Буну көрән гонаглар истәди чыхыб кетсин.
Горху дүшүб чанлара, мејданы тез тәрк етсин.
Шарвили әл галдырды, икидләр һазыр олду,
Дүшмән пәһләванлары атлардан јерә гојду.
Дедиләр: - Белә олду, бурдан сағ кетмәзсиниз!
Бизи һеч вахт күч илә апара билмәзсиниз!
Шарвили әл галдырды, әскәрләри икидләр,
Гыса бир ан ичиндә тәркисилаһ етдиләр.
Дедиләр: - Сизи белә бурахсаг ајыб олар,
Күләшмәјиб кедирсиз, олмаз белә, гонаглар!
Күләшмәјә кәлмисиз, ахырачан күләшәк,
Ондан сонра һалыңыз нә олар фикирләшәк.
Шарвили әзәл башдан деди: - Мән күләшмирәм,
Әлимдән хәта чыхар, тәзди, мән истәмирәм.
Мәндән савајы да вар күләшән пәһләванлар,
Гој сизин чавабыны инди версинләр онлар.
Чыхды ирәлијә Мәһәммәд адлы бир чаван,
Деди: - Ким кәлир кәлсин бу кәлән гонаглардан!
Дәстәдән бири чыхды, кәлди дурду үзбәүз,
Бахан дејәрди јәгин, тохумтулдур бу өкүз.
Фысылдашыб јапышды Мәһәммәдин белиндән,
Деди: - Чыха билмәзсән инди мәним әлимдән!
Бу өкүзүн әлиндә бир саманды Мәһәммәд,
Шумал бој, арыгбәдән бир оғланды Мәһәммәд.
Анчаг буна бахма сиз, полад кими мөһкәмди,

Арыглыгына бахма, һәм зирәк, һәм өткәмди.
 Сүрүшүб балыг кими чыхды һәриф әлиндән.
 Галдырыб јерә гојду рәгиби кәмәриндән,
 Бүтүн кәнди көтүрдү алгыш сәси мејдандан,
 Дедиләр: - Ај Мәһәммәд, икид кәлдин анадан!
 Беләликлә мејданда күчлү бир күләш олду,
 Дүшмән пәһләванлары бир-бир јерә вурулду.
 Беш нәфәр пәһләвандан бир тәк башчысы галды.
 О да өз горхусундан јарпаг кими саралды.
 Онлар нечә кәлмишди рүсвајчылыгла кетди,
 Чаван Шарвилијә бу чох бөјүк тәсир етди.

ШАРВАЛ ШАҢЫН ЈУХУ КӨРМӘСИ. БИРИНЧИ ЈУХУ

Дејирләр ки, Шаһ Шарвал бир күн сәһәр,
 Ојанды јухудан чашгын, биртәһәр.
 Арвад деди: - Шаһым, нә олуб, даныш,
 Бу нечә дурмагды, нечә ојаныш?!
 Фәләјин һөкмүнә јох чарә инан,
 Нијә белә дурдун, сөјлә јухудан?
 Гој кәлим өзүмә, сәбр елә-дејә
 Шаһ Шарвал дөндү бир гәмли нејә:
 -Јаддан чыхартмышыг кечән күнләри,
 Көр нечә ил кечиб о вахтдан бәри?!
 О заман күнаһа, завала батдым,
 Аллаһ өвлад верди, мән ону атдым.
 Ијирми ил кечиб о вахтдан бәри,
 Халиг унутмур чиркин әмәлләри
 Кечәни јухуда чәкилдим дара.
 Санки бу синәмә вурулду јар:
 Көрдүм ки, бир гоча дадыма јетди.
 Бу сирри фаш етди, көзүмдән итди.
 Деди ки, еј Шарвал, сөзүмә инан,
 Өвладың бөјүјүб, олуб бир чаван.
 Атмышдың чөлләрә, ејбәчәр дејә,
 Тапылды о заман она бир дајә.

Инди бөжүүб көрпә, кәлибди чана,
Иҗирми җашы вар, дөнүб аслана.
Сонра да шаһ чағырды агъләри,
Аралы, ешитди мүдрик дилләри.
Сорушду онлардан: - Деҗин нә едим,
Отуруб көзләјим, јохса ки кедим?
Динләди Шарвалы гоча, һәм чаван,
Сонра сөјләдиләр: - Бөјүк һөкмран,
Чөлләрдә јашајан һејванлар белә,
Өз көрпәләрини атмырлар чөлә.
Һамы көрпәсини бәсләјәр, севәр,
Танры вердијинә шүкүрләр дејәр.
Әмәлинлә сән күнаһа батмысан,
Күнаһсыз көрпәни даға атмысан.
Сәни бағышласың Аллаһын өзү,
Одур јол көстәрән, дејән сон сөзү.

ИКИНЧИ ЈУХУ

Күн кечди, јенә кәлди зүлмәт кечә,
Шаһ кирди јатаға ајы көрүнчә.
Јухуда көрдү ки, Шалбурз дағындан,
Кәлир үзү бәри икид бир оғлан.
Охунур үзүндән камалы онун,
Ај кими нур сачыр чамалы онун.
Сағында ағсаггал Кас баба кәлир,
Һәр јандан шәнинә алғыш јүксәлир,
Кәләнтәрдән бири нәсә дөзмәди,
Дурду шаһ өнүндә, сонра да деди:
-Шаһ ки, јолун аза, күнаһ ишләдә,
Һагт газандырмаг олмаз она һеч нәдә.
Бир вахт чылыз дејиб, һәдсиз писләјиб
Атдығын ушағы гартал бәсләјиб,
Оғлун саламатдыр, ешит хәбәри,
Бир икишир, јохду тајы, бәрабәри.
Јатма гәфләт јухусунда, ојан дур,
Сәнин гол-ганадын одур-оғлунду.

ШАҢ ШАРВАЛЫН ШАЛБУРЗА БИРИНЧИ СӘФӘРИ

Шаһ ојанды, боғурду ону кәдәр,
Санырдын ки, дүшүб тора шири-нәр.
Деди ки, топлансын бүтүн башчылар,
Җығылсын бир јерә нә ки атлы вар.
Сонра үз тутдулар Шалбурз дағына.
Шаһ даһа дөзмүрдү өвлад дағына.
Кәлиб көрдү дағ учалмыш көјләрә,
Чәкиб сәманы да кәтирмиш јерә.
О гәдәр учадыр, јох бәрабәри,
Булуздан чәкилиб онун чәпәри.
Даға галхмаг үчүн бурда јолму вар?
Һәр тәрәф сълшырым уча гајалар.
Шаһ Шарвал дүз дағын јанына кетди.
Әл ачыб Аллаһа, дуалар етди:
- Бағышла илаһи, бағышла мәни,
Белә гојма бу кұнаһкар бәндәни.
Оғлум сағса, вер ондан мәнә хәбәр,
Разы олма әзаб чәким сәрасәр.
Елә бу ан гаргал ганад чалараг,
Булулары мәһарәтлә јарараг,
Гонду шаһ өнүнә, сәјләди бәркдән:
-Сизә нә лазымдыр, сорушун мәндән.

Тәшәккүрлә, она баш ендирди шаһ,
Деди: - Чәсарәтлисән, һәм дә хејршаһ.
Кәлмишәм оғлуму апарым сиздән,
Кәмәјинизи әсиркәмәјин биздән.
Көзүм нуру, чисмимдә чанымдыр о,
Биринчи көрпәм, мөһрибанымдыр о.
Мәнәм кұнаһкар, атдым ону чөлә,
Көрпәликдә о, ејбәчәрдир дејә.
Ләкә кәтирмишәм тәмиз адыма,
Нә олар, јетишин мәним дадыма.
Инди пешиманам, мәнә рәһм елә,
Јохса бу дәрд мәни үзәчәк белә.
Дејирләр бу дағын зирвәсидә сән,
Өз өмрүнү балама сәрф етмисән.
Јалварырам сәнә, еј севимли гуш,
Гајтар ки, баламы, гәлбим олсун хош.
Деди: - Көрпәјә јар олду Аллаһлар,
Онун галмасына вердиләр гәрар.
Ким нә биләрди ки, көрпә сағ галар?
Онун кәләчәјин, билир худалар.
Ушаг кимин оғлу олса да белә,
О ағы гарадан, сечмирди һәлә.
Сахладым, дајәлик етдим ушаға,
Гојмадым о көрпә кетсин торпаға.
Көрпә тез бој атыб кәлирди чана,
Он јаша чатанда дөндү аслана.
Сонра дојмаг билмирди, о филбәдән,
Она кәтирдијим ләзиз јемәкдән.
Бу сәбәбдән дә оғлан олуб мәчбур,
Дүшүр дағдан чөлә овламагчүн кур.
Бурда гарталын сөзүнү кәсди шаһ,
Деди: - Үрәјими үзмә сән Аллаһ.

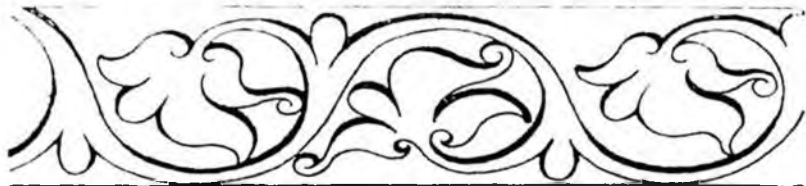
Гартал деди: - Еј һөрмәтли һөкмдар,
Гој сөзүм һамыја олсун ашикар,
Мәним үчүн сизә демәк чәтинди,
Инди оғлун мәним, нә дә сәнинди.
Мән ону вермишәм инсан әлинә,
Өјрәшсин елинә, ана дилинә.
Кедин, ону башга јердә ахтарын,
Тапа билсәз, өзүнүзлә апарын.
Шаһ буну ешидиб кәлди дәһшәтә,
Деди: - Бир бах гушдакы фәрасәтә.
Гарталда олармыш белә әдаләт,
Ағлыма кәлмәзди белә рәвајәт.
Гуш дајәлик едиб, ушаг сахлајыб,
Әзабла бөјүдүб, сонра гајтарыб.
Ағлымы чашдырдым, мән күнаһ етдим,
Мәсләһәт биләнин әксинә кетдим.
Сөјлә, гартал, кимә вермисән ону,
Сән мәним чисмими, мәним оғлуму?
Гуш деди: - Дағын о бири үзүндә.
Чобан дахмасы вар чөлүн дүзүндә
Чобан Барсилинди һәмин о дахма,
Касыб олмасына сән елә бахма.
Јаман һөрмәтчилди. дили шириндир.
Ишдир көрсән ону, сән ширин диндир,
Евиндә өзүдүр, бир дә арвады.
Һеч вахт олмајыбдыр онун өвлады.
Ағыллы, кәмаллы, һәм дә мөминдир,
Бир јахшылыг етсән, санар ки, миндир.
Барсил гочалырды, көмәји јохду.
Чох зәһмәт чәкирди, көзләри тохду,
Көз јашы арвадын салырды әлдән,
Хиффәтдән өзү дә ағларды һәрдән.

Ушаг истәјирди һәр ики гоча,
Ахыр көмәк олду о Рәһман уча.
Ов далынча дағдан енән шири-нәр,
Валәһ олуб, көрүб гојун сүрүләр.
Оғлан кедиб сүрүјә кирән заман,
Ону көрүр сүрүјә бахан чобан.
Дағын зирвәси она дар кәлирди,
Она кениш бир мејдан лазым иди.
Мән ону сахламадым јахшы јолдан,
Дедим: - Гарышсын бәшәрә арзуман.
Разылыгла вердим ушағы она,
Барсил адлы чаһаншумул инсана.
Ушаг чобанын да хошуна кәлди,
Көрдүм ки, әһвалы јаман јүксәлди.
Елә ордача дедим ки, она,
Аллаһ чыхарыбдыр сәнин јолуна.
Көтүр сахла ону, көмәјин олсун,
О һәлә ушагдыр, гој јаша долсун.
Сәнә арха олар инсан өвлады,
Елә бил сәнинди, бала-балады.
Әввәлчә о, тәлимсиз бир нашыјды.
Нәһәјәт ки, инсан ады дашыды.
Инди Барсил чобандадыр ушағын,
О бири үзүндә көрдүјүн дағын.
Тапшырмышам чобана габагчадан,
Онунла доланыб, олсун меһрибан.
Көрдүјү мән идим, бир дә ки јува,
Һәлә тәзә-тәзә чыхырды ова.
О, бәләд дејилдир, һәлә инсана,
Инсана нә хасса, өјрәдин она.
Она өјрәдин сиз көрүш рәсмини
Инсан давранышы, дејүш рәгсини.

Барсил дә сөз верди мәнә о заман
Деди ки, ушагдан олма накүман.
Оглуна чанымы гурбан едәрәм,
Галан өмрүмү дә она верәрәм,
Чобанын үнванын гуш деди шаһа,
Деди: - Тапшырырам сәни Аллаһа.
Гартал белә дежиб галхды һаваја,
Шарвал шаһ үмидлә кәлди сараја.
Шаһы гаршылады бүтүн рәијјәт,
Һеч јахшы олмады бурда вәзијјәт.
Көрдүләр шаһ гајыдыбдыр пәришан,
Бу верирди уғурсузлугдан нишан.
Шаһ оглуну тапа билмәјиб, кәлиб,
Санки синәсини низәләр дәлиб.
Онун бу дәрдинә вармыдыр дәрман?
Өз-өзүнә гапылмышды һөкмүран.
Деди: - Чох амансыз кечир бу дөвран,
Шаһ ола, галасан белә никаран?!
Бүтүн әјанлары јығды, данышды.
Шаһ уғурсуз сәфәринден сөз ачды.
Деди: - Кедиб тапмышыг һәмин дағы,
Бу вахтачан дәјмәмиш инсан ајағы.
Јердән көјләрәдәк јүксәлир гаја,
Аз галыр ки, башы чатсын фәзаја.
Дағын зирвәсиндә бирчә јува вар,
Јол тапмаг истәјән, булудшан тапар.
Һәмин јердә гартал оглум илә,
Јаратмышды мәһрибан бир аилә.
Фәрәһләнди көнлүм, кетдикчә јахын
Дедим: - Чисмим үстүндәдир бу дағын.
Дуа етдим худаја чәкәрәк аһ,
Дедим гапындајам, ол мәнә пәнаһ,

Көјдә мүгәддәсләрә чатды дуам,
Гарталы көндәрди ки, мән шад олам.
Ганад чалды гартал дагдан көјләрә,
Үстүмүздә дөврә вурду бир кәрә,
Учуб кәлди көјдән јерә топ кими,
Јанымызда дүшдү јерә ох кими.
Мән гартала чохла тәшәккүр етдим,
Чәсарәтли, һәм гүдрәтлисән дедим.
Оглуму кәзирәм, бәлкә биләсән
Һардадыр, нә едир инди көрәсән?
Гартал дилә кәлиб деди: - Еј падшаһ,
Кеч кәтирдиниз сиз, Шалбурза пәнаһ.
Оглуну вермишәм инсан әлинә,
Кечсин дејә бәшәрин хидмәтинә
Әһвалаты белә бәјан етди гуш,
Деди: - Шаһа көмәк етмәк мәнә хош.
Әһвалат бах, бу сајаг олмуш, деди,
Оглумун јерини бизә гуш деди,
Гартал видалашыб галхды һаваја,
Биз исә үмидлә кәлдик сараја.

ЧОБАН БАРСИЛИН ШҮБҲӘСИ

Инди сизә дејим Барсил чобандан.
Нәсә әл чәкмирди шүбһәләр ондан.
Она вермишдиләр белә бир хәбәр
Ки, Шарвал шаһ едиб дағлара сәфәр
Шаһ кичик дәстә илә јол кәлир.
Шаһбурздағ чөлүнә пәнаһ кәтирир.
Чобан Барсил шүбһәләнир бу ишдән,
Шарвал шаһын Шалбурза кәлишиндән:
- Көрәсән нә олуб, нә кәзир бурда,
Тәшриф бујурубдур бу узаг јурда.
Падшаһ бура һеч бир заман кәлмәјиб,
Шалбурз даға һеч вахт сәфәр етмәјиб.
Јох, бурда бир сирр вар, өјрәнәм кәрәк,
Дөјүндү чобанын үрәји бәрк-бәрк
Дүшүндү сәбәблидир онун кәлиши,
Јохса бу дағларда онун нә иши?
Фикирләр дәһшәтә кәтирди ону,
Тәләсик, чағырды дағдан оғлуну.
Барсил тәшвишлә деди Шарвилијә:
- Билирсән, шаһ кәлир бизим чөллүјә.
Шаһын кәлишиндән шүбһәләнирәм,
Бу кәлишдән мән хејир көзләмирәм.

Танрыдыр бәндәјә һәр заман пәнаһ,
Бу әкәр беләсә, нә ахтарыр шаһ?
Шарвили деди: - Гәм чәкмә атачан,
Кәлән, кәлсин кечсин, вармы бир зијан?
Шаһ кәлир, лап јахшы едәрик һөрмәт
Олсун гонағымыз, кәстәрәк рәғбәт.
Мән ки, сәнинләјәм, һәјәчан нәдир?
Сәнин дарыхмағын мәни көјнәдир.
Шаһ кәлсә, һүзурунда баш әјирик,
Мисилсиз бир шаһсан, она дејәрик.
Әдаләт көзләрик биз сәндән һәр ан,
Адынла фәхр едир бүтүн Ләзкистан.
Дамыб үрәјимә әзиз атам, сән
Шарвал шаһымыздан зијан көрмәзсән.
Хәтирчәм едәрәк оғул атаны,
Көтүрдү арадан шүбһә-хәтаны.
Сүрүнү габаға гатыб кетдиләр,
Дағын јамачына кәлиб јетдиләр.
Көј отлар едәркән чөлү лаләзар,
Гојунлар отлаға дахил олдулар.
Гоча чобан көрдү дағлар чох хошду,
Дајана билмәди, синәдән чошду:
“Синәси гојунлу, гузулу дағлар,
Ахыр синәсиндән сәрин булаглар.
Даларымыз сыра илә дүзүлүб,
Әчдадларым јапынчаја бүрүнүб.
Гарталларын мәканыдыр бу дағлар
Һеч јердә јох бурда олан булаглар”
Мәст етди Шарвилини онун сәси,
Нечә дә хош иди ата бәстәси!..
Аз галды ағлыны әлиндән ала
Деди гојма сөзләр гәлбиндә гала.
Шаир үрәклисән, лап нәғмәкарсан.

Нә јахшы дүнјада ај ата, варсан.
Шарвили сүрүсүн габага гатды,
Барсил чобанса тез евә гајытды.
Жоллары фикирли кетдији заман,
Хышылты ешитди ачыг фәзадан.
Көрдү ки, гарталды шығыјыр, кәлир,
Онун учушундан сәда жүксәлир.
Дил ачыб гуш деди: - Еј Барсил чобан,
Еј һамыдан гәлби тәмиз, инсанчан,
Шарвал шаһ кәлмишди, нечә күн габаг,
Шалбурз дағларына олмушду гонаг.
Сорушдум сәфәрдә мәгсәди нәди,
О, доғма оғлуну мәнән истәди.
Кимсә јухусунда она сөјләјир,
Ки, дағда оғлуну гартал бәсләјир.
О көрпә бој атыб, кәлибди чана,
Инди дә дөнүбдүр бир пәһләвана.
Көрәнләр саныбдыр ону шири-нәр,
Јохдур гаршысына чыхсын бир нәфәр.
Елә ки, хәбәрдән акаһ олур шаһ,
Бизим бу дағларла кәтирир пәнаһ.
Шалбурзун башына галхсынлар дејә,
Һәр јандан алдылар мүһасирәјә.
Хејли чәһд етдиләр, мүмкүн олмады,
Ахы јох онларда гартал ганады.
Шаһ даға үз тутуб дуа ејләди,
Бүтүн аллаһлардан көмәк диләди.
Деди: - Сиз бу гомдән гуртарын мәни.
Әфв един күнаһа батмыш бәндәни.
Ешидиб дуаны кәлдим һејрәтә,
Тәрәддүд етмәдим, кәлдим чүрәтә,
Биләндә атылан ушаг онунду,

Ганадым титрәди, гәлбим учунду.
Учуб гаршысында, дајаныб дурдум,
Сөзүн дүзүн дедим, санки од вурдум:
-Адыны горумагчүн өвлады атдын
Дүшүнмә бунунла ады учалтдын.
Һәр күн кефдә икән орда-сарајда
Сән һардан биләјдин гартал нә һајда?!
Јад өвлад сахламаг чәтиндир јаман,
Шаһиддир сөзүмә бу дағ, бу думан.
Кечәси-күндүзү агламаг иди.
Мәним борчум ону сахламаг иди.
Он ил әт једириб, ган ичиртмишәм,
Ону өвлад сајыб, гартал билмишәм.
Сонра да ушағы вердим чобана
Дедим ки, аталыг гој етсин она.
Елә ки сөзүмү ешитди Шарвал
Дајанды өнүмдә ағзы, дили лал.
Сән мәни гынама, ај Барсил чобан
Мән дејә билмәздим шаһыма јалан.
Хәбәри ешитчәк гоча отурду,
Өзү өз башына бир гапаз вурду:
-Күл мәним башыма, мәнимки битди,
Бүтүн арзуларым зај олду кетди.
Ај гартал, өзүмү ода салмышам,
Ушағы мән сәндән наһаг алмышам.
Әввәл ушаг вериб мәни шад етдин
Оғул дејиб, ону мәнә ад етдин.
Бәс бу нәдир, кәтирмисән башыма,
Көр нејләдин, зәһәр гатдын ашыма.
Мән онсуз јашајыб, кәзә билмәрәм,
Ондан ајрылмаға дөзә билмәрәм.
Биртәһәр евинә чатараг чобан

Көзләди оғлуну, кәлсин дағлардан,
Ахшамүстү кери дөндү Шарвили,
Гојун сүрүсүнү гәјтарды кәри.
Өпүб үз-көзүндән чобан ағлады,
Көз јашлары чајлар кими чағлады.
Даһа сонра үз тутараг оғлуна
Гартал дедијини, сөјләди она.
Ушаг вахты “ејбәчәрди” дејәнләр,
Инди сәни ахтармаға кәлирләр.
Оғлум, дүшүн сән дә мәним һалымы,
Нечә верим севдијим ушағымы?
Инди дә мәчбурам, өз әлимлә мән,
Сәни верәм шаһа, ајрылам сәндән.
Шарвили һәјәчанла деди: - Ата,
Сәндән ајрылмарам, дүнја батса да.
Чобан сөјләди ки, јол јох керијә,
Кәлсә кетмәлисән, сорушма нијә?
Шаһ илә зарафат ејләмәк олмаз,
Сән һәлә чаванан, тәчрүбән дә аз.
Билмәзсән, бир кобуд чаваб верәрсән.
Шаһын ким олдуғуну онда көрәрсән,
Әввәлән атандыр, ганы-ганындан.
Сонра да анан вар, чаны-чанындан.
Чалыш ки, сән орда кәстәриб камал
Сарајда ән һүндүр зирвәјә учал,
Бизи дә јад елә, унутма һеч вахт,
Сәни алдатмасын нә тач, нә дә тахт.
Тамаһын ағлына күч кәлсә инан
Тахтын да, тачын да олачаг виран.
Унутма сөзүмү, јадында сахла,
Дағда боз гарталы, бизи дә јохла.
Сәдагәт кәстәрмәк шәрәф инсана

Әбәди бир шөһрәт кәтирәр сәнә.
Шарвили сөз верди гоча чобана
Ки, баш чәкәчәклир һәр заман она.
Барсил чобан сөјләди чох астадан,
Тора дүшдү дејәсән мәним оғлан.
Деди: -Дүшүнмәк лазымдыр бир чара,
Сән оғлуму гуртармагчун јол ара.
Нәсиб етмиш танры сәнә истәјин,
Хејирлә сона јетсин арзун сәнин.
Һәр ишдә танры олсун бизә көмәк,
Ајағынын алтына дүшсүн фәләк.
Инди диз чөкүб халигә јалварым,
Бир абид кими јаш төкүб јалварым.
Бәлкә һәггә чатса үнүм, фәрјадым,
Оғлум мәндә галар учалар адым.
Үрәјиндә нә варды, деди чобан,
О истәди Шарвилини меһрибан.
Аталығын сакит етди Шарвили,
Јенә ишә салды о ширин дили.
Деди: -Ата, сарајда мән галмарам,
Дағ гушујам, сарајла тутмаз арам.
Кедиб атамы, анамы көрәрәм,
Онлара бир баш чәкәрәм, кәләрәм.

III фәсил

ШАРВАЛ ШАҢЫН ШАЛБУРЗА ИКИНЧИ СӘФӘРИ

Әмр етди шаһ: - Сәһәр жығылсын дәстә,
Жола дүшәк тездән, Шалбурз дағ үстә!
Инди дөвран едир фәләк тәрсинә,
Оғул дағ чәкир, ата синәсинә.
Бәлкә ата әмәлиндән утана.
Бу да аздыр, өз оғлуну атана,
Тәкәббүрлүк едиб, әкәр кетмәсәм,
Кечмиш күнаһымы мән тәкран етсәм.
Доғма оғлум мәнән узагда галар.
Бу да мәним шәнимә нөгсан олар.
Белә дежиб, Шарвал шаһ һазырлашды,
Елин рәғбәти она ашыб-дашды.
Мүнәччимләр, руһаниләр жанбажан,
Бир нечә сувари, икид пәһләван
Сәһәр һазыр олду һамы, нә ки вар,
Дағ сәмтинә үз тутуб, ат чапдылар.
Шаһ бөжүк әзмлә кедирди јолу,
Оғул көрмәк арзусујла гәлб долу.
Дүз једди күн, једди кечә кетдиләр,
Једдинчи күн ахшам даға јетдиләр.

* * *

Үч күн әввәл Барсил евә кәлмишди,
Арвады үчүн бу өзкә кәлишди.
Көрдүкдә саламат гајыдыб әри,
Шаллыгда јашарды онун көзләри.
Һәр икиси гоча олса да инди,
Онлар бир-бирини гәлбән сеvirди.
Кәлдији он күндү, шаһын јанындан,
Шаһла олан көрүш чыхмыр јадыннан.
Барсил деди: - Көзүмүн нуру арвад,
Верәчәјим хәбәрдән олачагсан шад.
Шаһ Шарвал кәләчәкдир бизә гонаг,
Кәрәк евимизи сәһмана салаг.

* * *

Сизә хәбәр верим инди гарталдан,
Көзүнү чәкмирди һәммин маһалдан.
Ки, вермишди ушағыны чобана,
Одур ки, бахырды һәр күн о јана.
Бир күн көрдү чөлдә чохла адам вар
Атланды үрәји, ејләди губар.
Деди ки, көрәсән кимди кәләнләр,
Торпағын бағрыны налла дәләнләр?
Елә ки, көрүндү шаһын гошуну
Аз галды итирсин гартал һушуну.
Сонра хатырлады шаһла сәһбәти,
Верди ганадына гартал гүввәти,
Учуб Шарвилинин јанына чатды
Гыј вуруб нәһәнки бу вахт ојатды:
- Хәбәрин олсун ки, шаһ Шарвал кәлир,
Сәнин ким олдуғуну о артыг билир.
Чалыш шаһ атана кәстәр нәзакәт.

Шарвал өвладындан көрсүн мөрифөт.
Яхшыча гулаг ас мәнә ај чаван.
Ајдынлыг кәтирим мән габагчадан.
Илдырым аллаһдыр сәнин бабан,
Чох-чох мүгәддәсдир о Аллаһ Алпан.
Нәнәдир сүбһ Аллаһы-Шәмәрханым,
О верир чаһана ишыг, еј чаным.
Атан Шарвал шаһдыр, о бөјүк инсан.
Анан Көјләрдир, сараја нур сачан.
Һеч заман тохунма, шаһын гәлбинә,
Тәгсири олса да Аллаһ ешгинә!
Онун белиндәнсән, Шарвалдыр атан,
Сән чалыш, онунла долан меһрибан.
Чаванлыгда бир күнаһ ишләдибдир,
Аллаһ онун чәзасыны верибдир.
Унутма сөзүмү, кәстәрмә инад,
Белә дејиб ачды о көјә ганад.
Шарвили фикирләшди: - Нејләјим ахы,
Нечә бағышлајым күнаһы ахы?
Чох чәтин мәгамды, инди нә едим,
Һәр шеји атараг сараја кедим?
Јох-јох, јол вермәз буна үрәјим,
Мән белә һәјата көрән нә дејим?!
Гартал дајәм, Барсил атамдыр мәним,
Бу дағлардыр мәним әсил вәтәним.
Онлары мән атыб, кетсәм сараја,
Белә иш јарашмаз икид балаја.
Бәс онда әдаләт, дүз мәгам һаны
Кимин олар Шарвилијә инамы?!
Демәзләрми мәнә нанкор оғулсан,
Нә тез әјди сәни бу шөһрәт, ад-сан?!
Биз сәни бөјүдүб назыны чәкдик

Дөнүк олдуғуну һардан биләјдик?
Рәвадырмы, бизи атыб кедәсән,
Бүтүн зәһмәтимизи һәдәр едәсән?
Шарвили бу фикри көтүр-гој етди,
Сонра гәти бир гәрар гәбул етди.
Деди: - Әлбәтгә, шаһын күчү чохдур,
Онун әмринә һеч вахт завал јохдур.
Фәрманы бујурар бөјүк һөкмдар,
Јеринә јетирән рәијјәт олар.
Анчаг бир иш вар ки, һагт тапдаланмаз
Һагты тапталајан бир хош күн тапмаз.
Падшаһ өзү јох едиб аталығы,
Чаға үчүн чәкмәјиб һеч бир гајғы.
Мән онунчүн чохдан өлүб кетмишәм,
Шаһ атамчүн дүнјаны тәрк етмишәм.
Шаһын һүзуруна өзүм кедәчәм,
Она һәгигәти изаһ едәчәм.
Јәгин нә дејәчәјим шаһа әминдир,
Бурда гәрар мәним, сон сөз мәнимдир.
Белә фикирләшәрәк габагчадан,
Дүшүр јола чаһаншүмүл пәһләван.
Дағ јолунда бир гајаја раст кәлди,
Көрдү ки, јолунда бу бир әнкәлди.
Шарвили гајаны дибдән гопарды
Ону гучағында хејли апарды.
Јол алды комаја, о дүшүнәрәк:
- Буну да апарым комаја кәрәк,
Үрәјим долудур, әлим дә долу,
Әлибош кетмәјим бу гәдәр јолу.
Евими тикәндә лазым олачаг
Һәр шеј солуб кедәр, дашлар галачаг.
Тәләсирди евә икид пәһләван,

Евдә көзләјирдиләр ону чоҳдан.
Һамы отурмушду сүфрә башында,
Бәхтәвәрди Барсил, гоча јашында.
Шаһы марағландырмырды гонағлыг.
Раһатлыг тапмырды гәлби бир аңлыг.
Гәфилдән алтындан санки јер кетди.
Бүтүн отуранлар буну һисс етди.
Шаһ деди һејрәтлә: - Бу зәлзәләдир!
Јәгин бир бәләдыр худадан кәлир.
Дедиләр Шарвилидир, бөјүк һөкмдар.
Бу дағлар онундур, одур игтишар.
Јәгин ки, јенә дә гаја гопарыр,
О аддым атды ча торпағы жарыр.
Бир аздан пәһләван комаја чатды
О дағ парчасыны чијниндән атды.
Шаһ деди: - Худаја, јухудур, нәдир
Сәнин јаратдығын бир мөчүзәдир,
Бирчә гарыш ушаг нечә бөјүмүш,
Мат гојур аләми көрдүјү бу иш.
Бу гүввәт онун јох, сәниндир худа
Әкәр истәмәсәјдин, олмазды о да.
О сәнин сајәндә белә учалыб.
Јохса ки, о һардан белә күч алыб?!
Шарвили әдәблә јахына кәлди
Шаһын гаршысында тәзим ејләди.
Шаһ бахыб оғлуна, ајаға дурду.
Аталыг ешгијлә үрәји вурду.
Дикәр отуранлар да тез галхдылар
Диггәт илә бу көрүшә бахдылар.
Баш әјди икидә бүтүн гонағлар.
Барсил дә бахырды, үзүндә вугар.
Шаһ дөзмәди, һөнкүр-һөнкүр ағлады

Сонра кәлиб оғлуну гучағлады.
Деди: - Оғлум, кәл мәскән сал сарајда.
Белә бир һәјатдан јох сәнә фәјда.
Кәл гоча атана вермә дәрди-сәр,
Бағышла сән мәни бачарсан әкәр.
Шаһ башдан ајаға сүздү оғлуну,
Лајиг билди тачы-тахтына ону.
Шаһын габағында баш әјди оғлан,
Лајигинчә тәзим етди пәһләван.
Шаһын гәлби чәннәт кими олду шән,
Хејли мәмнун олду бу чүр көрүшдән.
Деди: - Унут кечмиши сән, еј оғлум,
Бағышла атаны гурбанын олум.
Шарвили, әзиз балам, сәһв етмишәм
Инан мәнә, өзүмү мәһв етмишәм.
Мән сәни көрәркән етдим ифтихар.
Истәрәм оласан даим бәхтијар.
Бах инди ағачым кәтирибди бар.
Динләјин сөзүмү, олсун ашикар.
Гәбул олду Аллаһ јанында дуам,
О истәјиб мән гәмдән азад олам.
Шарвили сөз алды: - Әзиз гонағлар.
Разыјам сизинлә, анчаг шәртим вар.
Сиз кедин, кәләрәм өзүм сараја,
Истәмирәм нифаг дүшсүн араја.
Кәләчәм атамла, һәм дә анамла,
Архајын олун сиз, кедин инамла.
Шаһ деди: - Ихтијар сәниндир, бала
Гојма ки, көзүмүз јолларда гала.
Мәнимтәк гочалыб анан Көјләр дә
Ган ағлар көзләри, фикри көјләрдә.
Әкәр сәни көрсә өмрү узанар

Бу иши Аллах да хејирә јазар.
 Барсил дә тәкидлә деди оғлуна
 Кетсин Шарвал илә, рәһм етсин она.
 Оғулса үзр истәјиб јерә бахды,
 Билди сөз гајтармаг бөјүк күнаһды.
 Нәһажәт, шаһ өзү разылыг етди,
 Гошунун көтүрүб сараја кетди.
 Барсилкил онлары јола салдылар,
 Јенә әввәлкитәк биркә гадылар.
 Чобан өз оғлуну басды бағрына.
 Сонра бу сөзләри сөјләди она.
 - Чох сағ ол ки, бизи учуз тутмадын
 һәмишә белә ол, учалсын адын.
 Сәдагәт икидин баш бәзәјидир
 Мәһәббәт инсанлығын бил өзәјидир.

* * *

Севинчлә гајытды Шарвал сараја
 Хәбәр апардылар Көјләр анаја:
 Көзүн ајдын олсун, тапылыб оғлун,
 Пәһләвана дөнүб сәнин доғдуғун.
 Јахын заманларда бура кәләчәк,
 Сизинлә бирликдә дејиб-күләчәк.
 Елә ки бу хәбәр чатды Көјләрә
 Итириб һушуну јыхылды јерә.
 Елә ки, ајылды, сорушду ону.
 Арајыб-ахтарды көзү оғлуну.
 Сонра јығышараг төкдүләр тәдбир
 Тапшырыг вердиләр һамыја бир-бир.
 Кәлән шаһзадәнин јери дүзәлди,
 Сәрвәт милјон ола, өвлад әзәлди.

ШАҢ ШАРВАЛЫН БАРСИЛ ЧОБАНЛА КӨРҮШМƏСИ

Елэ ки, билинир оғлунун јери,
Шарвал шаһ үмидлэ гајыдыр кери.
Оғлун тапмағына севинди ата,
Чох истәјирди ки, вүсала чата.
Ди кәл ки, хәчаләт чәкирди јаман,
Јашаран көзләрин алмышды думан.
Дүшүндү сәмада күнәш солса да,
Бүтүн јер үзүнү зүлмәт алса да.
Ајагдан саларам бөјүк дағлары,
Кәзиб чығырлары, јоррам јоллары.
Дағ-дашы мән тоза дөндәрә билләм,
Һәр јана чапарлар көндәрә билләм.
Онсуз тапачағам әзиз баламы.
Тахтыма вариси, мөһкәм галамы,
Өлүмдән сонракы һәјатым одур,
Илаһи, үрәјим нечә дә вурур?!
Кәдәр боғур мәни, боғур дәрд мәни,
Һеч вахт сажмајачағ оғлум мәрд мәни.
Мән нечә дејим ки, атанам, оғлум,
Дар күндә һајына чатанам, оғлум,
Мәни сымдырмазмы бирчә бахышла
Бағышла өвладым, мәни бағышла.

Ејби јох, дөзәрәм һәр ғынағына,
Кәтиррәм оғлуму өз очағына.
Нәһажәт, вәзирин чағырыб деди:
- Вәзир, сон гәрарым инди беләди,
Јығылсын атлылар нә гәдәр ки вар,
Гартал дејән сәмтә онлар чапсынлар.
Кәзсинләр һәр јери, бүтүн обаны,
Тапыб кәтирсинләр бура чобаны
Атлылар чыхдылар дан сөкүләндә,
Чичәкләр үстүнә шеһ төкүләндә.
Гартал дејән јерә јол алды онлар,
Јолун бағрын јаран әрәб атлылар.
Енишли-јохушлу јоллар ашдылар,
Тоз-торпаға, ган-тәрә булашдылар.
Јол кетдиләр једди күн, једди кечә,
Чатдылар мәнзилә онлар беләчә.
Күнәш өз јерини аја верәндә,
Сәркәрдәләр чатыб динчәлир чөлдә.
Атлары бурахыб бу кениш чөлә,
Динчәлиб, јатдылар хорулту илә.
Күнәш дағ башында көрүндү сәһәр,
Бәјаз дон кејинди дағлар сәрбәсәр.
Нечә тапшырмышды бөјүк һөкмдар,
Кәздиләр бу чөлү, һеј ахтардылар.
Бу вахт гартал Барсилә верди хәбәр,
Ки, шаһ атлылары чөлә кәлибләр.
Барсил дејир оғлуна: - Мән кедим,
Шаһын адамларыны гәбул едим.
Сән өзүнү евә бир аз кеч јетир,
Кәләндә өзүнлө одун да кәтир,
Шарвили деди: - Атачан, сән кет,
Кәлән гонағлары јахшы гәбул ет.

Тач гојду күнәшдән башына фәләк,
Чаһан нура гәрг олду ширмајытәк.
Бүтүн јер кејинди о нурдан кејим,
Сизә кимдән дејим, кимдән сөјләјим,
Сәркәрдәләр јухудан ојандылар,
Кениш дағ чөлүнә нәзәр салдылар.
Мат галдылар, нура гәрг олмуш чөлә,
Јох иди һеч јанда көзәллик белә.
Бир аз атларына гуллуғ етдиләр,
Тез чобаны ахтармаға кетдиләр.
Чох ахтарыб өјрәндиләр јерини,
Она јетирдиләр шаһын әмрини:
-Барсил чобан кәлсин шаһын јанына,
Гој тәшриф бујурсун шаһ сарајына.
Бу шаһын әмридик, деди хәбәрчи,
Шаһ бизи көндәриб сизә бәләдчи.
Чобан тәклиф етди: - Дүшүн атлардан,
Оғлум да гајыдар инди дағлардан.
Јолдан кәлиб јорулмусунуз, бујурун.
Евә кечин, раһатланын, отурун.
Сәхавәт көстәриб ачды сүфрәни,
Чобан гонаг етди, бүтүн дәстәни.
Јахшы сөһбәт олду сүфрә башында
Һәр кәс биринчијди сөз јарышында.
Дәјди көзләринә хејли гаја, даш,
Һејрәтдән гонаглар олдулар чаш-баш.
Башчы суал верди, деди: - Ај чобан,
Бағышла, инчиртә, сән суалымдан.
Һәјәтдә көрүнән о дашлар ки вар,
Нечә олуб бурда, тутубдур гәрар?
Демәзсән онлары ким кәтирибдир,
Јәгин ки, чохлаы күч көстәрибдир?!

Барсил чобан деди: -Оғлум кәтириб,
Күл тәкин онлары дағлардан дәриб.
Чобанын сөзүнә мат галды онлар,
Барсил дә көрдү ки, инанмыр бунлар.
Гонаглар бахараг бири-биринә,
Билмәк истәдиләр бунун сирри нә.
Дедиләр һардадыр о икид оғлан,
Күчү, әмәлијлә ағылы алан?
Кәлсәјди көрәрдик кимдир о чаван,
Сараја кәрәкдир белә пәһләван.
Бир аздан гонаглар сүфрәдән галхды,
Тәшәккүр ејләјиб, дедиләр вахтды.
Јолчу јолда кәрәк, кетмәлијик биз.
Гајыда билмәрик, ај чобан сәнсиз.
Јәһәрлә атыны, сән дә һазырлаш,
Кәрәк јола дүшәк гаралмамыш гаш.
Бу заман һарданса гопду курулту,
Гошуну чашдырды кәлән уғулту.
Санки вулкан олду, дағылды дағлар,
Јер бирдән титрәди, әсди јарпаглар.
Барсил деди: - Оғлум Шарвилидик кәлән,
Гурбанам бојуна, боју көјдәлән.
Көклү палыдлары дашыјыр бир-бир,
Горхмајын сиз ондан, одун кәтирир.
Һәмин палыд иди күләк кәтирән,
Кәнчин јеришијди јери титрәдән.
Кәрилмиш голлары дәмир кимидир,
О гәдәр нәһәнк ки, дејәрсән дивдир.
Барсил деди: - Будур оғлум Шарвили.
Зәһминдән тутулду онларын дили.
Тәшвишә дүшдүләр бүтүн гонаглар,
Сөјләдиләр, белә дә адам олар?!
Шарвили гонаглара кәлиб чатды,

Палыды чижиндән көтүрүб атды.
Саламлашыб гонагларла көрүшдү,
Нијә кәлдикләрини баша дүшдү.
Атлылардан бири тәләшла деди:
-Доғрусу билмирәм инсанды, нәди,
Амма биз ахгаран дејәсән будур,
Шүбһәсиз бу бизим шаһын оғлудур.
Биз ону апарсаг падшаһ шад олар,
Инанын о. биздән чох разы галар!
Башчы деди: - Әмрини позмаг олмаз,
Белә бир иш тутсаг, шаһ разы галмаз.
О, бизә тапшырыб чобаны тапаг,
Чатдыраг һүзура, ону апараг.
Шарвили сорушду: - Бунлар кимләрдир
Бу нечә данышыг, нечә һүнәрдир?
Барсил билдирди ки, гонагды бунлар.
Шаһ өзү көндәриб далымча чапар.
Һәкмдар чағырыр мәни сараја,
Бу заман Шарвили кириб араја,
Деди: - Шаһа мәнән салам јетирин,
Атамы да сағ-саламат кәтирин.
Башчы сөјләди ки, нараһат олма,
Гара булуд кими сән белә долма.
Шаһ ону һөрмәтлә гәбул едәчәк,
Јенә да гајыдыб бура кәләчәк.
Сонра сағоллашыб, чапыб кетдиләр
Дағлар архасындан көздән итдиләр.
Једди күн кечдикдә бир күн сәһәр,
Кәдән атлылар гајыдыб кәлдиләр.
Нәкәрләр хәбәр вердиләр шаһа,
Ки, кәдәнләр кәлиб, шүкүр Аллаһа!
Шаһ онлары дөвәт етди сараја,
Бир анлыға һамы кәлди бураја.

Гоча чобан һүзурунда баш әјди.
О заман да ганун-гајда беләјди.
Сонра да сәркәрдә мәлумат верди:
-Гартал дүз дејирмиш, һәммин о јерди
Ки, орда чобанла сизин оғлуруз
Бәрабәр јашајыр, дөзмәјир бунсуз.
Ата-оғул кими өмүр сүрүрләр
Хошбәхт јашајырлар, узаг гәм, кәдәр
Бир икид оғландыр, кәстәрир һүнәр,
Даға зәрбә вурса, дағлар сөкүләр.
Көрмүшүк биз ону, дағдан кәләндә,
Шаһиди олмушуг дағ титрәјәндә
Баш әјир Шарвилијә шир, пәләнк,
Һејванларын дилин билир о нәһәнк..
О јерләрдә һамы баш әјир она,
Икид пәһләвана, шаһын оғлуна.
Шаһ деди: - Чох јахшы данышдын ондан,
Шад хәбәр кәтирдин мәнә оғлумдан.
Гој инди данышсын бу гоча чобан
Кәрәк разыдырмы икид оғлумдан.
Чобан Барсил бир дә шаһа баш әјди,
Билмирди нә дејиб, нә сөјләјәјди.
Өмрүндә сараја көрмәјән чобан,
Чәннәтә дүшдүјүн һисс етди, инан.
Өз јанында шаһ чобана јер верди,
“Мәним һөрмәтли гонағымсан” деди.
Чобан Барсил чох кечирирди тәләш,
Падшаһын јанында галмышды чашбаш.
Чәкинирди шаһла нечә данышсын,
Нечә етсин, о сөһбәтә гарышсын.
Чобан данышмырды, јахшы билирди
Шаһ үчүн рәијјәт һамысы бирди,

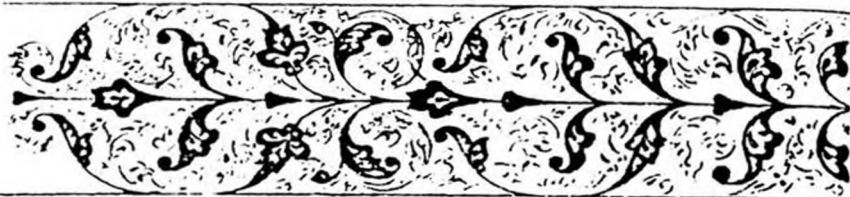
Шарвалса адэтин әксинә кетди,
Незакәт кәстәриб, илтифат етди,
Деди: - Билирсәнми, һөрмәтли гонаг,
Сәни чағырмышам ачыг данышаг.
Бизим һәр икимиз атајыг инди,
Ганы мәнимсә дә, чаны сәнинди.
Доғрудур, Шарвили танымыр мәни,
Атмышдым мән ону-худа верәни.
Өзү бир гарышды, боју ејбәчәр,
Дүшүндүм көрәнләр ағзыны әјәр.
Одур ки, гәлбимдән ири даш асдым.
Өзүм өз үрәјимә кәсөвләр басдым.
Хор бахдым Аллаһын вердији паја
Өвлад дағы чәкдим Көјләр анаја.
Чисмимдән кәләни дағлара атдым,
Сонрадан билдим ки күнаһа батдым.
Сандым ки јем олуб гушлара чаға,
Үмидим јох иди ону таптамаға.
Чох әзаб чәкмишәм бу узун илләр,
Һәр көрпә сәсинә үрәјим инләр.
Бир нечә ај әввәл көрмүшдүм рөја,
Тәнһа доланырам чөлләри куја.
Көрдүм ки, бир мөмин дурду өнүмдә,
Беләсин көрмәмишдим инан өмрүмдә.
Деди: - Еј шаһ, оғлун өлмәјиб, сағдыр,
Мәскәни Шалбурздур, о уча дағдыр.
Гартал дајә олуб сәнин оғлуна,
Көрпә әтә долуб, кәлибдир чана.
Заман кечиб, дөнүб инди аслана,
Јајылыб шөһрәти онун һәр јана.

Көрәнләр саныбды ону шири-нәр,
Јәгин севиндирәр сәни бу хәбәр.
Хәбәри ешитчәк гәм мәни боғду,
Елә бил күнәшим үзүмә доғду.
Әввәлчә севиндим, сонра дүшүндүм.
Баламы атмышдым, бундан үшүндүм.
Һөвләк ајылдым һәмин јухудан
Тез дүшдүк биз јола, сөкүлмәмиш дан.
Чапдыг мөмин дејән о Шалбурз даға
О вахт ки, атылмышды ораја чаға.
Дағларда јалварыб, көмәк диләдим,
Оғлуму гарталдан соруб, истәдим.
Биләндә ушағы верибди сәнә
Үмидим, күманым гырылды јенә.
Дүшүндүм, чобана кедим нә дејим,
Чәкди мәни дара, үзүгара үрәјим.
Дедиләр мөминсән, мүдрик гочасан,
Чобан олсан да сән, улу, учасан.
Гојма сәнә очағымыз, одумуз,
Нә едәк ки, хошбәхт олсун оғлумуз?!
Сәнин мәсләһәтинә еһтијачым вар,
Бу ишдә шаһ сәнсән, веркинән гәрар.
-Бағышла еј шаһым, күнаһкарам мән,
Билмирәм данышыб сөз ачым нәдән-
Дејәрәк сөзүнә башлады чобан.
Һәр шеји дүз деди, олмады јалан.
Шаһ Шарвал меһрини чобана салды
Онун сөһбәтиндән јаман зөвг алды.
Хош сөзләр сөјләјиб һеј тәрифләди
Она узун өмүр, сағлыг диләди.
Барсил үзүн тутуб деди падшаһа:
-Биз һамымыз гуллуғ бөјүк Аллаһа.

Шарвили сәниндир, еј бөјүк шаһым,
Һәм дә мәним олуб, о, сон пәнаһым,
Мән ону гарталдан алдым: тај кими,
Нур сачды өмрүмә күнәш, ај кими.
Она өјрәтмишәм нә хасдыр бизә,
Данышыг өјрәтдим дилсиз, сөзсүзә.
Бу илләр әрзиндә чох зүлүм чәкдим,
О, хам торпаг иди, мән ону әкдим.
Данышыг өјрәтдим, Шарвилијә мән
Мәрифәт гандајды, кәлмиши сәндән.
Күч, гүввәт күнбәкүн артыр голунда
Өлүмә кедәр о, һагтын јолунда.
Лајигдир адына шәрәф шанына,
Нә вахт лазым билсән, кәләр јанына.
Мәним борчум сизә гуллуг етмәкдир,
Индисә мән кедим, оғлумуз тәкдир.
Шаһ деди: - Тәләсмә, ачыгдыр јолун,
Тамам горхусузду сағын, һәм солун.
Нә гәдәр истәсән, гала биләрсән,
Һәр заман гонағым ола биләрсән.
Сәнинлә чох хошду сөһбәт ејләмәк,
Саф сөз чәмәниндән чичәк ијләмәк.
Бир нечә күн дә гонагсан мәнә,
Сонра гајыдарсан доғма чәмәнә.
Чыхмаг олардымы шаһын сөзүндән,
Онда дүшмәздими онун көзүндән?!
Одур ки, сәсини ичинә салды,
Көзләри јол чәкди, хәјала далды:
- Көрәсән шаһымын мәгсәди нәдир,
Мәни сахламасы чох гәрибәдир.
Нә сәрвәт, нә дәвләт Барсили әјмәз,
Мин чүр белә сарај, комама дәјмәз.

Јәгин сахламагда бир мәгсәди вар,
Чобан Барсил деди: -Галым нә олар.
Шаһа етираз етмәк бизә олмаз,
Бунун рәијјәтә хејри дә олмаз,
Она көрә һеч нә дејә билмәрәм,
Сонра шаһын гәзәбинә кәләрәм.
Деди: - Јахшы олар инди мән галым.
Шаһын фикри нәдир, билиб анлајым.
Мәним көмәјим дәјсә шаһа әјәр,
Бу мәнимчүн сајылар бөјүк һүнәр.
Шаһ деди: -Олуб көнлүмүн тәшвиши,
Инди мәним сәнә дүшүбдүр иши.
Ағылла гол гојаг кәрәк һәр ишә,
Сәндә чобанлыг олса да бир пешә.
Кечәнләр кечиб, јахшыдыр, ја јаман,
Фикир сөјләјәк, фәргинә вармадан.
Чобан Барсил деди: -Һазырам шаһым,
Мәним варса, вардыр бирчә күнаһым.
Оғлуну гарталдан алыб сахладым,
Ону бәшәр һәјатына гајтардым.
Шаһ деди: -Тәшәккүр едирәм јенә,
Бу ишдә сән көмәк кестәрдин мәнә.
Инди фикрим там башгадыр еј чобан,
Нечә гајтараг оғлуму дағлардан?
Бурда сән мәнә јол кестәрә билсән,
Шаһлығымы верәрдим сән истәсән.

ЧОБАН БАРСИЛИН МҮДРИКЛИЈИ

К

элиб шаһа чатмышды белә хәбәр,
Барсил чобан чох мүдрикдир, дејирләр.
Инди Барсил шаһын јанында иди,
Шаһ ону јохламаг гәрара кәлди.
Сабаһы күн бөјүк мәчлис гурулду,
Ојнамагдан рәгс едәнләр јорулду.
Јејиб-ичиб, шадлыг етди әјанлар,
Хошһал олду, сарајда отуранлар.
Бирдән падшаһ Шарвал ајаға дурду,
Кечиб ширмајы тахтында отурду.
Чағырды Барсили јанына, деди:
-Бујур әзиз гонаг, әјләш јанымда,
Сәни горхузмасын адым-саным да.
Әлим чижниндәди, елә бил бирик,
Мүдрик олдуғуну артыг билирик.
Амма бир суалым олачаг сәнә
Онун чавабыны дејәрсән мәнә.
Сөјлә ким күчлүдүр индики анда,
Дүз десән, агилсән дејәрәм онда.
Барсил чаваб верди чох дүшүнмәдән:
-Индики бу һалда, јох күчлү мәнән.

Шарвал күлүмсәди, “сағ ол” сөјләди,
Һәр јандан Барсилә алгыш јүксәлди.
Күн кечди, јығышды һамы сараја,
Вәзир-вәкил дүзүлдүләр сараја.
Јер кәстәриб јенә падшаһ чобана,
Ишарә етди ки, јанашсын она.
Шаһ дүнәнки кими бу күн дә јенә,
Әлини гојду чобанын чижнинә.
Деди: - Сорушурам сәндән еј чобан,
Чалыш, чаваб вер мәнә инди, бу ан,
Дүз чаваб вермәјин дүнән билинди,
Икимиздән ким күчлүдүр бах инди?
Падшаһ сағ олсун, гүдрәт сәнинди
Амма ки, күч мәним, гүввәт мәнимди.
Шаһ чобана бахыб, разылыг верди.
Јенә дә һәр јандан алгыш јүксәлди.
Сонракы күн јенә дә шаһла чобан
Отурдулар баш тәрәфдә, јанбајан.
Бу чаһ-чәләл да, бу тәмтәраг да
Сыхырды Барсили, фикри узагда.
Елә һеј дүшүнүрдү өз комасыны
Шарвили баласын, һәм гарысыны.
Нәсә хошламырды бу сәлтәнәти,
Һәм дә билинмирди шаһын нијјәти.
Ону сынамагда мәгсәди нәјди?
Раһатлыг тапарды буну билсәјди.
Бирдән Шарвал шаһ ајаға галхды,
Бир аз вар-кәл едиб, чобана бахды:
-Барсил, унутмушдум сөзү аз гала,
Бу күн дә чаваб вер һәммин суала.
Чобан деди: - Әлбәттә ки, сән күчлүсән,
Гүдрәт - сән, гүввәт-сән, күч дә-сән.

Шаһ деди чобана: -Барсил, афәрин,
Бу күн сән мәним хошума кәлдин.
Һәр биримизә әгл бәхш егмиш худа,
Ағылдан әзизи јохдур дүнјада.
Ағылдан хејир көтүрмәзсә киши,
Һәмишә гәм-гүссәдир онун иши.
Белә дејиб чобан чәкилди дала.
Падшаһ бир мүддәт далды хәјала.
Алгыш сәдалары чатды һәр јана,
Шаһ ајаға галхыб деди чобана:
-Барсил чобан, истәјирәм дејәсән,
Дәјишдин чавабы бу күн нијә сән?
Ики күн дедин ки, күчлү мәнәм, мән,
Инди мәни саждын сөјлә бәс нәдән?
Чобан ајаға дуруб ирәли кәлди,
Шаһын һүзурунда она баш әјди,
Деди шаһдыр аллаһларын төһфәси,
Бизик шаһымызын садиг бәндәси.
Нә истәсәз һазырам сөјләмәјә,
Һәр бир сиррин изаһыны вермәјә.
Сөјләјирәм сөзүмү мәғзи нәдир,
Шаһын әли рәијјәтчүн гүввәдир.
Сарајында ики күнүн ичиндә,
Һәр дәфә әлиниз олуб чијнимдә.
Она көрә мән сиздән күчлү идим,
Чәкинмәдән һәгигәти дејирдим.
Үчүнчү күн буну бизә чох көрдүз,
Әлиниз бу чијнимдән көтүрдүз.
Беләдә рәијјәт күчлү сажылмаз
Ону дәстәкләјән бир гүввә олмаз.
Аталардан галма бир мәсәл дә вар,
Чијни әлли олан чох күчлү олар”.

Нә гәдәр ки, әлиниз чијнимиздәдир,
Биз күчлүјүк, күч бирлијимиздәдир.
Тәкәббүрлүк верәр чаны бил, бада,
Шаһ күнаһ ишләтсә, ләкәдир ада.
Шарвал падшаһ деди: - Афәрин гоча!
Доғрудан мүдриксән, учасан, уча!
Халг дүз дејирмиш, мән дә бу андан
Билдим ағыллыдыр Барсил чохундан.

ШАҲЫН ЧОБАН БАРСИЛДӘН ХАҲИШИ

Шаһ Барсилә деди: - Һөрмәтли чобан,
Мүдрик гочасан, оғлума меһрибан.
Хаһишим вар, көмөк етмәјә чалыш,
Сән оғлуму баша салмаға чалыш,
Барсил чобан деди: - Бурда шаһым сән,
Разылыг ал, сорушуб Шарвилидән.
Әкәр о истәсә, һәр иш дүзәләр,
О асланын әлиндән һәр иш кәләр,
Шаһ деди: - Горхурам, ола бәдкүман,
Тахсырымы бағышламаз нәрчаван.
Чобан деди: -О чох әдаләтлидир,
Һәр һалда о гәрара кәлмәлидир.
Бу дүнјада јохдур чәтин мәсәлә,
Әкәр сәнин икид оғлун истәсә.
Бу чаһана кәлмәјиб елә оғлан,
Ки, Шарвилијә тән тутулсун, инан.
Анчаг о, кечмиши салмаса јада,
Башга һеч бир дәлил јохду ортада.
Шаһ деди: -Барсил чобан, дүз дејирсән.
Оғлумун көнлүнү ала билсәм мән.
Бүтүн шаһлығымы она верәрәм.
Өз јеримә ону падшаһ сечәрәм,

Күн кечди, шаһ чағырды мөбидләри,
Јығды башына дүнја көрмүшләри.
Гојду тачы башына әзмлә һөкмдар,
Өз ширмајы тахтында тутду гәрар.
Сараја кәлмиш ағсагаллар тамам,
Шаһа баш әјиб гылдылар етирам.
Һамы өз јерләриндә јерләшдиләр,
Шарвал шаһын әмрини көзләдиләр.
Шаһ деди: - Вачиб бир мәсәлә үчүн,
Чағырмышам сизи сараја бу күн.
Истәјирәм биләсиниз, оғлум вар,
Оғлу олан шаһын гәлби шад олар.
Бу күн оғлум мәним јаныма кәлиб,
О кәлмәклә, тахтыма зинәт вериб.
Бүтүн адамлар ајаға галхдылар,
Һамы шадлыгла шаһа әл чалдылар.
Шаһ деди: - Чағырын, гој кәлсин оғлум.
Ону һамы көрсүн мән раһат олум.
Ајаг басанда шаһын дәркаһына,
Һамы әл чалды бу шаһын оғлуна.
Дурдулар ајаға сарајда һамы,
Шаһ оғлуна көстәрди етирамы.
Кәләндә шаһын јанына кәнч оғлан,
Шаһа баш әјиб тез олду меһрибан.
Шарвал шаһ дуруб оғлуна јер верди,
Сонра ону һамыја тәгдим етди.
Ајаға дурдулар бүтүн әжанлар
Падшаһын оғлуну саламладылар.
Шаһын гәлби чәннәт кими олду шән,
Деди: -Отур тахта, јанымда ол сән.
Шарвили әввәл чох тәрәддүд етди,
Сонра шаһын әмринә әмәл етди.

Лохса шаһы о алчалтмыш оларды,
Доғма атасыны көздән саларды.
Көрду өмрү өтүр, бахды жашына
Шаһ гојду тачыны оғлун башына,
Өзү оғлунун јанында отурду,
Бир ан кечди, јенә ајаға дурду.
Деди: - Тагәтдән дүшүрәм мән тамам,
Фәхр едирәм онунла ки, вар балам.
Аләмдә ад өвладла бағлы олур,
Десинләр бу, Шарвал шаһын оғлудур.
Сөјләди чавандым, вар иди һәвәс,
Ағылсыз бир иш тутдум онда әбәс.
Оғул вермиш, и танры, мән атдым ону,
Тәләсик гәрарын пис олду сону.
Оғлумун јанында чох тахсырқарам,
Она баш әјмәкдән јох өзкә чарәм.
Шаһ баш әјмәк истәјәндә оғлуна,
Оғлу атасыны басды бағрына.
Деди: - Ата, мәним аләминдә сиз
Ганымдан јахынсыз, чанымдан әзи ..
Шарвал бахды она, бағры олду ган,
Гучаглашыб онлар, олдулар бир чан.
Хаһиш етди оғлу гајытсын кери,
Күләр үзлә, тахт үстә тутсун јери.
Һамы Шарвал шаһа олду тәрәфдар,
Шарвилијә деди: -Кәл ол бәхтијар.
Шарвили деди: - Билин әзизләрим,
Сиздән аз дејилдир мәним кәдәрим.
Бахмајараг Гартал олубдур дајәм,
Нә гәдәр олса да инсан нәслијәм.
Барсил олубдур мәним әзиз атам,
Арвады Тәзәәј олубдур анам.

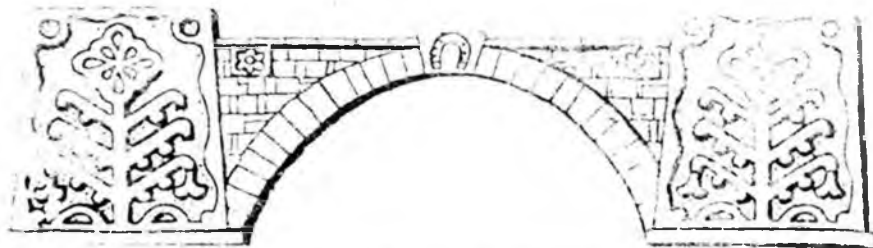
Онлары атараг, сараја кәлим?
Кәрәк онлара кәлсин мәним рәһмим.
Онлар мәни бөјүдүб, инсан едиб,
Инсанларла давранмағы өјрәдиб.
Чаван олсам да, әдаләт севәнәм,
Мән белә бир ишә дөзә билмәрәм!
Шарвили бурада бир мисал чәкди,
Мисал һамыны һејрәтә кәтирди:
-Бағбан ағач әкди, кәтирәндә бар.
Хырда мејвәләри олду ашикар.
Хошуна кәлмәди ағач әкәнин,
Деди: - Дады олмаз белә мејвәнин.
Әмр едиб чаван шитили чыхартды,
Әл-ајагдан узаг бир јерә атды.
Јолдан кечән бир бағбан көрүб ону,
Апарыб өз бағында әкиб ону,
Бәсләјиб гәләми, бөјүдүб бағбан,
Јахшы бар көтүрмәк үчүн ағачдан.
Бир нечә ил кечәндә һәмин вахтдан,
Кимдәнсә ешидир гәләми атан,
Ки, сән атдын, о әкиб, гуллуг едиб,
Һәмин гәләм, гызыл мејвә кәтириб.
Чох пәришан олду, гәләми атан,
Деди: -Кедиб ағачы алам ондан.
Кедиб көрүр хырда гәләм бој атыб,
Гәләмин башы лап кәјә чатыб.
Мејвәләрин парылтысы нур сачыр,
Ағач бардан өјилиб, јерә чатыр.
Ким ки, ону бәјәнмәјиб атмышды,
Она бахыб, јердә донуб галмышды.
Бу сәһв баһа баша кәлмишди она,
Чаһил һәсәд апарыр о бағбана.

Инди эзиз атам, шаһ олсан белә,
Бу инсафдан пәј көрмәмишәм һәлә!
Аталардан галан бир мисал да вар,
“Диш ағзында нә гәдәр сафды, галар”.
Үрәјә чәкмисәнсә дағ, ону бил,
Јүз мәлһәм гојсан да кедәси дејил!
Мүдрик чобан мәни өјрәдиб белә,
Дағ кими арха олам шаһа, һәм елә.
Сөзләримдән нәтичә чыхардын сиз,
Ким ағача гуллуғ едиб, мисилсиз?!
Ағачдан мејвә көтүрүб варланыб,
Ким тәкәббүрлүк едиб ону атыб?
Дөзүлмәз гәмә батыб өмрү боју,
О шәхс өзүнә газмыш, дәрин гују!
Нә гәдәр о јалварса да бағбана,
Барыны гәјтаран олмады она!
Сиздән сорушурам, кимди тахсыркар?
Кимин олмалыды, ағачдакы бар?
Һамы мәәттәл галцы белә ишә,
Бүтүн отуранлар, дүшдү тәшвишә.
Һеч ким, һеч нә демәди, һамы сусду,
Шаһ дурду ајаға, сүкуту позду.
Деди: -Бу сөзләрдә вар бир һәгигәт,
Бу гәсди унутмағ чәтиндир, әлбәт.
Өз-өзүнә деди шаһ, көр инди сән,
Нә гәдәр дәһшәтли күнаһ етмисән!
Шаһын оғлу давам едәрәк деди.
О сәһвини шаһын үзүнә деди:
-Һәјат верди атама бир имтаһан,
Тәкәббүрлүк олду ону сарсыдан!
Дејирләр, дүз әјрини тез кәсәр,
Хәјанәтдән гәлбдә чох галар әсәр.

Сөзләримдән сиз там ајдынлығ алдыз.
Билирәм ки, сиз там һалаллығ алдыз.
Инди мәнә изин версин шаһ атам,
Истәмирәм, мән бу сарајда галам!
Нә лазым мәнә тахты-тач истәмәк.
Мәнә хошдур, дағда чобан ишләмәк.
Дағда бөјүмүшәм, дағ Гарталыјам,
Мән һәмишә дағда да олмалыјам.
Чаға вахты мәни ејбәчәр сајдыз,
Өмр едиб сарајдан узаглашдырдыз.
Колумдан гопарылмыш бир чичәк олдум.
Дағ-дашын үстүндә сәрилиб, солдум.
Сағ олсун о Гартал, мәни апарды,
Вахтсыз өлүмдән о мәни гуртарды.
Һәјатым бил, дөнүб олуб әфсанә,
Һәр кимә сөјләсәм, инанмаз мәнә.
Бу бир һәгигәтдир, данышдым сизә
Тәсир едәр билирәм гәлбинизә.
Инди эзизләрим, шаһ атам, анам,
Кечмишә көрә сизи гынамырам.
Мән азадлығ севән Гартал кимијәм,
Һарда бөјүмүшәм, орда кәрәјәм.
Сизин оғлунузам, сизи атмарам,
Һеч заман сизи көмәксиз гојмарам.
Мән вәтән оғлујам, елин күчүјәм,
Вәтән уғрунда чанымдан кечәрәм.
Сизә мән дејирәм, атам һөкмдар,
Бил ки, сәнин әждаһатәк оғлун вар.
Бағышлајырам сәнә бүтүн кечмиши,
Шарвилинин гәстчиликлә јох иши!
Сән инди гәм чәкмә, әзабдан гуртар,
Сәнә һансы намәрд јаманлығ гыјар!

Нә вахт лазым олдум, анама дејин,
О мәни “Шарвили” дејиб сәсләсин.
Көрдән гартал кими учуб тәләрәм,
Дагдан пәләнк кими гачыб кәләрәм.
Бир анда оларам, мән јаныңызда,
Дурарам оғул кими гуллуғунузда.
Баш әјди она бүтүн сәркәрдәләр,
“Өлкә сәнинлә фәхр едир” дедиләр.
Һәр тајфадан кәлмиш адамлар о күн,
Дурдулар ајаға, әл чалды бүтүн.
Шарвили дә истәди бир әл чалсын,
Горхду ки, сәсиндән сарај дағылсын,
Чобан Барсил тапшырмышды оғлуна:
-Сарајда әл чалма, демишди она,
Дедиләр:-Афәрин шаһын оғлуна,
Күнаһы бағышлады өз атасына.
Белә адил көрүб оғлуну һөкмдар,
Көзүндә чавахир, гызыл олду хар.
Шарвили шаһдан белә хаһиш етди:
-Һәм дағда, һәм сарајда олум - деди.
Өз оғлуна ичазә верди падшаһ,
Деди: -Чаһана кәлмисән хејирхаһ.
Буну данмаг олмаз, бу чәрхи-фәләк
Верәр каһ зијан, каһ көстәрәр көмәк.
Доғма ана Көјләр деди оғлуна:
-Инди һөрмәтин олсун шаһ атана!
Мәнчә бу иш инди дејилдир чәтин,
Атана дәјсин һәмишә көмәјин.
Өпүб оғлуну деди: -Саламат кет,
Тез-тез кәлиб ата-ананы јад ет.
Тәзәәј, Шарвили вә Барсил чобан
Һалаллашыб тез чыхдылар сарајдан.

Јол узагды, Шарвили фикирләшди,
Пәһләван белә бир гәрара кәлди.
Бир анда чатмаг үчүн Шалбурз даға,
Атаны, ананы, алсын гучаға.
Пәһләван күләк сүрәтилә кетди,
Једди күнлүк јолу, бир ан гәт етди.
Бир көз гырпымында олдулар дағда,
Көрдүләр өз евләрини габагда.
Шаһ олдулар ки, тез кәлиб чатдылар.
Мал-гараны габағына гатдылар.
Кетди отармаға гојун-гузуну,
Ишләри бу иди илләр узуну,
Шарвили һәр күн, дагдан кәлән заман,
Гаја дашларындан кәтирди һаман.
Лазым иш үчүн јығарды һәјәтә,
Дашлары көрән кәләрди һејрәтә.
Артыг јығыланда лазыми гәдәр,
Шарвили атасына верир хәбәр.
Она дејир ки, белә бир фикрим вар,
Бизим көһнә дахма, мәнә кәлир дар.
Әкәр разы олсан мәним сөзүмә.
Истәјирәм, бина тиким өзүмә.
Барсил деди: - Чох јахшы, бачарсан сән.
Өзүнчүн ев дејил, гала тикәрсән.
Пәһләван деди: -Бу јахшы фикирдир,
Онда мәнә јенә даш лазым кәлир.

ШАРВИЛИ ГАЛАСЫ

Даш кәтириб жығыр о дағлар гәдәр,
Барсил дејир оғлуна: -Бәсдир, јетәр!
Инди кет, гала үчүн бир јер ахтар,
Бир тәрәф чөл олсун, бир тәрәф дағлар
Пәһләван деди: -Јер көз габағында,
Истәдијим јер вар, Шалбурз дағында.
Бир тәрәфи дағдыр, бир тәрәф чәмән,
Һәмин јердә гала тикәчәјәм мән.
Ата оғул сөзүлә разылашды,
Галаны тез тикмәјә һазырлашды.
Шарвили деди: -Лазымды бәнналар,
Бу галаны онлар тикиб гуртарар.
Барсил ата деди: -Белә мисал вар:
“Уста әлиндән чыхан иш саз олар”.
Оғлун сөзүлә разылашды Барсил,
Деди: -Бизим јердә вар белә нәсил.
Тикмәк ишиндә чох маһирдир онлар,
Онлардан чыхмышдыр, мәшһур бәнналар.
Чағырды кәлди бири, бәнналардан,
Башлады тикмәјә гала дашлардан.
Баханларын ағлы чыхарды башдан.

Шарвили бәннаја көмәк едирди
Дашлары барыја галдыран иди.
Бу гала ән гәдим галаларданды,
Инди о галадан дағ јадикарды.
Һамы әһсән деди, бу шаһ оғлуна,
О мөһкәм сәдд чәкди, дүшмән јолуна.
Инди о дағ һамыја мүгәддәсди,
Шарвилинин сәси бурдан јүксәлди.
Елә ки, тикилиб гуртарды бүтүн,
О күн бајрам олду бүтүн ел үчүн.
Кәлирдиләр тәбрикә Шарвилини,
Онун тикиб гуртардығы евини.
Һәр тајфадан бир һәдијә кәлирди,
Шарвилини ел тамам севиндирди.
Бу галадан дајаг олду вәтәнә,
Дәстәк олду һәр кедәнә, кәләнә.
О заман һагсызлыг һөкм сүрүрдү.
Пәһләван бу һалы өзү көрүрдү.
Вахт олурду, о зүлмә дөзмәјәнләр,
Шарвилидән көмәк диләјирдиләр.
Худа һеч кимә белә күч вермәјиб,
Чаһан һеч белә пәһләван көрмәјиб.
Ону доғуб дүнјада тәк бир ана,
О да көјдән кәлиб көзәл чаһана.
Шарвили галасы чох мәшһур олду.
Ел кәлиб гала әтрафына долду.
Гала әтрафында евләр тикдиләр,
Орда бир кәнд әмәлә кәтирдиләр.
Беләликлә Шалбурз дағын әтәји,
Бир кәнд үчүн олду мүнәсиб јери.
Кәндин јери дағ әтәји, көј чәмән.
Һәр күн бир вахт, јағыш кәлирди көјдән.

Мал-гарасы минлэрлэди дағларда,
Дејәрдин бу дөвләт јохду һеч јанда.
Истифалә едиб ахар сулардан,
Мејвә бағлары да салдылар һаман.
Бағларда ағачлар кәтирди бәһәр,
Бол олду халг үчүн һәр чүр мејвәләр.
Бир күн хәбәр чатыр падшаһ Шарвала,
Ки, оғлун ев тикиб, мөһкәм бир гала.
Шарвал падшаһ бу хәбәрдән севинди,
Хәбәр кәтирәнә үз тутуб деди:
-Кәрәк бу оғлумчун сајылсын һүнәр.
Азад олду о дахмадан мүхтәсәр.
Шаһ деди: -Бир күн јығышыб кедәрик,
Шарвилини јахшыча тәбрик едәрик.
Дејирләр күнләрин бир күнү иди.
Чыхыб өз тахтына, Шарвал шаһ деди:
- Ләзки тајфалардан кәлсин сәркәрдә!
Оғлумун јанына кедәк бир јердә.
Он бир гәбиләдән кәлди бөјүкләр.
Шаһ оғлуна кәтирди һәдијјәләр.
Иштирак етдиләр бүтүн тајфалар,
Алпан торпағында кимләр ки, јашар.
Шаһ һәр тајфаја вериб ләјиг мөгам,
Һәр мөгама көрә етди еһтирам.
Шаһ деди:-Шарвили һәм дә сизиндир,
Пәһләван бирликдә елимизиндир!
Сәркәрдәләрә тапшырды о һөкмдар,
Һазыр олсун сабаһа, һәр нә ки, вар.
Миниб јел кими кедән бир кәһәр,
Кәндәрди Шарвилијә версин хәбәр.
Сәһәр күнәш галхды дәниздән көјә,
Дүзүлдү атлылар һамы чәркәјә.

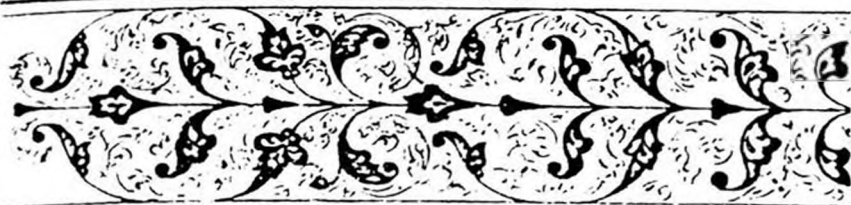
Бүтүн тајфалардан кәлән ләзкиләр,
Шаһын әмрилә јола дүзәлдиләр.
Једди күн јол кетди бүтүн атлылар,
Кәлиб Шарвили кәндиңә чатдылар.
Көрдү ки, дағ дөшүндә балача бир кәнд,
Ағ евләр едилмиш бир-биринә бәнд.
Ағаппаг ағардылмышдыр бу евләр,
Узагдан памбыг тарласына бәнзәр.
Кәндиң кәнарында, дағын дөшүндә,
Бир бина јүксәлир, дағ көрнүшүндә.
Кәндиң кирәчәјиндә топланмыш әл,
Елә бил дағлардан ахыб кәлиб сел.
Кәндә чатанда дајанды атлылар,
Бүтүн кәнд онлары гаршыладылар.
Тәзәчә дағлара баһар кәлмишди,
Чичәкләрдән дағлар палтар кејмишди.
Шаһ көрдүкчә чичәк ачмыш бағлары,
Деди:-Чәннәтдир ләзкистан торпағы!
Һавасы сәфалы, чөлү лаләзар,
Ахар чешмәләрдә күлаб әтри вар.
Шаһ көзүлә көрәндә бу чәннәти,
Деди:-Јохдур бу торпағын гијмәти.
Нәзәр салды тәзә евә Шарвал шаһ,
Деди:-Оғлум һүнәрлидир, машаллаһ.
Шарвили кәлиб баш әјди падшаһа,
Шүкүрләр сөјләди, Алпан аллаһа.
Шарвили Көјләри гучаға алды,
Голларың үстүндә евә апарды.
Гојуб јерә өпдү онун көзүндән,
Деди:-Ана, евимә хош кәлмисән!
Сизи севиндирдим, өз әмәјимлә,
Мәни севиндирдиз, кәлмәјинизлә.

Көжләр деди:-Оғлум, гәлбими бүкән,
Сәнин дәрдин олуб гәлбимә чөкән.
Дүнјаја чох кичик кәлдин анадан,
Бизим үчүн бир сирр олду худадан.
Инди көр, нечә сәрв бојлу оғлансан,
Әдаләтли, инсафлысан, оғлумчан.
Аллаһлар сахлады, мәним көрпәми,
Гарталы көндәрди көтүрсүн сәни.
Барсил чобан әһлиләшдирди сәни,
Инди ана кими таныдын мәни.
Нә гәдәр ширин олармыш аналар,
Дүнјаны бәзәјән онлардыр, онлар.
Бүтүн кәнд бајрам етди бу күнләрдә,
Шарвилинин евинә шаһ кәләндә.
Күнәш батды, чөкдү гаранлыг јерә,
Кәнддә бајрам давам едирди һәлә.
Кечәјары гуртарды бу шадлыглар,
Һамы дағылыб кетди, хош, бәхтијар.
Јығылды галаја гонаглар һамы.
Дағда сәрин кечир, күнүн ахшамы.
Доғма ата шаһ сөз атды ортаја,
Бир гәдәр сакитлик чөкдү араја.
Шаһ деди:-Јохумдур башга мурадым,
Атан кими мән сәнә бел бағладым.
Шаһ галдырды елә вачиб мәсәлә,
Һеч кимин ағлына кәлмәмиш һәлә.
Деди оғлум, јашымыз өтүб артыг,
Биз һамымыз сәнә бел бағлајырыг.
Гала да тикмисән, мүбарәк олсун,
Сәнин өмрүн поладдан мөһкәм олсун.
Үрәјимдә вачиб иш јер салыбдыр,
Бурда сәнин разылығын лазымдыр.

Кечәрәк мәтләбә сөјләди падшаһ,
Өз фикрини белә изаһ етди шаһ.
Деди:-Үрәјимиздә вар бир истәк,
Инди сәнә тој тәдарүкү көрәк.
Шаһ деди:-Чавабын нәдир ај оғлум?
Ачыг де бизә, гурбанын олум.
Һамы тәрәфдар чыхды шаһ Шарвала,
Дедиләр:-Шаһ ата дүз дејир, бала.
Шарвили шаһ атада: етди хаһиш,
Деди:-Истәмәз тезликлә белә иш.
Габагчадан сиздән үзр истәјирәм,
Мән өз фикрим сизә билдирирәм.
Сизин сөзүнүзү салмырам јерә,
Шәртим вар, гыз тапым өзүмә көрә.
Деди:-Фикрим мән етдим ашикар,
Даһа сөзүм јохдур сизә аталар!
Шаһ разылыг верди, һамыја деди:
-Оғлумуз бизә өз сөзүнү деди.
Гој онун дедији кими дә олсун,
Тапан гыз, өзүнә мүнәсиб олсун.
Шаһ деди Шарвилијә, сағ әлимсән,
Өлкәни сахламагда илк гүввәмсән!
Халгымызын гәһрәмәнлыг рәмзи ол!
Елимизин намусу ол, күчү ол!
Вәтән дүшсә тәһлүкәјә, чағыррам.
Бүтүн ордуму мән сәнә тапшыррам.
Шаһ оғлу марагла динләди шаһы,
Деди:-Һеч вахт данмамышам Аллаһы.
Илаһидән кәлиб шаным-шөһрәтим,
Инди һеч кимдән јохдур горхум мәним.
Шаһ ата оғлуна үз тутуб деди:
-Сәнсиз кетмәк мәнә чәтиндир-деди.

Ажырдым өзүмү, сәндөн бир заман,
Даһа тәрк гылма, амандыр, аман!
Деди: -Оғлум, көзләјирәм һәр ан мән,
Сөз вер ки, јаныма тез-тез кәләрсән.

ШАРВИЛИНИН ШАҲЫН ТӘКЛИФИЛӘ САРАЈА КӘЛМӘСИ

Бу көрүшдән кечәндә бир отуз күн,
Барсил деди: -Оғлум унутдуг бүтүн.
Шаһымызын дәвәти јаддан чыхыб,
Сараја кетмәк вахты кәлиб чатыб.
Оғлум, сән ки сөз вермишдин пацшаһа
Инди отурмағын јери јох даһа.
Һазырлаш вәдини јетир јеринә
Артыг көзләмәјин сөјлә јери нә?
Шаһ дәвәт ејләјиб көзләјир сәни
Һәмишә уча тут сәни севәни.
Шарвили дүшүнүб сөјләди белә:
-Вәд јетәр јеринә, кәлибсә дилә.
Сиз дә һазырлашын, бирликдә кедәк,
О шаһ сарајыны зијарәт едәк.
Һазырлашыб јола дүшдү үч нәфәр,
Шаһын сарајына етдиләр сәфәр.

* * *

Көрәнтәк хидмәтчи салды бөркдән сәс
Өзүнү чатдырды шаһа тәнкнәфәс:
-Еј шаһым сизинчүн шад хәбәрим вар
Көрдүм ки, узагдан кәлир гонаглар.

Икнен гочадыр бирнен чаван.
Ири, фүлчүссәли, пәһәнк бир ыглан.
Билдим ки, бу одур, икид Шарвили
Өзүлө кәтириб чобан Барсили.
Јанларында гоча бир гадын да вар
Фикримчә чобанын арвады олар.
Аз кечмиш арадан кәлди гонаглар
Чатылды очаглар, јанды чыраглар.
Шаһ галхыб оғлуну басды бағрына,
Оғул да гојмады ата ағрына.
О да күлүмсәди, разылыг етди
Сәадәт башлады, гәм-кәдәр итди.
Хәбәр Көјләрә дә чатмышды инди,
Ирәли кәләндә шаһ өзү динди:
–Кәл, кәл, јахына кәл, көзләрин ајдын,
Зүлүмлә јашајан эзаблы гадын.
Елә һеј дејирдин балам һардадыр?
Бах, көр оғлун кәлиб-һүзурундадыр.
Елә бил дағ башын думан, гар алды
Һеч нәји көрмәди, көзү гаралды:
Көстәрин баламы, көстәрин мәнә
Дојунча гој бахым әзиз көрпәмә.
Көјләр Шарвилијлә елә көрүшдү
О вахтдан бу көрүш тарихә дүшдү.
Шарвилини көстәрди она падшаһ,
Оғлуну көрәндә ана чәкди аһ.
Көјләр шадлығындан гышгырды: – Ба та!
Чаван Шарвили һај верди: – Ај ана!
Ана сәсиндән таныды оғлуну,
«Балам» – дејиб гучаглады тез ону.
Зәһитәк јапышды, Көјләр оғлуна,
Ана мәһәббәти көстәрди она.
Барсил чобан Көјләрә јахын кәлди,
Шаһын ханымына баш әјиб деди:
– Оғлуна Шарвили ады гојдуг биз,
Белә ад јарашыр, она мисилсиз.
Көјләр деди: – Чох сағ ол Барсил чобан.

Сән она атадан габаг олмусан.
Көјләр Тәзәәјы да гучаглады,
Ону да бачытәк бағрына басды.
Сонра ики ана, јанбајан дурду,
Шарвили онлара меһрибан олду.
Деди: – Оғлунузам, мән анд ичирәм,
Мән һәр икисинә анам дејирәм!
Сараја топлашмыш бүтүн адамлар,
Белә бир көрүшә мат галмышдылар.
Шаһ Шарвалла отурду Барсил чобан,
Буна чалышырды, Шарвили бу ан.
Шаһ Барсилә деди: – Кәл ол сарајда,
Чобанлыгла өмрүнү вермә бада.
Чобан Барсил деди: – Әзиз һөкмдар,
Мәним сарајымды чичәкли дағлар.
Шарвили һәр икимизин оғлудур,
Арамызда, өкеј вә доғма јохдур.
Биз бәндәјик, сиз өлкәнин шаһысыз,
Әмринизә табејик ихтилафсыз.
Дарыхма, тахтында сән раһат отур.
О пәһләван сәнин доғма оғлундур.
Шаһ деди: – Дүшүндүм разы оларсан,
Дағлар кими мәтин, мүдрик адамсан.
Көрүрсүз ки, сизә күч ишләтмирәм,
Һәр иш әдаләтлә олсун дејирәм.
Дағдан уча гәсрим, енибди јерә,
Бирчә бу күнаһсыз оғлума көрә.
Чүнки мән әзәлдән күнаһ ишләтдим,
Ушағы чаға икән мән мәһв етдим.
Бах она көрә дә јох ихтијарым.
Оғлumu күч илә кери гајтарым!
Гошун башчылары деди: – Баш үстә!
Тәки сән оғлуну беләчә истә.
Јахынлашдылар сонра сәркәрдәләр
Онлар Шарвилијә сағ ол дедиләр.
Шаһы чох сәмими јола салдылар.
Сонра өз евләринә гајытдылар.

ШАРВИЛИНИН ӨЗҮНЭ АТ АХТАРМАСЫ

Елэ ки Шарвалы Шарвили өтүрдү,
Фикрә кетди, фикир ону көтүрдү.
Фикирләшди: биринчи о нејнәсин,
Гәрар верди, бир ат далынча кетсин.
Ганадсыз гартал, һеч вахт ола билмәз,
Гәһрәман да атсыз һеч гала билмәз.
Гаршыја чыханда чәтин иш һаман,
Асан һөлли мүмкүн дејил һеч заман.
Фәнд илә, күч илә көстәрсәм һүнәр,
Бәлкә мән бу ишдә газанам зәфәр.
Јашы өтмәмиш чаванамса кәрәк,
Бөјүкдән, агилдән бир шеј көтүрәк.
Шарвили Барсилә деди:-Атачан,
Мән кедирәм ат далынча сабаһдан.
Имазә вер, бу иши чатдырым баша,
Икид атсыз кедә билмәз вуруша.
Барсил деди:-Мән сәнинлә разыјам,
Нә истәјин олса, јерә салмарам.
Евдән чыхыб јола дүзәлди чаван,
О илаһи гүввәјә малик олан.
Деди:-Мәнә гејри-ади ат кәрәк,
Дүшөрми белә ат кәмәндә кәрәк.

Белә бир фикирлә кедәркән јолда,
Мүдрик гоча-Кас баба олуp пејда.
Саламлашыб көрүшүрләр јол үстә,
Јаваш-јаваш башлајырлар сөһбәтә.
Ағсаггал дејир:-Хејир ола, ај чаван,
Һара кедир бу јолларла, пәһләван.
Деди:-Баба,мән сәфәрә чыхырам,
Өзүмә јарашан ат ахтарырам.
Илаһи бир гүввәјә малик олан,
Дөјүш мејданында шимшәк јағдыран.
Кас баба деди:-Фикир чәкмә, дејим,
Атлар олан јери тој мән көстәрим.
Шарвили деди:-Баба, миннәтдарам,
Јерини де, өзүм кедиб тапарам.
Әввәлчә бахыб она, о күлүмсәди,
Мүдрик Кас баба Шарвилијә деди:
-Сән еј чаван пәһләван, еј филбәдән.
Башы ифтихарла көјә јүксәлән.
Сәнин јолунда, чох чәтин иш дурар.
Бу күндән јухунда көрәрсән атлар.
Гулаг ас дејирәм сахла јадында,
Шаһдағ әтәјиндәки о отлагда.
Орда јер аллаһы Кен, илхы сахлар,
Јер үзүндә онун чох илхысы вар.
Нә чүр ат истәсән, онда тапарсан.
Сонра Кас бабадан разы галарсан.
Деди:-Баба, буну һардан билирсән.
Јохса бу дүнјаны тамам кәзмисән?
-Оғлум, јер үзүнү чох долашырам,
Һарда нә вар, билмәји хошлајырам.
“Сағ ол” дејиб гочаја ифтихарла,
Пәһләван Шарвили тез дүшүр јола.

Севинчдән шәнләнди, о, ганадланды.
Гусар дағ сәмтинә икид јолланды.
Бу јолу кетмәкдә олсун пәһләван,
Хәбәр верим сизә јер аллаһындан.
Сүддән тез кәсилмиш дајчалар ки, вар,
Онлары атлардан ајры сахлајар.
Онун илхычысы бир гоча варды,
Илхылары һәмишә о бахарды.
Бу ишдә кечмишди өмрү гочанын,
Билирди дилини һәр бир дајчанын.
Дајчалар ичиндә бир дајча варды,
Рәнки ағаппагды, шивә охшарды.
Зәиф олдуғујчун дајча илхыда,
О дајчаны сахларды еһтијатда.
Јер аллаһы Кен кәлир сәһәр тездән,
Дајчалары чыхараркән мәкәлдән.
Мәкәлин ортасындан од пүскүрүр,
Дајчаларын һүркүб гачдығыны көрүр.
Ағ дајча гачмајыб, јериндә галыр,
Јердән чыхан алов ону һаглајыр.
Оддан јанан дајча, фырх-фырх еләјәр,
Бурнундан чыхан бухар јерә дәјәр.
Јер дешиләр, јердән бир булаг ахар,
Јер үстүнү тамам, бир ан су басар.
Од јандырыб суја тулланыр дајча,
Чимәр бу саф суда, су гуртарынча.
Алов сөнүр, су гуртарыр бир аздан,
Гүввәтли бир шив олур ағ дајчадан.
Бу од аллаһын мөчүзәси имиш.
О зәиф дајчаја гүввәт верирмиш.
Дајча тәзәдән кәлди бу дүнјаја,
Аллаһлар көјдән олду она дајә.

Дајча дөнүб бир шив олду, мисли јох,
Көјдә учан, оддан горхмаз күчү чох.
Ону чох зирәк јаратмыш аллаһлар,
Ону тутмаға кимин күчү чатар?
Кен бир сәһәр дајчалары сајанда.
Ағ дајчаны көрмәди о илхыда.
Илхыда дајчанын бири чатмады,
Кен Аллаһын үрәжинә јатмады.
Илхычыја деди:-Дајчаны тапсын,
Бүтүн јер үзүнү кәзиб ахтарсын.
Ахтарды илхычы гоча һәр јаны,
О, тапа билмәди Ағјал дајчаны.
Деди:-Ким тапар она гисмәт олар,
Ону тута билән, чох хошбәхт олар.
Белә дејиб дајчаны ахтармады.
Јер аллаһы ону әксик сајмады.
Инсана гисмәтини танры вериб,
Ону һеч ким ала билмәз, күч едиб.
Әкәр бир шеј гисмәтидир һәр кәсин,
О мүтләгдир, олмалыдыр о шәхсин.
Ағ дајча илхыдан чыхыб кетмишди,
Чәмәнликдә өзүнә јер етмишди,
Күнләрин бир күнү, бизим гәһрәман,
Өзүнә ат ахтаран кәнч пәһләван.
Дејир:-Жәрәк тез Гусар даға чатам,
Һәмин дағда о аты мән ахтарам.
Дәф едәм кәрәк һәр чәтинликләри,
Аты алмајынча дөнмәјим кери.
Јер аллаһы Кендән о аты алам.
Сонра раһат дөнүб кери гајыдам.
Јохса фикрим хәјалым ат олачаг,
Гәлбимдә раһатлығым олмајачаг.

Шарвили кәлиб чыхыр, Гусар даға,
Илхыларын сахландыгы отлаға.
Буралар сәфалы чәмәнсар иди,
Дағ дөшүндә саф чешмәләр вар иди
Илхычыларчүн варды һәр бир шәраит,
Кәлир чыхыр бура Шарвили, ешит.
Бу јердә дағ кәли сүрүлә кәзир,
Көрдү бура чох јахшы ов јеридир.
Көтүрүб каманы чыхыр шикара,
Ири бир дағ кәли вурур дүбара.
Чәкиб кәли, јыхды јерә дурмадан,
Алыб үстүнү онун санки бир аслан.
Даш илә чахмадан од алды гочаг,
Алышдырды чөр-чөплә, гурду очаг.
Кәли кәсиб-сојду, етди тәр-тәмиз,
Гызмар көздә бүрјан гызартды тәмиз.
Једи кәлди, дојду пәһләван фәгәт,
Газан олду, сүфрәси дә чылға әт.
Једикдән аз сонра динчәлим дејиб,
Колун дибиндән өзүнә јер сечиб
Раһатланды, өзүнә гурду јатаг,
О, гурхунч јери санды хәлвәт отаг.
Демә чөлдә вәһши һејван вар имиш,
Шир әлиндән һејванлар бизар имиш.
Бир вахт кечиб аслан дөнәркән кери,
Онун нәрәси титрәдирди јери.
Көрдү ки, кол дибиндә бир фил јатыб,
Хорултусу бүтүн чаһаны алыб.
Аслан нәрә чәкәрәк кәлән заман,
Сәсиндән ајылды јатмыш пәһләван.
Тез дуруб, шир кими ғышгырды она,

Аслан ислаһ олуб, кәлди јанына.
Һејван да достлуғу итирмир, инан,
Әјәр садиг галса, һејвана инсан.
Онлар бурда галсын, шивдән сөјләјим,
О илхыдан гачмыш дајчадан дејим.
Ағјал дајча илхысындан јол алыб
Отлаг олан бир чәмәнә јолланыб.
Ағјал фикирләшмирди тәһлүкәни,
Гачырды саға, сола көј чәмәни.
Вахт өтүб, дајча артыг бөјүмүшдү,
Ағаппаг көзәл бир шивә дөнмүшдү.
Шив дағын далында јорға кедирди,
Ајаглар алтында јер титрәјирди.
Дејирди ки, мәни тапа билмәзләр,
Тапса да кәмәндә сала билмәзләр.
Дејиб өјүнүрдү өз-өзүнә ат,
Инсан һикмәтини көрмәмиш һејһат.
Гаракөз ағ шив, гујруғу бир чида,
Дырнағы дәјдији јер дөнәр ода.
Тарап-тарап, тарпа-тарап шив гачыр,
Дејәрдин:дағларда ләзкинка чалыр.
Пәһләван бу сәсә галмышды һејран,
Деди:-Гој бир бахым дағын далындан.
Нәзәр салды Шарвили о һејвана,
Дајча дејилән, фил көрүндү она.
Бәдәнчә сағлам, өзү бәркгачан,
Ганады вар, гарталды көјдән учан.
Бојнундакы сачлар дејәрдин ипәк,
Бу чинсдә о јер үзүндә тәкдир, тәк.
Деди пәһләван:-Анд олсун фәләјә,
О шиви мән салачағам төләјә.
Фикирләшди Шарвили, гурду төлә.

Шиви тутуб кечирмәк үчүн әлә.
Бир гују газыр о, дәрјадан бөјүк,
Үстүнә салыр онун јашыл өртүк.
Шив гачанда күләк гопар јериндән,
Јашыл өртүк галхар гују үстүндән.
Шив гујуну көрәр, үстүндән учар,
Даһа да сүрәт көтүрәр вә гачар.
Фәнд баш тутмур, Шарвили фикирләшир,
Инди даһа кәскин бир фәнд ишләдир.
Шив кечән јолда, дивар тикир инди,
Елә бил дивары ашмаг чәтинди.
Дағын зирвәситәк, һүндүрдү дивар,
Диварын үстүнү өртүр булудлар.
Бу дәфә сурәтини шив дәјишир,
Дивары о ајагла вуруб дешир.
Бу да баш тутмады, галмады чара.
Шивә пусгу гурмаг алды гәрара.
Тәләсәндә јел кими кедән оғлан,
Чәсарәтлә чәмәнә кәлди һаман.
Деди:-Гисмәтимди, кәләчәк елә,
Тәләјим күләчәк бундан белә.
Бир гаја-даш варды шив кәлән јолда,
Шарвили дурду о дашын далында.
Деди:-Сәни әкәр тутмасам, инан,
Киши дејил адыны икид гојан!
Шарвили гәзәбдән од тутуб јаныр,
Елә бил чөлдә гуру гамыш јаныр.
Сәһәрә аз галмыш пусгуда дурур,
О шивин кечдији јолу горујур.
Бахараг кизлинчә гаја далындан,
Шив гачанда атыб тутур бојнундан.
Тез һоппаныб минир шивин белинә,

Шив гәзәбдән галхыр көјүн әршинә.
Галхыр көјә, дүшүр јерә, нејләсин,
Азадлығы о нечә әлдән версин.
Шив үч күн белә, һоппаныр, чырпыныр,
Дөрдүнчү күн јорулараг о сыныр.
Шив јорулду, олду һалы пәришан,
Дил ачыб деди:-Ај мәрд, чәсур оғлан.
Инди тутуб етмисән мәни әсир,
Мән инди сәнинәм, истәјин нәдир?
Бил, истәјим сәнин кими шив иди.
Шадлығыла, фәрәһлә деди Шарвили.
Шив деди:-Сәндәдир инди ихтијар,
Мәнимлә оларсан даим бәхтијар.
Мәндән башга олмаз карына кәлән,
Пөһләвана һәр чүр көмәк көстәрән.
Шив башлады өзүнү вәсф етмәјә,
Шарвилијә бу сөзләри демәјә:
“Од аллаһы Алпандыр мәнә көјдән,
Од көндәриб, чаныма гүввәт верән.
Су аллаһы, јердә пак едиб мәни,
Гисмәтим сәнинмиш, тутмусан мәни.
Мәнә чатан шив тапылмаз чаһанда,
Һәр бир ишдә јохдур тајым, һеч јанда”.
Шарвили деди:-Еј пак һејсан, дајан,
Дејәчәјим гој, олсун сәнә әјан.
Кәл инди сон гојаг бу сөз-сөһбәтә,
Мән чатмышам инди арзу-нијјәтә.
Мәнә ајдын олду, сөјләдикләрин,
Мәнә ишдә көстәрәрсән һүнәрин.
Инди һәјатыма сән нәсиб олдун,
Мәним тәләјимлә сән шәрик олдун.
Галыр инди сәнә бәнзәр ад тапам,

Сәнә мисилсиз олан бир ад гојам,
Атам Барсил илә мән фикирләшәм,
Кәрәк кедиб мән онунла көрүшәм
Ата, оғул једди күн фикирләшди,
Једдинчи күн шивә лајиг ад сечди.
Шарвили вә Барсил гәрара кәлди,
Шивин ады “Гығылчым” олсун деди.

ШАРВИЛИНИН ТУРУ ВӘ ГАЛХАНЫ БАГГЫНДА РӘВАЈӘТ

Алпан вилајәтини там кәзәрәк,
Өзүнә шив тапды Шарвили зирәк.
Сонра фикирләшди нә лазым даһа,
Деди:-Атым вар, еһтијачым силаһа.
Фикирләшди:Һардан тапым усталар,
Һарда дүзәлдирләр јахшы силаһлар?
Барсил деди:-Сән ахтарма һеч јанда,
Силаһ дүзәлдирләр биздә, һәр јанда.
Шарвили деди:-Туријә бир бахаг,
Јахшы усталар орда олачаг.
Шарвили дүз дүшдү јола Туријә.
Чатан кими јолланды дәмирчијә.
Саламлашыб деди:-Әзиз усталар,
Мәним сизә вачиб сифаришим вар.
Дедиләр:-Өзүнүзү тәгдим един,
Сонра биз бахарыг нәдир истәјин.
Деди адым Шарвилидир-пәһләван,
Туријә кәлмишәм Шалбурз дағындан.
Ешитдим адыңыз, саныңыз вардыр,
Тури усталары маһир устадыр.
Усталар јенә, еј икид, мәрд чаван.
Күчүнү кәстәр бизә ол меһрибан.
Деди:-Бујур күчүмү кәстәрирәм,

Ајағымла мән јери титрәдирәм.
Шарвили јавашча дүшәрәк атдан,
Ајағыны вурду јерә астандан.
Јер јаваш тәканла титрәди бирдән,
Усталар атылды отуран јердән.
Дедиләр ки, билдик сәнсән пәһләван.
Сәнинтәк пәһләван көрмәјиб чаһан.
Тури усталары дүшүб тәшвишә,
Салдылар чәкичи тезликлә ишә.
Гырх күн, гырх кечә, чалышараг јаман,
Дүзәлтди тур, галхан, тәмиз поладдан.
Гырхбиринчи күнү кәлиб чатанда,
Һазыр олду туру да, галханы да.
Һәмин күнү јығылды усталар һамы,
Гаршыламаг үчүн кәнч пәһләваны.
Шарвили кәлди, силаһ апармаға,
Дедиләр силаһ гојулуб сынаға.
Тури чајын саһилиндәки бир даш,
Олду бу чүр сынағын јери бир баш.
Бу дашын үстүнә јығды силаһ,
Истәдиләр бәрклијин сынамағы.
Шарвили алараг туру әлинә,
Бир зәрбә ендирди галхан үстүнә.
Парча-парча олду тур илә галхан,
Од сычрады алта гојулан дашдан.
Шарвили деди:-Һејиф гүввәнизә
Бу ишдә гатдыз кечәни күндүзә.
Чыхмады сынагдан силаһларыныз.
Демәк тәмиз олмајыб поладыныз.
Бир нәфәр дәмирчи деди:-Ај намдар,
Јахшы полад бәлкә, Гијарда олар?!
Шарвили Гығылчымы мәһмизләди.

Туридән Гијар шәһәринә кәлди.
Пәһләван шәһәри кәзир бүс-бүтүн,
Дәмирчи дүканы ахтармаг үчүн.
Кедиб көрүр бүтүн дәмирчиләри,
Хәбәр алыр, силаһ дүзәлдәнләри.
Дејирләр бизик, нә ишиниз вар?
Деди:-Сизә бөјүк сифаришим вар.
Дејирләр маһирсиз, дәмир ишиндә,
Кимдир маһир уста, де ичиниздә?
Адыныз, саныныз, кәзир дилләрдә,
Сиз тәк уста јохдур дејән һеч јердә.
Беләдирсә, көтүр сифаришими,
Чалышыб дүзәлдин мәним ишими.
Ағсагал бир гоча деди:-Ај чаван!
Әввәлчә сөјлә, көрүм сән һарадансан?
Шарвили деди:-Көр һара кәлмишәм,
Туридән бир баш Гијара кәлмишәм
Адым Шарвилидир, шаһын оғлујам,
Мән ләзки халгынын пәһләваныјам.
Деди:-Хош кәлмисиз бизим шәһәрә.
Сизин сөзүнүзү салмарыг јерә.
Әкәр бизә сүбут етсән күчүнү,
Пәһләван кими кәстәр сән өзүнү
Чанла, башла дүзәлдәрик ишини.
Гәбул едиб сәнин кими кишини.
Пәһләван деди:-Гој мән сизә дејим,
Бачарығымдан сизә хәбәр верим.
Ајағымы јерә вурсам, јер титрәјәр,
Әлими галдырсам, ағлар фәләкләр.
Тури усталары, дүзәлтди силаһ,
Сынагдан чыхмады, зај олду валлаһ.
Индики үмидим сизәдир анчаг,

Бәлкә сизин ишиниз баш тутачаг
Усталардан бири деди:-Еј чаван!
Бизә сән көстәрсән күчүнү, инан,
Сәнә көмәк едерик чанла, башла,
Сән бизә күчүнү көстәр, бағышла.
Шарвили ајағыны вурду јерә,
Јердә нә вардыса, атылды көјә.
Титрәмәдән јердә, дағылды дүкан,
Усталар гачмаға тапмады имкан.
Мајаллыг кетдиләр, көј сәмтинә дүз.
Шарвили деди онлара, бах көрдүз?
Дедиләр:-Да бәсди, инандыг сизә,
Даһа белә әзијјәт вермә бизә!
Усталар јығышыб кәлдиләр һаман,
Гырх күн, гырх кечә, чалышыб јаман.
Дөјдүләр туру да, һәм галханы да,
Гырхбиринчи күнү кәлиб чатанда
Гијар шәһәринә Шарвили кәлир,
Өз силаһларыны көздән кечирир.
Деди, чох көзәлдир сизин силаһлар,
Инди көрәк, сынагдан нечә чыхар.
Дәмирчихананын јахынлығында,
Бир даш варды, онларын имканында.
Дәмирчиләр јығышараг бир күнә,
Силаһлары гојду дашын үстүндә.
Зәрбәдән дағылды, тур илә галхан,
Дәриндән аһ чәкди силаһабахан.
Пәһләван деди:-Писдир поладыныз,
Сынаға дөзмәди бу силаһыныз!
Зәһмәт чәкдиз, силаһлары дүзәлтдиз,
Сиз дә мәни һеч шад едә билмәдиз!
Дәмирчиләр деди:-Биз чалышдыг чох,

Тәәссүф ки, башга поладымыз јох.
Дедиләр:-Сиз кедин Кир шәһәринә,
Баш чәк оранын дәмирчиләринә.
Бәлкә орда тапарсан јахшы полад,
Онларын полады чыхарыбдыр ад.
Маһмызлады шиви, чапды дөрднала,
Күләк нәди, шив ондан кери гала.
Кечәрәк Алпан чајы, јола дүшдү,
Бир анда кәлиб Гудјала дүшдү.
Гудјал шәһәрин бир саат кәзир,
Ордан чыхараг Кирә сәфәр едир.
Кәлиб чыхыр дүз Кир вилајәтинә,
Орда јахшы полад тапмаг гәстинә.
Јолүстү о једди шәһәри кәзир,
Шәһәрләрлә таныш олмаг истәјир.
Шарвили һәр шәһәрдә бир күн галыр,
Једди дәмирчинин ишинә бахыр.
Көлүн саһилиндә бөјүк бир шәһәр,
Бизим пәһләванын хошуна кәләр.
Үч күн бу шәһәрдә галыб пәһләван,
Ахтарыр шәһәрдә дәмирчи дүкан.
Үчүнчү күн тапыр дәмирчихана,
Шиви сүрүб кәлир һәмин дүкана,
Пәһләван дәмирчијә кәлән заман,
Истәјини хаһиш едир устадан.
Дејир:-Истәрдим мәшһур усталардан,
Дөјсүнләр мәнә бир тур, бир дә галхан.
Кәнардан бахан кәс, десин афәрин,
Бу устанын ишидир, Кир шәһәрин.
Сиздән габаг ики шәһәри кәздим,
Гијары, Турини нечә күн кәздим.
Һәмин шәһәрләрин дәмирчиләри,

Чырмалайыб кечә-күндүз әлләри.
Дөјдүләр мәнимчүн тур илә галхан,
Һајыф ки, чыхмады силаһ сынагдан.
Туридән, Гијардан, пәришан кәлдим,
Һәммин сифариши сизә кәтирдим.
Дөјәсиз мәнимчүн бир тур, бир галхан,
Һәр икиси олсун, мәнә јарашан.
Усталар дедиләр:-Көрәк кимсиниз,
Һардан кәлмисиз, нәдир исминиз?
Пәһләван деди:-Кәлмишәм узагдан,
Алпан өлкәсиндән, Шалбурз дағындан.
Адым Шарвилидир, Алпан әһлијәм,
Гартал хасијјәтли чәсур ләзкијәм!
Ешитмишәм адыңыз, саныңыз вар
Бу шәһәр адыңызла мәшһур олар.
Дедиләр:-Чох тәрифләмә өзүнү,
Чәсур пәһләвансан, кәстәр күчүнү
Шарвили күлүб деди:-Инанмырсыз?
Деди инди бахарсыз, инанарсыз.
Пәһләван әлини галдырды көјә,
Көј үзү гаралды, дөндү кечәјә.
Күләк галхды, күчлү илдырым чахды,
Јердә нә вардыса, көјләрә галхды.
Дәмирчи дүканы дағылды бирдән,
Бир ан јерин күчлү титрәмәсиндән.
Инди һамы чаш-баш олуб галдылар,
Дедикләринә дә пешман олдулар.
Дедиләр бәсди, көрдүк һүнәрини,
Пәһләвансан, сал ашағы әлини!
Шарвили әлини салды ашағы,
О саат тәмизләнди көј гуршағы,
Күнәш өз нуруну көндәрди јерә,

Јер дә сакит олду, бахыб көјләрә.
Дедиләр:-Биз пәһләван көрмүшүк чох,
Бил сәнин кимиси, јер үзүндә јох!
Ендирсән дағлара јумруг зәрбәси,
Олар јерлә-јексан дағын зирвәси.
Көрән олмајыбдыр, сәнтәк пәһләван,
Јери, көјү, өз зәһминлә ојнадан.
Биз вадар етдик сәни бу ишә,
Салдын бизи тәлатүма, тәшвишә.
Деди:-Бағышла бизи, сән, еј чаван,
Сәнинтәк пәһләван көрмәјиб чаһан.
Бәхтин кәтириб ки, бура кәлмисән,
Бизим бу шәһәрә сәфәр едибсән.
Ишимиздән бизим разы галарсан,
Өзүнә јарашан силаһ аларсан.
Усталар икиди севиб, хошлады,
Мөһкәм полад алыб, ишә башлады.
Гырх күн, гырх кечә, усталар дурмадан,
Ишләдиләр, зәһмәт чәкдиләр јаман.
Бир галхан дөјдүләр даирәси кен.
Турун узуну чох, ағырлығы ен.
Анчаг Шарвили туру галдырарды,
Туру галдыранда күләк галхарды,
Галхан илә туру чәкдиләр суја,
Дедиләр:-Инди көрәк сынаға гоја.
Көлүн саһилинә гојдулар гәдәм,
Нә гәдәр вар иди шәһәрдә аләм.
Шәһәр кәнарында, мөһтәшәм бир даш,
Сынаг јери сечди, усталар, бир баш.
Галханы кәтириб даш үстә гојду,
Пәһләван тур илә бир зәрбә вурду.
Галхан чинкилдәди, тур әлдән чыхды.
Даш сынды, силаһлар зәдә алмады.
Буну мүшаһидә едән бир гоча,

Шарвилијә деди:-Ај башы уча,
Бу силаһа белә сынаг јарамаз,
Силаһы даш үстә јохламаг олмаз.
Шарвилијә деди:-Ајдынлыг үчүн,
Бу чүр сынаг олмаз, дејим нә үчүн.
Бурда дүзәлдилән силаһларын,
Вилајәтдә тапа билмәзсән, тајын.
Силаһ једди дәфә суја чәкилиб,
Һәм једди дәфә, сүддә бәркидилиб.
Шарвилијә деди:-Бу силаһы сән,
Бәрк поладда сынагдан кечирдәрсән.
Деди:-Баба, полады һардан тапаг,
О дедијин полад һарда олачаг?
Ағсаггал деди:-Мәғриб шәһәриндә,
Бу јерин күнбатан тәрәфиндә.
Елә бәрк полады тапа биләрсән,
Силаһыны сынагдан кечирирсән.
Һарда олса тапарам о поладдан,
Мөһкәм чыхсын јарагларым сынагдан.
Бир фит чалыб Гығылчымы сәсләди,
Күләк сурәтилә Гығылчым кәлди.
Галхды Шарвили ағ шивин белинә,
Чәпараг үз тутду, Мәғриб елинә.
Јолда јенә сорушду бир гочадан,
Мәғриб шәһәр һардады ај бабачан?
Белини дүзәлдиб гоча дәрракә,
Деди:-Күнбатандадыр елә өлкә
Шарвилидән сорушду, хејир ола,
Истәрәм сәфәрин уғурлу ола.
Дејирләр о өлкә чыхарыбдыр ад,
О өлкәдә олур, сынагчүн полад.
Гоча деди:-Доғру да дејирләр, бил,

Мөһкәм полад онларда олур, әсил
О өлкә мөшһурдур, өз силаһыјла,
Һәм дә усталарын, усталығыјла.
Узаг јол кедәндән сонра пәһләван,
Мәғриб шәһәринә о олду рәван.
Ешидиб Шарвили пәһләван кәлир,
Бүтүн шәһәр ели пишваза кәлир.
Шарвилини бүтүн ел алгышлајыр,
Пәһләван Мәғриб ели саламлајыр.
Шарвили әлини галдырыб көјә,
Деди:-Салам олсун Мәғриб өлкәјә!
Бу вахт күләк галхды, көј курулдады,
Булудлар тоггушуб, илдырым чахды.
Чаһанда мөшһур олан бу пәһләван,
Беләчә көстәрди гүввәсин, инан.
Һамы мөчүзәјә, һејрәтлә бахды,
Пәһләван әлини ашағы салды.
Булудлар дағылды, јағыш кәсилди,
Күн чыхыб һәр јери нура гәрг етди.
Шәһәр әһли һејрәтлә бахды она,
Алгышлар јағдырды ел пәһләвана.
Шарвилини јахшы гаршыладылар,
Онун кәлишинә шәнлик гурдулар.
Үч күн Шарвили бу шәһәрдә галды,
Јејиб, ичиб, дојунча раһатланды.
Сәһәр ачыланда чыхды шәһәрә,
Атсыз кәзиб, бахды бүтүн һәр јерә.
Шәһәр мејданына јахын кәләндә,
Нә көрдү, бир әшја мејдан ичиндә.
Бөјүк даша бәзәр бу әшја һаман,
Күн дәјиб, пырылдајыр заман-заман.
Шарвили чағырды бәләдчисини,

Бармагла көстөрдү мејдан ичини.
Деди:-Нәдир, мејданда парылдајан?
Көрүр ки, чох марагланыр пәһләван,
Дејир:-Мејданда гојулмуш поладдыр,
Силаһы бурда сынагдан чыхардыр
Пәһләван јахынлашыб бахды, деди:
-Елә мәнә бу полад лазым иди.
Чағыр, дәмирчиләр кәлсин мејдана,
Бәләдчи хәбәри јажды һәр јана.
Мәғриб усталары сәф-сәф дајанды.
Јарагларын сынағына башланды.
Галханы көтүрдү икид пәһләван,
Гојду полад күтләнин үстүнә һаман.
Шарвили тур илә зәрбә ендирди,
Галхан парчаланды, тур да әјилди.
Деди:-Әмин идим бу силаһа мән,
Сынагдан чыхмады, билмирәм нәдән?!
Бу ан пејда олду ағсаггал гоча,
Деди:-Еј кәнч оғлан, башын тут уча
Инди бабан, мәсләһәт верәчәк сәнә,
Сәнә лајиг силаһ, кәләчәк сәнә.
Дејим ешит, сән еј чәсур пәһләван
Ахтаран тапар, дејибләр һәр заман.
Сәнә лазымдыр көјләрин полады,
Алпандыр көјләрдә онун устады.
Сәнин улу бабан мүгәддәс Алпан,
Сәнмүш улдузлары атыр сәмадан.
Улдузлары бир гисми јерә чатыр,
Бир гисми һавада од тутуб јаныр.
Јердән сәнмүш улдузлары јығырсан,
Дәмирчи усталара чатдырарсан.
Дәмирчиләр о полады әридәр,

Сонра сәнә лајиг силаһ дүзәлдәр.
Онда истәјинә наил оларсан,
Бүтүн усталардан разы галарсан.
Дүнјада ән мөһкәм полад одур,
Полада бәрклик верән бил ки, судур.
Гығылчым шив үстүндә кәнч пәһләван,
Кәзди бүтүн дүнјаны - заман-заман.
Кәзди сәһралары, кәзди дағлары,
Ахтарды сәнүб дүшән улдузлары.
Тәмизләди јер үзүнү металдан,
Көјдән јерә јаныб дүшән улдуздан.
Јығылмыш күтләни шивә јүкләди,
Гајыдыб Тури шәһәринә кәлди.
Гығылчымы чапды, шәһәрә чатсын,
Көј полады, усталара чатдырсын.
Полады чатдырыр дәмирчиләрә,
Јүкүнү ачыр атдан, гојур јерә.
Деди кәлин бахын, һөрмәтли усталар,
Мәндә инди көјләрин полады вар.
Һәмин бу поладдан силаһ дүзәлдин.
Мәни мөһкәм силаһла тәмин един.
Кәтирдијим полад, һеч јердә јохдур,
Онун бәрклији, һәм давамы чохдур.
Дедиләр:-Нә поладдыр, көстәр көрәк,
Көјләрин поладын, биз дә көрәк
Хурчунун ичиндә гара дашларды,
Дәмирчиләр, она бахыб мат галды.
Онлар белә полады көрмәмишдиләр.
Һеч адыны белә ешитмәмишдиләр.
Бу гәрибә дашлары, көтүрдүләр.
Собалара гојараг әритдиләр.
Гырх дәмирчи гырх күнә там ишләди,

Шарвилијә тур вә галхан дүзәлтди.
Тури усталары бура топланды,
Силаһларын сынағына башланды.
Галханы зинданын үстүнә гојду,
Шарвили тур илә бир зәрбә вурду.
Галхан да, тур да бир-биринә дәјди,
Чинкилти сәсиндән јер-көј титрәди.
Тур чыхды әлиндән, учду көјләрә,
Галхан чинкилдәјиб атылды јерә.
Силаһлар сынагдан чох јахшы чыхды,
Пәһләван һамынын әлини сыхды.
Шарвили усталара “сағ олун” деди.
Онларын ишини чох тәрифләди.
Көтүрүб туру кечиртди белинә.
Галханы да көтүрдү өз әлинә.
Ағјал Гығылчымын минди белинә.
Чыхыб јола үз тутду өз евинә.
Бу рәвајәти, белә нәгл етдиләр,
Бизә әмәнат гојараг кетдиләр.

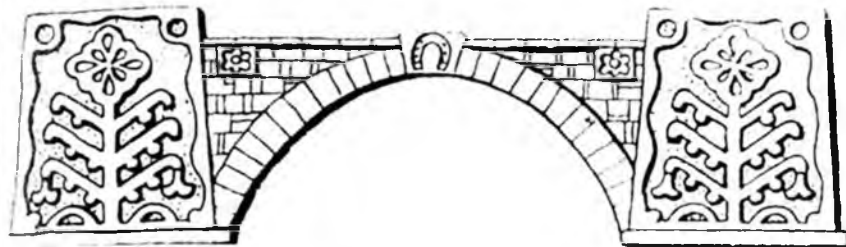
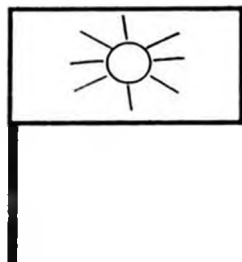

ШАРВИЛИНИН ЧАҒЫРЫШЫ

Л ошун долду дәрәләрә, дағлара,
Чаһан ат налындан кәлирди зара.
Шарвили деди: -Галдырыб әлини,
Ешидин икидләр, динләжин мәни!
Низәләри мөһкәм сахла әлиндә,
Дүзүлүн низамла һамы бир јердә!
Галаны горујан јохдур, дејирләр,
Бу сәбәбдән, ешидин сиз, икидләр!
Лазымдыр дағлара хәбәр көндәрәк,
Азад дружиналар бирләшсин кәрәк!
Үстүмүзә кәлиб бир вәһши тајфа,
Һүнәр вахтыдыр инди чәкәк чәфа!
Галаны тутмагла, башлајыб һәрбә,
Кәрәк биз дүшмәнә ендирәк зәрбә!
Дүшмәннин чохлагу дејилдир зәфәр,
Олса да јүз мин онлар, биз јүз нәфәр.
Алыб низә, ләзки хәнчәр әлләрә,
Дурар једдиси гаршы бир ләшкәрә.
Гала бүрчләриндән галхан түстүләр,
Азад дружиналара верди хәбәр,
Күнортаја галмыш кәлдиләр һамы,
Һамы һазыр олду һүчум габағы.

Гојун дәриси кејмиш чобанлар,
Алыб әлләринә зоғал чомағлар.
Одун гыранлар балталар әлиндә,
Овчу гардашлар охатан белиндә.
Чијниндә дәрјаз кәлди от чаланлар,
Балталарла силаһланды галанлар.
Атларын үстүндә дуруб икидләр,
Әлләринә алыб узун низәләр.
Пәһләван гәләбәјә чох инаныр,
О икидләринә бир нәзәр салыр.
Икидләр вуруша һазыр идиләр,
Интигам вахтыны көзләјирдиләр.
Бу анда Самбурдан Кас баба кәлир,
Ағсаггал саз тутуб, маһны да дејир:
-”Чәтин вахтдыр, инди бахын икидләр.
Јағы дүшмән гапымыза кәлибләр.
Вәтән гәһрәманлыг көзләјир сиздән,
Дүшмән сағ гуртармасын әлиниздән!”
Шарвили отуруб шив ат белиндә,
Узәнки ајагда, чилов әлиндә.
Әлә алыб низә, чошуб шир кими,
Кәлиб дурду габагда бир фил кими.
Деди:-Бајрагдар инди кәлсин бура!
Зәфәр бајрағыны кәтирсин бура!
Үзәриндә күнәш рәмзли ал бајраг,
Јелләнди һавада нур сачараг
Бу бајраг алтында ләзки тајфалар,
Дүшмәнә гаршы, бирлик јаратдылар.
Сахурлар, Ағуллар, Рутуллар кәлиб,
Өз дәстәләрини там тәшкил едиб.
Гырыз, Удин, бирдә ки, Табасаран.

Дәстәэрлә, кәлиб кәзләјир чождан.
 Хыналыгдан, Будугдан да кәлибләр
 Икидләрден дәстәләр дүзәлдибләр.
 Күч бирликдәдир, дејибләр бабалар,
 Бу јолу тутублар ләзки тајфалар.
 Габагда мәрд Шарвили өзү кедир,
 Бүтүн ордуја о рәһбәрлик едир.
 Илаһи пәһләван өзү чох зирәк,
 Рухча мәрһәмәтли, ачыг үрәк.
 Дөјүшдә едәр әждаһаны әсир,
 Бу ләзки сојлу кәнч, ити пәнчә шир.
 Деди:-Халгымызын дајағы гала,
 Гојмарыи биз, дүшмән әлиндә гала!
 Шарвили деди: -Әзиз гардашлар!
 Бүтүн бизә сирдаш олан тајфалар!
 Мәгсәдимиз бир, истәјимиз бир,
 Һәмнишә белә ишдә олмушуг әлбир.
 Инди кәл бирләшәк, әл-әлә верәк,
 Бүтүн күчүмүзү сәфәрбәр әдәк.
 Дәрбәнд гала дүшмәндән а д едәк,
 Бу јыртычыларә зәрбә ендирәк!

ГАЛАНЫН АЗАД ЕДИЛМӘСИ

Дүшмән чох оlanda, дүз мөвге тутаг,
 Буну фикирләшәр дөјүшдән габаг.
 Шарвили өзүнә дүзкүн јол сечди,
 Дүшмән чох, икидләрим аздыр деди:
 -Бурда икидләри горујам кәрәк,
 Јахшы бир јол тапам фикирләшәрәк,
 Төләсмәјир пәһләван даваја һәлә,
 О, дүшмәнә гурмаг истәјир тәлә.
 Чағырыб сәркәрдәни, она деди:
 -Шарвили она кәстәришләр верди.
 Кет, сән әјрән бу дүшмәнин гәдәрин,
 Кәрәк, нә гәдәрдир, дүшмән әскәрим.
 Нә илә силаһланыб дүшмән ордусу,
 Бизим үчүн нәдән олар горхусу?
 Ағсагал Кас баба деди:-Афәрин!
 Һәгигәтән оғулсан, зәкасы дәрин!
 Башда ағыл, голунда күч кәздирән.
 Гығылчым шивин јәһәриндә кедән.
 Дүз кәтүрсүн һәр бир ишдә, әлчүнү.
 Бош јерә һеч сәрф етмәсин күчүнү.
 Бурда горху вар, гала әлдән кедәр.
 Дүшмән ону кәтүрүб гарәт едәр

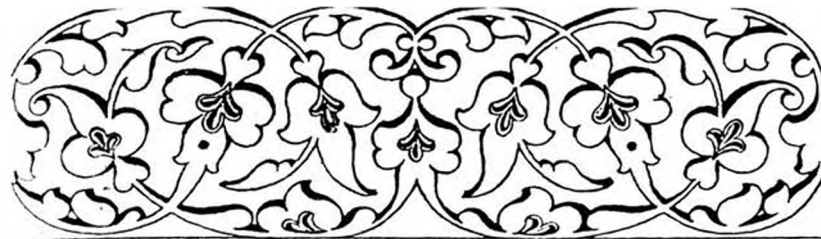
Шарвили пәһләвандыр, иши билән,
Дөјүшләрде дүшмәнә кәләк кәлән.
Өз икидләринә о белә дејир:
-Гала чамааты көмәк көзләјир,
Дүшмән јурудумузу ејләјир талан,
Һәр ан гијмәтлицир, инди бу галан!
Дүшмән чохдур, биз сајча олсаг да аз,
Гарталлар, сәрчәләрә мәғлуб олмаз!
Бир һәгигәт дејим, гулаг асын сиз,
Ағылнан иш көрсәк, әјәрләри биз
Аз бир тәләфатла, чох иш көрәрик,
Дүшмәни тезликлә мәғлуб едәрик.
Ачиз олуб, гу олмагдан зәлил,
Икид кими өлмәк, гәбаһәт дејил.
Әмр етди пәһләван, бүтүн гүввәләр,
Һамылыгла бу мејдана кәлсинләр.
Сечиб икидләрдән о, он мин нәфәр,
Гылынч ојнадан, баш вуран намивәр.
Чәкиб нәрә, дәјди шивә пәһләван.
Дејәрдин, дәниздир, гопармыш ту, ан.
Бир әлиндә тур, бир әлдә галхан о,
Говур дүшмәни, һеј бичир, бичир о.
Кәлиб гала гәншәринә чатдылар,
Дашы тоз едиб торпаға гатдылар.
Көрдүләр галада вурһавур кедир,
Дүшмән јерли әһалијә күч кәлир.
Шарвили дүшмәнә гәзәблә деди:
-“Сиз, чүрүк иј верән, түклү моталлар,
Бүтүн һәр бир јерә хәбәр јајыблар!
Сизин о мәғлубедилмәз пәһләван!
Ордунун башында дуран гәһрәман!
Инди гујругуну гысыб гарнына,

Кизләнибдир, горху дүшүб чанына!
Тез сахлајын бу гарәти, бир баша!
Чыхсын инди о мәнимлә чарпыша!”
Һәриф етди мејданы нәһәнкә тәнк,
Гәзәбләниб нәһәнк, санки бир пәләнк,
Гышгыра-гышгыра, гудуз фил кими,
Атылды мејдана чошан шир кими.
Полад низәни тез көтүрдү әлә,
Истәди һәрифин үстүнә кәлә.
Буну көрән Шарвили икид, чомәрд,
Деди:-Дајан, биз гојуруг белә шәрт.
Вурушарыг һәләлик биз икимиз,
Ким галиб чыхарса, будур шәртимиз.
Бу вурушда ким мәғлуб олса әкәр,
Онун бүтүн ордусун әсир көтүрәр.
Разысанса бу шәртә, кечәк чәнкә,
Әскәрләри кәтирмәјәк биз тәнкә.
Дүшмән тәрәф кәлди белә мәтләбә,
Инанараг чалачаглар гәләбә.
Пәһләван инанды һәриф сөзүнә,
Дүшмән күл үфүрдү онун көзүнә.
Ағыр туру тахды јәһәр гашына,
Әлдә низә, галхан чәкди башына.
Башлады бу чөл вәһшичәсинә о чәнк.
Шарвили етди чөл вәһшисини дәнк
Вәһши чөл гулдуру дәһшәт атылды
О низәни пәһләвана чатдырды.
Пәһләван галханы габаға чәкди,
Низә галхана дејәрәк јан кечди.
Пәһләван низәни көтүрдү әлә,
Гығылчым ат үстүндә дөндү јелә.
Фырланыб сол чинаһдан кәлиб һаман,

Вәһшини көз ачмаға гоҗмады инан.
Деди һәрифә: -Јалтагланма һәдәр,
Ахмаг өкүз өз сарғысын дәјдүрәр!
Дил ачды, десин, галды ағзында сөз,
Ағыр зәрбә алды, низәдән өкүз.
Јараланды, ган ахды, олду зәиф,
Лакин бир зәрбәдән өлмәди һәриф.
Атын үстүнә галхды јердән һаман,
О чыхартды гылынчы тез гынындан.
Һәрифин низәси артыг сынмышды,
Мејданын үстүнү бәрк тоз басмышды.
О тозун ичиндән атылды бирдән,
Һүчум чәкди Шарвилијә гәфилдән.
Гылынч дәјиб полад низә гырылды,
Шарвили тез туру јәһәрдән алды.
Түклү нәһәнкин үстүнә јериди,
Туру онун синәсинә кечиртди.
Дүшмән икинчи јарасыны алды,
Тәрпәнә билмәјиб јериндә галды.
Дөјүш күчү чыхмыш әлдән бүсбүтүн,
О мејдандан гачмағы тутду үстүн.
Атыб дөјүш мејданын, гачды гулдур,
Нечә шир көрәндә гачар чөлдә тур.
Бу иши көрәндә Шарвили, галды мат,
Гәзәблә онун далынча чапды ат.
Башчыны гачан көрүб, орду чошду,
Дүшмән тәрәф вердији вәди позду.
Һајыфыны чыхмаг дүшүб шәстинә,
Һүчум чәкди Шарвилинин үстүнә.
Шарвили тез чағырды икидләри,
Деди: -Тәләс көтүрүб низәләри!
Кәнарда һазыр дурмуш мәрд икидләр,

Дүшмән үстүнә, һүчума кечдиләр.
Һамы бир ағыздан, дејирди, тәләс!
Икидләрдә һејрәт доғурду бу сәс.
Ајагда үзәнки, әлиндә чилов,
Голу, низәси пүскүрүрдү алов.
Гырыб чатды, дүшмән ордусун тамам,
Деди: -Гачан о оғрашы мән тапам!
Шарвили орду үстүнә јүјүрдү,
Бир вурмагла јүз әскәри өлдүрдү.
Бу вахт узагда бир дәстә көрүндү,
Шарвили дәстәјә тәрәф шиви сүрдү.
Дәстәдәки адамлар тәләсирдиләр,
Әлләриндә нәсә кизләдирдиләр.
Шарвили шүбһәләнди, деди: -Одур!
Онлардадыр, гачыб кизләнән гулдур!
Вуруша - вуруша тез кеңиб чатыр,
Вәһшиләрин дәстәсини һахлајыр.
Нә көрдү: гачмагда олан сәркәрдә,
Бөјрү үстә узанан көрдү, јердә,
Шивдән о дәм јерә дүшдү Шарвили,
Башыны кәсмәјә, чәкди хәнчәри.
Башлады јалвармаға, һушсуз бәдән,
Деди: -Гара күндү, бу күн дүшдүм мән
Бу күн сән апардын, гулунам сәнин,
Јеринә јетиррәм бүтүн шәртләрин.
Дајандырын даваны, даһа бәсдир,
Наһаг ган төкмәк инди әбәсдир.
Шарвилидә кин, гәзәб тез түкәнди,
О дүшмәнә белә көстәриш верди:
-Деди: -Вурулан зијаны өдәјин!
Дағытдыныз галаны, тәмир един.
Ондан сонра кедин, һара истәсәз!

Бурахарам азадлыға, истәсәз!
 Өлдүрмәди дүшмәни рәһмә кәлиб,
 Шарвили онлара һагг јол кәстәриб.
 Тәрксиләһ едиб о вәһшиләри,
 Деди:-Јетир јеринә, бүтүн ишләри!
 Дејирләр “чоһ истәјән аздан да олар”,
 Дүшмәндән галан хејир, гул олар.
 Бу торпагда, биз өзүмүзүк аға,
 һеч ким чүрәт етмәз, ајаг басмаға!
 Бирлијимиз бу күн гәләбә чалды,
 Дүшмән үчүн исә, ағламаг галды.
 Даһа азад етдик Дәрбәнд шәһәри,
 Гәләбә илә гајыдырыг биз кери.
 Гајыдаг евләрә үрәји тәмиз,
 һәмишә бир олсун бизим дәстәмиз.

ТӘЗӘ АЈ БАЈРАМЫ

Овахт ки, сәмада Ај тәзәләнир,
 Зүлмәт кечәләри нура гәрг едир.
 Бајрам кечирирләр елдә, обада,
 Бу адәт гәдимдән галыбды халгда.
 Чаван Шарвили һәмишә севәрди,
 Өз достларыјла јығышыб кедәрди,
 Кәндиң архасында, дағын дөшүндә,
 Тәзә Ај бајрамы шән кечирәрди.
 Гызлар, оғланлар, јығышарды һамы,
 Кечирмәк үчүн бу әзиз бајрамы.
 Бу күн дә белә бир бајрам кечирди,
 һамы Шалбурз дөшүндә шәнлик едирди.
 Бу бајрамын өзүнүн рәмзи варды,
 Бу рәмз јарым Ај шәклиндә оларды.
 һәмишә бајрамы кечирән заман,
 Зоғал ағачын шумал будағындан,
 Әјәрәк Ај рәмзи дүзәлдәрдиләр,
 Рәмзин әтрафында һәрләнәрдиләр.
 Гызлар јығышараг вериб әл-әлә, ә
 Дејәрдин улдузлар јығылыб чөлә.
 Кишиләр јун јапынчыда, јараглы,
 Гызлар чичәк кими, шух, јарашыглы.

Ширин маһныларла дағын башында,
 Дөврә вурар Ај рәмзин әтрафында.
 Тәзә Ајы һамы вәсфә јетирәр,
 Ај Аллаһы Менә, маһнылар дејәр:
 “Гәддини дүзәлдиб чых булудлардан,
 Ај Мен, сән гору бизи һәр бәладан.
 Кечә зүлмәтин үзүнә пәрдә сал,
 Јолумуза чыраг кими ишыг сал.
 Алапехи, бәд әмәли, јох елә,
 Өз нуруну јурдумуза чох елә?”
 Маһныларла дағын дөшү дар кәлир,
 Маһны сәси сәмалара јүксәлир.
 Киши хору дағларла сәс салырды,
 Јуваларда гарталлар ојанырды.
 Кет-кедә сәс сәмалары гәт етди,
 Маһнылар дағларда әкс-сәда верди.
 Сонра башланды ләзки халг рәгсләри,
 Ләзкинка титрәтди дағ-дәрәләри.
 Бу рәгсин сәдасы, тутду елләри,
 Кәзди бүтүн дүнјаны, бүтүн јери.
 “Рипе гул” рәгси чалынан заман,
 Рәгсә дөвәт олунур гыз илә оғлан.
 Сојуг кечәләрдә галајар тонгал,
 Тонгалын башында дурур ағсаггал.
 Гызларла оғланлар мәчлис гурурлар,
 Тонгалын башында дөврә вурурлар.
 Сонра бајрам сүфрәсинә јығышар,
 Сүфрәни габагчадан гызлар ачар.
 Чох гәдимдән галыб, халга јадикар,
 Сүфрә башында ачылар арзулар.

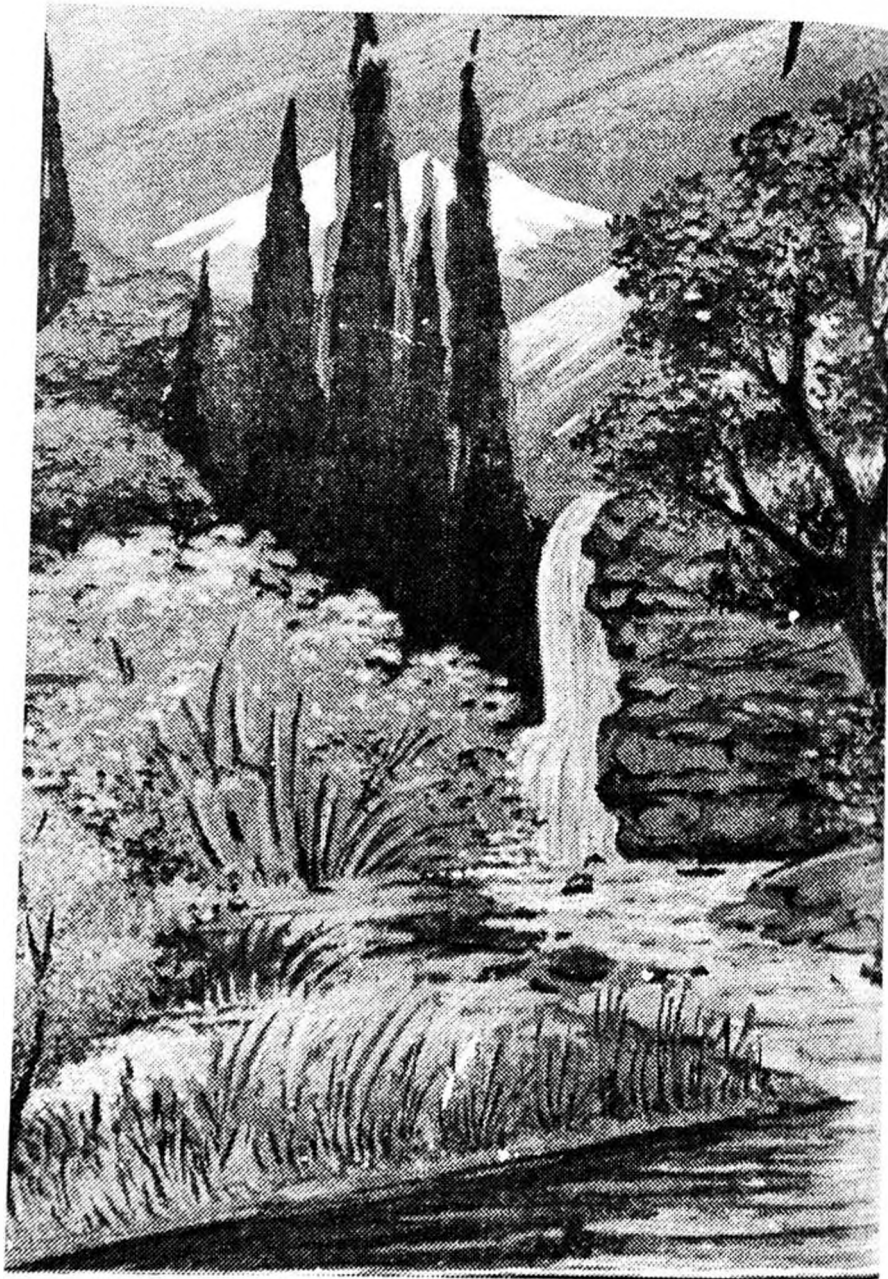
АТЛЫ ЧАПАР

Бүтүн кечә, шадлыг олду дағларда,
 Бајрам кечди, бүтүн елдә, обада.
 Сәһәр күнәш нур сачанда торпаға,
 Шадлыг гуртарды, дурдулар ајаға.
 Узагдан-узаға бир шеј олду әјан,
 Көлкә илдырым сүрәтилә гачан.
 Дајаныб көзләдиләр, о ким ола,
 Охшадан өзүнү учан гартала?
 Бир атлы көрүндү, көзү, бағры ган,
 Дејәрдин шикардыр, овчудан гачан.
 Чапа-чапа кәлиб о атлы, зирәк,
 Сахлады атыны, олду кәрчәк.
 Адамлар дајаныб, ону көзләјир,
 Онун ким олдуғуну билмәк истәјир.
 Көрән дејәрди, бу ат јорулачаг
 Инан тәнкнәфәс олуб јыхылачаг.
 Сәрф едәрәк ахырынчы гүввәни,
 Чатан кими гучаглады чәмәни.
 Икидләр тәләсик кәлди јанына,
 Галдырыб атлыны, рәһм етди она.
 Көрдүләр плаш кејиб, үстү бөзәнмиш,
 Гызылдан, күмүшдән, нахышлар чәкмиш

О саат билдиләр, бәд хәбәр кәтириб,
Икид атлы өзүнү тез јетириб.
Јорғун атлы, тамам һушуну итирмиш,
О дүшмән әлиндән гачараг кәлмиш.
Хәбәр чатдырмаг үчүн чох чалышмыш,
Тез бура кәлмәк үчүн атыны чапмыш.
Узатдылар јерә, өзүнә кәлсин,
Сонра о, нә билирсә ачыг десин.
Бу вахт атлы ајылды, кәлди өзүнә,
Деди:-Су вер, дилим бахмыр сөзүмә.
Атлыја тез кәтириб су вердиләр,
Даныш, нијә кәлдијини дедиләр.
Деди:-Мән дүшмәнин әлиндән гачдым,
Ат үстүндә чәтин дағлары ашдым.
Чағыр Шарвилини, чатдыр хәбәри,
Дүшмән әлинә кечир Дәрбәнд шәһәри.
Бөјүк бир гошунла кәлиб сәһрадан,
Таныш олмајан јыртычылар һаман.
Дәстәләрә бөлүнүб о вәһшиләр,
Габағына нә кечди мәнв едирләр.
Билинмир кимләрдир бу чөл тајфалар,
Гудурмуш филләр кими гышгырырлар.
Саранча кими һәр тәрәфдән кәлир,
Чанавар илхысытәк һүчума кечир.
Һамы иши гојуб гачыр тарладан,
Үзү түклү бу вәһши адамлардан.
Дедиләр:-Тез Шарвилијә вер хәбәр,
Кечиксән талан олар Дәрбәнд шәһәр.
Бахыб сөјләјирләр, гоча, һәм чаван,
Бу типдә вәһшиләр көрмәјиб Алпан.
Ордунун башында түклү јабаны,
Далынча кәтириб бу чөл тајфаны.
Дәрбәнд галасындан дүшмәнин әли,

Кәсә биләр Шарвал оғлу Шарвили.
Пәһләван Шарвили индичә кәләр
О, дүшмәнә өз күчүнү көстәрәр.
Ағыллы, гүввәтли адамлар ки, вар,
Онлар халга һәмишә дајаг олар.
Һәр бир һөрмәтә лајигдир, инан,
Фил чүссәли, ләзки сојлу пәһләван.

ШАРВИЛИНИН МИСИРӘ СӘФӘРИ, ОНУН ДОГМАН КӘТИРМӘЈӘ КЕТМӘСИ

Шарвал шаһын көзәл арвады варды,
Көзәлләр-көзәли - Көјләрди ады.
Ај үзлү, чәннәт күлү дилбәрди,
Аја сән чыхма, мән чыхым дејәрди.
Чох севдији, бир чичәк иди шаһын,
О көзүндә, чох көјчәк иди шаһын,
Ағыллы, әдәбли, чох инсанпәрвәр,
Көјләр нә десәјди, шаһ ону едәр.
Өтүб кечди күнләр, дәјишди заман,
Күнләрин бириндә иш олду јаман.
Хәстәләнди Көјләр, гијмәтли көвһәр,
Падшаһ кечирир чох ағыр күнләр.
Хәстәлији күчләнир, күнләр кечир,
Дава-дәрман едир шаһ, ким нә дејир.
Сағалмаг билмәјир Ај үзлү дилбәр,
Шаһ бүтүн мәмләкәтә, верир хәбәр,
Дејир: -Ким сағалдар, кәлсин о тәбиб,
Сағалтсын, мәһарәтини көстәриб.
Көтүрсүн хәстәни, өз өһдәсинә,
Она бағышларам, бүтөв хәзинә.
Чох һәкимләр сынады күчләрини,
Сағалда билмәди, ағыр хәстәни.
Шаһ јенә елан верди һәр јерә,

Һәр јердән һәкимләр кәлди Туријә.
Сәј көстәрди, сағалда билмәдиләр,
Бачармајыб, пешман чыхыб кетдиләр.
Деди:-Јохдур бу дәрдә һеч чарә,
Әлачсыз галды о,-падшаһ бичарә.
Ачлыг елан етди, һөкмдар өзүнә,
Нә су, нә чөрәк, дәјмәди дилинә.
Белә кечди күнләр хејли заман,
Шаһын гәми, кәдәри артды јаман.
Дәрракәли, мөмин, гоча, ағсаггал,
Күнләрин бириндә ешидир бу һал.
Кәлир Шаһын јанына, верир хәбәр,
Дејир: -Шаһ сағ олсун, нәдир бу кәдәр?
Мән билирәм, һарда вар јахшы тәбиб,
Кәтирмәк лазымды Мисирә кедиб
Мисир вилајәтдәдир, тәбиб, лоғман,
О бүтүн дәрдләрә тапанды дәрман.
Чох хәстәләри сағалдыб о тәбиб,
Ону кәтиртдирин Мисирә кедиб!
Ора јол узагдыр, һәм дә горхулу,
Пијада уч аја кетдиләр јолу.
Атлы үч һәфтәјә јолу гәт едәр,
Амма һансы гочаг, Мисирә кедәр?
Падшаһ деди:-Оғлум Шарвили кедәр!
Инди анасыны о хилас едәр.
Мисирин јоллары горхулудур чох,
Кетсә Шарвили кедәр, башгасы јох.
Һөкмдар деди:-Атлы кетсин галаја!
Шарвилини тез кәтирин сараја!
Тапыб Шарвилини, гој она десин,
Сүрүнү тапшырыб, тәчили кәлсин.
Чапараг дүшдүләр, јола атлылар,

Кечәни күндүзә гатдылар онлар.
Шалбурза дүз једди күн јол кетдиләр,
Узаг јолу ахыр ки, гәт етдиләр.
Атлылар көрдүләр јашыл дағлары,
Сүрүләр отлајан көј отлағлары.
Мат галды бу јерин көзәллијинә,
Чәннәт мөканына, бу дағ јеринә.
Чобанлар дағларда бәнзәр гартала,
Сүрүләр халытәк сәрилиб даға.
Дағда гојун јатағына кәдиләр,
Падшаһын әмрини јетирдиләр.
Тапшырды сүрүнү Барсил чобана,
Деди:-Мән кедирәм шаһын јанына.
Шарвили пијада, галанлар атла,
Дүшдүләр јола, ширин ихтилатла.
Бир атлы Шарвилијә деди:-Кәл сән,
Бизим атлардан биринә минкинән
Јохса јахшы дејил, биз атлыјыг, сән
Ајағалын, пај-пијада кедирсән
Шарвили деди:-Бунун нә ејби вар,
Мән минсәм, атынызын бели сынар
Мәним аддымымы сиз көрмәмисиз,
Чүнки мәнимлә, сәфәр етмәмисиз.
Мән сиздән габаг сараја кедәрәм,
Шаһа да сиздән тез тәзим едәрәм.
Мәним тез чатмағым, шаһа хош кәләр,
Һәм дә шаһымыза тәсәлли верәр.
Дејиб Шарвили көтүрүлдү бирдән,
Бир ан да кечмәди, итди көзүндән.
Шарвили тез кәлиб чатыр Туријә,
Көрүр бүтүн шәһәр едир тәзијә.
Хәбәр алыр биринчи раст кәләндән,

Халга нэ олуб, нараһатдыр, нөдөн?
Деди:-Шаһын арвады Көjlәр хәстәди,
Чарә тапылмаjыр, өлүм үстәди.
Чох нараһат олду бирдән Шарвили,
Даныша билмәди, тутулду дили.
Деди:-Мән кәрәк тез көрүм анамы!
Деjән Шарвилини таныды һамы.
Төләсди тез чатсын шаһын jанына,
Кәлиб чыхды о шаһын сараjына
Оғлуну көрүб чох һәjәчанланды шаһ,
Бир ан өз гәмини унутду падшаһ.
Гучаглады Шарвилини о, бәрк-бәрк,
Деди:-Оғлум, сәнин көмәjин кәрәк!
Шарвили деди:-Һазырам, еj һөкмдар,
Атам, деjин инди нә әмриниз вар!
Деди:-Оғлум тез Мисирә кедәрсән,
Тәбиб Лоғманы тапыб кәтирәрсән
Гулаг вериб атаjа деди:-Көз үстә,
Көjlәр анамы мән гоjмарам хәстә!
Шарвили Көjlәрин jанына кетди,
Оғул анасына севинч кәтирди.
Көjlәр елә бил дирилди бирдән,
Деди:-Оғлум, анан кедир әлдән
Шарвили өпүб анасыны деди:
-Дарыхма ана, хәстәлик кедәнди,
Кедиб Мисирдән Лоғманы тапарам,
Сәни бу бәладан мән гуртарарам.
Белә деjиб дүшдү jола пәһләван,
Күлөк сүрәтилә кетди пәһләван.
Нә шив, нә jараг, дүшмәди һеч jада,
Төләсдиjиндән кетди о пиjада.
Деди:-Даһа кечдир, гаjытмады нәр,

Јарагсыз да деди, бу иш дүзәләр.
Артырды аддымын сурәтини о,
Көстәрди икидлик гүдрәтини о.
Үч аjлыг jолу о үч күнә кетди,
Үч күнлүк jолу, үч саата кетди.
Мисир сәрһәддинә чатыр пәһләван,
Раст кәлән гочадан сорушур һаман:
-Тәбиб Лоғманын jерини билирсиз,
Билирсизсә мәнә ону деjин сиз
О Лоғман дүнjада мәшһур тәбибдир,
О чох хәстәләрә, чарә едибдир.
Деди:-Чаван оғлан, де көрәк кимсән,
Һансы вилаjәтдән бизә кәлмисән?
Сән һансы милләтин гәһрәманысан,
Һансы падшаһын пәһләванысан.
Деди:-Шарвилиjәм, мәшһур пәһләван,
Илаһи бир гүввәjә малик олан.
Мән Гаф дағларындан бура кәлмишәм,
Үч аjлыг jолу, үч күн гәт етмишәм.
Мән өз вәтәнимин садиг оғлуjам,
Әдаләти севән, ләзки соjлуjам.
Кәлмишәм тәбиб Лоғманы апарам,
Вәтәнимдә ағыр хәстәдир анам.
Дедиләр:-Јахшы, инди билдик кимсән.
Көмәк едәрик, әлимиздән кәлән
Көрүрүк сән хеjирхаһ, мәрд оғлансан,
Милләтин геjдинә галан адамсан.
Индиjәчән биз сәндән чәкинирдик,
Кәлишинин сәбәбини билмирдик.
Бир гоча сөjlәди:-Дедиjин Лоғман,
Инди шаһын зинданында верир чан.
Бәдәмәл һөкмдар һәсән Ибни һәбибә,

Салыб зиндана гәсд едиб төбибә.
Сорушду: Нәдир төгсери Доғманын,
Хәстөләрә һәҗат верән . несанын?
Шаһын бир нәвәси олмашду хәстә,
Сағалда билмәди, өлдү өлүстә.
Она корә шаһын гәзәби артды,
Доғманы Хеҗбар галасына салды.
Шарвили деди: Гәддар шаһыныз вар,
Мәним дә нә атым, нә җарағым вар.
Јохса мән од гоҗардым о гәддара,
Әдәләтсиз шаһа тапардым чара!
Ағсагаллар деди: Көнч сарсаглаҗыр,
Јох, аллаһлар ону чәзаландырыр.
Гочаглардан мөтәбәр бир ағсагал,
Деди: Оғлум, салма наһаг галмагал,
Сонра бил, тапмазсан мачал гачмаға,
Имкан да тапмазсан әл-гол ачмаға
Мәсләһәтдир гаҗыт, вар икән имкан,
Сән өзүнә күвәниб мәһв оларсан.
Зиндан һүндүр галанын ичиндәдир,
Галанын дорд төрәфи кешикчидир.
Онлар җарағлыдыр, сән җарагсызсан.
Онларнан бачармаг деҗилдир асан.
Шарвили деди: Гонагам сизә мән,
Һеч нә җемәмишәм бура кәлөндән
Әввәл мәни наһара дөвөт един,
Шарвилини доҗунча җедиздирин,
Ондан сонра бахараг күчүмүзә,
Ағылнан башлаҗарыг ишимизә.
Шарвилини анарыр бир һөҗөтә,
Көзәллик кәтирир адамы һеҗрәтә.
Күл-чичәкди һәр җаны бу һөҗөтин,

Елә бил бағыдыр бура чәннәтин.
Бир җанда чарһовуз, бир җанда чәмән,
Һүриләри көрдү һовузда чимән.
Багда һәр чүр меҗвә ағачлары вар,
Ағачларда нә меҗвә истәсән вар.
Сүфрә кәтирдиләр, көзәл мөләкләр,
Јашыл отларың үстүнә сәрдиләр.
Дәҗирми җастыглары да гоҗдулар,
Јашлылар җастыглара отурдулар.
Јенә кәлди көзәл һүри пәриләр,
Сүфрәләрә нә җемәк варды, дүздүләр.
Сонра кәлиб чаван, көнч оғланлар,
Бир-бир кәтириб тез, кәсди һеҗванлар.
Әти говурдугча верди сүфрәҗә,
Пәһләван гоҗмады, өт җерә дәҗә.
Чатдыра билмирди сүфрәҗә, һеҗван,
Әти биширдикчә җеди пәһләван.
Гочалар бир-биринә бахыб деди:
-Бу оғланың гарны дәрҗады, нәди?
Һәгигәтән, адам деҗил бу гочаг,
Бәлкә аллаһлардан бири олачаг?
Онда биз буну доҗдурмасаг әкәр.
Аллаһларымыз бизи ләнәтләҗәр.
Һеҗван кәтирәнләр, бир дә кетдиләр,
Үч буғаны да кәтириб кәсдиләр.
Буну да раһатча җеди пәһләван,
Сонра сүфрәҗә сүд гоҗду он газан,
Шарвили бу сүдү раһатча ичди,
Ондан сонра һамыҗа “сағ ол” деди.
Сиз мәнә җахшыча гонаглыг вердиз.
Бунунла сиз мәнә һөрмәт етдиниз.
Јахшылығынызы, һеч унутмарам,

Инди мән гуллуғунузда һазырам!
Дәрракә саһиби, ағсаггал гоча,
Гәддини дүзәлдиб дурду јавашча
Деди:-Әмин олдуг, сән пәһләвансан,
Дүшмән өһдәсиндән кәлән оғлансан
Хејбар галаны сәнә көстәрәрик,
Һәтта јолуну да јәгин едәрик.
Чыхардыб Шарвилини һүндүр тәпәјә,
Галаны көстәрди учалан көјә.
“Сәфәрин уғурлу олсун” дедиләр.
Галаја кедән јолу көстәрдиләр.
Пәһләван тәләсик јола дүзәлди,
Она көстәрилән јол илә кетди.
О Хејбар галаја чатдығы заман,
Кешикчиләр тутур ону һәр јандан.
Көрүр ки, бурда иш асан дејилдир,
Кәнч пәһләван јахшыча фикирләшир.
Дејир бурда һај-күј гопарсам әкәр,
Хәбәр тутуб шаһын ордусу кәләр.
Шарвили бурда бир һијлә ишләдир,
О, көзәтчиләрә бир кәләк кәлир.
Дејир:-Варланмаг истәрдинизми?
Һеч белә бир арзу едирсинизми?
Кешикчиләр деди:-Әлбәттә, аға
Ким дөзмәк истәр касыбчылыға?
Пәһләван деди:-Бир јер дејим сизә,
О јердә јерләшир бөјүк хәзинә.
Хәзинә киминди, дејә билмәрәм,
Анчаг онун јерини мән дејәрәм.
Көзәтчи шүбһә илә бахыб деди:
-Биз сәнә инанмырыг, фикрин нәди!
Шарвили деди:-Сизи инандырмаг.

Сизә зијандыр, хејир ишдән гачмаг.
Деди:-Сизи танымырыг, кимсиниз?
Шаһымыз чох гәддардыр, билирсиниз?
Шарвили деди:-Чох јахшы билирәм,
Мән шәһәриниздән бура кәлмишәм.
Јад адамам, јазығым кәлир сизә,
Варланмаг јолуну дејирәм сизә!
Буну һеч ким билмир, тәк мән билирәм,
Гызылын јерини сизә дејирәм.
Гызыл дејәндә, кешикчи јумшалды,
Бир ан дөндү, диләнчи һалын алды.
Көзләрин бәрәлдиб деди:-Кәл көстәр!
Сәнә гурбан олсун бу гала Хејбәр!
Шарвили деди:-Јерини көстәрим,
Бу күн һамыныза бир хејир верим.
Көзәтчи јеријиб дајанды бирдән,
Јенә шүбһәләнди о Шарвилидән.
Гајытды деди:-Бәс елә исә сиз,
Бәс нәдән гызылы көтүрмәдиниз?
Сиз јадда сахајын, деди Шарвили:
-Мән јадам бу јердә, сизсә шәһәрли.
Шарвили деди:-Сиз јадда сахлајын,
Дедијими сиз јахшыча анлајын.
Әкәр о гызыллары мән көтүрсәм,
Сәрһәддинизи мән нечә кечәрәм?
Көзәтчиләр инанды бош сөзүнә,
Гызыл тоз дүшдү онларын көзүнә.
Дедиләр:-Кәл көстәр бизә јерини,
Әкәр дејирсән көрәрик хејрини?
Чәкди көзәтчини бир аз гыраға,
Деди:-Будур, бах о тәпә торпаға,
Бурдан ора јарымкүнлүк јол олар,

О торпағын алтында хәзинә вар.
Хәзинә дејәндә, күлдү көзәтчи,
Парлады шадлыгдан көзләрин ичи.
Јүјүрдүләр, кешијини унудуб,
Дејәрдин ки, довшанлардыр, ит говуб.
Хејбар гала инди кимсәсиз галды.
Шаһын бу ишдән хәбәри олмады.
Шарвилијә елә бу лазым иди,
Тез гапыны сөкүб галаја кирди.
Гала һәјәтиндә бир гују көрдү,
Бу гујуну дәмир гапы өртүрдү.
Шарвили дәмир гапыны гопартды,
Мәһбуслары бир-бир ордан чыхартды.
Деди:-Азад едирәм, һамынызы мән,
Мәнә Лоғманын јерини декинән.
Бири деди:-Лоғман дамда бағлыды,
Буну дејиб, мәһбус өзү ағлады.
Ону күндүз гарталлар димдикләјир,
Кечәләр дә бајгушлар ону јејир.
Анчаг күн чыханда күнүн нурндан,
Сәһәрин шеһиндән, саф һавасындан.
Күч алыб Лоғман сағалдыр өзүнү,
Јазыг тәбиб һеч вахт јуммур көзүнү.
Деди мәһбуса:-Сағ ол, мән ешитдим!
Инди мән Лоғманын далынча кедим,
Мәһбуслара деди:-Чыхыб сиз кедин!
Сиз тезликлә бу галаны тәрк един!
Мүмкүндүр бурда бир вурушма олсун,
Шаһын гошунлары тез хәбәр тутсун.
Мәһбуслар дедиләр:-Биз бурда галаг,
Бу вурушда, биз сәнә көмәк олаг
Шарвили деди:-Јох, сиз чыхыб кедин,

Сиз өз күлфәтинизи раһат един!
Бу мәним ишимдир, мән көрмәлијәм,
Тәбиб Лоғманы азад етмәлијәм.
Тапыб минарәјә галхан пилләләр,
Аслан кими галхды дама шири-нәр.
Һәр он пилләдән бир, кешикчи дурур,
Пәһләван онларнан мөһкәм вурушур.
Чыхыр минарәјә, көрүр дустағы,
Зәнчирлә бағланмыш әли, ајағы.
Шарвили лоғманы тез азад едир,
Бу вахты Шаһын гошуну кәлир.
Пәһләван көрүр ки, иш чәтинләшир,
Она гаршы бөјүк бир орду кәлир.
Лоғмана деди:-Гулагларыны бағла,
Елә бир фит чалыр, титрәјир гала.
Сәсдән әскәрләрин гулағы батыр,
Алпан өлкәсинә сәс кедиб чатыр.
Һеч бир ан кечмәди, бир күләк гопду,
Көј курулдады, булудлар тоггушду.
Көјләрә сәс салан илдырым чахды,
Илдырым далынча јағышлар јағды.
Одла, күләклә, бир кәлди Гығылчым,
Деди:-Инди башламаг олар һүчум!
Сәнин фит сәсини мән ешитмишәм,
Сәнин дара дүшдүјүнү билмишәм.
Пәһләван Шарвили кәләрәк чоша,
Лоғманы кизләдиб, кирир вуруша.
Туруну гынындан чыхартды о нәр,
Вурушда шир кими кәстәрди һүнәр.
Гығылчым бир јандан, өзү бир јандан,
Гырыб чапды, галмады ордусундан.
Дөндү јер үзү ган долу үммана,

Гатды шаһын ганыны торпағына.
Бүтүн гошуну Шарвили мәһв етди,
Һәсән Ибн Һәбиби гәтлә јетирди.
Бүтүн халг Шарвилијә “әһсән” деди.
Мисир халгы һәммин күн бајрам етди.
Дедиләр:-Кәлмәмиш сәнинтәк гочаг,
Мисир тарихиндә адын галачаг!
Халгы гәддар шаһдан азад етдиз,
Әдаләти халгымыза кәтирдиз.
Беләликлә, ләзки сојлу пәһләван,
Мисри азад едир о гәддар шаһдан.
Мәшһур тәбиб Лоғманы азад едир,
Миниб гығылчыма Туријә кәлир.
Тез чатдырды сараја о Лоғманы,
Азад етсин дејә хәстә ананы.
Тәбиб кәлән кими хәстәјә бахыр,
Бир һәфтәјә Көјләри о сағалдыр.
Гадын артыг јеримәјә башлады,
Шарвилини севинчлә гучағлады.
Деди:-Оғлум, сән кәстәрибсән һүнәр,
Мәним мәрд пәһләван оғлум, шири-нәр!
Сәнсиз кәсилмишди мәним әлачым,
Галмышдым әлачсыз, кимә дил ачым?!
Падшаһ тахта чыхды шад олуб белә,
Деди:-Хәләт пәјлансын бүтүн елә!
Көјләр сағалды, ел шад олду бүтүн,
Һамыја шад хәбәр вердиләр о күн.
Шарвилијә дедиләр:-Еј пәһләван,
Сән һәмишә бу дүнјада гал чаван!
Сән һансы бир јерә бассан гәдәм,
Әлинлә сәнин мәһв едилир ситәм.
Шаһ Лоғмана деди:-Бу саат мәнән,

Истәдијин әнам ала биләрсән
Лоғман деди:-Шаһ сағ олсун, оғлундан,
Јохдур бу чаһанда, күчлү пәһләван
Гәддар Мисир шаһыны о мәһв етди,
Мәни азад едиб бура кәтирди.
О мәни гуртарды шаһ зинданындан,
Јохса әлими үзмүшдүм чанымдан.
Әвәзиндә шәрәфли аддым атдым,
Мисилсиз бир көзәлә шәфа тапдым.
Гуртарды шаһын гәми, олду чаван,
Онунла чаванлашды бүтүн чаһан.
Шарвили баш әјиб деди шаһа:
-Мән сизи гәмдән азад етдим даһа.
Инди ичазә вер, гајыдым кери,
Чатдырым дағлара бу шад хәбәри!
Шаһ оғлуну гучаглајыб деди:-Кет,
Көјләрин сағалмасыны бәјан ет.
Гој шад олсун онларын да үрәји,
Шаһдан әсиркәмәсин онлар кәмәји.
Бу сәфәр дә шадлыгла баша јетди,
Ләзки торпағына шәрәф кәтирди.

АЛПАН ДӨВЛӘТНИНН ИРАН ӘСАРӘТИНДӘН
АЗАД ОЛУНМАСЫНДА ШАРВИЛИНИН РОЛУ
(ӘҖӘМӘНИЛӘРӘ ГАРШЫ ВУРУШУ)

Бөжүк вә кичик Гаф дағлар гојнунда,
Өлкә мөвчуд иди Алпан адында,
Онун сајсыз, һесабысыз сәрвәтләри,
Валех етмишди гоншу дөвләтләри.
Күл-чичөклә долу иди бағлары,
Гызыл лаләжә бүрүнмүш дағлары.
Шәффаф дағ һавасы, јери лаләзар,
Инсанлары доғру, һамы ишкүзар.
Чәмәнләрдә, дәрәләрдә күл битәр,
Баһар вахты, бағларда бүлбүл өтәр.
Ахар булагларын ширин сују вар,
Судан ичән һәр адам хошһал олар.
Һүндүр зирвәләрдә, гарталлар һәр ај,
Ил боју учараг саларлар һарај.
Соналар гојар башына тачы-зәр,
Икидләр дә белиндә хәнчәр кәзәр.
Бу бәрәкәтли өлкә башдан-баша,
Дејәрдин ки, бүрүнүбдү гумаша.
Севинәрди гонаг кәлиб-кәдөндә,
Шад иди јашамаг белә вәтөндә.

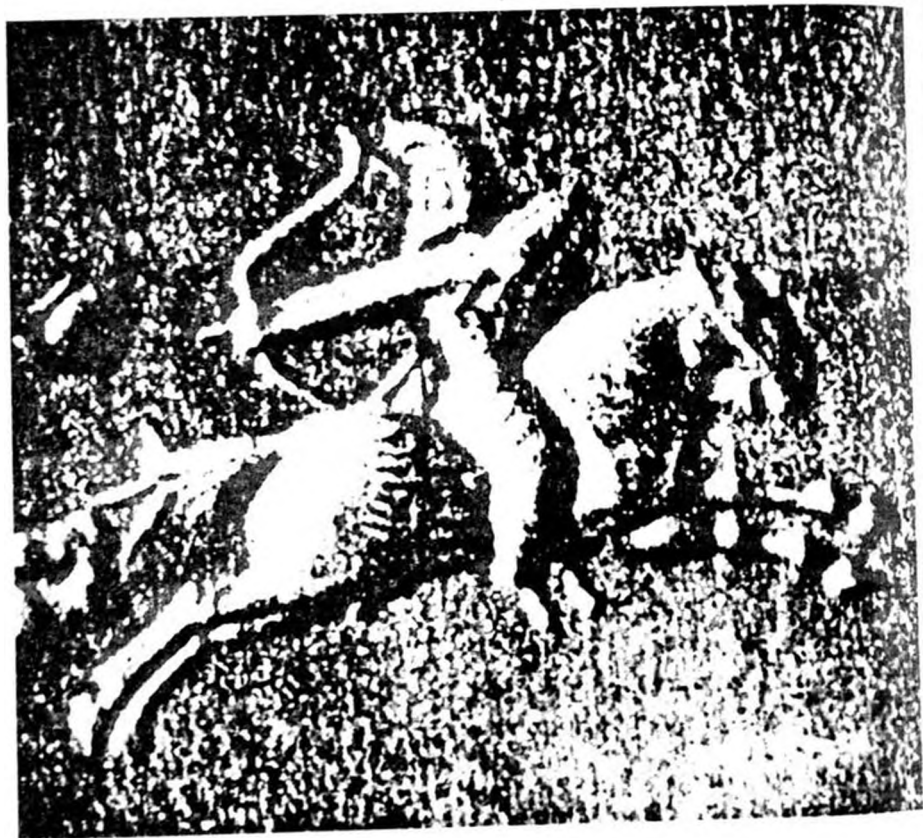
Икидләр дијары иди бу дијар,
Алпан шаһын өлиндөјди ихтијар.
Дүз ијирми алты чүрбөчүр тајфа,
Һәмин бу өлкәдә көрүрдү сәфа.
Көз дикди бу өлкәжә, шаһ Әһәмән,
Парслары јеритди, өлкәжә һәмән,
Бу бәрәкәтли дијар кечди әлә,
Дүз ики јүз ил галды, елә-белә.
Әһалиси кечиб дүшмән әлине,
Мәчбур галды, дөзсүн дүшмән зүлмүнә.
Бир мүдриг гоча кәлиб, деди:-Һәкмдар,
Сәнә дәрдим и сөјләрәм ашикар..
Барыш дүшмән илә, бачарсан әкәр,
Вурушсан онунла, чәкәрсән зәрәр.
Инди әкәр күвәнсэн, сән өзүнә,
Она чатан јохдур сәндә бир гүввә.
Көзләкинән, кәлсин елә бир заман,
Парсда һакимијјәт дәјишсин һаман.
Лекләрдә белә бир мүдриг мәсәл вар,
“Ким габандан гачыб, ағача чыхар,
Чыханачан донуздан ата тутар.
Елә ки, чыхды, тез дүшүб гәстинә,
Гырыб будағлар, атар габан үстүнә”.
Баш әјди дүшмәнә, деди: -Гулларыг,
Әһәмән шаһын әмринә һазырыг.
Үрәкдән һамы дәрәд чәкиб јандылар,
Хөлвәтдә дәрәдләшмәкчүн дајандылар.
Башчылар фикрини сөјләди бир-бир,
Дедиләр бәхт биздән күсүбдүр, нәдир?
Дөвләтимиздән галмады бир әсәр,
Көзәл дијар, бәрбад олду сәрасәр.
Алпан шаһы деди:-Еј сәркәрдәләр,

Дөјүсләрдә көстәрмисиз чох һүнәр
Орду азлыгындан биз мәғлуб олдуғ,
Бахмајарағ дүшмәнә га: уддурдуғ.
Инди дүшүб бәхтимизә пис дүјүн,
Онун бир јолу вар, ачылсын бу күн,
Дејирләр дағларда вар икид чаван,
Ады Шарвилидир, сәнәти чобан.
Гоча палыды көкүндән чыхардыр,
Бир јумругла мөһкәм дағы дағыдыр.
Бир ат вардыр, алтында ки, ат дејил,
Гушдур, учанда, күләк чатан дејил.
Ешитчөк буну о саат шаһ Алпан,
Гошундан ајырды нечә пәһләван.
Деди:-Шарвилисиз мәғлуб олмушуг,
Күчүмүз чатмыр, әсир галмышыг.
Шарвилинин јанына тез бир чапар,
Кизлин көндөрмәјә вахтымыз чатар.
О вахтлар Шарвили, о икид чаван,
Ијirmi јашында оларды һаман.
Бу чаван шир әјләшәндә сүфрәјә,
Чөрәк, әт чатмазды она јемәјә.
Јаванлығы күндә беш буға иди,
Ијirmi инәјин сүдүн ичирди.
Елә ки, голлара гүввә кәләрди,
Көтүрүб чијнинә дағы кедәрди.
Өз күчүлә, һүнәријлә бу оғлан,
Учалды, она валеһ олду чаһан.
Ајлар, илләр кечди, кәлди бир заман,
Парсда вәзијјәт дә дејишди һаман.
Наразылыг баш галдырды һәр јанда,
Әһеми һөкмү сарсылды Иранда.
Бөјүк бир сүлалә дүшдү тәлаша,

Әһәмиләр өмрү вурду баша.
Инди артыг мәгам кәлиб чатмышды,
Азад олмағ вахты јахынлашмышды.
Шарвили јубанмадан дүшдү јола,
Деди:-Инди дүшмән сарсылмыш ола.
Мәрд Шарвили тез өзүнү јетирди,
Өзүлә бир дәстә икид кәтирди.
Алпан шаһы онлары гаршылады,
Онлары көрчөк раһат нәфәс алды.
Ону нечүн чағырдығыны деди,
Алпандакы вәзијјәти сөјләди.
Сәркәрдәләр буна чох севиндиләр,
Гәләбәмиз габагдадыр, дедиләр.
Шаһ деди:-Бир әлач дүшүн пәһләван!
Хилас ет бизи әсарәтдән, аман!
Пәһләванын көзүндән ахды јаш,
Гәләбдә вәтәнин дәрди галдырды баш.
Деди:-Гөвр едибдир синәмдә јарам,
Дүшмәндән гисас алмаға һазырам.
Шарвили пәһләван деди:-Биз кәрәк,
Лек халгынын гүдрәтини көстәрәк!
Инди бизимләдир, көјдән о фәләк,
Алпан шаһлығыны әрсә кәтирәк!
Шарвилијә дедиләр:-Еј пәһләван,
Еј ширүрәк, мәғлубедилмәз чаван!
Биз һазырыг вурушуб ган төкмәјә,
Вәтән уғрунда вурушуб өлмәјә.
Анчаг бизә көмәјиниз лазымдыр,
Бизим әскәрләр дөјүшә һазырдыр.
Шарвили деди:-Сөз гәбулдур мәнә,
Сизин һәр бириниз өзиздир мәнә.
Ишин ахырыны әввәлдән биләк,

Сонра һазырлашыб, әзмлә иш көрөк.
Һамы деди:-Варыг белә чавана,
Нә әмри оларса, мүтијик она!
Пәһләван бу сөзләрдән чох севинди,
Бүтүн әскәрләрә “чох сағ ол” деди.
Деди:-Шарвили сизи дарда гојмаз,
Инди шаһымыза чатан шаһ олмаз!
Кәлин икидләрим, тез һазырлашын!
Дағыт зүлмкарларын тәмәл дашын!
Габагда Шарвили кечди һүчума,
Сүрүкләди дүшмәни учурума.
Ағыр тур әлиндә кириб мејдана,
Салды Гығылчым атыны чөвлана.
Дүшмән тәрәф салды она бир нәзәр,
Тур әлиндә мејданда дағтәк кәзәр.
Парсын ордусуна вөлвөлә салды,
Бир-биринин далынча гәләбә чалды.
Бир дағ гарталы ки, һүчума кечә,
Габағындан гача биләрми сәрчә?
Гырыб сәпдиләр ордуну һәр јана,
Мејдан дөндү ганла долу уммана.
Дүшүб горхуја орду гачды, будур,
Нечә гачар шир көрәндә чөлдә кур.
Нәһәнк пәһләваны көрәндә онлар,
Дөјүшмәк нәди, бахмаға горхдулар.
Онун көркәми чашдырды ордуну,
Вурушда гызмыш фил билдиләр ону.
Ону тушлајырды һәр бир ох атан,
Јараланды нечә јердән пәһләван.
Гығылчым шив јаралары јалајыр,
Шарвилинин јаралары сағалыр.
Деди:-Танры мәним гәлбими биләр,

Кими о, һәгг билсә о галиб кәләр.
Гышгырды пәһләван јер-көј титрәди,
Көјләрдән илдырымлар јерә кәлди.
Дүшмән башчылары бахараг бир ан,
Деди:-Дурмаз габағында Сүлејман.
Елә бил дәрјадыр чошур бир анда,
Буна һеч ким таб кәтирмәз Иранда.
Бу вахт Шарвили гышгырды, ирәли!
Гој көрсүн дөјүшдә мәрд ләзкиләри!
Һамы бахыб мат галды бу чавана,
Алпандан Парслары говду Ирана.
Азад етди о мүгәддәс торпағы,
Чәкилди торпагдан дүшмән ајағы.

ШАРВИЛИНИН КУМАН ХАНЫ ШАРАКУНУ МӨГЛҮБ ЕТМƏСИ

Дəниз кими ахыры көрүнмəјəн,
Сəма кими кəнары көрүнмəјəн,
Ағ ишвары кими сапа кечирмиш,
Дағларын јамачына сəпəлəнмиш.
Гојун дүрдүрү даға јайылмыш,
Елə бил дағлара тэзə гар јағмыш.
Авазыны гушлардан алыб чобан,
Һəзин-Һəзин түтəји чалан заман.
Сəси бүтүн јамачлара јағылып,
Јуваларда гартал, сəсдəн јылып.
Дағ кили дағда дурубду арзуман,
Жəзлəри нəлбəкијə бəнзэр чобан.
Ајағлары даш сүтуна бəнзəјир,
Аддымлар атанда дағлар титрəјир.
Зоғал чомағыдыр əлиндə силаһ,
Лəзки торпағына пəнаһдыр, пəнаһ.
Ады Шарвилидир, өзү пəһлəван,
Дағда гојун сахлајыр о кəнч чобан,
Ајдын бир күн иди, сəма тəмизди,
Бирдəн кəјдə гара булудлар кəзди.
Фəлəклэр тоггушду, илдырым чахды,
Дағ чајлары чоша кəлди, сел ахды.

Дағлара думан чөкдү, јел əсди,
Шарвили түтəјин сəсини кəсди.
Көрəсəн нə олду, күн олду гара?
Деди:-Јəгин вəтəним дүшүб дара.
Бу пис əламəтдир, хејир кəтирмəз,
Мəним бош дајанмағым фəјда вермəз.
Дүшүндү кəнч чобан, тапмады чаваб,
Гəлбиндə баш галдырды бəрк изтираб.
Ишдəн тез хəбэр тутан атасы онун,
Ат чапыб кəлди, јанына оғлунун.
Барсил чобан тулланыб атдан јерə,
Алнында гырышлар олуб дағ, дэрə.
Үзүндəн ахан тэр деширди јери,
Деди Шарвилијə:-Бала, кəл бəри!
Атасынын јанына тез гачараг,
Шарвили сорушду, марагланараг:
-Ата, нə олуб, ким сəни инчидиб?
Сəни гəм дэрјасына ким дəндəриб?
Атасы сəјлəди:-Сəз тутмур дилим,
Суалыны тəкрар етди Шарвили.
Деди:-Сусмағын вармы хејри, билим,
Декинəн нə олуб, гој мən дə билим!
Фикирлəшиб бəлкə бир тəдбир көрүм,
Мəни акаһ елə, тез баша дүшүм.
Атасы карыхыб, һеч данышмырды,
Инəридə тəлашдан үрək јанырды.
Ајылыб аһ чəкиб атасы деди:
Кедиб өзүн бахсан, көрəрсəн нəди
Деди:-Ата, һара кетмəлијəм мən?
Деди:-Туријə кет, орда көрəрсəн
Шарвили деди:-Бурда нə варса вар,
Мən кетмəсəм нəтичəси пис олар.

Гара фикирләр дүшдү пак гэлбинә,
Деди:-Халиг нә дүшүнүбдүр јенә?
Нәзәр салды пәһләван һәр тәрәфә,
Миниб шиви сүрдү Шалбурз тәрәфә.
Күләк сүрәтилә чатыб јеринә,
Үз гојду пәһләван гала сәмтинә.
Кәлиб галаја, Шарвили-намидар,
Икидләрлә бир гәдәр данышдылар.
Һазыр олду бир дәстә мәрд икидләр,
Һәр бири силаһ кәздирән шири-нәр.
Тури сәмтинә, биркә јолландылар,
Тез шәһәрин кәнарына чатдылар.
Үз гојдулар онлар шәһәр ичинә,
Кәлиб чатан кими онлар јеринә.
Нә көрдү: чашбаш олуб шәһәр әһли,
Һеч кимин сөз демәјә кәлмир дили.
Дүшмән кәлиб сәрһәддиндә көзләјир,
Тәшвишә дүшмүш халг һүчум көзләјир.
Салыбдыр горхуја халгы гәддар хан,
Кәлиб сәрһәддә дуруб, ганичән тиран.
Горху ичиндәдир бүтүн кәнд, шәһәр,
Һәр күн, һәр саат, һүчум көзләјирләр.
“Дүшмән кәлир”-дејә дүшүб горхуја,
Кечә-күндүз, кетмир көзү јухуја.
Шарвили бир гоча илә растлашыр,
“Нә олуб, ај баба”, - дејә сорушур
Һамы горху ичиндәдир, бу нәдир!
Бу халга нә олуб, гача-гач кедир,
Гоча ағсаггал ешитчәк сөзләри,
Башыны галдырды, тутуб көзләри.
Деди:-Оғул, һүчума кечир дүшмән
Халг горхуја дүшүб гачыр шәһәрдән.

Шарвили сорушду:-Һардады дүшмән?
Ону бир күн ичиндә јох едим мән!
Керкер вилајәтиндәндирләр онлар,
Туријә кәлмәјә һазырлашырлар.
Деди:-Буна һеч вахт јол вермәк олмаз!
Мән вар икән һеч вахт Тура басылмаз!
Гоча деди:-Дејирләр онлар чохдур,
Деди:-Баба, бунун һеч ејби јохдур.
Гоча сорушду:-Кимсән, ај мәрд чаван?
Икид Шарвили кими данышырсан.
Көзләрим сәни көрмүр, мәним балам,
-Мән Шарвилинин өзүјәм, ај бабам.
Шадлыгдан гочанын көзү јашарды,
Дуруб Шарвилини о, гучаглады.
Халгымызын үмид чырағы оғлум.
Ләзки халгымызын дајағы оғлум.
Инди мән әминәм, дүшмән чәһд етмәз,
Куман хан Шарвилијә бата билмәз.
Шарвили деди:-Јығын бүтүн ели!
Кәлсин бу мејдана бүтүн шәһәрли!
Кәнч икидләр һамы јаныма кәлсин,
Мәним тапшырығыма әмәл етсин!
Каспин адлы варды икид бир нәфәр,
Чаван пәһләван иди, саһибһүнәр.
Она деди:-Сән икидләри апар,
Шәһәрдән кәнарда пусгуда дурад.
Һүчума башларсыз мән дејән кими,
Дүшмән үстә төкүләрсиз сел кими.
Тури сәрһәддиндә дајаныб һаман,
Бизә мејдан охујур Шаракун хан.
Кәлиб тутублар онлар дағда гәрар,
Тури сәрһәддиндә чадыр гурублар.

Гојуб тәхтини дағ башында әсас,
Халгымыздан алмаг истәјир гисас.
Хәбәр көндәриб, башына гыл чара,
Кәлиб күнүнүзү едәрәм гара.
Хәбәр чатды Шарвал шаһа накәһан,
Гәзәбдән көзүндә гаралды чаһан.
Шаһ деди:-Шарвилини чағыр кәлсин,
Гәддар ханы торпағымдан рәдд етсин!
Дедиләр:-Шарвили кәлиб, бурдадыр,
Икид вуруша һазырлашмагдадыр.
Падшаһ гошуну верди Шарвилијә,
Деди:-Гәһрәман, дүш тез ирәлијә!
Бурахма әлиндән дүшмүш фүрсәти,
Бил, әлүм һеч кәсә вермир мөһләти.
Унутма Аллаһы, дуруб башында,
Сәнә гүввәт верәр зәфәр јолунда.
Халг үмид бағлады мәрд Шарвилијә,
Бөјүк үмидлә кетди ирәлијә.
Пәһләван деди:-Бир бахым она мән,
Көрүм кимди габағымда өјүнән!
Онун ганын сел кими ахыдарам,
Тоза дөндәрәрәк ону атарам.
Дедиләр гәддар хан, һардан кәлмисән,
Чаныны ләзкиләрә вериб кедәрсән?
Дедиләр биздә вар елә пәһләван,
Онун габағындан кечмәз әждаһан.
О һеч кәсә аман вермәз дөјүшдә,
Инди ону көрәрсиниз дөјүшдә.
Хан деди:-Гој кәлсин инди о аслан,
Әлимдән гуртармаг дејилдир асан!
Чәһд көстәриб, башласа о даваја,
Онун чәсәдини верәрәм тулаја!

Шарвили ешитчөк ханын сөзләри,
Һирсләнди, кәлләјә чыхды көзләри.
Деди:-Дајан, көстәрәрәм мән она,
О јалтаг чаггала, јарамаз хана!
Белә дејиб, дүшдү јола Шарвили,
Апарды өз ордуларын ирәли.
Аз кечди Керкердән кәлди сорағы,
Мәрд Шарвили кәсиб дүшмән габағы.
Нә аты көтүрдү, нә дә јарағы,
Деди:-Ајағымла ашарам дағы.
Кедиб чатыб о, дөјүш мејданына,
Горху салды әскәрләрин чанына.
Ајағын вурду јерә, јер титрәди,
Әскәрләр атлардан јерә сәрилди.
Шарвили бахды дүшмәнин һалына,
Деди:-Чаваб верин, бир суалыма
Сиз силаһлысыныз, мән силаһсызам,
Сиз бөјүк ордусуз, мәнсә јалгызам
Ким сиздән кишидир, чыхсын мејдана!
Кимди ловғаланан, алсын бојнуна!
Ким мәни чағырыб, өзү кизләниб,
Бурда о, һәр кимдир, алчаглыг едиб!
Шаракун хандан, һеч сәс чыхмады,
Һејкәл кими јериндә донуб галды.
Шарвили һисс етди гошун тәрпәнди,
Низәләри, охлары, һазыр етди.
Пәһләван деди онлара:-Дајанын!
Тез-тәләсик силаһа әл атмајын!
Деди:-Шаракун хан чыхсын габаға,
Батаглыға дүшүб галмыш тысбаға!
Бир көзә көрүнсүн, мәсләһәтим вар
Хан чыхыб габаға деди:-Нә олар!

Ичазэ верирэм, өлүмбагагы,
Хошдур гәһрәманын сон јалтаглыгы!
Шарвили бир аддым кәлди ирәли,
Әскәрләр горхараг чәкилди кери.
Деди:-Һеч бир јалтаглыг јохдур бурда,
Сән ајаг басмысан, мүгәддәс јурда!
Әкәр мәсләһәтимә гулаг ассан,
Ордунла бирликдә, сағ галачагсан!
Өзүнә күвәниб күч версән һәрбә,
Мәһв олачагсан, ордунла бир јердә!
Инди тир-тир әсән әскәрләрә бах,
Јазыгдырлар онлар, онлары бурах.
Онларын әскәрә охшарлыгы јох,
Бурда чанлы көрмүрәм, мејитдир чох.
Әдаләтлијәм, кәл сән, гајыт кери!
Өлүмә вермә сән, кәнч әскәрләри
Шаракун хан деди:-Бунун ејби јох,
Гаршымда өјүнмә, чанындан горх!
Шарвили деди:-Шаракун, ол узаг,
Нә лазым бу дүнја үчүн ган удаг!
Әскәрләрин чавандыр, кәнчдир, һәлә,
Истәрдим гуртараг, биз әдаләтлә!
Фикирләш, дүшүн, гыл әлач башына,
Бах, көр, ким чыхыбдыр сәнин гаршына?!
Шаракун хан деди:-Өјүнмә чох, кет,
Сән, пәһләванлығыны бизә сүбут ет!
Пәһләвана да бах, бу лазым иди.
О, чошуб ордунун ичинә кирди.
Атлар һүркәрәк галхдылар көјә,
Әскәрләр атлардан атылды јерә.
Дүшмән ордусуна дүшдү вәлвәлә.
Илк дәфә көрәрәк пәһләван белә.

Фит чалды Шарвили, бу вахт учадан,
Бөјүк орду чыхыб кәлди пусгудан.
Гырыб әскәрләри гана гәрг етди,
Шаракун хан ордуну гојуб кетди.
Шарвили изләди Хан Шаракуну,
Каспин тәмизләди галан ордуну.
Дајан, Шаракун хан!-Гышгырды пәһләван!
Дири чыха билмәзсән бу савашдан!
Габағымда мәним сән форс едирсән,
Нијә бәс чаггал кими гачыб кедирсән?
Көтүрүлдү Шарвили јелтәк бирдән,
Гуртара билмәзсән деди әлимдән.
Илдырым сүрәтилә чапыб кетди,
Гачан ханы чајнағына кечиртди.
Хан деди:-Мән иланам, зәһәрлијәм!
-Сәнин кими иланы чох көрмүшәм,
Дејиб о тутду боғазындан ханын,
Шаракун гуртара билмәди чанын.
Атыјла бир јердә галдырды көјә,
Вар гүввәсилә ону чырпды јерә.
Бу алдыгы зәрбәдән Шаракун хан
Батды дәрин торпаға, о, верди чан.
Кәсди ханын нәслини о, тәр-тәмиз.
Деди:-Напакдан гојмарам гала из.
Шарвал шаһа бир заман чатыр хәбәр,
Дүшмән әлиндән азад олду шәһәр.
Гәләбәдән сонра, гајыдан заман,
Керкер шәһәринә кәлир пәһләван.
Көрүр ки, бир дәстә чаван кәлинләр,
Һај-күј салыб, она гаршы кәлирләр.
Һамы көјкөз, сачлары да ки, сары,
Шәһәр гадынлары говур онлары.

Шарвили сорушур:-Кимләрدير онлар?
Гадынлар онлары нејчүн говурлар?
Гадынлардан бири деди:-Пәһләван,
Бу кәлинләр галыб Шаракун хандан.
Хан өләндән сонра галыблар әрсиз,
Инди бу кәлинләрә, нејләјәк биз?
Шаракун хан атмыш бу кәлинләри,
Шарвилидән тәләб едир әрләри.
Дејирләр:-Шаракун иди әримиз,
Бу давада сиз ону мәһв етдиниз!
Дул галмышыг биз, јохдур бизә бахан,
Селә дөнүб јаш-көзүмүздән ахан.
Инди сиздән чарә көзләјирик биз,
Дул галмышыг, јохдур бизим әримиз.
Инди баша дүшдү Шарвили дүзү,
Шәһәр кәнарында, кечә-күндүзү.
Дајанмыш фәјтонларда, фурконларда,
Ханын арвадлары галдырмыш орда.
Шарвили деди:-Кәлин далымча сиз,
О олсајды сизи севән әриниз,
Сизи бурда гојуб, гачыб кетмәзди.
О сизи һеч вахт унуда билмәзди.
Кәлинләр бир сәслә:-Биз галмышыг дул!
Хаһишимиз будур, саһибимиз ол!
Шарвили деди:-Вар евдә кәлиним,
Нијә көрә мән сизинлә евләним?
Өлкәмиздә чохдур субај икидләр,
Мән тапарам һәрәнизә икид өр.
Апарыр Шалбурза, о кәнизләри,
Гырх евә пајлады, о кәлинләри.
Хошбәхт олуб һамы олду бәхтијар,
Һәрәнин евиндә икид, чаван јар.

Ај кечди, ил кечди, бәхтәвәр олду,
Һәр евдә бир икид оғлан доғулду.
Бүтүн өлкә олду тамам бәхтијар,
Белә истәмиш о пак пәрвәрдикар.
Силинди әдавәтлә кин, гәлбләрдән,
Ел-оба гурду мәчлис, әјләнди шән.
Бу да бир рәвајәтди, мән ешитдим,
Гој һамы билсин дејә мән сөјләдим.

ШАРВИЛИНИН ИЛАНЛАР ӨЛКЭСИНИН ПӘЛЛӘВАНЫ БӘДӘНМӘРМӘРЛӘ ДАВАСЫ

Залым Шаракун мөһв едәндән,
Раһат нәфәс алыб, яшады вәтән.
Милләт тапыб һәр бир бәладан аман,
Һәјат гурмаг өзминдәјди, фираван.
Хејли заман өтүб кечди о күндән,
Бәд хәбәрләр кәлди јенә сәрһәддән.
Вар иди кечмишдә белә бир өлкә,
Иланлар өлкәси адында јекә.
Бу өлкәнин гәддар бир шаһы варды,
Илдә бир өлкәни күчлә аларды.
Бу өлкәнин гошунлары бир заман,
Мүгәддәс Алпана кәлирләр һаман.
Бөјүк бир гошуну чәкиб кәтирир,
Сәрһәддә дајаныб хәбәр кәндәрир.
Елчи кәлиб чатыр шаһ сарајына,
Намәни верирләр Алпан шаһына.
Алпан шаһы Шарвал намәни алыр,
Елчиләри гонаг отаға салыр.
Шаһнамәни алыб, ачыб охујур,
Мәзмунун биләндә, нараһат олур.
Көрүр дүшмән тез чавабы көзләјир,

Сәрһәддә дуруб шаһы һәдәләјир.
Дејир: "Ахшамачан чаваб вермәсән,
Бизим тәрәфдән аман көзләмә сән!
Шәһәрләринизи биз дағыдарыг,
Гошун чәкиб халгынызы гырарыг
Тахтынызы дағыдыб, сонра кәрәк,
Сизин башынызы бәдәндән үзәк!
Дијарынызы мән виран едәрәм,
Башынызла өлкәләри кәзәрәм!"
Намәни охујуб тез јазды чаваб,
Ағыр сөзләрә јох иди онда таб.
Деди:-Нә гәддарлыг, нә гәдәр кин вар.
Бу шаһда нә сәбр, нә тәмкинлик вар.
Шарвал шаһ чавабы кәндәрди һаман,
Деди:-Ким һаглыдыр, кәстәрәр заман.
"Алпан шаһы баш әјмәз бил, һеч кәсә,
Сән јох, бура сәнин бабан да кәлсә!
Үстүмүзә гошун кәтирән шаһлар,
Кеч-тез гаршымызда мөһв олачаглар.
Биз һеч кимдән горхмуруг еј бәдәмәл,
Елин адәтинә едирик әмәл.
Индијәчән инсан сәјдым сәни мән,
Инди билдим ки, хәбис бир дүшмәнсән!
Демә күчлүсән, ловғаланма, һәдәр,
Өкүз башын, бәдәниндән тез дүшәр.
Күчлү бир пәһләван варса сиздә,
Онунла күләшән тапылар биздә.
Биздә адәт беләдир, бил еј сарсаг,
Пәһләванлар вурушар, дөјүшдән габаг.
Кәндәрин кәлсин бизә о шири-нәр,
Ким галиб чыхарса онундур зәфәр!"
Чаваб намәсини елчијә верди,
Иланлар шаһына чатдырын деди.

Елчи тез гајытды, шаһ дәржаһына,
Чаваб намәсини верди шаһына.
Шаһ верди намәни вәзирә һәмән,
Деди:-Оху көрәк, нә јазыр дүшмән.
Баш назир намәни охуду бәркдән,
Шаһ һирсләнди деди:-Горхмурлар биздән!
Отурду тәхтә шаһ, чошуб кин илә,
Деди:-Чағыр пәһләваны, тез елә!
Бәдәнмәрмәр пәһләван о дәм кәлди,
Шаһ намәни пәһләвана кәстәрди.
Көр нә јазыр бизә Шарвал шаһ, будур,
Онлар бизим күчүмүздән һеч горхмур!
Бәдәнмәрмәр пәһләван шаһа деди:
-Онларда көрәсән пәһләван кимди?
Кәрәк онун күчүнү биз өјрәнәк,
Онун јемәјини биз биләк көрәк.
Шаһ деди:-Бу сәнин ишиндир ај нәр!
Көндәр адамыны, кедиб өјрәнәр.
Көзләдиләр сәһәр ачылсын дејә,
Күнәш өз нуруну сачанда јерә.
Јола салды елчини тез пәһләван,
Елчи кедиб Алпана олду рәван.
Сарајда елчини гаршыладылар,
Нә лазымды едиб, јола салдылар.
Хәбәрчи бир һәфтәдән сонра кәлди,
Бәдәнмәрмәр пәһләвана сөјләди:
О күн кедиб чатдым Алпана ахшам,
Гонагпәрвәр халгдыр ләзкиләр тамам.
Көзәл дијардыр онларын вәтәни,
Гаршылајырлар һөрмәтлә кәләни.
Дағларын зирвәси булуд кизләдир,
Булудлардан јухары гар көрсәнир.

Мәнзәрәли, бәрәкәтли торпаглар,
Дағларда сажсыз-һесабысыз һејван вар.
Бағы, бағчасы, һәм кениш тарлалар,
Дејәрсән, белә бир чәннәт һарда вар,
Халгын әлиндән кәлир, һәр чүр пешә,
Халиг һәгг јаратмыш белә бир кушә.
О халга икидлик олубдур нәсиб,
Онларда тапмазсан әл ачан касыб.
Мөвчуддур онларда белә бир оғлан.
Ады Шарвилидир, өзү пәһләван
Бәдәнмәрмәр јенә сорушду ондан,
Нә гәдәр јемәк јејир, о пәһләван?
Јемәји даһа демә, чох бөјүкдүр.
Бир дәфә једији, беш дәвә јүкдүр.
Бәдәнмәрмәр деди:- Мән дә чох јејирәм,
Јемәк мән дә онун гәдәр јејирәм.
Бәс ичмәји, ибарәт олду нәдән?
Бәдәнмәрмәр сорушду хәбәрчидән.
Деди:-Тәләсмә, өјрәндим ону да,
Гырх газан су ичир бир отуранда.
Бәдәнмәрмәр деди:-Мән дә ичирәм,
Ичмәкдә бәлкә ону кечирәм.
Анчаг о гојунла инәк сүдүнү,
Мәнсә гара вә ағ дәвә сүдүнү.
Бир-биринә гарышдырыб ичирәм.
Фикир версән, бурда ону кечирәм.
Онун гүввәси, сорушду пәһләван,
Нәјә чатыр, өјрәндинми онлардан?
Күч сорушанда, онлар белә дејир:
-Бу пәһләван, илаһи бир гүввәдир.
О кәзәндә, јери-көјү титрәдир,
Ајаг алта дүшән дашы тоз едир.

Дага галхан басса даг јерә батар,
Јумруғу филә вурса, бил фил јатар.
Бәдәнмәрмәр деди:-Боју нечәдир?
Хәбәрчи деди:-Бојда о сәни кечир.
Боју чинар, гамәти Бисүтүндур,
Бу чаһанда күчлү пәһләван одур.
Гала таб кәтирмәз онун зәрбинә,
Кимин чүрәти вар чыха һәрбинә?!
Бирчә ат вар пәһләваны кәздирән,
Ады Гығылчымды јел кими кедән.
Һеч бир ат чаһанда она тај олмаз,
Надир шивдир, һеч бир јердә тапылмаз.
Дөјүш вахты даг үстә чапса аты,
Узәнкијлә јексан олар даг гаты.
Бунунтәк дилавәр, бунунтәк гочаг,
Верән олмамыш бу елиндән сораг.
Чох мәрд бир чавандыр, ләзки сојлудур,
Бүтүн пәһләванлар, онун гулудур.
Бәдәнмәрмәр ону динләјиб һаман,
Тез кәлди шаһын јанына пәһләван.
Деди:-Шаһ сағ олсун, һәгигәт будур,
О ширпәнчә, шаһ Шарвалын оғлудур.
Көндәрдијим адам бурдадыр кәлиб,
Пәһләван һаггында һәр шеј өјрәниб.
О мәнән күчлүдүр, ешитдијимдән,
Хәбәрчинин мәнә сөјләдијиндән.
Шаһ нараһат һалда деди:-Тез елә,
Мәсләһәтин нәдир, сән мәнә сөјлә.
Бәдәнмәрмәр деди:-Падшаһым, о нәр,
Бүтүн ордумузу там мәғлуб едәр.
О доғрудан да икид пәһләвандыр,
О ләзки, дағы-даг үстә гојандыр.

Елә күчлү пәһләван олан өлкә,
Чәтиндир дөјүшлә кечрилә әлә.
Кәрәк биз бу халгла, јахшы дил тапаг,
Биз онларла, еһтијатла данышаг.
Белә етсәк онда тутар күчүмүз,
Јохса бу мәрд халга, чатмаз күчүмүз!
Дүшмәни зәиф көрмәк, наһаг ишдир,
Фикирләшиб ағылла көрәк тәдбир.
Иланлар өлкәсинин падшаһы,
Чох дүшүндүкдән сонра деди:-Јахшы.
Разы олуб пәһләванын сөзүнә,
Бахыб деди пәһләванын өзүнә:
-Сән о пәһләванла бир гәрара кәл,
Чалыш, олмасын ишиниздә әнкәл.
Бәдәнмәрмәр шаһа сөз вериб кетди,
Шарвилијлә көрүшмәји гәт етди.
Шаһ нечә демишди Бәдәнмәрмәрә.
Хәбәр кәлиб чатыр Шарвили нәрә.
Дүшмәнин фикрини өјрәниб дејир:
-Дүшмән наһаг белә фикир сөјләјир!
Габагчадан кәрәк билсин, Зәһрдарлар.
Бу өлкәдә икидләр јашајырлар.
Буну дејир Шарвили, гој билсинләр!
Бу одлар јурдуна көз тикмәсинләр.
Әкәр варса онларда мәрд пәһләван,
Чыхсын мәним гаршыма о горхмадан!
Елин адәтилә вурушарыг биз,
Вурушда ким үстүн кәләр, шүбһәсиз,
Тәмиз гәләбә дә онун олачаг,
Мәғлуб олан, вар-јохундан олачаг.
Зәһрдар, санки од дүшүб чанына,
Бәдәнмәрмәри чағырды јанына.

Деди:-Мәсләһәтин чыхыбдыр боша!
Шарвили чағырыр сәни саваша!
Дамарларда ган донду, дил дәнмәди,
Бәдәнмәрмәр донуб галды, динмәди.
Бир аз кечди ајылды деди:-Ки, мән,
Шарвилини һеч сажмырам да, билсән!
Деди:-Мән ондан горхмурамса әкәр,
Чаһанда нәфәс чәкмәјимдир һәдәр!
Шаһ Зәһрдар деди:-Иланлылар, сиз,
Бу ишә нечә гижмәт верирсиниз?
Јериндән бир иланлы тәрпәнмәди,
Сусуб галдылар, лал кими динмәди.
Шаһ гәзәбини кизләдә билмәјиб,
Деди:-Горхурсунуз!Һеч ким динмәјиб.
Сиз иланлар дијарын ордусусуз!
Һеч вахт, һеч кимдән, олмајыб горхунуз!
Инди бу Шарвалын јалтагларындан,
Дизләриниз тир-тир әсир, горхудан!
Бир ләзкидән дәһшәтә кәлмисиниз,
Шарвили дејәндә гачыр рәнकिनиз.
Бәдәнмәрмәр пәһләван деди:-Еј шаһ,
Таләјимиз дөнүбдүр, инди, валлаһ!
Анчаг мән горхмурам, дејирәм јенә,
Көзләјирәм, шаһ изин версин мәнә.
Мүгабил дурам, о пәһләванла,
Кәстәрәрәм кимәм, о Арзумана!
Шаһ деди кет, вуруш, еј намидар,
Һеч нәдән горхмарыг биз, иланлылар!
Зәһрдар көндәрир Алпана сәрдар,
Падшаһ Шарвалы, етсин хәбәрдар.
Ки, көндәрирәм мән пәһләванлары,
Сиз һөрмәтли гәбул един онлары!

Сәрһәддиниздә дурмушам ордумла,
Истәмирәм мән, башлајам һүчумла!
Шарвал шаһ намәни охујуб күлдү,
Елчи шаһ үзүндә истәһза көрдү.
Күн кечди, күнүн күнортасы олду.
Күнәш сәманын ортасында дурду.
Алпан дијарында бөјүк бир мејдан,
Ағзына кими долду адамлардан.
Бу мејданын һәр ики тәрәфиндә,
Дурдулар әскәрләр ики чәркәдә.
Сағ тәрәфдә дуруб алпан ордусу,
Сол тәрәфдә дуруб дүшмән ордусу.
Мејданда гурулду ики јердә тахт,
Ики шаһ үз-үзә отурду бу вахт.
Мејдана көз тикиб бүтүн ел һамы,
Көзләјир мејданда дөјүш мәгамы.
Һәр шеј һазыр олду, тутду јерини,
Тәрәфләр көзләјир шаһын әмрини.
Биринчи Шарвал шаһ, дурду јериндән,
Шаһы гаршыладылар, һәр тәрәфдән.
Зәһрдан өз ордусуна нәзәр салды.
Онларын сакитлијинә мат галды.
Ики гүввә, ики дүшмән дајаныб,
Үрәкләрдә бөјүк нифрәт ојаныб.
Бөјүк чанлама вар бу күн мејданда,
Санки күләк дурмуш мүгабил ода.
Шарвал падшаһ биринчи әмр ејләди
Күнәш рәмзли ал бајраг кәтирилди.
Ал бајраг сәмада һеј далғаланыр,
Инсанла долу мејдан нурланыр.
Иланлан дијарын шаһы әмр етди:
-Илан рәмзли гара бајраг кәтирди.

Бү зүлмәт бајрағы жүксәлән заман,
Күнәш бир анлыға кизләнди ондан.
Бајраг үстүндәки илан тәсвири,
Елә бил зәһәрләјирди һәр јери.
Бараглар мәрәсими гуртаранда,
Бир сакитлик һөкм сүрдү мејданда.
Шарвал шаһ ишарә верди, башлајын!
Һәр ики пәһләваны, гаршылајын!
Дөјүш тәбили чалынды, әзмлә долу,
Пәһләванлар үчүн ишарә олду.
Туташды бир-бирилә ики аслан,
Һеч ким бир-биринә вермәди аман.
Биринчи галдырыб Бәдәнмәрмәри,
Мөһкәм јерә вурду ону, Шарвили.
Бу зәрбәдән бүтүн мејдан титрәди,
Зәһрдар шаһ, тахтындан јерә енди.
Јерә дәјмиш Бәдәнмәрмәр пәһләван,
Чалышды ки, дурсун јериндән һаман.
Бу заман дизилә басыб дөшүндән,
Гојмады дүшмәни галха јериндән.
Деди:-Һара галхырсан, еј бәдкүман,
Сәни јыхмышам ки, бир дә галхасан?!
Шарвал шаһ бу заман дурду тәхтиндән,
Зәһрдар шаһа деди:-Күсүн бәхтиндән.
Башлады әл чалмаға бүтүн мејдан,
Дедиләр:-Шарвили асландыр, аслан!
Шарвал шаһ да тәхтдән дуруб әл чалды,
Бүтүн бәшәр бу вурушдан зөвг алды.
Күнәш рәмзли бајраг галдыран заман,
Күнәшин нуруна гәрг олду чаһан.
Дүшмәнин бајрағы галха билмәди,
О зәһәрли илан јерә дирәнди.

Билмирди нејнәсин утандығындан,
Бәдәнмәрмәр деди дизин алтындан:
-Бу дәфә сән апардын, анчаг мән,
Бир инәк сүдү аз ичмишдим сәндән.
Јалварды ки, бурах гој евә кедим,
Бир инәк сүдүнү, мән ичиб кәлим.
Она көрә басылмышам бу дәфә,
Сәнә көрә күчсүз олдум бу дәфә.
Шарвили деди:-Кет, ичиб кәләрсән,
Сонра кәлиб, күчүнү кәстәрәрсән!
Бәдәнмәрмәр азад олага кедир,
Једди дәвә сүдүнү ичиб кәлир.
Кәлиб тәзим едир, о, өз шаһына,
Зәһрдар шаһ гәзәблә бахараг она.
Деди:-Кет, кириш мејдана, шир кими!
Узат о ләзкини јерә тир кими!
Бәдәнмәрмәр деди:-Еј мәним шаһым,
Сизин гаршынызда јохдур күнаһым.
О залымын оғлу, күчлүдүр мәнән.
Чәтин тәрпәдирәм ону јериндән.
Биз чох чәтин бир даға раст кәлмишик,
Сәрчә олуб, гартала киришмишик.
Шаһ деди:-Аз даныш, кет кир мејдана!
Гојма ләзкиләр гәләбә газана!
Мејданда галхсын көрәк бајрағымыз,
Һүнәриндән асылыјыг, һамымыз!
Јенидән адамла долду бу мејдан,
Јенидән вурушду ики пәһләван.
Әдәблә әл вериб саламлашдылар,
Пәһләванлар чәнкә һазырлашдылар.
Гүрурла мејдана кәлди, шаһ Шарвал,
О Зәһрдары көрдү, јериндә биһал.
Дурдулар јенә үз-үзә ордулар.

Әдавәтлә бир-биринә бахырлар.
Алпан шаһы деди:-Кәтирин бајраг!
Ал бајраг мејдана тез алды ајаг.
Јенә галхды көјә күнәш нишаны,
Чаһанда күнәш рәмзинә тај, һаны?
Јарыш тәбили чалынды, башладылар,
Пәһләванлар, јенидән туташдылар.
Тәхт үстүндә тута билмирди гәрар.
Һәјәчан кечирир, отурур-дурур,
Елә бил, мејданда о һәдәф вурур.
Шарвал шаһ Алпан халгын пәнаһы,
Халгын әдаләтли, адил падшаһы.
Раһат отурмушду өз тахтында,
Пәһләванлар гуршаг тутан вахтында.
Бахыр пәһләванларын чарпышына,
Бу јарыш кәлирди шаһын хошуна.
Бу дәфә Бәдәнмәрмәр күчлү чыхды,
Чәтинликлә Шарвилини о јыхды.
Бу заман Зәһрдар ајаға галхды,
Һәјәчан ичиндә бәркдән әл чалды.
Сәмаја галхды, дүшмән бајрағы,
Бу заман әл чалыб шад олду јағы.
Шаһ Зәһрдар севинчәк дуруб тахтындан,
Деди:-Һәлә күсмәмишәм бахтымдан!
Гошун әһли кәлди тамам һејрәтә,
Деди афәрин бу гола, гүввәтә.
Анчаг чох чәкмәди, шаһын шадлығы,
Шарвилинин бүдрәмишди ајағы.
Пәһләван бирдән чәлд дурду ајаға,
Бәдәнмәрмәри басдырды торпаға.
Јенә дә зәфәр чалды алпанлылар,
Гарабәхт олдулар чүн иланлылар.
Шарвили пәһләван, о икид чобан,

Бәдәнмәрмәрә вермәди аман.
Јапышыб белиндән галдырыб көјә,
Дејәрдин моталды, туллады јерә,
Елә һарај чыхды о пәһләвандан,
Нәр нечә гышгырар дағлајан заман.
Шарвили деди:-Да бәсдир ојнадыг,
Бәд әмәлин назыјла биз ојнадыг!
Дејиб кәсди нәфәсини, ганлынын,
Төкдү јерә ганыны иланлынын.
Иланлыларын шаһы тахтдан дүшдү,
Буну көрән ордуја горху дүшдү.
Зәһрдар әмр верди:-Кечсинләр һүчума!
Һазыр дурмуш дүшмән кечди һүчума.
Узагкөрән Шарвал, сифтәдән демишди.
Шарвилини о хәбәрдар етмишди.
Демишди:-Дүшмәнә инанмаг олмаз,
Дүшмән тез сөз верәр, сөзүндә галмаз.
Әкәр иланлылар кечсә һүчума,
Биз дә һазыр олмалыјыг һүчума.
Дөјүш ахтарырмыш кими һәр тәрәф,
Ордулар дуруб дөш-дөшә, чәкди сәф.
Шарвили мәһмизләди боз көһләни,
Бирдән һахлады ган ичән дүшмәни.
Бу иш һәр кәсә ибрәт олсун дејә,
Шарвал падшаһ, әмр еди Шарвилијә.
Әсир көтүрмә, гыр бүтүн ордуна,
Дағыт, мәрдимазарларын јурдуну!
Бирдән нәрә чәкди, икид Шарвили,
Дүшмән әскәрләрин тутулду дили.
Гулаглары кар олду, ешитмәди,
Бир-бирлә әлагәләр кәсилди.
Тозда гырмызы бајраг олду әјан,

Дүшмәнә Шарвили вермәди аман.
Ишыг сачды әскәрләри јолуна,
Гүввәт верди, икидләрин голуна.
Шарвили деди Зәһрдара:-Јахшы бил!
Ләзкиләр дүшмәндән әл чәкән дејил!
Дәһшәт кәтүрүб гачды иланлылар,
Дөјүш мејданы шаһ үчүн олду дар.
Кәлән сәмтинә дөндү, етсин фәрар,
Ләзкиләр онлары һеј говурдулар.
Зәһрдары изләјирди Шарвили,
Горхудан тутулмушду шаһын дили.
О мејдан гошундан бошалды тәмиз,
Дүшмәндән галмады торпагда бир из.
Алпан ордусу там гәләбә чалды,
Дүшмән ордусундан бирчә шаһ галды.
Ону да Шарвили тез алды әсир,
Деди:-Бу бәдәмәлә бир чәза кәлир.
Нә гәдәр олса бил, шаһ олуб адам,
Кәрәк она бир иш тапыб сахлајам.
Фикирләшди Шарвили деди:-Тапдым!
Зәһрдар шаһа јахшы бир иш ахтардым.
Бизим гызлар чох сумах тохујурлар,
Шаһ Зәһрдар онлара ип һазырлајар.
Ипләри рәнкләсин, һәм дә гурутсун,
Бизим гадынлар үчүн күпчү олсун.
Зәһрдар шаһ деди:-Разыјам, нә олар.
Белә һөрмәт бир әсирчүн хош олар.
Тәки инди сиз мәни өлдүрмәјин,
Мән нә етмәлијәм, мәнә кәстәрин
Сизин дејдијнизә әмәл едәрәм,
Мән өзүмү бу ишдә кәстәрәрәм.
Һәмни күндән үч ил кечиб, бир дә ај,
Зәһрдар күпчүлүкдән алып пај.

Көр нечә мөчүзә јарадыр фәләк,
Тамаһкар олмасын дүнјада кәрәк.
Дүнән падшаһ иди, о олду күпчү,
Тамаһ јыхды шаһы, ејләди күпчү.
Разы иди о шаһ, һәр нәјә десән,
Тәки она рәһм ет, өлдүрмәјесән.
Гәддарлыг һеч кимә галмыр дүнјада,
Адын јахшылыгла салынсын јада.
Бу бир ибрәтамиз рәвајәт иди,
Ағсагал бир гоча, мәнә сөјләди.
Мән дә сизә сөјләјирәм ашикар,
О тамаһкар инсанлара олсун ар.

IV
фәсил

ШАРВИЛИНИН ГИJAR ШӘҺӘРИНӘ СӘФӘРИ

Алпанчај дәрәсилә шимала дүз,
Кедәндә кәлир Гијарла үзбәүз.
Өлкәнин вар бир шаһы, ады Авиз,
Әдаләтли шаһды, халга чох әзиз.
Әмәлијлә вермиш өлкәјә бәзәк,
Тачы күнәшдир онун, тәхти фәләк.
Елләри шад едиб чатыб шөһрәтә,
Әһсән дедиләр ондакы гүдрәтә.
Күнләрин бириндә, баш хидмәтчиләр,
Падшаһ Авизә чатдырыр хәбәр.
Мәғрибдән кәлибләр бизә гонағлар,
Инди сизи көрмәк истәјир онлар.
Шаһ деди:-Иһазә верирәм, кәлсин,
Мәғриб шаһын бизә сөзү вар, десин.
Елчи шаһ дәркаһына гојду гәдәм,
Әзәмәтли сарајы көрдү о дәм.
Шаһын һүзурунда јерә әјди баш,
Үзүндә һөрмәт, үрәјиндә тәләш.
Елчи данышды, деди:-Бөјүк һөкмдар,
Бәладан сахласын сизи Аллаһлар.
Шаһ мәсләһәт үчүн көндәриб бизи,
Билмәк истәјир, сизин фикринизи.

Јарыша чағырмағ истәјирик биз,
Сизин пәһләванлары һеч шүбһәсиз.
Сиз әјер разылығ версәниз бизә,
Шәртләримизи бәјан едәрик сизә,
Шаһымыз бу һагда намә көндәриб,
Бу намәдә шәртләри көстәрилиб.
Елчи намәсини тез вериб шаһа,
Баш әјиб бир аддым чәкилди дала.
Шаһ Авиз намәни охуду, гојду,
Чаваб вермәкчүн, бир күн лазым олду.
Деди:-Кет динчәлин, јоргунсуз тамам,
Шаһ гонағлара көстәрди еһтирам.
Тәләсмәди чаваб вермәјә фәгәт,
Деди:-Бу ишдә мән едим мәсләһәт.
Сабаһ сәһәр бөјүкләр һамы кәлди,
Авиз шаһ онларла мәсләһәтләшди.
Деди:-Мәғриб шаһын елчиси кәлиб,
Онлар шаһын намәсини кәтириб.
Ачыб намәсини бәркдән охуду,
Мәзмуну һамыја тез ајдын олду.
Шаһ деди:-Нејнәјәк, дүшүнүн сиз дә,
Онларла күләшән тапылар биздә?
Һамы деди:-Чохдур биздә пәһләван,
Һеч ким биздә, гачан дејил мејдандан!
Һәр үч әскәрдән бири пәһләвандыр.
Онлар аслан кими гуршағ тутандыр.
Авиз шаһ деди:-Гәрарыңыз, сизин,
Пәһләванлар бизә кәлсин, кәлмәсин?
Һамы бир сәслә, “кәлсин” дедиләр,
Һамылыгла гәрар гәбул етдиләр.
Халгын чавабына шаһ разы галды,
Мәғриб шаһа, белә бир намә јазды.

Бу намәдә онлара шәртләр гојду,
Бу шәртләрлә бүтүн халг разы олду.
Шаһ деди:-Ярышда гәләбә чалсаг,
Онда, шәртләримиз белә олачаг:
“Једди ил сиз бизә бач верәчәксиниз,
Бизимчүн једди ил ишләјәчәксиз.
Сиз әкәрсиз бизим тахылымызы,
Һәм дә бичәчәксиз тахылымызы.
Једди ил чобанлыг едәрсиз биздә,
Буна разысынызса, разыјыг биз дә”.
Гојулан шәртләрдән разы галдылар,
Елчиләри јахшы јола салдылар.
Вахты тәјин етдиләр, кечди заман,
Мәгрибдән кәлдиләр әлли пәһләван.
Гонаглары гаршыладаылар, будур,
Үрәкләрдә шадлыг, гәлбләрдә гүрур.
Кәлиб һәр тәрәфдән чамаат о күн,
Сарај мејданына долдулар бүтүн.
Мејданда падшаһа бир тәхт гојдулар,
Әјанлар өз јерләриндә отурдулар.
Һөкмдар ширмајы тәхтдә отурду,
Бу тәхтин нуруна мејдан гәрг олду.
Падшаһ әмр ејләди:-Халча кәтрилсин,
Сарај мејданына халча сәрилсин!
Сәрди бүтүн мејдана шух халчалар,
Көрән дејәрди кәлибди хош баһар.
Кејинмишди бајрам либасы чаһан,
Шәниләнирди һамы, гоча, һәм чаван.
Кәлиб отурду тәхтиндә һөкмдар,
Деди:-Чағырын кәлсин пәһләванлар!
Дүзүлдү мејданда ики чәркәјә,
Чамаат әл чалды, сәс галхды көјә.

Мусиги гаршыладаы пәһләванлары,
Шаһ дејүшә дөвәт етди онлары.
Дүзүлүб чәркәјә пәһләванлар,
Нөвбәјлә башладаы јарыша онлар.
Сифтә чүрбәчүр мәшгләр кечирдиләр,
Һәрәси өз күчүнү кәстәрдиләр.
Үч күн, үч кечә, кедән јарышда,
Мәгриб пәһләванлары кетди башда.
Ахырда мәгрибләр галиб кәлдиләр,
Гијарлылара бахараг дедиләр:-
-Әјәр галыбса сиздә бир пәһләван,
Чағыр кәлсин, көрүшәрик һәр заман!
Авиз шаһ гәзәблә тахтындан галхды,
Бүтүн дөрд тәрәфә бир нәзәр салды.
Деди:-Јохму даһа биздә пәһләван!
Бир гоча ағсаггал дурду бу заман.
Деди:-Чаван чобаны таныјырам,
Она күч кәләни мән танымырам.
Һәлә ону һеч ким танымыр, инан.
Дағлар титрәјир о јеријән заман.
О дағларда сүрүләри отарыр,
Арана һеч дүшмүр, дағларда галыр.
Чох күчлү оғландыр о, чәсур чобан,
Анчаг күләшмәјибдир о, һеч заман.
Ады Шарвилидир, фил бәдәни вар.
Онунла дејүшдә, орду хар олар.
Анчаг о, јашајыр Шалбурз дағында,
Гијар шәһәриндән чох-чох узагда.
Шаһ деди:-Тез кедиб кәтирин ону!
О мөһтәрәм Шарвал шаһын оғлуну.
Декинән Шаһ Авиз чағырыр сәни,
Кәлиб кәстәрсин бизә һүнәрини.

Дүшдүлөр нөкөрлөр атларла жола,
Чапырлар атлары, тоз сала-сала.
Кәзиб ахтарырлар дағларда ону,
О дағлар гарталы шаһын оғлуну.
Атлылар тапырлар, Барсил дә бурда,
Оғлунун јанына кәлибмиш о да.
Барсил атлылара тутуб үзүнү,
Сорушду:-Гардашлар, дејин дүзүнү,
Сиз кимин адамысыңыз, кимсиниз?
Нә мәгсәдлө дағлара кәлмисиниз?
-Биз падшаһ Авизин адамларыјыг,
Биз чобан Шарвилини ахтарырыг!
Гијарын падшаһы чағырыр ону,
Дејиб тез кәлсин, тапшырыб гојуну.
Бу заман көрүрләр, бир адам кәлир,
Гаја даш чијниндө ирәлиләјир.
Атлар ону көрүб чәкилир кери,
Шарвили јавашча кәлир ирәли.
Јер титрәјир, даш төкүлүр дағлардан,
Атлар шаһә галхыр, һүркүб горхудан.
Бир ан донуб галыр шаһ нөкөрләри,
Һамы горхудан чәкилирләр кери.
Нөкөрләр сорушур:-Бу адам кимдир?
Барсил дејир:-Бу оғлан Шарвилидир!
Белә дејәндө атлылар карыхды,
Донуб бир-биринин үзүнә бахды.
Дедиләр:-Биздө вар шаһын хаһиши,
Ки, бизимлә кетсин, Шарвили киши.
Инди кәрәк сиз бизимлә кедәсиз,
Халгымыза кәрәк көмәк едәсиз
Шарвили деди:-Халгыма чан гурбан,
Әјәр бу чағырыш кәлирсә халгдан.

Шаһын да хаһиши будур, билирәм,
Чанла, башла, мән сизинлә кедирәм!
Барсил деди:-Бу чүр бурахсам сәни,
Бүтүн халг мәзәммәт ејләјәр мәни.
Сәни шаһын јанына бу чүр либасда,
Көндәрә билмәрәм, хәтрин галса да.
Әкәр кедәчәксән, гулаг ас дејим,
Сәнә лазымдыр башга бир чүр кејим.
Једди гат дәридән лазымды чарыг,
Једди гат да ичинә јун гојарыг.
Шарвили деди:-Бу нә үчүн, ата!
Деди:-Ајағын јерә јумшаг јата.
Сәнин аддымларын јери титрәдир,
Јердәки һәр шеји дағыдыб кедир.
Једди гојун дәрисиндән бир кејим.
Сәнә кејмәк үчүн лазымдыр, дејим.
Шарвили деди:-Бу нә үчүн ата?
Истәјирәм әлин хејринә чата.
Әлини галдыранда туфан гопур,
Бу да јердә инсанлары горхудур.
Күрк кејәндә, голларын јумшаг олар,
Нә көј курулдајар, нә туфан гопар.
Деди:-Ата, гој сән дејән олсун,
Бүтүн палтарларым, гој јумшаг олсун.
Барсил деди:-Оғлум, төләсмә, дајан
Кичик бир иши едим сәнә әјан.
Јаваш кедә билмәкчүн јеријәндә,
Ајағына јүк бағлајаг јериндә.
Кет мешәдән палыд кәтир, инди сән,
О палыддан ики тахта кәсәрсән.
Шарвили деди:-Бу нә лазым, ата?
-Истәјирәм, әлин хејирә чата.

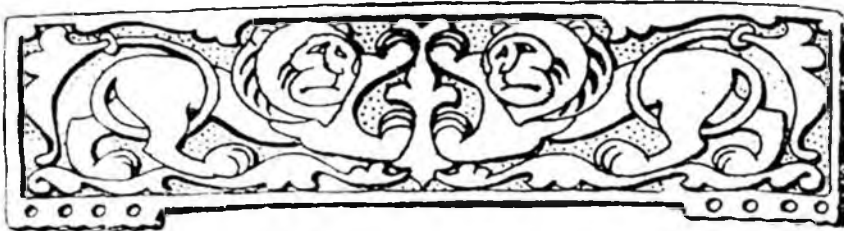
Сән кедәндә күләк кими кедирсән,
Ајағын алтыны көрә билмирсән.
Адамлары ајаглайыб эзәрсән,
Адымыза да төһмәт кәтирәрсән.
Тахтаны жүкүн алтына гоҗарыг,
Лүкүнү күрәжинә бағлаҗарыг.
Онда күләк кими кедә билмәзсән,
Кедәндә һеч кимә зәрәр вермәзсән.
Шарвили деди:-Јахшы, кәтирәрәм,
Сән һечә деҗирсән ону едәрәм.
Дағда һаһар едиб дурду атлылар,
Деди:-Инди кедәк, күн ахшам олар.
Шарвили дә һазыр олду кетмәјә,
Шаһын хаһишинә әмәл етмәјә.
Барсил деди оғлуна:-Саламат кет,
Авиз шаһын хаһишинә әмәл ет.
Шаһ јанында көстәр она еһтирам,
Јетир биздән Авиз шаһа, хош салам.
Дүшдүләр јола шаһын һөкәрләри,
Сүрәт көтүрдүләр, бахмадан кәри.
Инди дејим сизә мәғриблиләрдән,
Руһлары шад олуб, кедирләр көјдән.
Архаланараг өз гәләбәсинә,
Өјүнүрләр өзләри, өзләринә.
Дејиб-күлүр јалтагланыр да һәрдән,
Тапылмыр ки, өјүнмәк тездир дејән,
Онлар сорушурлар:-Вармы пәһләван,
Мәғриб пәһләванларла тәк бачаран!
Авиз шаһ деди:-Вар биздә пәһләван,
Кәләчәк, көзләјин сиз ону бир ан!
Мәғриблиләр дедиләр:-Гој көзләјәк,
Ону да биз бир анда мәғлуб едәк!

Гијарлылар бил, мәғлуб олачаглар,
Пешман олуб кери отурачаглар.
Мәғриблиләр белә фикирләшәркән,
Јер титрәди күләк күчләнди бирдән.
Бир дә көрдүләр ки, бир дағ тәрпәнир,
Бу да, јаваш-јаваш ирәлиләјир!
Чамаат гышгырды, Шарвили кәлир!
Бахын, о бир дағ чийниндә јеријир!
Гышгырдылар, кәлир дејә пәһләван,
Инди мәғриблиләрә тутачаг диван!
Бир мәғрибдән олан пәһләван деди:
-Бу адам дејил, бир нәһәнкдир - деди.
Онунла күләшмәк чәтин олачаг,
Мәғлубијјәт, инди бизим олачаг!
Кәлиб чыханда мејдана Шарвили,
Мәғриб пәһләванлар, олдулар дәли.
Белә бир көрүш чашдырды онлары,
Ваһимәси басды пәһләванлары.
Елә ки, о дағы чийниндән гојду,
О да ади адамлар кими олду.
Буну белә көрәндә мат галдылар,
Онлар көзләринә инанмадылар.
Дедиләр бу нә олан шејдир, белә,
Ону көрдүк, гәләбә дүшдү зәлзәлә.
Дашы атды ади бир адам олду,
Мәғрибли пәһләванлар ондан горхду.
Истәдиләр баш көтүрүб гачсынлар,
Белә әждаһадан азад олсунлар.
Шарвили чағырыб онлары кери,
Онлара көстәрди мејданда јери.
Деди шылтаглығы гојун бир јана,
Гајтарды онлары, дүздү мејдана.

Деди:-Хошунузла кәлмисиз бизә,
Инди әмәл един өз әһдинизә!
Шарвили деди:-Сизи көрмәмишәм,
Күчүмү һеч кимә кәстәрмәмишәм.
Хәбәрим јох инди, кәлмәјиниздән,
Белә бир јарышын кечирмәниздән.
Көрүрәм инди чох гудурмусунуз,
Мәндән башга һамысыны удмусуз
Кәлин баша вураг, биз бу јарышы,
Арамызда дүзкүнлүк олсун, јахшы!
Әлли нәфәр пәһләван кәлмисиниз,
Бир нәфәр габағында әсирсиниз!
Сизин һамығызнан вурушачағам,
Сиздән гәләбәни, мән алачағам!
Бүтүн мејданы титрәтди алгышлар,
Тәзәдән вурушмаға башладылар.
Һәр тутанда бирини вурду јерә,
Белә тәкрар олунду әлли кәрә.
Шарвили Авизин јанына кәлди,
Падшаһа Шарвили белә деди:
-Бунлара көрәми мәни чағырдыз,
Бәс әввәлдән нијә чағырмадыз?
Падшаһ Авиз деди:-Бәли, Шарвили,
Сәни јада салды Гијарын ели.
Бүтүн Гијар пәһләванлары кәлиб,
Узагдасан дејә хәбәр вермәјиб.
Инди көрәндә ки, биз удузуруг,
Дедиләр:-Биз Шарвилини унутдуг!
Тәләсик Шалбурза адам көндәрдим,
Сизи чағыртдырыб бура кәтирдим.
Хаһишими сән јеринә јетирдин,
Гијар елинә гәләбә кәтирдин.

Мәғрибләр чох пешиман кетдиләр,
Мәғлуб олуб, Гијары тәрк етдиләр.
Шаһ деди:-Гүввәдә галдыр шәртимиз,
Једди ил сиз бизә бач верәчәксиз!
Биздә чобанлыг едәрсиз једди ил,
Торпағымызы әкәрсиз једди ил.
Једди ил әкинимизи бичәрсиз,
Једди илдән сонра, азад кедәрсиз!
Падшаһ белә дејиб, деди:-Једин!
Кедиб шаһыныза да белә дејин!
Һүзуруна чағырыб Шарвилини,
Деди:-Азад етдин Гијар елини.
Чыхартдын бизи ағыр вәзијјәтдән,
Алыб гәләбәни мәғриблиләрдән!
Шаһ Авиз гучаглады Шарвилини,
Деди:-Оғлум, бу күн шад етдин мәни.
Сәнин кәлишинлә бил, бүтүн Гијар,
Сәһәрин нурутәк олду бәхтијар.

ШАРВИЛИНИН ХЭЗЭРЛЭРИН ХАНЫ БИЛЕЖАНЛА ВУРУШМАСЫ

Аллаһларын көмөжилә динч, раһат,
Алпан торпағында кечирди һәјат.
Өлкәјә хејли вахтды, кәлмәмиш јағы,
Торпаға дәјмәмиш дүшмән ајағы.
Халг раһат нәфәс алды хејли заман,
Бүтүн бәлалардан тапараг аман.
Халгын бачарыглы шаһы вар иди,
Өлкә өз шаһыјла бәхтијар иди.
Бу өлкәдә вар иди, икид бир чаван,
Шарвили адында икид пәһләван.
Өлкәјә дајаг иди о икид-нәр,
Онунла фәхр едир бүтүн ләзкиләр.
Ода пәрәстишди өлкә халглары,
Өлкәјә дејәрди, одлар дијары.
Шаһ иди өлкәдә одун башканы,
Дејәрди:-Оддур исидән чаһаны.
Ајлар, илләр кәлиб кечир хәбәрсиз,
Һәјат да дәјишир, олмур кәдәрсиз.
Дејирләр сынаг мејданыдыр бәшәр,
Вахты кәләндә бил, шаһлар да кедәр.
Бир күн гара булут тутду дағлары,
Ваһимәјә дүшдү дағ гарталлары.

Һәр тәрәф гаралды, зүлмәтә дөндү,
Бүтүн Алпан халгы јаса бүрүндү.
Шаһын сәһһәти бирдән пис олду,
Бу һал бүтүн халгда тәшвиш доғурду.
Вахт кәлди көзләмәз, заман јетишди,
Падшаһ Шарвал дүнјасыны дәјишди.
Дејирләр о күнү күнәш тутулду,
Бүтүн јер үзүндә бир зүлмәт олду.
Гошун дәстә-дәстә кәлиб дурдулар,
Табут әтрафында дөврә вурдулар.
Матәмә әскәрләр кәлмиш јарагла,
Шаһы јола салдылар тәмтәрагла.
Шаһ кетди, ишләри јадикар галды,
Чаһанда шәрәфлә чәкилди ады.
Бир нечә күн шаһсыз галды тәхти-тач,
Јас тутду аләм, галыб шаһа мөһтач.
Белә кечди дөвран бир хејли заман,
Шаһа олан тәләбат артды һәр ан.
Шарвили матәм мәчлисинә кәлди,
Мәчлиسدә тутарлы бир нитг сөјләди.
Деди:-Һәггин имдады илә бу дәм,
Әслиндә бу тәхтин саһиби мәнәм!
Анчаг мәнә лазым дејил, тәхти-тач,
Көрмүрәм өзүмдә буна еһтијач.
Атамын јериндә шаһ олсун анам,
Инди һамы она етсин еһтирам
Атамын ишини о давам етсин,
Гој анам атамын јеринә кечсин.
Көјләр ханым әјләшди шаһ тәхтиндә,
Шаһлыг етди өз әринин јериндә.
Гызыл тәхтин үстүндә тутду гәрар,
Өз биринчи әмрини верди һәкмдар.

Деди:-Топлансын бүтүн сөркөрдөлөр!
Гој бүтүн ордуда тутсунлар хәбәр.
Һамы бу хәбәрдән акаһ олдулар,
Шаһын һүзурунда кәлиб дурдулар.
Башына тач гојду Шарвили-намидар,
Отуртду јанында ону һөкмдар.
Шарвилијә сипәһбодлуғу верди,
Башчылар ичрә мөһтәрәм ол деди.
Шарвилијә дајағымсан, деди шаһ,
Ки, сәнсиз олмасын бир ан барикаһ!
Сән Алпан халгына мөһкәм дајагсан,
Шәрәфлә, һөрмәтлә, јаша һәр заман!
Оғлум, шаһ олсам да сәнә мөһтачам,
Шарвили деди:-Сағ олсун шаһ анам!
Истилик торпаға вериб һәрарәт,
Јухусундан ојанырды тәбиәт.
Баһар кәлиб, шүалары күнәшин,
Үстүнү јашыл едиб чәмәнләрин.
Һамы мөшғул иди тарлада ишлә,
Әкиб-бечәрәрди өз вәрдишијлә.
Көјләр падшаһ олуб халгла меһрибан,
Кечирди шән һәјат бир хејли заман.
Јаман күндә о хејирхаһ һөкмдар,
Санарды далында икид оғлу вар.
Деди гәм, кәдәр чәкмәк артыг јетәр,
Сән асудә олсан үрәк динчөләр.
Белә кечди хејли вахт, ишләр көзәл,
Өлән олмады чатмајынча әчәл.
Белә бир заманда, бу Ләзкистанда,
Бәд хәбәр көзләнилмирди һеч јанда.
Күнләрин бириндә сәрһәдчиләр,
Тәләсик шаһ сарајына кәлдиләр.

Шаһа хәбәр верир, Хәзәрләр кәлир!
Алпан сәрһәддинә гошун кәтирир!
Көчәри Хәзәрләр, кәлиб дурублар,
Сәрһәд кәнарында чадыр гурублар.
Онларын әскәри олдугча чохду,
Саранча кимидир, гәдәри јохду.
Шаһ сорушду:-Кимләрдир о Хәзәрләр?
Һардан кәлиб бизә горху кәлирләр.
Сәрһәдчи деди:-Падшаһ сағ олсун,
Гәлбиниз һәмишә нурла долсун.
Хәзәрләр адында, көчәри халгдыр,
Өзкә сәрвәтинә онлар чан атыр.
Онлар нәји јахшы бачарыр, деди:
-Ох атмағы, ат сүрмәји, сөјләди.
Вурушмагда икиддирләр һәр бири,
Чохлугдадыр Хәзәрләрин күчләри.
Шаһ деди:-Вурушда биз дә гочағыг,
Биз онлардан чәнкдә кери галмарыг.
Шарвили сорушду:-Силаһы нәдир?
Силаһлары ох, галхан, һәм низәдир.
Сорушду:-Хәзәрләр инди һардадыр?
Онлар һәлә сәрһәддән узагдадыр.
Онлар һүчума нә вахт кечәчәкдир?
Шаһ сағ олсун, вахты мәлум дејилдир
Шаһ деди:-Гој кәлсин, јахындан көрәк,
Дүшмәнин көзүнә дик бахаг көрәк!
Аллаһларымыз дејирләр:-Јахшы көр,
Дүшмәнин көзүнә дик бахыб өлдүр.
О вахтдан ај кечди, илә аз галды,
Һеч бир бәд хәбәр кәтирән олмады.
Падшаһ чағырыб Алпан елини,
Онлара сөјләди вәзијәтини.

Деди: -Биз кәрәк һәр вахт һазыр олаг,
Дүшмән габагына мәрдликлә чыхаг!
Биз мұһарибә вәзијјәтиндәјик,
Дүшмәнин һүчумуну көзләјирик.
Шарвили тәләсик јығды ордуу,
һазыр вәзијјәтә кәтирди ону.
Сакит бир күн иди, сәма төр-тәмиз,
Саһил динчәлирди, дәниз ләпәсиз.
Һәр јер јашыл дон кејиб, баһар кәлиб,
Бүлбүл күлдән өтрү чәмәнә кәлиб.
Белә бир хош күндә, јағы Хәзәрләр,
Сечирләр үч нәфәр икид чәнкавәр.
Оналары көндәрир Алпана, елчи,
Үч нәфәр атларда һамы хәбәрчи.
Елчиләр чатыр Алпан торпагына,
Сәрһәдчиләр чыхыр габагларына.
Сорушур, кимсиниз, һардан кәлмисиз?
Сиз бизим өлкәјә нијә кәлмисиз?
Дејирләр елчијик, көндәрилмишик,
Биз шаһыныза намә кәтирмишик.
Сәрһәдчиләр шаһа вердиләр хәбәр,
Ки, елчи көндәриб бизә Хәзәрләр.
Үч нәфәр атлыдыр, там јараглыдыр,
Нијә кәлибләр, билмәк мараглыдыр.
Көјләр падшаһ кешикчиләрә дејир:
-Бурахын кәлсинләр, кәрәк нә дејир!
Ачыб гала гапылары тајбатај,
Деди кечин, сизи көзләјир сарај.
Ајаг басды дәркаһына елчиләр,
Падшаһа баш әјәрәк кечдиләр.
Шаһ деди: -Бујур, елчисиз, ја гонаг,
Кимдән кәтирдиз сифариш, ја сораг?

-Һөрмәтли һөкмдар ханым, сағ олсун,
Тәхтиниз, тачыныз нур илә долсун.
Биз Билежан ханын нөкәрләријик,
Хандан сизә бир намә кәтирмишик.
Билежан хан сизә көндәрир салам,
Сонра сөјләдиләр мәтләби тамам.
Елчи кәтүрүб ханын мәктубуну,
Көјләр шаһа баш әјиб, верди ону.
Елчиләри сүфрәјә дөвәт етдиләр,
Елин адәтилә һөрмәт етдиләр.
Шаһ намәни охујуб олду акаһ,
Деди: -Чавабыны аларсыз сабаһ.
Сабаһадәк динчәлдиләр елчиләр,
Кечә динчәләрәк, дурдулар сәһәр.
Сәһәр шаһ намәни онлара верди,
Буну ханыныза чатдырын деди.
Хәбәрчиләр атларына миндиләр,
Чапыб атлары, јола дүзәлдиләр.
Билежан хан намәсиндә јазырды:
"Ордуларым сәрһәддиндә һазырды.
Аллаһларынызы танымырыг биз,
Билирик, ода ситајиш едирсиз!
Мән гошун көндәрирәм өлкәнизә,
Габагчадан хәбәр верирәм сизә!
Чәтин өһдәсиндән кәлә биләрсиз,
Әлач ахтарынча, әсир дүшәрсиз!
Онлар гарышгадыр, дарашар сизә,
Көз ачмаға гојмаз, кирәрләр көзә!"
Көјләр ханым деди: -Јаздыгына бах,
Биздән ибрәт дәрси аларсан, алчах!
Јыгыб вилајәтин бөјүкләрини,
Шаһ сөјләди дүшмәнин нијјәтини.

Деди:-Нә дејирсиз, нә мәсләһәтдир?
Падшаһ фикринизи билмәк истәјир!
Бөјүкләр падшаһа белә дедиләр:
-Елан вериб ет әрләри сәфәрбәр.
Ордудан кәнар елә зәифләри,
Ордуда сахла анчаг икидләри.
Сағлам олан кәнчләр ордуда галсын,
Дүшмәнин габағыны онлар алсын.
Биз һәмишә сизинләјик, һөкмдар!
Бүтүн Алпан халгы сизи алгышлар.
Бу чавабдан һөкмдар чох шад олду,
Көјләр ханым халгда етибар дујду.
Деди:-Афәрин сизә ағсаггаллар,
Сизин фикриниз, һәмишә дүз олар.
Башымызын үстүндә аллаһлар вар,
Онлар бизи гәләбәјә чатдырар.
Көјләр падшаһ архаланыб халгына,
Белә чаваб јазды Билежан хана.
“Бујур кәндәр кәлсин гарышгалары
Биздә вар гарышга һәвәскарлары!”
Бир нечә күндән сонра сәрһәдчиләр
Алпан һөкмдарына вердиләр хәбәр.
Хәзәрләр жүрүшә башлајыб кәлир,
Онлар дәстә-дәстә сәрһәдди кечир.
Көјләр шаһ хырда бир дәстә кәндәрир,
Дүшмәнин күчүнү билмәк истәјир.
Сәрһәддә үз-үзә кәлир гошунлар,
Дашы тоз едиб торпаға гатырлар.
Вурушма јарым күн давам едир,
Ләзкиләр Хәзәрләри мәғлуб едир.
Дүшмәнләрдән галыр чәми үч нәфәр,
Бири кор, бири чолаг, бири сәрсәр.

Әсир кәтүрүрләр бу үч нәфәри,
Бу үч зәлил олмуш дүшмән әскәри.
Шаһын әсирләрә јазығы кәлди,
Әсирләрә һеч бир чәза вермәди.
Деди: -Рәһимлидир аллаһларымыз,
Сизә өлүм кәсмир, адил шаһымыз.
Апар бу намәни Билежан хана,
Орду кәндәрмәсин бир дә Алпана!
Бизи о гәдәр дә ачиз билмәсин,
Наһаг јерә инсан ганы төкмәсин.
Һәр бир ишин өз һәдди вардыр, бәли,
Бу һәдди һәр ханда, шаһ да, билмәли.
Тапшырыб әсирләри салды јола,
Үч әлил, үч зәлил, дүшдүләр јола.
Ханым Көјләр намәсиндә јазырды,
Билежан ханы о јамсылајырды:
“Кәндәрдијин сәнин о гарышгалар,
Чох арыг, чох зәиф, ачиз олдулар.
О ити димдикли дағ гарталлары,
Јемә дөндәрәрәк једи онлары.
Бу үч нәфәр әсири кәндәрирәм,
Сәнә үрәкдән сағлыг диләјирәм!”
Вәтән олду гәддар дүшмәндән азад,
Гәләбәдән бүтүн дијар олду шад.
Алпан торпағында сакитлик олду,
Шаһ да өз тәхтиндә сакит отурду.
Әдаләтсиз залимләр олду зәлил,
Наһаг ган ахытмаг икидлик дејил.
Мүдриг Кас баба билирмиш иши,
Һәмишә дүз сөз дејәрди о киши,
О деди:-Хәзәрләр дајанан дејил,
Тәзәдән һүчума кечәчәкләр, бил

Бир ај кечди, јенә вәһши Хәзәрләр,
Алпан шаһына хәбәр кәндәрдиләр.
Јенә хәбәрчиләр гајыды:б кәлир,
Алпан шаһына намә кәтирир.
Билежан хан бу намәдә јазырды:
“Ордуларым сизә гаршы һазырды:
Мән палыд кими сағлам вә мөһкәмәм,
Сән мәним фикрими чәкмә, өткәмәм!
Инди үстүнә кәлән гарышгалар,
Мөһкәм низәләрлә силаһланыблар.
Мөһкәм дур инди, Көјләр шаһ, сағ олун!
Мәнимлә вурушмаға һазыр олун”
Үч күн кечди, јенидән кәлди хәбәр,
Хәзәр ордусу сәрһәдди кечирләр.
Дөјүшмәк әмри верди шаһ әзм илә,
Шаһ өзү дә силаһы алды әлә.
Үрәкләрдә кин сел кими чошдулар,
Хәзәрләрә аман вермәди онлар.
Бир күн давам едән бу вурушма да,
Алпанлылар галиб чыхды давада.
Бүсбүтүн јох олду, дүшмән ордусу,
Торпагдан кәлирди ганын гохусу.
Шаһ Көјләр Билежан хана јазмышды:
“Кәндәрдијин гарышгалар азмышды.
Сәни бәсләдијин гарышгалардан,
Икидлик көрмәдик, галдыг пәришан.
Онлары һөрмәтлә галаја салдыг,
Вердик гарталлара, гапы бағладыг.
Елә ки, онлара чумду гарталлар,
Әгләри јејилди, сүмүк галдылар!
Үч әскәри әсир алдыг ордудан,
О үч нәфәрди ки, ордудан галан.

Бизим аллаһлара сиз һөрмәт един,
Сиз бизим өлкәјә, бир дә кәлмәјин!”
Шаһ әсирләрә деди: -Сиз әсирсиниз,
Әсирләрин чәзасыны билирсиз?
Билежана бу намәни верирсиз,
Чавабыны алыб бура кәлирсиз!
Елчи чатыб Хәзәр хан чадырына,
Верир намә Хәзәрләрин ханына.
Билежан хан намәни тез охујур,
Бу намәдән ган ијини гохујур,
Намәни һирсләниб чырыб атды хан,
Деди:-Өзүндән разыдыр ханыман!
Алды кағыз-гәләм, јазды чавабы,
Деди:-Чатдыр шаһа бу изтирабы!
Елчиләр кәлир Ләзки торпағына,
Тәшриф кәтирирләр Алпан шаһына
Һүзурунда баш әјәрәк кечирләр,
Хәбәрдар намәни шаһа верирләр.
Шаһ бу намәни тәләсик охуду,
Көјләрин үрәји гәзәблә долду.
Билеж хан Көјләрә едирди изһар,
Дејир:-“Хәбәрдар едирәм сәни һөкмдар!
Алпан өлкәсинин одун башканы,
Мән јердә гојмарам, икидләр ганы!
Үстүнә кәлирәм, бөјүк гошунла,
Онда тәслим оларсан, өз хошунла!
Вардырса һүнәрин, чых габағыма.
Сәни мөһв едәрәм, инан ағлыма!
Гошунун башында өзүм дурарам,
Сәнә мән јахшы бир тәлә гурарам.
Бүтүн нәсилләри јығыб кәлирәм,
Икид пәһләванлары кәтирәрәм”.

Көжлөр падшаһ чавабыны тез јазды,
Елчиләрә вериб тез јола салды.
Көжлөр падшаһ белә бир чаваб јазды,
Хәзәр ханын гәлбинә о мых чалды.
Көжлөр падшаһ деди:-Көзләјирик хан,
Ләзкиләр чох гонагсевәрдир, инан!
Аталар үчәчән демишди кәрәк!
Кәл, инди сәнин мәрдлијини кәрәк.
Амма сән буну бил, Билежан хан,
Аллаһымыз од аллаһыдыр, инан.
Јандырар нәслини тамам јох едәр,
Чәкдијиниз зәһмәт дә һәдәр кедәр!
Көжлөр ханым сарајында тәк галды,
Отуруб тәхтиндә, о, фикрә далды.
Деди:-Јахшыча фикирләшәм кәрәк,
Әјанлары чағыраг, мәсләһәт кәрәк.
Хәзәрләрлә воруш олачаг чәтин,
Мөһкәмләдим ордуну мәмләкәтин.
Әл чәкмәк истәмир вәһшиләр биздән,
Далғалартәк әл чәкмәјән дәниздән.
Ордусу бөјүкдүр, һесабы ашыб,
Елә бил дәниздир, далғадан дашыб.
Шаһ јенә чағырды сәркәрдәләри,
Деди:-Вармы сизин ишдән хәбәри!
Сәркәрдәләр деди:-Шаһ, биз билирик,
Ахыры нечә олачаг билмирик,
Бу дәфә дүшмән чох гүввәтли кәлир,
Башда хан олмагла һүчума кечир.
Шаһ деди:-Де кәрәк, нә мәсләһәтдир,
Һөкмдар фикринизи билмәк истәјир?
Сәркәрдәләр дәрин фикрә кетдиләр,
Мәсләһәтләшиб гәрара кәдиләр.

Дедиләр бу саат тәләсмәк кәрәк,
Шарвилисиз чәтин бу иши кәрәк!
Сиз чағырыб кәтирин Шарвилини,
Анчаг о кәрәр о ханын ишини.
Һамы бу фикирдән чох разы галды,
Падишаһ дағлара чапар јоллады.
Атлылар кетмәкдә олсунлар јолнан,
Инди дејим сизә о пәһләвандан.
Јашыл дағын дөшү, палыдын алты,
Көлкәсиндә көрүкүр бир гаралты.
О нәһәнк ағачын алтында һаман,
Ширин јухудадыр, јатыр пәһләван.
Папағыны гојуб башын алтында,
Јатыб пәһләван ағачын алтында.
Онун нәфәсиндән титрәјир дағлар,
Хорулту сәсиндән гачыр һејванлар.
Шырылты кәсилиб, ахмыр булаглар.
Дејир пәһләван јухудан ојанар.
Гартал чүрәт етмир, аһәнки поза,
Сәс салыб Шарвилини дурғуза.
Нечә күндү бурда, јатыр пәһләван,
Јорғунлуғуну алыр о арзуман.
Бу вахт јухусунда көрүр шири-нәр,
Од тутуб јаныр, бүтүн Тури шәһәр.
Бу заман атларын ајаг сәсләри,
Чатыр гулағына, ачыр көзләри.
Узагдан атлылар чапыб кәлирди,
Ајаглар алтында јер титрәјирди.
Дағлара сәс салды, ат кишнәмәси,
Шаһын нөкәрләрин чапыб кәлмәси.
Барсил габагда, нөкәрләр далда.
Чапараг кәдиләр, тәләсик һалда.

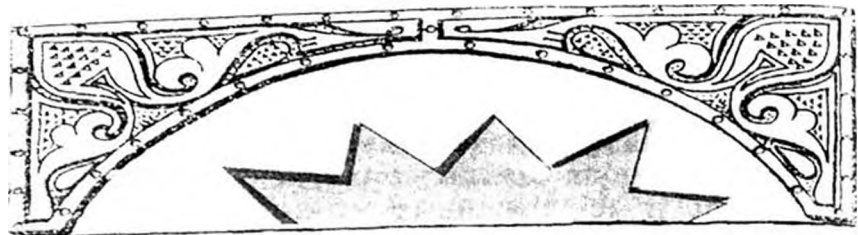

Барсил оғлуна ғышгырды, ојан!
Деди:-Һеч бу гэдәр јатармы инсан!
Шарвили ојанды:-Нә олуб ата?
Јорғунам, гојмазсан өвладын јата?
Хәзәрләр кәлиб үстүмүзә, ојан!
Инди јатмаг вахты дејил, ај чаван!
Ики дәфә әзиләрәк кедибләр,
Үчүнчү дәфәдир, һүчум едирләр.
Бу дәфә гошунла, хан өзү кәлир,
Гошуну дөјүшә өзү кәтирир.
Шарвили дуруб әтрафына бахды,
Узагда отлајан аты чағырды.
Јәһәр гојду шив атына зөвг илә,
Дөјүшә кетмәк әзмилә, шөвг илә.
Пәһләван ајал шиви тумарлады,
Бунунла о шивин көнлүнү алды.
Шивин дә вар иди күчү, гејрәти.
Үрәкли, дөзүмлү, ајагдан ити.
Минди атын јәһәринә пәһләван,
Атлылара деди:-Кәлин далымч н.
Чапанда о илдырымды көјдәки,
Алов иди ајаг гојан јердәки.
Дәрәни, тәпәни, дүзә гатдылар,
Илдырым сүрәтилә кәлиб чатдылар.
Бу заман сәрһәддә кедирди дава,
Тоза бүрүнмүшдү бүсбүтүн һава.
Көрдү ки, дүшмәнин гүввәси чохду,
Јердә, көјдә, сајы-һесабы јохду.
Дејәрдин гарышгады чыхыб үзә
Баһар кәлиб, јердән чыхыбдыр дүзә.
Јери дырнағыјла газды Ғығылчым,
Јер үзүндә ачылды дәрин шырым.

Су фәвварә вурду, бир булаг ахды,
Шив фырх едиб јердән алов чыхартды.
Пәһләван тутду ода туру, галханы,
Суја салды бәркиди, силаһын чаны.
Ағјал шив су ичди, һәммин булагдан,
Үзүнә чиләди, булаг сујундан.
Ағ шив парылдады, күн дәјән кими,
Чумду дүшмән үстүнә, бир јел кими.
Бәркидиб өзүнү јәһәр үстүндә,
Шарвили көрүндү орду ичиндә.
Чапыб етди јексан, дағ илә дүзү,
Дүшмәнә һарам етди, күнүн үзү.
Хәзәр ордусуна салды вөлвөлә,
Јердә ган илә чәкди мәнзәрә.
Күнәш рәмзли бајраг јелләнди көјдә,
Онун нурундан гүввәт алды јер дә.
Нәһәнк иди мејданда о шири-нәр
Дејәрдин нәрә чәксә адам һүркәр,
Ајаг јердә, башы көјдә пәһләван,
Дүшмәни ғырыб чатырды гәһрәман.
Гошун сөјкәмиш галхан, галхана,
Алпанлы бир јана, Хәзәр бир јана.
Ғырыр Хәзәрләри о, еһтирасла,
Елә бил оту чалырды, дәрјазла.
Һарај салды нәрә чәкиб һәр јана,
Дөјүш мејданы олду гәссабхана.
Хәзәр ордусу кет-кедә азалды,
Мејданда леш-леш үстә галанды.
Билеж ханын чөһрәсинә чөкдү ган,
Чумду Шарвилинин үстүнә һаман.
Низә, галхан салды ишә һәр тәрәф,
Һәр ики тәрәфдә варды чох тәләф.

Шарвили нэрэ чэкиб деди:-Һөкмдар!
Сән сөјүдсән, јохдур будағында бар!
Бу чаһан мүлкүмү дар кәлир сәнә,
Инди дә дүшмүсән Алпан мүлкүнә?!
Ордун чохдур, де архаландын күчә?
Һамы көрүндү көзүндә бир чүчә!
Де, варын, дөвләтин, аздырмы сәнә,
Дүшмүсән мәним халгымын үстүнә?
Низә, галхан, салды ишә һәр тәрәф,
Билежаны Шарвили көтүрдү һәдәф.
Сәни деди:-Кечирдәрәм низәмә,
Сән дүшмәнсән, мөндән аман көзләмә!
Бир һәмлә етди, тутмады гәрар,
Икинчи дөфә тоггушду галханлар.
Билежан һирсләниб, гәзәблә деди:
-Инди бахарыг, гәләбә киминди?
Шарвили һүчүм етди сол әлиндән,
Низә илә вурду ханын белиндән.
Хан атдан мотал кими кәлди јерә,
Шарвили атдан тез дүшәрәк јерә,
Јахынлашыб тур илә вурду башдан,
Хијар кими јарды ханы ортадан.
Ләшкәр ханын өлдүјүнү көрәндә,
Бүтүн орду башсыз галыб дејәндә.
Тез даваны сахлады сәркәрдәләр,
Падшаһ Көјләрин јанына кәлдиләр.
Дедиләр:-Даваны дајандырмышыг,
Ханымыз өлүбдүр, башсыз галмышыг.
Хәзинә кетди, орду дүшдү әсир,
Дөндү тәләјимиз, олдуг там фәгир.
Дедиләр:-Дөнмәрик сизә гаршы биз,
Ханын чәсәдини вер апараг биз.
Беләликлә, тәслим олду хәзәрләр.
Гој сизин олсун деди хәзинәләр.
Шаһ деди:-Вер апарсын өз ханыны,
Тәрксилаһ едиб бурах һамыны!

Бүтүн әсирләр дүзүлдү чәркәјә,
Шаһ Көјләрә баш әјәрәк кетмәјә.
Сарај мејданында бир тахт гурулду,
Көјләр падшаһ тахта чыхыб отурду.
Деди:-Кәлсин шанлы сәркәрдәләр,
Дүзүлсүн мејдана, икид ләзкиләр!
Кәлсин һүзурума икид пәһләван,
Гурбан олсун она бүтүн чаһан!
Халгымын гәһрәманлыг рәмзидир о,
Бүтүн ләзки халгларын фәхридир о!
“Шарвили-Шарвили” чахнашды мејдан,
Алгыш сәсләринә бүрүндү һәр јан!
Мејданда әсирләр диз чөкүб јерә,
Шаһлығын рәмзи бајраг, дүшүб јерә.
Фил бәдәнли, шир үрәкли пәһләван,
Јериди мејдана, титрәди мејдан.
Ал рәнкли, күнәш рәмзли бајраг һаман,
Мејдана кәтириб галдыран заман.
Алгыш сәсләри мејданы титрәтди,
Бүтүн чаһаны өз нуруна гәрг етди.
Шаһ чағырды, кәлди хәзинәдарлар,
Деди:-Һесаблајын, дәјмиш зијанлар!
Чалышыб дүз јохлајын, көпүјә гәдәр,
Бизә дүшмөнин вурдуғу бүтүн зәрәр.
Әсирләрә үз тутуб сөјләди шаһ,
-Көрүн нә гәдәр олдуз артыгтамаһ!
Дүшмөн әскәрләри шаһа баш әјди,
Алпан бајрағынын алтындан кечди.
Шаһын әмри илә ләзки әскәрләр,
Хәзәрләр гајытды кәлән тәрәфә.
Билеж ханын чәсәдини вердиләр.
Онларын оху дејмәди һәдәфә.
Алпан халгы гәләбәни гејд етди,
Бу шадлыглар, једди күн давам етди.

ОД АЛЛАҢЫ АЛПАНЫН ШАРВИЛИЈӘ ПАХЫЛЛЫҒЫ ВӘ ОНУ ЧӘТИН СЫНАҒА ЧӘКМӘСИ

Рәвајәт едибдир бу сирри ачан,
Шарвилидән инчијибмиш Ғус Алпан.
Нәвәсинә баба едир пахыллыг,
Ки, күчдә бабасыны кечир артыг.
Һүнәрлә, ағылла, Шарвили, инан,
Учалды, она пахыл олду Алпан.
Нечә пахыл олмасын Алпан она,
Јердә һамы баш әјирди тәк она.
Көјдә Алпан иди, јердә Шарвили,
Һәр икиси бачарыглы, көркәмли.
Алпан истәмирди күчдә Шарвили
Ону габагласын, кечсин ирәли.
Она көрә Алпан фикирләшәрәк,
Шарвилијә, кәлмәк истәјир кәләк.
Бу вахтачан илаһи сәбр едирди,
Гәзәб һиссин үрәкдән кизләдирди.
Кәлди заман Алпан дөзә билмәди,
Шарвилинин әксинә фәнд ишләтди.
Фикирләшди елә бир фәнд ишләтсин,
Пәһләваны чәтин сынаға чәксин.
Мәнәмлик кәлиб халигин шәнинә,
Деди:-Гој күчүмү кәстәрим сәнә.

Рәзил јолла нәвә гәстинә кечиб,
Баба нәвәсини сынаға чәкиб.
Шарвили чыханда узаг сәфәрә,
Од Аллаһы көјдән дүшәрәк јерә,
Мөмин ағсаггал киши сифәтиндә,
Дурур Шарвилинин јолу үстүндә.
Ғығылчым көрәндә јолда јолчуну,
Һисс едир онун Алпан олдуғуну.
Шарвилинин хәбәри јох һеч јердән.
Алпанын она гурдуғу тәләдән.
Шарвили адәт үзрә дүшүб атдан,
Ағсаггалла саламлашды астадан.
Деди:-Саламын-алејкум баба,
-Алејкумәсәлам оғлум, мәрһәба!
Уғурлу олсун бүтүн ишин сәнин,
Сорушмағ олар, һарадыр сәфәрин?
Шарвили деди:-Нә олар, соруш кет.
Вахтым аздыр, сөһбәтини ғыса ет.
Гоча сорушду:-Һарадыр сәфәрин,
Нәдир бу сәфәрдән, сәнин мәгсәдин?
Шарвили гочаја деди:-Ај атам,
Кедирәм өзүмә бир ғыз ахтарам.
Доғрудурму, зарафатдыр, ја јалан?
Деди:-Кизләтмирәм, мөмин бабадан.
Мән чаван адамам, евләнмәк кәрәк,
Буну нијә адамлардан кизләдәк?
Јахшы ғыз тапа билсәм, евләнәрәм,
Мән бөшәрин јолу илә кедирәм.
-Һансы вилајәтә кедирсән инди?
Ағсаггал гочаја Шарвили деди:
-Нә чохдур бу јер үзүндә вилајәт,
Шарвилијә дејилдир вилајәт гәһәт.

Дүнјаны једди дөфә һәрләнөрәм,
Һәр өлкәни једди күнә кәзәрәм.
Шив үстүндә кирәрәм мән мејдана,
Дүшмәнними дүчар едәрәм гана.
Достларыма мән өзүмү сахларам,
Дүшмәнними мејданда ағладарам.
Деди:-Икидлијинә јохдур шүбһәм,
Мән сәнин икидлијинә бөлөдәм.
Кәздијин јерләрә диггәтлә бах сән,
Дүз јердә дә чох олмушдур бүдрәјән.
Истәјирәм худа сәнә јар ола,
Бүтүн арзу, истәкләрин вар ола.
Истәјирәм инди мән сәнә дејим,
Сәнә бир ағыллы мәсләһәт верим.
Шарвили деди:-Баба, ешидирәм,
Сиздән јахшы мәсләһәт көзләјирәм.
Бөјүк мәсләһәти угурлу олур,
Мәним кими чавана лазым олур.
Деди мәсләһәтимин бир шәрти вар,
Өјәр разы олсан, сәнә хејри вар.
Деди:-Сөјлә, нә олар о мәсләһәт
Мәсләһәт верәнә сөз олмаз гөһәт.
Гоча деди:-Силаһыны вер мәнә
Јеринә башга силаһ верим сәнә.
Шарвили деди:-Бу нә мәсләһәтдир?
Бу ки, мәни тәркисилаһ етмәкдир.
Белә исә мән етираз едирәм,
Силаһымы мән һеч кәсә вермөрәм.
Гоча деди:-Тәркисилаһ етмирәм,
Садәчә силаһыны дәјиширәм.
Башга силаһ верәрәм мән сәнә,
Сән туруну, галханыны вер мәнә.

Шарвили деди:-Бу нә демәкдир?
Бу мәнә јарашмајан бош сөһбәтдир!
Нәдир марағыныз бу ишдә, сөјлә,
Чанфәшанлыгла чалышырсан белә?
Јохса анд олсун кәјдәки Алпана,
Көндәрәрәм сизи онун јанына!
Бурда бир сирр вар, мән фикир верирәм,
Мәни јолдан сахлама, тәләсирәм!
Мәнә лазым дејил башга јараг,
Силаһ өләнәчән мәндә галачаг.
Гоча деди:-Өлмәјәчәксән огул,
Һәмишә ишинлә оларсан мәшгул.
Јашајарыг дүнјада нә вахтачан,
Ону анчаг халиг биләр бабачан!
Мәним сөзүмдән инчимә, баба сән,
Чохлу тур, галхан кәтиррәм сизә мән.
О силаһы дүшмәнимдән аларам,
Бирбаш сизин үчүн јола саларам.
Фөнди баш тутмајыб, пәрт олду гоча,
Тәмәннасыз мәсләһәт верди гоча.
Деди:-Чох-чох узагда өлкәмиздән,
Једди бөјүк дағдан, бир дә дәниздән.
Кечсән, сонра гумлу сәһра кәләчәк,
Сәһрада алчаг бир дағ көрсәнәчәк.
Һәмин дағын далында вар бир мәкан.
Иланларын мәскәни олуб чохдан.
Һәмин јердә иланларла асланлар,
Көзәл бир гыз үстүндә вурушурлар.
Гызын өтрафына чәкибләр дә сәф.
Галиб кәлә билмир һеч бир тәрәф.
Гырх пөһләван ора кедиб, кәлмәјиб,
Онларын һамысы, мөһв олуб кедиб.

Һеч ким гызы азад едә билмәҗиб,
Ондан өтрү өз чанларындан кечиб.
Сәнин гүдрәтинә мән инанырам,
Бу әһвалаты сәнә данышырам.
Сән о гыза әлач тапа биләрсән,
Ону вәһшиләрдән хилас едәрсән.
Һаҗыфды белә гыз, җаныб да сола,
Асланларла илан әлиндә гала.
Шив атынла бүтүн дүнҗаны кәзсән,
Ондан гәшәнк гызы тапа билмәзсән.
Әслиндә сәһрада һеч нә јох иди,
Шарвили бу ишдән хәбәрсиз иди.
Фикри варды, Шарвилини сынасын,
Чәтинлик җарадыб, ону јохласын.
Сәһрада җарадылмыш мираж иди,
Алпан мөчүзәсини кәстәрирди.
Деди:-Бу сынагдан чыхса пәһләван,
Дүнҗада она тај тапылмаз, инан.
Пәһләван чапды аты јелдән бетәр,
Полад олду алтындакы кун јәһәр.
Деди:-Кедиб азац едим о гызы,
Сәваб ишдир, аллаһлар олсун разы.
Кәлиб чатды јахынлыға сәһранын,
Истиси чох гызмар иди оранын.
Елә бил ки, од төкүлүрдү кәјдән,
Гызмар гумдан түстү галхырды јердән
О сәһра ичиндә хырдача бир дағ,
Дәниз саһилиндән бир гәдәр узағ.
Дәниз тәрәфдән дағы иланлар тутуб,
Сәһра тәрәфдән дә асланлар тутуб.
Иланларын гујруглары судадыр,
Башлары исә гумлу сәһрададыр.

Дағын өтрафында чәкибләр дә сәф,
Гызы алмаг истәҗир, һәр бир тәрәф.
җазыг гыз ортада аһу-зар едир,
Гызмар күн алтында, гаралыб кедир.
Ағ Шив - ат деди Шарвилијә:-Дајан!
Дејим, сөзләрим сәнә олсун әјан.
Биз өз күчүмүзү артырмалыҗыг,
Силаһы төзөдән суламалыҗыг.
Шив ат ајағыны бәрк вурду јерә,
Јердән шырым ачды, су галхды көјә.
Сонра јерә фырх едиб дешик ачды,
Дешдијин јердән көјә, алов сачды.
Од илә су бир-биринә гарышды,
Бир-биринә гаршы чәнкә башлады.
Ики дүшмән күч кәлди бир-биринә,
Ким инанар белә ишин сирринә?
Бу савашда галиб чыхан олмады,
Ағјал шив бу ишдән чох разы галды.
Шарвилијә деди: -Тез ол, сән тәләс,
Галханла, одла сујун габағыны кәс!
Дајанма, туру, галханы сал ода,
Гыздыр чыхарт, сонра да сојут суда.
Һәмин судан өзләри дә ичдиләр,
Гығылчым, Шарвили күчә кәлдиләр.
Су илә одун чәнки тамам гуртарды,
Од илә сују торпаға гајтарды.
Бурда Ағјал бир сирри бәјан етди:
Шарвилијә үзүнү тутуб деди:
-Әјәр бурда од галиб кәлсәјди, бил,
Өлүм мәни апарачагды, сән бил.
Әјәр су, галиб чыхсајды савашдан,
Өлүм сәни апарарды бу башдан.

Јолда габагымыза чыхан гоча,
О ағ саггаллы, боју сәрвтәк уча.
Мөмин үзлү, ширин сөзлү, ки, көрдүк,
Һеч билирсән ким иди, кими көрдүк?
Шарвили һејрәтлә деди:-Ким иди?
Ағјал деди:-О гоча Алпан иди.
Ону көрчәк, мәним дилим тутулду,
Сөз демәјә мүмкүнатым олмады.
Сән Алпанла чәнкә кирә билмәзсән!
Шив деди:-Бәркә дүшсән, дејәрсән,
"Көјләрдә сән, јердә дә оғлунам, мән!"
Шив бу сөзү деди, дили тутулду,
Бәс инди бу ишә сәбәб ким олду?
Мүгәддәс Алпан јенә дә кәлмишди,
О инди гары чилдинә кирмишди.
Бир аз јол кетмишди, сахлады јенә,
Сачлары ағармыш бир гоча нәнә.
Деди:-Чаван оғлан, бир бах һалыма,
Һеч олмаса сән чат мәним дадыма.
Мән дә сәннин кими јолчујам бурда,
Сән шивин үстүндәсән, мән пијада.
Де бу исти чөлдә су һарда олур?
Бу сусузлуг үрәјимә од вурур.
Шарвили судан данышмаг истәди,
Шивин дедији сөзләр јада кәлди.
Деди нәнә:-Бу чөлдә су тапмазсан,
Наһаг сәјдир, нә гәдәр дә ахтарсан.
Гары деди: "Тыгында су дамчы вар,
Көрәсән о дамчылар һардан олар?
Шарвили деди:-Јағышдан галмады,
Бу вахт шив, дамчылары јалады.
Деди:-Көрдүз, шив өзү дә сусузду,

Бу чөлдә ки, сусузлугдан гуруду.
Ахыр гары әл чәкди Шарвилидән,
Деди:-Кедиб су ахтарым бу чөлдән.
Алпан деди:-О тәләмә дүшәчәк,
Онда о, мәним күчүмү көрәчәк.
Јәгин етди хәбәрсизди пәһләван,
Онун гурдуғу бу чәтин сынагдан.
Галхды Шарвили Ағјалын үстүнә,
Сағ ол деди гарыја дәнә-дәнә.
Шив дөндү күләјә, учуб кетди,
Үч күн, үч кечәлик јолу гәт етди.
Шарвили дүшәндә көјдән шив илә.
Шүбһәли нәзәрлә бахды саһилә.
Бура учсуз-бучагсыз бир сәһрадыр,
Күнәш сәһра үзәринә од салыр.
Дәрјадан иланлар чыхараг чөлә,
Дағ бојда ас иланларла дуруб үз-үзә.
Ики тәрәф дајанмадан вурушур,
Ајаг алтда дашлар белә тоз олур.
Иланларын гујруглары дәрјада,
Баш тәрәфи вурушурду сәһрада.
Тир кими узаныб чөлдән дәннизә,
Үчбашлы иланлар дүзүлүб дүзә.
Асланлар дағлар кими дајаныблар.
Иланларын габағыны алыблар.
Ики дүшмән арасында бир мөләк,
Бу иди Алпанын гурдуғу кәләк.
Шарвили вуруша кетмәли иди.
Јазыг гызы азад етмәли иди.
Гыз јалварыр көмәк үчүн тәләјә,
Ики назик әлини галдырыб көјә.
Күн јандырыб, көзә дөнүб о кәлин,

Әзиз чаны һәлак олур назәнин,
Гара сач зијнәт верирди күл үзә,
Салыб гоша сырғатәк сүмбүл үзә.
Ики ләли хәндан, ики көз дә нәм,
Ики гаш сүтуну назик бир гәләм.
Көрүб гызын үзүнү Шарвили,
Халигин шәнинә афәрин деди.
Гызы чәтин һалда көрүб пәһләван,
Һирси ашыб-дашды онун бирчә ан.
Гәзәбләнди, одланды, гәлбиндә кин,
Истәди нәрә чәкиб чәнкә кирсин.
Шив Шарвилинин әтәјиндән дартды,
Она дедикләрини хатырлатды.
Шарвили истәјәндә дәнсүн кери,
Гулаг ешитди јалварыш сәсләри:
-Мәни азад ет сән, еј икид чаван,
О чаван чанына оларам гурбан!
Пуч олан көзәллијимә рәһм елә!
Мәни бу вәһшиләрдән азад елә!
Шарвили о гыза деди:-Ај кәлин,
Охшайрсаң тохумуна чичәјин.
Гуш кәтириб атыб гумлу сәһраја,
Сусузлугдан гурујан гурабаја.
Сән охшарсаң бир јағыш дамласына,
Јер удмајыб, үмид јох галмағына.
Көзләриндә дәнизләр ләпә вурур,
Додагларын чижәләктәк гурујур.
Јанағыны күнәш гаралдыб сәнин,
Сәнә һеч дә һајфы кәлмир күнәшин.
Һөрүкләрин төкүлүбдү кәрдәнә,
Инана билмирәм һәгигәтинә.
Габағымда худа мираж гурубду,

Һәгигәт көрүрәм, јохса јухуду?!
Гыз гышгырды:-Һәгигәтдир, һәгигәт!
Тәләс бу бәладан мәни азад ет!
Сорушду:-Нечә күндүр ки, бурдасаң?
Деди:-Үч ајдыр јанырам, әзабдан.
Үч ај әрзиндә һеч нә јемәмисән?
Бу үч ај әрзиндә су ичмәмисән?
Чаваб тапа билмәди гыз, оғлана,
Дөндү бирдән једди башлы илана.
Деди:-Мәним сиррини ачдын оғлан,
Бурдан саламат гајытмајачагсан.
Сәнин әтини мән раһат јејәрәм,
Сүмүкләрини дә чејнәјәрәм!
Ганыны ичәрәм мән су јеринә!
Инди ки, бәләдсән мәним сирримә!
Мәним шивләрим дидәрләр шиви,
Чох чәтин көрәрсән, шивсиз ишини.
Буна биз бахарыг, деди пәһләван,
Кәсәрәм зәһәрли дилини һаман!
Тур әлиндә јахынлашды илана,
Илан һүчум етди тез пәһләвана.
Бир анда гырх тура дөндү иланлар,
Дөндү гырх шивә дағ бојда асланлар.
Әждаһа Шарвилијә етди һәмлә,
Гырх турдан бирини алыб әлә.
Сәрт вурушду әждаһајла пәһләван,
Ки, јүксәлди јердән көјә тоз-думан.
Илк зәрбәни вурду әждаһа о ан,
Шарвили габағына тутду галхан.
Шарвили көрмәмишди белә зәрбә,
Шивин ајаглары кирмишди јерә.
Инди дә Шарвилијә чатды нөвбә.

Ендирди эждаһаја ағыр зәрбә.
Эждаһа шивини көндәрди гәбрә,
Эждаһа көрмәмишди белә зәрбә.
Галхан парча-парча олуб төкүлдү,
Эждаһа тез-тез галхан көтүрдү.
Шиви дәјишди, минди дирисинә,
Ону да Шарвили өлдүрдү јенә.
Шарвили деди:-Мәнлә бачармазсан!
Бил, әлимдә зәлил олуб галарсан!
Дүз гырх күн давам етди бу вурушма,
Алпан аллаһ тәрәфиндән гондарма.
Эждаһанын гырх шиви гырылды,
Гырх туру, галханы, там сындырылды.
Эждаһа тәзә тур көздији заман,
Эждаһаја тур көтирди бир чаван.
Шарвили бахыб оғланы таныды,
Онун Алпан олдуғуну анлады.
Гығылчым дырнағыны вурду јерә,
Јердән сәрин сулар вурду фәвварә.
Сонра фырх едиб јерә асгырды,
Торпағын алтындан од аловланды.
Шарвили баша дүшүр, шив нә дејир,
Силаһы тез апарыб ода верир.
Гыздырыб тез көтириб суја салыр,
Силаһ бу саф судан бәркијиб чыхыр.
Һәмин судан өзләри дә ичирләр,
Һәр икиси јенидән күчләнирләр.
Эждаһа да истәди буну етсин,
Јердән чыхан судан өзү дә ичсин.
Чәһд көстәрир, чата билмир, кечикир.
Од илә су артыг јерә чәкилир.
Алпанын сеһирли эждаһа илә,

Шарвили вурушур үч күн әзмлә.
Һәр күн эждаһанын үч башын көсир,
Гәһрәман Шарвили, ити пәнчә шир.
Үчүнчү күн галыр онун бир башы,
О дура билмир пәһләвана гаршы.
Амма һәмин күнүн ахшамы көлир,
Алпан эждаһаја көмәк көстәрир.
Инди көлиб бир ағсаг гыз чилдиндә,
Шарвилијә әјан олду инди дә.
Деди:-Аллаһларла һеч һөччәт олмаз,
Онларын көрамәтинә сөз олмаз.
Деди:-Гығылчым дүз дејирмиш, билдим,
Онун мәнә дедији сөзләри дејим.
Пәһләван о гыза баш әјиб деди:
-"Мәнә әјан олду Алпан олдуғун,
Көјләрдә-сән, јердә-мән, сәнин оғлун!"
Гыз әриди, јоха чыхды меһ кими,
Күн дәјөндә бухарланан шеһ кими.
Шарвили тур алды әлә тәзәдән,
Үздү эждаһанын башын бәдәндән.
Сонра о көјләрә үз тутуб деди:
-Илаһијә мин шүкүрләр - сөјләди.
Бу вурушда мөһв едиб гырх пәһләван,
Шарвили мәрдиклә чыхды сынагдан.
Алпанын сынағы белә гуртарды,
Илаһи өз бәндәсинә анлатды.
Худаларнан һеч бир бәндә бачармаз,
Ки, Халигнән зарафат етмәк олмаз.
Һүнәрдә Шарвилијә олду һејран,
Икидикдә она диз чөкдү чаһан.
Гырх үч күн, гырх үч кечә вурушуб,
Шарвили һеч динчәлмәјиб. јорулуб.

Чәнк гуртарды, Шарвили чыхды жола,
Деди:-Жәрөк танры мәнө жар ола.
Төамсыз, чөрөксиз кедирди белө,
Кәлиб чатды овла долу бир чөлө.
Фикирлөшди бу көј чөмөндө көрөк,
Лолумуза бир аз фасилө верөк.
Шарвили Гығылчымы мөһмизлөди,
Јахындакы бир һөјваны излөди.
Чапараг низөни атды санки шир,
Һөјваны низөсилө етди өсир.
Чәкиб ону јыхды јерө дурмадан,
Чох бәрк ачымышды, икид пөһлөван.
Туру даша вуруб од алды гочаг,
Алышдырды чөр-чөплө, гурду очаг.
Ачды Гығылчымын башындан јүјөн,
Бир аз отласын көј чөмөндө дејөн.
Кәсиб ову, сојду ону тәр-тәмиз,
Ити көздө гызартды өти тәмиз.
Једи өти, галды сүмүкләр фөгөт,
Од олду газан, сүфрәси чылға өт.
Кетди булаг башына о бир даһа,
Инди судан, шүкр ејлөди Аллаһа.
Гығылчыма деди:-Биз јолдајыг, бил,
Нө достлаш, нө чарпыш бир һөјванла бил.
Әкәр кәлсә дүшмән, мәни тез ојат,
Нө дивлө, нө асланла говға јарат!
Кол дибиндө гурду өзүнө јатаг,
Бу горхунч јери санды хөлвөт отаг.
Чөмөндө мәскән салмышды әждаһа,
Ондан гуртармаг галмышды Аллаһа.
Јуху тутду, мөһкәм јатды пөһлөван,
Кәзиб отлајырды, шив ајыгды јаман.

Кәлиб көрдү о јатмыш чәнкавөри,
Јахындан бир шив вар онун јавөри.
Дүшүндү: "Нө чөсарөтлө бу инсан,
Јатыр мәскәнимдө мәним горхмадан?
Гөсд едибдир бу инсан өз чанына,
Инди кедәр әждаһанын камына".
Тутуб шивө сары о ачды ганат,
Тез Шарвилинин јанына гачды ат.
Полад дырнағыјла дөјүрдү јери,
Сөси титрөдирди јатдығы јери.
Ојанды пөһлөван бу һөјөчана,
Истәди турла бир кирә мејдана.
Нөзөрдән кечирди чөлү бир даһа,
Гаранлыгда көздән итди әждаһа.
Шарвили инанмады өз шивинө,
Деди:-Бир бах јарамазын ишинө!
Узанды јенө, јатды о намидар,
Әждаһа јенө көрүндү ашикар.
Гығылчым тез кәлиб јанында дурду,
Јенө полад ајағын јерө вурду.
Шарвили јериндән атылды јенө,
Нөзәр салды јенө чөмән дүзүнө.
Гаранлыгдан һеч шеј көрүнмүр көзө,
Јенө јатды, деди:-Галсын күндүзө.
Узанды үчүнчү дөфө пөһлөван,
Јенө чөлдө әждаһа олду бөјан.
Чыхыб пусгудан әждаһа курлады,
Нөфөс алды, ағзындан од парлады.
Шөкләниб отлағы тәрк етди ат,
Горхусундан јенө олду нараһат.
Шивин бағрын чулғалады сәксәкө,
Шарвилини көзләјирди төһлүкө.

Ағыллы шив ојатды Шарвилини,
Деди:-Тез тәһлүкә көзләјир сәни.
Јаваш-јаваш ишыгланырды һава,
Инди кизләнә билмәди әждаһа.
Торанлыгда әждаһаны көрчәјин,
Әл атды, тез тура, тутду дәстәјин.
Елә дәһшәтә кәлди, санки бир од,
Ити турла јандырды мејданда од.
Турун узунлуғу вермирди аман,
Она јахын кәлсин әждаһа һаман.
Пәһләван “ја Аллах” дејиб кетди,
Әждаһаја мөһкәм бир һәмлә етди.
Деди:-Шарвилијәм, чаһанда тәкәм,
Сәнин кимиләри мән чох көрмүшәм.
Мачал вермәди сөз десин даһа,
Чумду рәғибин үстүнә әждаһа.
Од јағдырды Шарвилинин үстүнә,
Шарвили галхан тутду од үстүнә.
Од галхана дәјиб гајытды кери,
Одда јанды әждаһанын көзләри.
Кор олуб галды о залым бу заман,
Әждаһаја Шарвили вермәди аман.
Елә вурду башын үстүндән онун,
Чыхды чаны бир анда әждаһанын.
Шарвили әждаһаја салды нәзәр,
Дәриндән нәфәс алды о шир-нәр.
Көрүнчә чәмдәјилә тутуб чөлү,
Јаранмыш бу чәмәндә бир ган көлү.
Тәәччүбләниб, гәрг олуб һејрәтә,
Деди:-Шүкүр халигдәки гүдрәтә.
Кәлиб әл-узуну јуду саф суда,
Деди:-Танрылар гүввәдир дүнјада!

Көјә әл ачыб сөјләди:-Худа, сән,
Мәнә күч, фәрасәт, билик вермисән.
Габағымда дәрјан нәдир, дағ нәдир,
Әждаһа нәдир, див нәдир, фил нәдир?
Аз олсун, ја да чох мәним дүшмәним,
Билирсән өнүмдә дајанмаз мәним.
Пәрәстиш, дуа гуртарында һәмән,
Јәһәр гојду ағ шивә, тахты јүјән.
Шарвили давам етди өз јолуна,
Гајыдыб пәһләван кәлди јурдуна.
Бу рәвәјәти бир мүдрик сөјләди,
“Мән дә ешитмишәм бабамдан”-деди.

ШАРВИЛИНИН ГЭДДАР ХАН ӘШРӘФИ БҮНҖАМЛА ВУРУШМАСЫ

Сакитлик диҗары олуб торпағы,
Нечә ил дәҗмәмиш дүшмән ајағы.
Халг һәр зәһмәтә кәтириди таб,
Раһат јаң аҗырды көрмәдән әзаб.
Аҗлар өтүр, илләр кечир заманда,
Халг шад олур, кечәдән күн доғанда.
Миннәтли чөрәҗи һеч вахт җемәзди,
Падшаһы халга әзаб вермәзди.
Көҗләр алтында олан бу торпагда,
Отурмазлы һарам сүфрә башында.
Һеч бир халгла иши олмаз, т наһаг,
Һагсызлыгдан истәрди олсун узаг.
Талеләри бағланмышды торпаға,
Өз җурдунда өвләри иди аға.
Күн кәлди, позду бу раһатлығы,
Хәбәр кәлди, күнүн күнорта чағы.
Дүшмәнләр кәлирләр Алпана сары,
Сәрһәдчиләр көрүб бу гошунлары.
Гәддар хан Әшрәфи Бүнҗамын бир чох,
Көзәл шиви варды, бәрабәри јох.
Гырмызы лаләтәк күндә парылдар,
Санардын күнәшдән од алыб јанар.
Шив гачанда јелнән бәһсә кирәрци.

Чәлдә ону һеч ким тута билмәзди.
Кедәндә сәфәрә, јахын ја узаг,
Шаһ гырмызы шиви бурахар габаг.
Һансы шаһын торпағына шив кечәр,
Гәддар хан тез ора гошун көндәрәр.
Алпан шаһына чатанда бу хәбәр,
Деҗир:-Бу нә адәтдир, ким белә едәр?
Бу вәһши адәтдир, һеч агла кәлмәз,
Белә бир адәтдән хан хеҗир көрмәз!
Алпан шаһы башыны јырғалады,
Гәддар ханы нифрәтлә дамғалады.
Бир хәбәрчи гуртармамыш сөзүнү,
Икинчи јетирди шаһа өзүнү.
Деди:-Шаһ сағ олсун, кәлирләр онлар!
Аз галыб сәрһәддә чатсын гошунлар.
Шаһ хәбәрчијә сөз демәк истәди,
Үчүнчү хәбәрчи, хәбәр кәтирди.
Деди:-Шаһ сағ олсун, кәлиб чатыблар!
Бөјүк чајын о тајында дурублар!
Чајын саһилиндә гурублар чадыр,
Гырмызы шив сәрһәддә јахынлашыр.
Бизә һүчум етмәк үчүн бах, онлар,
Гырмызы шивлә бизә төлә гурурлар!
Шаһ деди:-Чағырын ағсаггаллары,
Мән сабаһ сарајда көрүм онлары!
Хоруз баныҗла ачыланда сәһәр,
Бүтүн бөјүкләр атлара миндиләр.
Сүбһүн гызыл бајрағы јелләнәндә,
Сүбһ аллаһы өз нуруну верәндә.
Шаһын сарајына, тез јолландылар.
Кәлиб шаһын һүзурунда олдулар.
Һамы јығылды шаһын сарајында,

Жығылды ағсаггаллар, әжанлар да.
Шаһ хәбәрдар етди отуранлары,
Деди:-Иш чиддидир, көрәк гәрары
Инди јахшы билирсиниз өзүнүз,
Дүшмән гапымыздадыр, көрүрсүнүз.
Һәр шеј асылыдыр бөјүк сөзүндән,
Дүшмәни говмагчүн вәтәнимиздән!
Мүдрик гочалардан јашлы бир киши,
Деди:-Биз башга чүр гуарарыг иши.
Шаһ сағ олсун, деди:-Дејирәм инан,
Тез гәрара кәлмәк дејилдир асан.
Инди биз вахты әлдә едәк көрәк,
Сонра да дүшүнүб бир гәрар верәк.
Көрәк бурда биз һижләјә әл атаг,
Дүшмәнин башыны һижләјлә гатаг.
Онун үчүн бир сүрү марал көрәк,
Мараллары дүшмән сәмтинә сүрәк.
Онлар марагланарлар маралларла,
О заман тәдбир көрәрик ағылла.
Нөкәрләр тез дүшдүләр әл-ајаға,
Тез атларла јолландылар дағлара.
Жығдылар дағлардакы мараллары,
Сүрүлә јолларда дүшмәнә сары.
Бир гәдәр вахт кечдикдән, сәрһәдчиләр,
Шаһа кәтирдиләр, тәзәдән хәбәр.
Шаһымыз сағ-олсун дедиләр онлар,
Мараллара һеч бахмадылар онлар.
Падшаһ јенә чағырды әжанлары,
Тәзәдән хәбәрдар етди онлары.
Деди: -Һижлә баш тутмады, нејнијәк?
Инди фикриниз нәдир, дејин көрәк?
Дедиләр будур, индики фикримиз,

Көрәк гырмызы шиви тутаг биримиз.
Кәтирәк ону биз әһилләшдирәк,
Дүшмәнин фикрини бу чүр дәјишәк.
Шаһ деди:-Бу һеч дә асан иш дејил,
Бу чүр ишә, һәр адам кедән дејил.
Варса биздә белә бир икид чаван,
Һәмин шиви тутуб кәтирсин һаман.
Дедиләр:-Вар биздә елә бир чаван,
Фил бәдәнли, аслан күчлү пәһләван.
Ондан башга демәк олар ки, јохдур,
Анчаг о мәрд чаван Шалбурзда олур.
Сиз ону көрсәниз, гылынч вуранда,
Она күчү чатан јохдур дүнјада.
Гачанда күләкләри габаглајыр,
О нәрә чәкәндә дивләр ағлајыр.
Шарвилидир, сизә дедијим о нәр,
Гырмызы шиви анчаг о, тута биләр.
Шаһ деди:-Чағыр Шарвилини кәлсин,
Далынча Шалбурза адам көндәрин!
Чатдырын Шарвилијә бу хәбәри,
Шаһын әмриндән дәнмәсин кери.
Декинән чарәмиз онадыр анчаг,
Сән кечиксән, дијарымыз батачаг.
Галхды атын үстүнә тез хәбәрдар,
Чапды о сәмтә ки, көрүндү дағлар.
Јел кими көтүрүлдү ат јериндән,
Сүрүб кетди Шалбурз тәрәфә бирдән.
Аз кәзир, чох кәзир, дағларда чапар,
Ахыр кәзиб Шарвилини тапырлар.
Дағда гојун отарырмаш о оғлан,
О гартал бәсләмиш, ширүрәк чаван.
Јапынчы әјниндә, чомаг әлиндә,

Бардаш гуруб отуруб бир тәпәдә.
Дејәрдин гартал отуруб зирвәдә,
О ајаға дуранда, көјә учалыр,
Бәдәни Бисүтун дағын андырыр.
Чобан гаршылајыр хәбәрдарлары,
Дејир:-Нижә чапырсыз белә атлары?
Хәбәрдар деди:-Бизи шаһ көндәриб,
Сизә дејәк, тез кәлсин зәһмәт чәкиб.
Кетмәјә кечиксән әкәр бирчә ан,
Чатар камына дүшмән еј пәһләван!
Сөзләри дејиб гуртарыб атлылар,
Шаһын әмрини она чатдырдылар.
Шарвили сүрүнү вериб Барсилә,
Өзү атлыларла кәлир мәнзилә.
Нөкәрләр кәлиб шаһа верди хәбәр,
Бир анда јох олду, шаһда гәм, кәдәр.
Деди:-Кәлсин о мәрд чаван јаныма,
Гәһрәман јарашыр тахту-тачыма.
Шарвили кәлди падшаһын јанына,
Баш әјәрәк тәзим етди шаһына.
Шаһ дуруб тахтиндән јахына кәлир,
Сәдагәтлә Шарвилијә әл верир.
Шаһын һәрәкәти кәлиб хошуна,
Пәһләван јенә дә баш әјир она.
Шаһ деди:-Хаһишим будур, пәһләван,
Бу ишдә кечикмәк зијандыр, зијан.
Дүшмән гошуну бизә һүчум едир,
Гошун габағы, гырмызы шив кәлир.
Дејирләр онларда белә адәт вар,
Гошун габағына гырмызы шив салар.
Шив һансы бир торпаға ајаг гојар,
Гәддар хан бил ора, тез гошун салар.

Һәмин торпаг тезликлә зәбт олунар.
Инди кәрәк сән о шиви тутасан,
Ону тутуб төвләмизә гатасан.
Сән бу ишин өһдәсиндән кәләрсән,
Белә јолла дүшмәни ләнкидирсән.
Деди:-Мән һазырам гуллуғунузда,
Гүввәми сәрф едәрәм јолунузда.
Шиви кәтирәрәм, өјрәдәрәм дә,
Горхурам хан гала, бәд әмәлиндә.
Дүшүр јола, Шарвили-кәнч пәһләван,
Гәлбиндә шүбһә, јол дејилдир асан.
Кәлиб чатыр бөјүк чај саһилинә,
Бахды дөрд тәрәфә, көрмәди һеч нә.
Гырмызы шив јох иди јахынлыгда,
Әлач көрдү пәһләван гајалыгда.
Тапды бир гаја, јүксәлән көјләрә,
Бу гајадан Шарвили бахыр јерә.
Гырмызы шив, јенә дә көрүнмәди.
Көрәсән бу шив һарда олар, деди:
-Торпаға баш гојуб, гулаг асды о,
Шивин ајаг сәсини ешитди о.
Деди:-Шив кечиб мәним торпағыма,
Вәтән мәрүз галыр ат таптағына!
Шарвили деди:-Мән буна дөзмәрәм,
Инди күчүмү онлара кәстәррәм!
Шивин архасынча, һәр јери кәзәр,
О шири-нәр, бөјүк зәһмәтә дөзәр.
Ахтарар Шарвили дағы, чәмәни,
Шив дејәр:-Һеч јердә тапмазсан мәни.
Пәһләван деди:-Гој динчими алым,
Деди:-Бу шив олуб фикрим, хәјалым.
Гырмыз шив, јел кими јерисән дә сән.

Долу кими көждөн дүшөрсөн дө сөн.
Сэни тутачагам, буна әмин ол!
Сән мәнимлә көрүшмәјә һазыр ол.
Деди:-Дашла бағлајрам јолуну,
Онда гача билмәз, тутарам ону.
Гаја дашларыны јығды бир јерә,
Дашлардан тикилди јүксәк минарә.
Бунунла о шивин јолуну кәсди,
Инди бурдан кәлиб кечәрсән, деди.
Чыхыб минарәдән, бахыб көрәндә,
Гырмызы шив гачырды көј чәмәндә.
Күнәш өз нуруну сачанда чөлә,
Елә бил чәмәндә битмишди лалә.
Гырмызы шив чәмәнликдә гачырды,
Күнүн нурунда о шөлә сачырды.
Дүшдү минарәдән икид пәһләван,
О кедир тез чәмәнлијә һәмин ан.
Кизләниб кәнарда, пусгуда дурду,
Шив кәлиб кечәндә, атылыб тутду.
Јапышыб бојнундан үстә атылды,
Шив нә гәдәр атылыб-дүшдү олмады.
Һеј-Һеј деди Шарвили, мән өлмүшәм?!
Јүзләрлә сәндән күчлү шив көрмүшә.
Шив чох атылыб дүшмәкдән јорулду,
Чарәсиз галараг тез тәслим олду.
Деди:-Инди сәнинәм еј пәһләван,
Истәјирсән сахла мәни еј, чаван!
Истәјирсән кәсиб әтими ат чөлә,
Нечә истәјирсән, елә дө елә.
Мәни сән гајтарма, о залым хана,
Әшрәф Бунјам мәни батырар гана.
Шарвили деди:-Сәни гајтармарам,

Сәни мән өз шаһыма бағышларам.
Пис күнләрин кечди, етмә аһу-зар,
Оларсан тезликлә шән вә бәхтијар.
Шив деди:-Шаһыныз нечә инсанды?
-Дүнјада ән әдаләтли оланды.
Олуб халгына гајгыкеш, меһрибан,
Онун нурудур, ишыглар асиман.
Башгаларын мүлкүнә салмаз тамаһ,
Бүтүн шаһлардан доғру, һәм әзиз шаһ.
Көјдә Алпандырса, од аллаһымыз,
Јердә дө шаһдыр, бизим пәнаһымыз.
Дејиб, минди гырмызы шивә оғлан,
Чапыб кетди шир үрәкли пәһләван.
Көстәрди дүшмәнә өзүнү гочаг,
Дүшмән чох ох атды, дәјмәди анчаг.
Шиви падишаһа вермәкчүн һаман,
Тез кәлиб сараја чатыр пәһләван.
Кәлиб шаһ өнүндә тутанда гәрар,
Суал етди Шарвилидән һөкмдар.
Деди:-Сөјлә көрәк гочаг пәһләван,
Кәлә билдинми ишин өһдәсиндән?
Нә хәбәр кәтирдин гырмызы шивдән?
Деди шаһ сағ олсун, о шив бурдадыр,
Сизинчүн кәтирмишәм, сарајдадыр.
О, кәтириб гырмызы шиви һаман,
Бағышлады шаһа, икид пәһләван.
Шаһ чох шад олду бу һәдијјәдән,
Разы галды Шарвилидән, үрәкдән.
Пәһләвана артды шаһын һөрмәти,
Деди бу һәдијјәнин јохдур гижмәти.
Шаһ деди:-Де нәдир истәјин мәндән?
Деди:-Јохдур истәјим шаһым сиздән,

Тәки дәјсин халгыма мәним көмөјим,
Будур мәнимчүн ән бөјүк истәјим.
Шаһ өз миннәтдарлығыны билдирди,
Шарвилијә әзиз оғлумсан деди.
Сәнә сөјкәнибдир, тахтым вә тачым,
Чәтинә дүшәндә сәнсән әлачым.
Зүлмәт кечә кечди, ачылды сәһәр,
Күнәшин нуруна гәрг олду шәһәр.
Елә бил баһардыр, бағ ачыб чичәк,
Јашыллыг шәһәрә верирди бәзәк.
Туридә нараһат кечирди күнләр,
Шәһәр әһалиси, көзләјир хәбәр.
Сәрһәдди тутмушду дүшмән ордусу,
Шаһы дүшүндүрүрдү, вәтән дүјгусу.
Аз кечди, шәһәрә јајылды хәбәр,
Гәддар ханын елчиләри кәлирләр.
Елчи кәлиб чатыр шаһ сарајына,
Тәзим едиб кечир шаһын јанына.
Шаһ елчијә һөрмәтлә јер көстәрди,
Елчи тәзим едиб намәни верди.
Деди:-Падшаһсан, биз исә гулуг,
Ханын нөкәријик, буна мәчбуруг.
Шаһ алды намәни ачды ичини,
Охујанда чошду үрәкдә кини.
О, гәддар хан намәсиндә јазырды:
“Алпан шаһы, инди ордум һазырды!
Гырмызы шивими тутмусан, јахшы,
Бунунла битмир давам, сәнә гаршы.
Он мин гојун көндәр, битирәк иши,
Кәләк бир гәрара, гуртараг иши!
Әчәл чатдымы, бил, дејил әл чөкән,
Фәләк јыхдығын олмамышдыр тикән.

Ишиндә пешиманчылыг чәкмә, шаһ,
Сәнә мөзһәбин, динин олсун пәнаһ!
Сабаһ шаһ дурунча, јериндән сәһәр,
Сөјләди:-Чағыр кәлсин сәркәрдәләр.
Деди:-Әшрәфи Бунјам ханы билирсиз,
Онун төләбини сиз ешитмисиз?
О биздән он мин гојун төләб едир,
Дејин сизин мәсләһәтиниз нәдир?
Әјанлар фикрини дедикдән сонра,
Шаһ чаваб намәни јазды онлара.
Намәдә Алпан шаһ едирди бәјан:
“Әшрәфи Бунјам, һәлә сән дајан.
Фикрими дејим сәнә, инди инан!
Он мин гојун сәнә верим, һардан?
Јохдур о гәдәр гојун мәндә әзәлдән,
Кәл сән әл чәк, гурдуғун бәд әмәлдән!”
Кетди хәбәрчиләр, бир нечә күннән,
Гајыдыб кәлдиләр, бир дә төзәдән.
Шаһ бу елчиләри дә гәбул етди,
Елчи тәзим едиб намәни верди.
Шаһ динмәдән охуду намәсини,
О бирузә вермәди өз һирсини.
Әшрәф Бунјам хан јазырды намәдә:
“Падшаһ Көјләр, јохдурса он мин гојун.
Көндәр мин чаван, гој мәндә гул олсун!”
Падшаһ Көјләр деди:-Сарсаглајыр хан!
Она јахшы чаваб јазарам бу ан.
Јығышдылар кәлиб бүтүн башчылар,
Хана тутарлы бир чаваб јаздылар.
Деди: “О чаванлар өзүмә лазым,
Онлары мән ордума әскәр јаздым.
Сиздә варса артыг әскәр көндәрин,

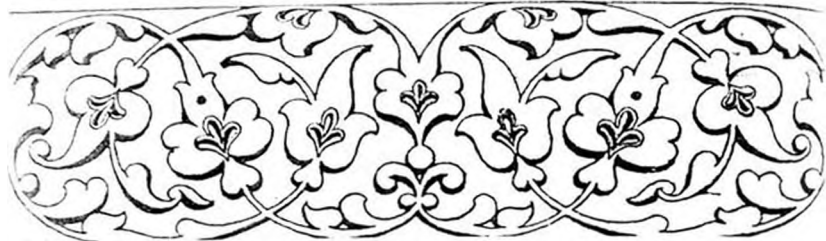
Һөрмәтини газанарсан Көjlәрин!"
Хәбәрчиләр кедир, үч күндән сонра,
Jенә гаҗыдырлар, дүшмүш кими тора.
О гәддар хан, Көjlәр шаһа деҗирди:
Ондан тәзә верки тәләб едирди.
Деҗир: "Икидләрин јохдурса әкәр,
Мин чаван, көҗчәк, гыз варса көндәр!
Бу мәним ахырынчы гәрарымдыр!
Һәм сизә, гәти хәбәрдарлығымдыр!"
Јохса дағыдарам јурдуну тамам,
Өзүн билирсән ки, мән гәддар ханам!
Көjlәр деди Шарвилијә еј оғлум,
Сусдур бу гәддары гурбанын олум.
Бу гәддар хан өз һәддини ашыбдыр,
Мәни башгаларла о сәһв салыбдыр.
Шаһ деди: -Јығышаг көрәк бир тәдбир,
Јохса бу гәддар шаһ, бизә хох кәлир!
Гәзәбиндән шаһын үзү одланыр,
Деҗәрдин ки, көздүр, түстүсүз јаныр.
Падишаһ чағырды тез әжанлары,
Деди: -Фикирләшиб деҗин гәрары.
Бу дәфә Шарвили дурду ајаға,
Деди валлаһ хан, гојуб бизи лаға!
Бу нәди, мәкәр јатыбдыр бәхтимиз?
Буну белә гојсаг, чошар бу дәниз.
Чыхыб ирәли деди: -Шаһ сағ олсун,
Сиз она бу чүр јаз, о оғраш гансын.
Гыз истәјән, ачыг нијјәтлә кәләр,
Бизим адәтимизә һөрмәт едәр.
Сәнин нијјәтин писдир, Әшрәф Бунјам!
Сизинчүн бил, биздә јохдур тамам.
Чох да форс еләмә, Әшрәф Бунјам хан,

Чох ханлар верибдир, бу торпагда чан!
Мән бир пәһләван көндәрирәм сизә,
О јахшы тәсир бағышлајыр сизә.
Тапсаз өһдәсиндән кәлән бир чаван,
Варса сиздә нәр габағына чыхан.
Сизиндир бүтүн истәдијиниз пај,
Истәсән көјдәки улдузлары сај!
Алыб намәни кери дөндү хәбәрчи,
Чапараг дурмадан јол кетди елчи.
Кедиб Әшрәфи Бунјама чатды хәбәр,
Ки, кәлмишдир көндәрдијин елчиләр.
Онларын далынча кәлиб бир нәфәр,
Сәрв бојлу, фил чүссәли, кәнч шири-нәр.
Хан деди: -О кимдир, о да елчидир?
Елчи деди: -Јох, о шир Шарвилидир.
Шаһ ханым көндәриб таныш олмаға,
Бизим пәһләванларла вурушмаға.
Кәтириб намә верди елчи, шаһа,
Шаһ намәни охујуб деди: -Аһа!
Һирсиндән гызарды, рәнки үзүндә,
Дунја гаралды, бил, ханын көзүндә.
Деди: -Чәфәнкијатдыр, бүтүн ишләрин!
Тәхт үстүндә деҗилдир сәнин јерин!
Ханым Көjlәр, инди кәтирмәз бәхтин.
Јерлә-јексан едәрәм сәнин тәхтин!
Инди пәһләван көндәриб үстүмә,
Бир бахын ки, Бунјам галыб нә күнә!
Өзүлә орду апарды Шарвили,
Бөјүк чаја чатыб, деди Шарвили:
-Сиз мәнимлә кетмәјин, бурда дајан.
Ордуја әмр вериб деди пәһләван:
Үч мил узагда бу чајы бағларсыз.

Бәнд гуруб, сују бәнддә сахлајарсыз.
Һәмин бәнди ачарсыныз о вахтда,
Гәддар ханла дамамыз гуртаранда.
Белә дејиб, кечиб кетди пәһләван,
Шивлә учуб чајы кечди бу заман.
Дүшдү јерә дүз ханын чадырына,
Деди:-Шарвили кәлиб дејин она.
Кешикчиләр Шарвилини сахлады,
Кимсиз - дејиб габағыны бағлады.
Сәс-күј гојмады ханы, чох көзләсин,
Өзү кәлди ешидиб һај-күј сәсин.
Деди:-Бу нә һај-күјдү, нә олубду?
-Көр, Шарвили пәһләван бујурубду.
Шаһ деди:-Гырмызы шиви өјрәдән,
Ону әһлиләшдирән икид сәнсән?
Суал верди Шарвилијә Бүнјам хан,
Шарвили мәрд чаваб верди, бәли хан?
Хан деди:-Шивим чохдур икид, ешит,
Әскәрләрим, хам шивләрдән дә икид.
Гырмызы шив һеч вечимә дејилдир,
Шарвили гәддар хана белә дејир:
-Сахла хан! Әл чәк өзүнү өјмәкдән,
Ловғалығы ат, даныш кишиликдән!
Дил пәһләванлары мән чох көрмүшәм,
Онлара кишилији өјрәтмишәм.
Хан чошду деди:-Беләми дејирсән?
Јохса мәни сарсаг һесаб едирсән?
Башлады Шарвили ханла даваја,
Зәрбәләр ендирир, галхан од сачыр,
Шарвилинин зәрбәсиндән хан гачыр.
Вурушма давам етди ахшамачан,

Бир күндә једди тур дәјишди хан.
Ахшам олду, башлады күн батмаға,
Шарвили кечирди ханы чајнаға.
Дартыб салды јерә ханы пәһләван,
Чыхардыб хәнчәри вурду башындан,
Башы топ кими атылды мејдана,
Мејдан буланды бүс-бүтүн ал гана.
Көрдүләр ки, ханы вурду пәһләван,
Шарвилинин үстүнә төкүлдү дүшмән.
Санардын чошубдур далғалы дәниз,
Кәлиб су басачаг һәр јери тәмиз.
Гачыр Шарвилинин, өнүндән гачыр,
Ханын ордусун өзүјлә апарыр.
Гығылчымла чајы кечди пәһләван,
Тез чајын о тајына олду рәван.
Ханын гошунлары чатанда чаја,
Кечмәк истәјәндә чајы о таја.
Онлар чајын бәндени бурахдылар,
Ханын ордусуну сел апардылар.
Гәддарын ордусундан һеч нә галмады.
Чох истәјән гәсбикар, һеч нә алмады.
Зәфәрлә кәлди Шарвили Алпана,
Пәһләван габағына чыхды ана.
Гучаглајыб севинчәк деди:-Оғлум,
Сәнин һүнәриндән, мән чох шад олдум.
Көјләр падшаһ, фәрәһләниб зәфәрдән,
Бүтүн елә наһар верди, сәһәрдән.
Зәфәрлә кәлди Шарвили Алпана,
Бүтүн өлкә афәрин деди она.
Һадисәләр, доғру кәлиб кедибди,
Сөјләјән рәвајәтә чевирибди.

КЕЛДА ШӘҖӘРИНИН ДҮШМӘНЛӘРДӘН АЗАД ЕДИЛМӘСИ

Сәма тәмиз, дағлар јашыл дон кејиб,
Баһар тәрәвәти дағлара кәлиб.
Дағларда, гајаларда бу заман,
Дағ кәлләри көрүкәрди һәр бир ан.
Азад кәзирдиләр һејванлар дағда,
Һәр бир тәһлүкәдән олуб узағда.
Димдикләри әјри дағ гарталлары,
Сәмада ачараг шух ганадлары
Сәссиз-сәмирсиз учурду һавада,
Хәбәрсизди һәр бир ишдән дүнјада.
Дағлары бәзәмиш баһарда күлләр,
Јамачлара сәпәләнмиш сүрүләр.
Чобан гартал кими дуруб јериндә,
Јапынчы әјниндә, чомаг әлиндә.
Түтәк сәси көтүрмүшдү дағлары,
Сәсдән һәзз алырды дағ гарталлары.
Бирдән-бирә көјүн үзү тутулду,
Бүтүн дағларын үзү гара олду.
Күнәши бағлады, чошан булуцлар,
Јер үзүндә бир зүлмәт јаратдылар.
Гарталлар тез учушлары сахлады,
Үмидләри јувалара бағлады.
Фәләкләр јериндә тутмајыб гәрар,

Чошараг, һәрләниб бәрк тоггушдулар.
Шарвили түтәјин сәсини кәсди,
Белә һавадан хејир кәлмәз деди.
Көјдән илдырым чахды, од әләди,
Бүтүн дағ, дәрә һәјәчана кәлди.
Шарвили дағларда чобан галырды,
Барсил кедиб, гојуна о бахырды.
Чомағы сыхараг бәрк-бәрк әлиндә,
Һәјәчан тәбли чалынды бејниндә.
Деди:-Нәдән ола биләр, белә һал,
Јохса јенә дүшмән салыб галмагал?
Тур белиндән ачылыб дүшдү јерә,
Дәриндән аһ чәкди тур да бир кәрә.
Шарвили әјилиб туру галдырды,
Ону јенә өз јувасына салды.
Шарвили бу һалдан нараһат олду,
Гәлбинә шүбһәли фикирләр долду.
Нараһатлығынын сәбәби варды,
Белә һаллар тәһлүкәли оларды.
Чыхыб һүндүр бир гајанын үстүнә,
Бахыб јанан евләрин түстүсүнә.
Шарвили тәләсик гајадан енди,
Һәјәчандан дөзә билмәјиб деди:
-Келда шәһәрим од тутуб јана,
Мәнә рәвадырмы бурда дајана?!
Бирдән гулағына белә сәс кәлди
Бу сәс халгын чағырыш сәси иди:
-“Һардасан Шарвили, икид пәһләван!
Көрүрсәнми шәһәрләримиз јанан!
Сән еј јенилмәз мәрд, икид пәһләван,
Кәл, елә бу халгын дәрдинә дәрман!”
Дејә, халгын чағырыш сәси кәлди.

Артыг пәһләван дајана билмәди,
Тез өз вәфалы итини чағырды,
Гојун сүрүләрин она гапшырды.
Ағјал шиви чағырыб јәһәрләди,
Бир көз гырпымында Келдаја кетди
Көрдү ки, дүшмән һәр јери алыбды,
Бүтүн шәһәрә вәлвәлә салыбды.
Шарвили атдан дүшмәјиб бир ан да,
Деди:-Дүшмән галмасын Ләзкистанда
Бир ач гурд кими о, кирди ордуја,
Дағылды гошунлар дүшүб горхуја.
Сүрүб Гығылчымы дүшмән үстүнә,
Чумду пәләнк санки шикар үстүнә.
Шәһәрдән бир орду төкүлдү чөлә,
Тозундан күнәш көздән итди белә.
Шарвилини көрүб шад олду һамы,
Гышгырды:-Дүшмәндән ал интигамы!
Һәрәкәтә кәлди бүтүн дәстәләр,
Шарвилини көрүб чоша кәлдиләр.
Тәмизләди дүшмәндән бүтүн шәһәри,
Сонра галибијјәтлә дөндү кери.
Халгын руһу шад олду, көрүб Шарвили,
Дедиләр:-Сағ олсун тур тутан әли!
Бүтүн халг дәниз кими бирдән чошду,
Өз хиласкарына нәғмәләр гошду:
Чан Шарвили, чан Шарвили,
Тез кәлиб чых сән Шарвили.
Сән јохсан, биз исә сәнсиз,
Дүшмән кәлиб чох гәдәрсиз.
Јандырырлар бах, галалар,
Јандырырлар, бах биналар.
Дүшмәнә сән вермә аман,

Тез кәлиб чых, еј гәһрәман!
Кәс дүшмәнин габағыны,
Ахыт онларын ганыны.
Сән вермә дүшмәнә аман,
Дағылмасын бизим мәкан.
Гој онлар рәдд олсун бизим өлкәдән,
Азад ет сән бизи бу тәһлүкәдән,
Шарвили пәһләван кечди һүчума,
Гығылчымы шив үстүндә чума-чума,
Гызмыш филтәк нәрә чәкиб јериндән.
Вуруб јыхды јүзүн атын белиндән.
Гыјмады һеч кимә, гырды әскәри,
Дүшмәни мәғлуб едиб гајытды кери.
Шарвилини бүтүн халг гаршылады,
Ел онун һүнәрини алгышлады.
Пәһләваны һамы вәсфә јетирди,
Она көзәл маһнылар бәстәләди:
Чан Шарвили, Шарвили,
Шивин сәнин күләкди.
Шарвили, чан Шарвили,
Сәндә Гартал үрәкди!
Шарвили, чан Шарвили,
Палыды сән чыхартдын.
Сән дүшмәни гачыртдын!
Будур кәлди о гәһрәман Шарвили,
Горхудан тутулду дүшмәнин дили.
Палыды гопардыб гојду чижнинә,
Үч аршынлыг туру алды әлинә.
Һүчум етди ағыр палыд чижиндә,
Бир вәлвәлә салды дүшмән ичиндә.
Нәрә чәкди, дүшмән әсди горхудан,
Чадырдакы шаһ ојанды јухудан.

Бу вахт танры пәһләвана олду јар,
Гара шаһа о етди дунјаны дар.
Икидләрә деди:-Вуруша кәлин,
Дүшмәни јох елә, сонра динчәлин!
Икидләр бу заман кәлдиләр чоша,
Дәниздә далғатәк кечди вуруша.
Шарвили палыды елә фырлатды,
Зәрбәсиндән јүз атлыны узатды.
Нәрә чәкиб туруну алды әлә,
Јүз әскәри леш едиб салды јерә.
Гыра-гыра Гара шаһа чатды о,
Низәсилә шаһы јерә салды о.
Тур кәтүрүб ону јарыја бөлдү,
Шаһ дөзә билмәјиб ордача өлдү.
Гара бајраг башыны јерә гојду,
Гара шаһын ордусу тармар олду.
Учулду тамам шаһ сәрапәрдәси,
Учалды гошундан һајла-һуј сәси.
Орду тәләш ичиндә там дағылды,
Өлән өлдү, гачан гачды, дағылды.
Шарвили гәһрәман гајытды кери,
Халгын ичиндә иди онун јери.
Гығылчым шаһә галдырыб һаман,
Бүтүн халга бәјан етди пәһләван.
Деди:-Рүсвајчылыг дүшмәнә хасдыр,
Удузмуш өлкәдә даима јасдыр.
Бу торпаға пис нијјәтлә кәләнләр,
Чанларыны бурда гојуб кедәрләр!
Өлән өләр, галан үзүр истәјәр,
Рүсвај олуб халгымыза баш әјәр!
Бүтүн аләм әл чалды Шарвилијә,
Дедиләр:-Афәрин бу икидлијә!

Икидләр бүтүн дијары там кәзди,
Сәрһәдләри дүшмәндән тәмизләди.
Бүтүн Желда халгы она баш әјди,
Пәһләвана онлар сөз бәстәләди.
“Пәһләван Шарвили гартала бәнзәр,
Гығылчым үстүндә чаһаны кәзәр.
Бүтүн мәзлумлара о арха дураар,
Дүшмән чәлладлара о ган уддураар.
Вәтәни сахлајар, һәр бир бәладан,
Истәсә бач алар о әждаһадан.
Ширә бата биләрми һеч вахт марал,
Дүшмән сәрчә олуб, Шарвили гартал.
Халгымыза абырды о,
Ел јолунда һазырды о.
Сәнсэн дөјүнән гәлбимиз,
Сәндәдир вуран әлимиз”.
Дејә, халг ону вәсфә јетирди,
Дуасыны худалара јетирди.

ШАРВИЛИНИН ГАРА ДИВЛӘ ВУРУШМАСЫ ВӘ ОВЧУ
ГАРДАШЛАРЫН АЗАД ЕДИЛМӘСН БАГТЫНДА РӘВАЈӘТ

Дәрракә саһибн ағсаггал гоча,
Башыны гутараг дағ кими уча.
Деди:-Сөйләјим бир рәвајәт сизә,
Чох гәдиндә олмуш белә һадисә.
Бир дијар вар иди азадлыг севән,
Адамлар хејирхаһ, дүжкүнлүк билән.
Бу өлкә һаггында чохлу јазыблар,
Бир чох шаһлар, бу өлкәдә азыблар.
О дијара дејәрдиләр, ләзкә стан,
Онларда вар иди чәсур пәһләван.
Пәһләван бир нәрә чәкәрсә әкәр,
Сәсиндән ајыларды бүтүн бәшәр.
Ады Шарвилидир, дилләрдә дастан.
Вурушда тапылмаз һеч она чатан.
Ели, јурду билмәз нәдир еһтијач,
Бу өлкәдән дүшмән алмазды хәрәч.
Әдаләт символу, мәғрур Шарвили,
Елин хаһишиндән дөнмәзди кери.
Пәһләван чыхаркән бир күн шикара,
Бир гадын сахлајыр ону дүбарә.
Гадын көјә узадыб ики әлини,
Деди:-Худа вурсун бәд әмәлини!

Гадын һөнкүртү чәкәрәк ағлады,
Көзүндән ахан јаш јери дағлады.
Деди:-Еј икид, чаван пәһләван,
Сөјләјәчәјим олсун сәнә әјан!
Үч күндүр әрими едибләр дустаг,
Бизә дүшмән олан, гара див алчаг
Салыбдыр гујуја, үстә гојуб даш,
Үч нәфәр овчуну, үчү дә гардаш.
Ушагларымыз ач, өзүмүз дә ач,
Билмирик нејнијәк, сәндән бир әлач!
Динләјиб Шарвили гадыны һаман,
Деди:-Ана, сәбр елә сабаһачан
Сабаһ сизин тәрәфә тез кәләрәм,
О дивин ишини мән өјрәнәрәм.
Ојанды пәһләван јухудан сәһәр,
Ону динч гојмурду, дүнәнки хәбәр.
Кәзишди, дүшүндү отурду јенә,
Елә бил ағыр дағ чөкүб гәлбинә.
Деди:-Јох елә пәһләван ки, һәлә,
Вурушмагда, о мәнә үстүн кәлә.
Мәрһәмәт сечмишәм өзүмә пешә.
Кедиб әнчам чәким кәрәк бу ишә.
Кәрәк о див кимдир, ачылсын бу сирр,
Бир дивин әлиндә ел галыб әсир.
Һирси сојутмаг үчүн о намидар,
Алыб ох - каман, кетди етсин шикар.
Шикарын далынча кедән бу чаван,
Кәлиб чыхыр јашыл дәрәјә һаман.
Аз кәзиб, чох кәзиб, әлиндә шикар.
Ахтарды дәрәни ичи лаләзар.
Дәрәнин ичиндә бир дахма варды,
Бу дахма овчу евинә охшарды.

Шарвили дахмаја бахмаг истәди,
Атыны о сәмтә чапараг кетди.
Јахшыча дахмаја бахды кәнардан,
Гыгылчымы ора сүрдү пәһләван.
Кәлиб чатыб дахманын габагына,
Әлиндәки ову гојур бир јана,
О дөјүр гапыны, көзләјир инсан,
Бахыр ким чыхачаг дахмадан һаман.
Сәс верән олмајанда, ачыр гапыны,
Ичәри кирәндә көрүр гадыны.
Дахмада көрүр ки, ушаглы гадын,
Гысылыб күнчә отуруб архајын.
Шарвилини көрчәк ушаглы ана,
Горхудан ушағы басыб бағрына.
Деди:-Јохдур һеч нәјимиз, ачыг биз.
Шарвили деди:-Кәтириб бәхтиниз.
Елә бил јухудан ајылды гадын,
Башын сығаллады горхан ушағын,
Сорушду:-Кимсиниз, еј чаван оғлан,
Нијә бизә кәлмисиниз, еј чаван?
Шарвили деди:-Ана, сиз горхмајын,
Мәни көрүб һеч нараһат олмајын
Пәһләван Шарвилијәм, әзиз ана,
Сизә көмәјә кәлмишәм бу јана
Мәни сиз о вахт, јолда сахламадыз,
Нә тез сиз мәни јаддан чыхартдыз?
Дивдән шикајәти сиз еләмәдиз?
Арвад деди:-Сағ ол, анан гурбан, кәлдиз!
Јолуна чаным гурбан, хош кәлдин!
Кәлишинлә үрәјими шад етдин.
Адын мүгәддәсдир, сөзүн кәсәрли,
Биз дә сәнинлә тапырыг тәсәлли.

Шарвили овуну верди гадына,
Деди дүзәләр, сән дарыхма ана.
Сән овуну бишир, мән дә чох ачам,
Мән кедирәм, чөлдәки ата бахам,
Очағы галамаг олмаз, див көрәр,
Бачадан түстү чыханда див кәләр.
Шарвили деди:-Ејби јох, горхма сән.
Узаг кетмирәм, јахындајам мән.
Мән кәлинчә һазырлајын сиз хәрәк,
Букүнкү бу овдан дојунча јејәк
Гадын од галады, хәрәк биширди,
Хәрәк һазыр олду, Шарвили кәлди.
Бир јердә отуруб хәрәк једиләр,
Хәрәк јејә-јејә, сәһбәт етдиләр.
Гадын деди:-Үч бачыјыг бурда биз,
Раһат доланыб, хош јашајырдыг биз.
Әрләримиз бизим, үч гардашдылар,
Үчү дә гаракөз, гарагашдылар.
Һәр үчү овчудур, зирәк икидләр,
Сәһәр тездән дуруб ова кедирләр.
Онларын зәһмәтилә доланырдыг,
Онлара көрә биз шән јашајырдыг.
Бир күн онлар овдан гајыдан заман,
Јолу кәсиб дајаныбмыш, див һаман.
Онларын овуну алыр әлиндән,
Гуртара билмирләр, дивин әлиндән.
Үч овчу гардаш, үч икид, зирәк баш,
Див салыр гујуја үстә гојур даш.
Бачылар һәр үчү дәрин аһ чәкди,
Һамы пәһләвандан көмәк истәди.
Дедиләр:-Сән бу дүшмәндән ал интигам,
Диви јер үзүндән јох елә тамам.

Шарвили деди:-Билирсизми јерин,
О зәлил олмушун, о бәдәмәлин?
Бачылар дедиләр:-Јох, биз билмирик,
Евимиздән бајыра чыха билмирик.
Бу сојуг дахмамызда биз донуруг,
Очағы јандырмаға да горхуруг.
Бача түстүләјән кими див кәлир,
Евдә нә варса јығышдырыб кедир.
Нә гәдәр ки, о див бурда јашајыр,
Овчуларын овуну о дашыјыр.
Оғлумуз Шарвили, көрмәсән тәдбир
Биз дивин әлиндә галарыг әсир,
Шарвили та тшырды о гадынлара,
-Өртүн гапылары, чыхмајын бајра!
Деди:-Инди мән кедирәм шикара,
Очағы јандыр, галмајыб бекара.
Бәлкә мән о дивин јерини тапдым,
Онун дәрисини сојуб чыхартдым.
Јахшы овчу иди чаван Шарвили,
Онун овунун олмазды гәдәри.
Нә гәдәр ов едир, јығыб сахлајыр,
Овун чохлағундан, әлә сығмајыр.
Чыхардыр ағачы јерин алтындан,
Ову бир-бир асыр будагларындан.
Ағачы гојуб чијнинә кәләндә,
Һәрдән ағач ағыр кәлир кедәндә,
Шарвили һисс едир буну едәндә.
Дөнүб бахыр дала, диви көрәндә,
Һирсләниб ағачы гајаја чырпар,
Див күчлү зәрбәдән, шил-күт олар.
Көзләди кәлсин өзүнә бәдәмәл,
Киши јыхылмыша, галдырмасын әл.

Дејәрдин моталды, атылмыш јерә,
Дал үстә јыхылыб, үзү дә көјә.
Див һачаннан-һачана өзүнә кәләр,
Шарвили тоза батмыш дивә күләр.
Див силкәләнәрәк дурду ајаға,
Чәтин нәфәс алыб кәлди габаға,
Пәһләван дивдән сорушур бу нәдир,
Мәним зәрбәмдәнми, әл-голун әсир?
Деди:-Јорулмушам, гој нәфәс алым,
Сонра сәни јахшыча јола салым.
Шарвили көрдү дивин јал-јапалын,
Чумду онун үстүнә әјни-јалын.
Шир кими кечиртди ону чәнкинә,
Өлүм чөкдү гара дивин көзүнә.
Галдырыб көјә, вуранда торпаға,
Дизләринәчән див, батды торпаға.
Туташды гуршаға див дуруб јердән,
Тутду пәһләваны, кәтирди көјдән.
Беләликлә күч кәлиб бир-биринә,
Белә вуруш гуртармады, бир күнә.
Див деди:-Јорулдум, гојаг сабаһа,
Сабаһ сәни тапшырарам аллаһа.
Еркән кәлди Шарвили сабаһ сәһәр,
Дурду дивлә үз-үзә о шири-нәр.
Деди дивә:-Ловғаланма сән һәдәр,
Аларам чаныны ахшама гәдәр
Дејиб көтүрдү диви шир пәнчәсинә,
Нәрәсиндән көј курулдады јенә.
Галдырыб диви елә вурду јерә,
Сәсиндән титрәди бүтүн дағ-дәрә.
Басдырды диви гара торпаға,
Деди:-Чан галмаз онда дурмаға.

Шарвили зәнн етди, өлдү див даһа,
Гајытмаз кери бир дә о әждаһа.
Бир күн торпагда галды див, өлмәди,
Күн кечди ајылды, өзүнә кәлди.
Мәрд Шарвили бу хәбәри ешидән,
Од көтүрдү, гәзәбләнди јенидән.
Деди:-Бу дивдә вармыш ики чан,
Дуруб кәлди, јапышды боғазындан.
Овчуларын јерини көстәр деди.
Див бу сыхмадан јаман инилдәди.
Шарвили тутду дивин күрәјиндән,
Див бәдәмәл үзүлүб галды јердән.
Бу заман див нәрә чәкиб бағырды,
Сәсдән Шарвилинин голу бошалды.
Диви әлдән бурахыб салды јерә,
Учалды онун наләси көјләрә.
Дивин гамәти гүссәдән олду хам,
Үрәјиндә онун галды гүссә-гәм.
Јыхылмышын бичлијини о дујду,
Сағ ајағын дивин дөшүнә гојду.
Деди:-Сөјлә әсирләрин јерини!
Јохса сојарам сәнин дәрини!
Деди:-Гујудадыр, јерин демәрәм,
Кедәндә онлары өзүм јејәрәм!
Див белә сөз дејәндә пәһләвана,
Бу сөз пәһләваны кәтирди чана.
Деди:-О күннән ки, јаранмыш чаһан,
Олмајыб һәлә габағыма чыхан!
Шарвили алыб диви чајнағына,
Галдырды ону фәләјин дамына.
Нәрә чәкиб атды ону бир кәрә,
Див ағыр мотал кими дүшдү јерә.

Тез көтүрдү јердән бир чөл дашыны,
Диви зәлил етди, әзди башыны.
Азад олду һамы дивин әлиндән,
Ганичән дүшмәнин бәд әмәлиндән.
Кедиб ахтардылар гујунун јерин,
Ки, азад етсин јазыг әсирләри.
Гујунун јерини чох ахтардылар,
Чох ахтарыб нәһәјәт ки, тапдылар.
Көрдү дағ бојда даш өртүб гујуну,
Шарвили галдырыб ачды тез ону.
Чағырдылар, сәс кәлмәди гујудан,
Демә тагәтләри јохмуш ачлыгдан.
Чыхартды әсирләри деди:-Азадсыз,
Инди дивин әлиндән там гуртардыз.
Белә азад етди о әсирләри,
Јенилмәз пәһләван икид Шарвили.
Овчулары азад етдикдән сонра,
Истәдиләр гардашлар мәчлис гура,
Јығышыб тәзәдән кетдиләр ова.
Чохлу шикар вуруб кәтирдиләр,
Једди күн, једди кечә, шадлыг етдиләр.
Бачылар да шад олду, һәм фираван,
Сәһәр кетмәли олду кәнч пәһләван.
Һамы шадлыгла салыр јола ону,
Бурда гуртарыр рәвајәтин сону.

ОВЧУ ГАРДАШЛАРЫН ШАРВИЛИДӘН ШҮБҘӘЛӘНМӘСИ

hәр шеји бизә бәхш етмишсә худа,
Ағылдан әзизи јохдур дүнјада
Чаванлар Кас бабадан хаһиш етди:
-Бизә белә рәвајәт сөјлә, деди.
-Орда јахшылыға јаманлыг олсун,
Ахырда пис нијјәтләр рүсвај олсун

Рәвајәт

Кас баба деди:-Белә сөјләјирләр,
Кечмишдә үч гардаш олуб, дејирләр.
Онларын үчү дә овчу олублар,
Үч гардаш үч бачыјла јашајыблар.
Сөјләјим инди о бичарәләрдән,
Овчу гардашларын бәд әмәлиндән.
Үч гардашдан бири белә сөјләди:
-Даһа мәним сәбрим түкәниб деди.
Инди јохдур даһа мәндә дөзүм, таб.
Тез верин сиз суалыма бир чаваб
Чох чәтиндир бу сусмағын илләти.
Десәм ар биләрсиз бу сөз-сөһбәти.
Ачарам фикрими, изин версәниз.
Мәни дшүндүрән нәдир, билсәниз?
Бөјүк гардаш деди:-Де көрәк нәдир,
Бәлкә үрәјиндәки, бир хәзинәдир?

Биздә биләк, акаһ олаг индидән,
Бизә хејир кәлсин сәндәки сирдән.
Деди:-Гардашлар, биз олмајанда,
Арвадларымыз евдә тәк галанда.
Онлар нечә доланыб, нә јејибләр?
Јохса кимдәнсә көмәк кәзләјибләр?
Шүбһә јохдур, һаггымыз вар демәјә,
Мән чох шүбһә едирәм, Шарвилијә
Бөјүк гардаш деди:-Бу ола билмәз,
Шарвили икидир, белә иш етмәз
Ортанчыл гардаш деди:-Шүбһәлидир,
Башына һардан кәлди белә фикир?
Кичик гардаш деди:-Бәс бу гадынлар,
Бизсиз хејли вахт нечә доланыблар?
Демәли онлара бир бахан олуб,
Онлары ачлыгдан гуртаран олуб.
Һеч ким дә бу иши әвәсиз көрмәз,
Арвадлара һавајы чөрәк вермәз.
Дедиләр бу фикир ағла батандыр,
Шарвили о вахты бурда оландыр.
Үч гардаш отуруб фикирләшдиләр,
Онлар белә бир гәрара кәлдиләр:
-Көрәк бирликдә бир бәһанә тапсын,
Шарвилини гонаглыға чағырсын,
Онунла бирликдә кетсин шикара,
Гәфилдән вурсун, етсин бәхтигара.
Бу чүр јолла ондан гисасын алсын,
Өлдүрүб мејиди чөлдә басдырсын.
Әјәр сорушсалар, һаны Шарвили,
Дејәрик ајрылыб кедиб ирәли.
Бу сирримиз бурда галсын дедиләр,
Сонра дуруб евләринә кетдиләр.

Кечди бир вахт, дедиләр адам тапаг,
Шарвилинин галасына јоллајаг.
Чох кәзиб, ахтарыб бу јарамазлар,
Дилавәр, зирәк бир адам тапдылар.
Ағыллы, һәјалы, о мәрд инсана,
Дедиләр:-Кет сән де о пәһләвана.
Сәнин азад етдијин о үч нәфәр,
Инди бәрк хәстәдир, јатыр бихәбәр.
Јолуну көзләјир, кедәсән кәрәк,
Верәсән онлара бир үрәк-дирәк.
Онлар инди чох көмәксиз галыблар,
Арвады, ушағы чох дардадырлар.
Атлы кечә-күндүз атыны чапыр,
Кедиб Шарвили галасыны тапыр.
Бахыб көрүр мөһтәшәм бир бинадыр,
Кәнардан бахан дејәр, бу галадыр.
Булуцлар ичиндә башы кизләнән,
Шалбурз әтәјиндән көјә јүксәлән.
Бу гала дамындан көрүнүр һәр јан,
Шарвили көз гојур вәтәнә һәр ан.
Атлы кәлиб дејүр бөјүк гапыны,
Баханда көрүрләр чөлдә атлыны.
Барсилин арвады гапыны ачыр,
Гадын сорушур:-Сизә ким лазымдыр?
Дејир:-Шарвилини көрмәк олармы?
Пәһләвана хәбәр вермәк олармы?
-Шарвили евдә јохдур, узагдадыр,
О гојун сахлајыр, инди дагдадыр
Атлы деди:-Сағ ол, кедиб тапарам,
Даглары кәзәрәм, ону ахтаррам.
Атлы ахтарыб тапыр һәммин дағы,
Сүрүләр отлајан јашыл отлағы.

Кедиб көрүр фил чүссәли бир чаван,
Сәрв бојлу, мөрһәмәт саһиби чобан.
Һүндүр бир тәпәнин үстүндә дуруб,
Көрән дејәр, гарталды даға гонуб.
Јапынчы чијниндә, чомаг әлиндә,
Елә бил гајады дуруб јериндә.
Дағлара бахырсан сүрүдүр һәр јан,
Бу вара, дөвләтә олурсан һејран.
Чәмәнликләр бурда, булаглар бурда,
Бахан һејран олур бу чәннәт јурда.
Шарвили пәһләван, чаван бир чобан,
О дагда бөјүмүш мәтиндир дагдан.
Атлы деди:-Салам олсун һүнәрә!
Сизи дејиб кәлмишәм бу јерләрә.
Шарвили дуранда јердән ајаға,
Дејәрдин јериндән тәрпәнди гаја.
Сорушду атлыдан, һардан кәлмисиз?
Кимдән мәнә нә хәбәр кәтирмисиз?
-Хәбәр кәтирмишәм узаг дијардан,
Дивдән азад етдијин гардашлардан.
Инди чәтин вәзијәтдәдир онлар,
О үч гардаш, инди сәни арзулар.
Онлар бәрк хәстәдир, көзү јолдады,
Арвады, ушағы аһу-зардады.
Мәнимлә бир јердә онлара кедәк,
Онлара бир гәдәр тәсәлли верәк.
Јохса онлар көмәксиз мәһв олачаг,
Арвад-ушаг кимсәсиз, тәк галачаг.
Бу хәбәрдән чох сарсылды пәһләван,
Бир гәдәр дурухду, кечирди һәјәчан.
Сонра чөлдәки атыны чағырды,
Гығылчым шив јел кими кәлиб чыхды.

Галхды јәһәр үстүнә о дурмадан,
Сәдагәтли бир дост, меһрибан инсан.
Бејни фикирлә, гәлби гәмлә долу,
Һеч билмәди, нечә кетди о јолу.
Инди мән сизә кимдән хәбәр верим,
Кичик гардашын арвадындан дејим.
Гардашлар кизличә едәркән сөһбәт,
Бу арвад кәлирмиш гоншудан әлбәт.
Гапыја чатанда ајаг сахлајыр,
Сәс ешидир, гапыны аралајыр.
Нә көрдү:-Гардашлар јығылыб хәлвәт,
Шарвили һаггында едирләр сөһбәт.
Гулаг асыр сөһбәтинә, сөзүнә,
Кечә јуху кетмир гадын көзүнә.
Сәһәр тез дуруб бачылары бир-бир,
Бу данышыглардан хәбәрдар едир.
Дејир:-Кечикмәк олмаз, тәдбир көрәк!
Чалышыб хәјанәтә јол вермәјәк!
Шарвили јолдадыр, тез кәлә биләр,
Она гәсд етмәк истәјир кишиләр!
Тез алмагчүн Шарвилидән интигам,
Јолуну азыблар кишиләр тамам.
Чох көмәк көстәриб, о чаван бизә,
Биз дә садиг галаг өз әһдимизә.
Кишиләримизи агла кәтирәк,
Бу бәд фикирдән онлары дөндөрәк!
Һарај гопарды бачылар, һәр јана,
Чәкдиләр кишиләри имтаһана.
Дедиләр:-Белә иш һеч ким етмәјиб,
Чәһәннәм јолуну тутуб кетмәјиб.
Сиз чаныныздан безмисиз, кишиләр!
Белә хәјанәти нанкорлар едәр!

Мәһв олсун, гәм кәтирән инсанлар!
Чолаг олсун о әл ки, онда ган вар!
Бизи вермиш дивин әлинә фәләк,
Нәки варды силди, апарды күләк.
Нә едәрдик, әлачымыз нә иди,
Сизсиз ушаглары ачлыг әзирди.
Бөјүк бачы деди:-Мән чағырмышам,
Бизә көмәк етмәји јалвармышам.
О кәнч бизи өлүмдән дә горуду,
Шарвили доғма гардашымыз олду,
Дүшмәнимиз гара диви мәһв етди,
Сизи әсирликдән о хилас етди.
Дедиләр:-Әл чәкин гисасчылыгдан,
Имтина един белә алчаглыгдан!
Кәтириб онлары ахыр вичдана,
Дедиләр сон гојун, бу наһаг гана.
Үзр истәјәрсиз сиз, о гәһрәмандан,
О нәчиб инсандан, о пәһләвандан.
О Алпан нәвәсидир гәлби тәмиз,
Сиз она баш әјиб итаәт едиз!
Баш әјәрәк диз чөк, тутуб голундан,
Гој әл чәксин сизин күнаһыныздан.
Араныздан бир киши чыхмаздымы,
Үчдән бири ағыллы олмаздымы?
Утандырды о ки, вар кишиләри,
Деди:-Һалаллыгла гурун ишләри.
Инди дејим пәһләван Шарвилидән,
Нараһатдыр хәбәри ешидөндән.
Бу заман төчили дүшәрәк јола,
Чапыр ағјал Гығылчымы дөрднала.

Ган-төр ичиндә тез кәләр пәһләван,
Овчуларын евинә олар рәван.
Атдан дүшүб гапыны јаваш дөјөр,
Гапыны ачанда ичәри кирәр.
Шарвили кирән кими салам верир,
Көрүр һамы евдә, ону көзләјир.
Шарвили көрәндә дурду ајаға,
Үч гардаш үчү дә башы ашаға.
Шарвили сорушур: -Нә мәрәкәдир?
Јохса гардашлар бу күн јаса кедир?
Гадынлар әһвалаты нәгл едирләр,
Кишиләр һаггында белә дејирләр:
-Биз онлардан көзләмәздик бәд иши,
Көр нечә јозурлар онлар кечмиши.
Елә бил онлар шејтанла көрүшүб,
Ондан сонра белә бәд фикрә дүшүб.
Кишиләрин әмәлиндән сөз ачды,
Беләликлә гәсдин үстүнү ачды.
Бу сөзләри ешидәндә пәһләван,
Бир аһ чәкәрәк кечирди һәјәчан.
Деди:-Көр нәләр вармыш бу дүнјада,
Инсан јахшылығы верәрми бада?
Деди:-Ким хәјанәт ағачы әкиб,
Мүсибәт, фәләкәт мејвәси дәриб.
Мүгәссир гардашлар, әфв истәди,
“Бу бир гәләтдир, еләмишик,” деди:
-Јанынызда үзүгарајыг белә,
Инди бизә чәзан нәдирсә елә.
Биз етмишик гардашлығы хәјанәт,
Бизи јолдан едән шејтана ләнәт.
Деди:-Худаја, еј бизи хәлг едән,
Гуртар јазыглары бош шүбһәләрдән

Өнүндә икигат олуб дурдулар,
Белә олду Шарвилијә бәхтијар.
Һүнәр саһибинин олан јолдашы,
Чатар мөгсәдинә һәр аддымбашы.
-Халиг кәнар етсин, һәр кәси шәрдән,
Шәр кәс тәмизләнсин, бүтүн бәшәрдән!
Ағылла, камалла јаша дүнјада,
Саламат гал, еј гардашлар, әлвида!
Бу сөзләри дејиб Шарвили кетди,
Бу рәвајәт бурдача сона јетди.

ШАРВИЛИНИН ТОЈУ

Тәләсик јатагдан дурду бир сәһәр,
Дагда гартал бәсләмиш о шири-нәр.
Деди:-Һеч ким гаршы чыхмаз арзума,
Әһд етдијим дүшдү инди јадыма.
Сөз вермишдим, гыз тапарам өзүмә,
Ата-анам инанды пак сөзүмә.
Дүшүндү, кәзишди, отурду јенә,
Гыз далынча кетмәк дүшдү гәлбинә.
Фикирләшди:-Вахт чатыб, кәрәк кедәм,
Бүтүн јер әтрафыны кәрәк кәзәм.
Ахтарыб тапым өзүмә бир никар,
Мәнимчүн евимдә олсун вәфадар.
Дарыхырам тәк оlanda аз гала,
Севки ешги салыр мәни хәјала.
Мән белә чәтин ишә кедән заман,
Кәрәк мәсләһәт алам ағсаггалдан.
Шарвили кәлиб деди:-Ај дәдәм,
Рәва көрмүрәм ичазәсиз кедәм.
Истәјирәм кәлин далынча кедим,
Нә дејирсән, кедим јохса кетмәјим?
Јадындамы шаһ јанында демишдим,
Өзүмә гыз тапмаға сөз вермишдим.
Сонра дејәр әһдә һәрмәт етмәди,

Шарвили гызын далынча кетмәди.
Бөјүкләр јанында итәр һәрмәтим,
Сонра падшаһ атама мән нә дејим.
Барсил деди:-Нә дејирәм, ај огул,
Мөндән мәсләһәт истәдин, чох сағ ол!
Аталар сөзүдүр, ахтаран тапар,
Сәнә көмәк олсун бизим аллаһлар.
Гыз тап ки, о сәнә јарашан олсун,
Дүшмәнлә сәнинтәк вурушан олсун.
Бүтүн өмүр сәнә олсун вәфадар,
Сәни алчалтмасын, ел ичиндә јар.
Кет инди һазырлаш бу чәтин јола,
Бу јолда аллаһлар көмәјин ола.
Башлады Шарвили һазырлашмаға,
Сәһәр олду, кетди гыз ахтармаға.
Субајлыгдан чыхыб ола бәхтијар,
Бу һәр бир кәнчин пак арзусу олар.
Пәһләван кечәни күндүзә гатды,
Дағлары ашараг дүз јола чатды.
Отуруб шив үстүндә үзүндә вүгар,
Нечә дағ башында гартал отуруп.
Дағлары, чајлары, чөлләри ашды,
Кәлиб ики јол ајрычына чатды.
Бахыр јолун сағына вә солуна,
Дуруб фикирләшир, кетсин һајана.
Көрүр јол үстүндә дуруб бир гоча,
Дајаныб гүрурла сәрв кими уча.
Шарвилини көрүб јахына кәлир,
Дејир:-Чаван оғлан нә фикирләшир?
Шарвили адәт үзрә дүшәрәк атдан,
Ағсаггалла саламлашыр јавашдан.
Дејир:-Саламун-әлејкум ај баба!

Алејкумәсалам, оғлум, мәрһәба!
Дејир:-Јолум аҗрылыр ики гола,
Фикирләширәм кедим һансы јолла.
Гоча дејир:-Хејирдими сәфәрин,
Олармы сорушмаг, мәгсәдин, јерин?
Дејир:-Гыз ахтармаға кедирәм мән,
Билирсәнсә бәлкә јерин дејәсән?!
Билмирәм јаманмы, доғру дејирсән,
Јохса мәнимлә зарафат едирсән?
Шарвили деди:-Јох, мән дүз дејирәм.
Һәгигәтән гыз далынча кедирәм.
Гоча деди:-Гыз һәр вилајәтдә вар,
Јахшы гыз истәјән ахтарар, тапар.
Шарвили деди:-Доғрудур, гыз чохдур,
Амма мәнә јарашан бир гыз јохдур.
Гоча деди:-Иншаллаһ тапарсан,
Бу јолда аллаһдан көмәк аларсан.
Сорушду ки, кедән јерин һарадыр,
Сәфәрин мәнимчүн мараг јарадыр.
Деди:-Баба, јер үзүн һәрләнәрәм,
Һәр өлкәни, једди дәфә кәзәрәм.
Достларыма сахлајарам өзүмү,
Дүшмәнләрә көстәрәрәм күчүмү.
Өзүмә бир гыз тапарам, көрәрсиз,
Мәним кими о да олар мисилсиз.
Деди:-Оғул, күман етмә ки, заман,
Һәр бир вахт бәшәрә олар меһрибан.
Дөјүб синә синә нечә пәһләван,
Дејибләр, бизимки олачаг чаһан.
Аллаһы унутду, јох олуб кетди,
Онлар ишыглы дүнјаны тәрк етди.
Анчаг сәнин гүдрәтинә вар инам,

Сәнин мәрдлијинә мән инанырам.
Нәсиб етсин сәнә танры истәјин,
Хејирлә сона јетсин ешгин сәнин.
Аллаһлары унутмаг олмаз һеч вахт,
Анчаг онлар верир инсанлара бахт.
Инди сәнә бир јол көстәрим оғул,
Мәним дедикләрим сән ет гәбул.
Јәгин бил, чох хејирхаһам сәнә,
Инди гызын јерини дејим сәнә.
Гоча Шарвилијә мәсләһәт верди,
Једди бөјүк чајы кечәрсән деди:
-Једди дәнизи үзәрәк кечәрсән,
Сонра гумлуг сәһра илә кедәрсән.
Једди бөјүк һүндүр дағы ашарсан,
Бөјүк дәрја кәнарына чыхарсан.
Јерин сәрһәдди о дәрјадан кечир,
О дәрјадан анчаг гуш кечә билир.
Һәмин дәрја кәнарында өлкә вар,
О өлкәнин Киршас адлы шаһы вар.
Онун бир гызы вар, ады Ирида,
Көзәлликдә мисли јохдур дүнјада.
Бојда сәрвтәк, күчдә шир-пәләнкдир гыз,
Шаһын гәзәбиндән атылыб јалгыз.
Иланлар мөләшән гуру бир чөлә,
Гызмар күнәш дөндәрсин ону күлә.
Шаһ чөлдә дивләрә тапшырыб ону,
Дивләр зәнчирләјиб сахлајыр ону.
Гыз шаһын вердији оғлана кетмир,
Шаһ да өз бәд әмәлиндән әл чәкмир.
Јазыг гыз пуч олуб кедәчәк јаман,
Хиласкары көзләјир о, һәр заман.
Чох шаһын оғлу кедиб, гајытмајыб,

О гызын дадына чатан олмайыб.
Ондан јахшы зирәк кәлин тапмазсан,
Әкәр ону о дивләрден алмасан
Шарвили сорушду:-Баба, сән һардан,
Хәбәрдар олмусан бу әһвалатдан?
Деди:-Оғлум, чох кәзирәм дүнјаны,
Одур ки, көрә билирәм һәр јаны.
Шүһәләнди Шарвили, деди, гоча,
Башын бу дағлар гәдәр олсун уча.
Сөзләрин тәәччүб доғуруп мәндә,
Дүнјаны кәзмәјә нә тагәт сәндә?
Деди:-Мән гоча јох, чаванам һәлә,
Харичимдән көрсәнирәм мән белә.
Нә гәдәр кәзсәм дә мән јорулмарам,
Мән кәзмәји чох севән бир адамам.
Гызын јерин сәнә хәбәр верирәм,
Сәндә һамыдан чох, һүнәр көрүрәм.
Оғлум, сән саға кет, о јахшы јолду,
Мүдрик гоча буну дејиб јох олду.
Шарвили тез кечди јолун сағына,
Һансы ки, ағсаггал кәстәрди она.
Ики јолдан бирини сечиб һаман,
Чапыб шиви дүшдү јола пәһләван.
Үрәјиндә гочаја “сағ ол” деди,
Шив атыны дүз јола мәһмизләди.
Деди:-Сөз дејәниндир, јол кедәнин,
Иш дә ки, һәмишә олуб көрәнин”.
Өтүб кечди бүтүн манеәләри,
Јол үстүндә галды шивин изләри.
Кечди једди дағы, једди чајы да,
Једди дәнизи дә, океаны да.
Чыхыр учсуз-бучагсыз бир сәһраја,

Һәр јер гумдур, кедәчәксән һараја?
Шарвили шивә мүрачиәт едир,
Дејир сусамышам, мәнә су кәтир
Шив кәстәрир дырнағыјла мөчүзә,
Дешиб јери, сују чыхардыр дүзә.
Бу судан ичәрәк күчә кәлдиләр,
Мөчүзәни бир дә тәкрар етдиләр.
Шив јерә асгырды, јер ајрылды,
Јердән чыхан од һаваја јажылды.
Шарвили силаһы тез ода салды,
Силаһы гызардыб тез суја салды.
Полад силаһ суја кирчәк бәркиди,
Пәһләванын истәдији бу иди.
Су илә од бир-биринә гарышды,
Тәзәдән кедиб торпаға гарышды.
Шив деди:-Бәхтимиз кәтирди бу күн,
Од илә су барышыб кетди бүтүн.
Әјәр од галиб кәлсәјди, инан,
Мән мәһв олуб кедәчәјдим һәјатдан.
Әјәр су галиб кәлсәјди бу анда,
Сән мәһв олачагдын бу заманда.
Шүкүр аллаһлара белә гуртардыг,
Јохса биз һәр икимиз мәһв олардыг.
Тале бизи салыр јаман мүшкүлә,
Өлүмә кедирик биз, күлә-күлә.
Шарвили деди:-Иш дејилдир асан,
Вәфалы Гығылчым, сән нараһатсан?
Бизә танры јар олса, чох тез, асан,
Зөфәрлә дөнәрик керижә, инан.
Шарвили чапды шиви јарыб һаваны,
Кедиб тапмаг үчүн бөјүк сәһраны.
Үч күн, үч кечә, дурмадан кедир,

Үч ајлыг јолу үч күнә гәт едир.
Бөјүк дәрја саһилинә чатыр,
Бу дәрјада далғалар көјә чатыр.
Пәһләван фикирләшир, нә етсин,
Бу дәһшәтли дәрјаны нечә кечсин.
Шив деди:-Үзүб кечмәк чәтин олар,
Буна јол вермәз дәһшәтли далғалар.
Гој бир фикирләшәк, көрәк нејнијәк,
Мәсләһәтди, дәрјадан учуб кечмәк.
Шарвили деди:-Шив, дајан билдим,
О заманлар мән он јашымда идим.
Дајәм Гартал мәнә белә демишди,
Дара дүшсәм, көмәји вәд етмишди.
Инди анчаг о бизә көмәк едәр,
Гартал мәни бу дәрјадан кечирдәр.
Шив һирсләнди, деди:-Сән нә дејирсән,
Гарталы бура нијә кәтирирсән?
Мәним ганадларым бәс нә үчүндү,
Мәним учмағым гарталдан үстүндү.
Шарвили деди шивә, сакит олдум,
Ганадларыны инан, унутмушдум,
Шив ганадларыны ачыб јелләтди,
Гартал кими учараг көјә кетди.
Гығылчым гуш кими кечди дәрјаны,
Дүшдү јерин үстә, бурда јол һаны?
Узагдан көрүндү шәһәр евләри,
Деди орда олар шаһ һәзрәтләри.
Шив деди:-Көрмәмиш гызын гамәтин
Нијә биз чәкирик бу әзијјәти?
Бәлкә о гыз неч жарашмајыр сәнә,
Зәһмәтимиз һејиф кәлир мәнә.
Дөнүб деди Шарвили Гығылчыма,

-Сән бу ишдән неч дә нараһат олма
Мәнә жарашан ханым о олачаг,
Өмрүм боју мәнә сирдаш олачаг.
Неч бир шүбһә етмирәм мән бу ишә,
Әзизим, наһагдан дүшмә тәшвишә.
Ширин чанымдан да кечмәли олсам,
Кәрәк мән о гызы дивләрдән алам!
Дикәлди шив үстә чапды дәрднала,
Јер титрәди шив гачанда аз гала.
Фикирләшди, әввәл о, шаһы тапсын,
Шаһдан гызын јерини хәбәр алсын.
Хәбәр тутду јолда кедәнләрдән о,
Шаһ сарајын јерини өјрәнди о.
Кедиб чатдырдылар падшаһа хәбәр,
Ки, сараја кәлиб нәһәнк бир нәфәр.
Јараглы, јасаглы, кәнч бир нөвчаван,
Шаһы көрмәк истәјир о пәһләван.
Она вердиләр јол шаһын јанына,
Кәлиб шаһ өнүндә баш әјди она.
Шаһ силаһлы нәһәнки көрән кими,
Гыврылды тәхтиндә бир илан кими.
Шаһ деди: -Пәһләван, дејирәм сәнә,
Бәһанә кәтирмәдән сән, де мәнә
Кимсән, нәчисән, һардан кәлмисән,
Нә нијјәтлә дәрқаһыма кәлмисән?
Шарвили деди:-Шаһ сағ олсун, дејим.
Чүрәт едиб истәјими сөјләјим!
Гафгаз дағларындан бура кәлмишәм,
Дәнизләри, дағлары гәт етмишәм.
Бир күнә гәт етмишәм бир ајлыг јолу,
Үмид дә, арзу да, гәлбимдә долу.
Сораглашыб, өлкәнизи тапмышам,

Сизи көрдүжүмө чох шад олмушам.
Ешитмишәм гызыңыз вар, бир чичәк
О гыз, бу ил он беш јаша кирәчәк
Бөјүјүбдүр бу сарајда әркиван,
О, ахтарыр өзүнә тај бир чаван.
Ешитдим сәһраја атмысыз ону,
Дивләрин әлинә вермисиз ону.
Әдаләти өзүмә иш билмишәм,
Она көрә сизә сәфәр етмишәм,
Сиздән вардыр бир хаһишим, диләјим,
Ичазә вер, о гызы хилас едим.
Шаһ, де көрүм, гызын күнаһы нәдир,
Ата үчүн о чүр гыз хәзинәдир!
Әдаләтин һарда галыбды, еј шаһ,
Ата да гызына олармы бәдхәһ?
Будур гаршынызда мүти дурмушам,
Шаһ әдаләтинә мөһтач олмушам,
Она лајиг әр мәнәм еј падшаһ.
Мәним сәјәмә ким кәтирмәз пәнәһ?!
Јер үзүндә күчлү пәһләванам мән,
Анд олсун Алпана, јалан демирәм.
Сөз сизиндир, давасыз бу иш битсин,
Әмр вер дивләрә, гызы азад етсин!
Шаһ деди:-Мән инанмырам бош сөзә!
Әбәсдир, гулаг асмырам да сизә!
Әввәла мән сәни јохлајам кәрәк,
Ондан сонра биз сәнинлә шәртләшәк.
Шарвили өз сөзү үстүндә галды,
“Шаһ, әдаләтли ол”, дејәрәк галхды.
О бир нәрә чәкди, јер-көј титрәди,
Падшаһ өз тахтындан јерә сәрилди.
Әјанларын гулаглары тутулду,

Үч күн сарајда, һамы кар олду.
Тутулмушду, ешитмирди гулаглар,
Гурдалајыр гулаглары әјанлар.
Һачандан-Һачана һамы ајылды,
Шаһ шүбһә илә пәһләвана бахды.
Деди:-Билдим оғлум, сән пәһләвансан
Әлиндән һеч див дә гуртармаз, инан.
Өз сөзүндә дуран мәрд оғлана мән,
Әһвалаты данышарам истәсән.
Шаһ деди:-Гызы тәгсирләндирмишәм,
Ону сарајдан дидәркин етмишәм.
Гыз мәним сөзүмә әмәл етмәјиб,
Мәним вердијим оғлана кетмәјиб.
Нүфузуму јерә салыбдыр о гыз,
Шаһлығыма ләкә вурубдур о гыз.
О ата сөзүнү јерә дә салыб,
Гој өлсүн о, дивин әлиндә галыб!
Она көрә атдым ону сәһраја,
Дедим:-Икид варса, кәлсин бураја,
Дивин пәнчәсиндән алсын о гызы,
Апарсан өзүн оларам разы.
Инди сән чалыш тап о гыза чарә,
Дивләрдән азад олсун о бичарә.
Тәләб едиб, мәндән көзләмә көмәк,
Гыз хошуна кәлиб, өзүн зәһмәт чәк.
Пәһләван күләрәк деди:-Аз даныш,
О јерләрлә мәни сән ејлә таныш.
Көрәрсән ки, фил чүссәли бир нәфәр,
Нечә дивләри јерлә-јексан едәр!
Падшаһ разы олду, адам көндәрди.
О сәһраны Шарвилијә көстәрди.
Деди:-Аллаһлара галыбды әлач,

Сәни зилләтә салмасын еһтијач.
Кәлиб дүшдү Шарвили чәтин јола,
Фәгәт кетмәлијди, өлә, ја гала!
Деди:-Ја аз олсун, ја чох дүшмәним,
Мәгсәдим өнүндә, дајанмаз мөним.
Су јох, истидир чөл, од тутуб јаныр,
Бурда атлынын варлығы, дајаныр.
Деди:-Еј әдаләтли халиг ки, сән,
Бу сәһраја кәндәр јағыш көјләрдән.
Көмәк ет мәнә, бу јолу гәт едим,
Истәкли чананы мән азад едим.
Дивләрин чәнкинә дүшмүш о никар,
Ничат версән өзүн, еј пәрвәрдикар.
Дил ағзында гурујур бәрк истидән.
Шарвили отурду гум үстә һәмән.
Шив дырнағыјла чох газды јери,
Истәди су чыхарда, гумду јери.
Бу анда јахындан кечди дағ гочу,
Деди гоч бурда нә кәзир, ај овчу?
Демәли бу һејван јардыма кәлиб,
Аллаһ өзү ону мәнә кәндәриб.
Туру сағ әлиндә едиб дајаг,
Бир күч илә ајаг үстә галхараг
Әлинә бәнд едиб шивин јүјәнин,
Артырды бир азча икид сүрәтин.
Чатыб бир јерә сахлады гоч ајаг,
Бахыб көрдү Шарвили ахыр булаг.
Деди:-Сағ ол, гоч, мәнә етдин көмәк!
Сәни һифз еләсин бәладан фөләк.
Өзү дә су ичди, аты да јуду,
Һәр икиси чанда сәринлик дүјду.
Бирдән шив чошду, тапдады торпағы,

Јери чат-чат етди онун дырнағы.
Шарвили бахды, нә көрдү - әждаһа!
Шарвили сорушду:-Кимсән әждаһа?
Мән һеч истәмәздим адын билмәдән,
Алым чаныны бу турумла мән.
Әждаһа сөјләди она:-Еј чаван!
Әлимдән һөлә олмамыш гуртаран.
Мөним мәскәнимдир бу сәһра тамам,
Кәлиб кечмәмишдир бу јердән адам.
Көјләриндә гартал ганад чалмамыш,
Ај - улдуз бу чөлә ишыг салмамыш.
Де кимсән, исмин нә, танытдыр мәнә,
Сәни ким доғуб, сахласын јас сәнә.
Деди:-Мән пәһләван Шарвилијәм, бил,
Јер үзүндә, һеч кимдән горхан дејил!
Мөнәм сәнинлә тәк кирән мејдана,
Чаһанда шив аты сүрән һәр јана.
Туташды бу дәм онунла әждаһа,
Мачал вермәди сөз демәјә бир даһа.
Шарвили тутду ону, вурду јерә,
Әждаһанын наләси чыхды көјә.
Икинчи һәмләјә Шарвили кечди,
Әждаһа Шарвилијә күч кәлди.
Шив көрдү күч кәлир әждаһа она,
Од салды әждаһанын чанына.
Гулагларыны чүтләди дурмадан,
Дишијлә тутду әждаһаны һаман.
Дағытды бир анда онун чијнини.
Пәһләван көрдү нәдир бу ат кини.
Туру ендирди әждаһа башына,
Ахытды ганыны булаг башына.
Шарвили өпдү шивин алнындан,
Деди:-Сән мөним вәфалы достумсан.

Дөјүшләрә сәниилә кетмәсәм әкәр,
Чәтин баша кәләр мәнә һәр сәфәр
Хүласә, кәлиб чатды һәммин јерә,
Һарда ки, гыз әсир иди дивләрә.
Көрүр чөлүн бир јериндә чадырлар,
Чадырлар әтрафында чохла див вар.
Шарвили деди:-Белә бир гајда вар,
Күнәш галханда, истидән див јатар.
Әкәр истәјирик дөјүшдә зәфәр,
Тәләсмәк бу ишдә һәдәрدير, һәдәр.
Күнортаја кими дуруб көзләјир,
Күн гызанда Шарвили шивә дејир:
-Иди новбә бизимдир, тез ол кедәк!
О јатмыш дивләрн кәрәк јох едәк.
Дилиндә бөјүк аллаһларын ады,
Сүрүб шив атыны ортаја салды.
Алыб туру нәрә чәкиб көкләди,
Онуи сәсиндән асимаи титрәди.
Јатмыш дивләр нәрәсиндән ојанды,
Дивләрн чанына вәлвәлә салды.
Гојмады онлары көзүнү ачсын,
Ја бири сағ галсын, ја да ки, гачсын.
Санардын гарталды, едир инад,
Дивләр дөнүб сәрчәјә, истәр имдад.
Бир зәрбәдә нечәсини јыхды о,
Тез дивләрн ахырына чыхды о.
Көрдү ки, леш илә долду чөл, мејдан,
Су кими ахыр торпаг үстә ган.
Гыз көрәндә пәһләваны узагдан,
Гышгырды:-Азад ет мәни, еј чаван!
Бүтүн дивләр һәлак олду вурушда,
Аичаг бири гача билди бу анда.

Шарвили јахынлашараг тез гыза,
Истәди гызы көтүрүб галхыза.
Әл-ајағы бағлы көрдүкдә көзә,
О, ачыб төкдү зәнчирләри дүзә.
Көрдүкдә о ајүзлүнү пәһләван,
Донуб галды һејрәтдә хејли заман.
Төкүлүб сачлары чијнинә лај-лај,
Елә бил зүлмәтдә парылдајыр ај.
Әјниндә ағ либасы вар харадан,
Белиндә јагут кәмәр, ајпарадан.
Парлајыр бүс-бүтүн күнәш габағы,
Бојнунда мирвари, гызыл голбағы.
Гыз деди Шарвилијә:-Еј мәрд чаван!
Гылынчын өнүндә баш әјди чаван!
Гызын рәнки солмушду күн габағы,
Гызмар күнәш сөндүрмүшду чырағы.
Деди:-Бу бәладан гуртардын мәни,
Әһдимә садигәм, севирам сәни.
Бурда гисмәтини тапды пәһләван,
Көтүрдү гызы, дүшдү јола һаман.
Санки Гығылчым да ачмышды ганад.
Ләзкистан сәмтинә үз гојдулар шад.
Кетдији јол илә гајыдыр керн,
Јенидән сејр едир кечән јерләри.
Һәммин дәннзләри, һәммин чајлары,
Һәммин чөлләри, һәммин дағлары.
Кәлиб чыхыр ики јол ајрычына,
Шарвили бир нәзәр салды јолуна.
Нә көрдү, ағсагал јенә ордады,
Һәммин јердә дуруб, көзү јолдады.
Јанында бир ат вар, јәһәрли, һазыр.
О кимисә көрмәјә һазырлашыр.

Кәлиб чатды, Шарвили дүшдү атдан,
Адәт үзрә саламлашды астадан.
Деди:-Баба, сиз о вахтдан бурдасыз?
Јохса мәни көрмәјә гајытмысыз?
Гоча деди:-Зәфәрлә гајытмысан,
Билірәм, гәләбән олмајыб асан.
Уғурла гајыдачағыны билдим,
Дедим:-Пәһләваны бир тәбрик едим.
Гоша кәләчәјинизи билмишәм,
Сәнә совгат бу аты кәтирмишәм.
Будур мәним һәдијјәми гәбул ет,
Ондан сонра јолунузу давам ет!
Хошбәхт ол, Күнәшинлә, Ајынла,
Фәхрлә өмүр сүр күлчамалынла.
Севкилинә јарашан бир атды бу,
Мәрд көзәлә јарашан бир атды бу.
Хошбәхт олун, сиз еј әзиз балалар,
Сизә көмәк олсун бүтүн аллаһлар.
Сонра гоча бирдән јох олуб кеңиб,
Јердә онун изин һеч ким көрмәјиб.
Тәшәккүр едәрәк гоча бабаја,
Дүшдү јола пәһләван ел-обаја.
Кәлиб Каспи саһилинә чатанда,
Деди артыг вәтәндәјик бу анда.
Ирида сәјләди бура көзәлдир,
Дағлар әзәмәтли, чөлләр көзәлдир.
Деди:-Һәлә һарасыдыр, бахарсан,
Чәннәт дијар бахыб мат галарсан.
Салды јолу Пәрмәк дағ әтәјиндән,
Дәниз саһилиндән, Шабран чөлүндән.
Гудјал шәһәрини кәзди, еләди,
Исида бу шәһәри чох бәјәнди.

Шарвили үзүнү тутараг гыза,
Сәјләди: Чох галыб һәлә Шалбурза.
Деди:-Шаһын сарајына биз кедәк,
Орда мәним анамы, атамы көрәк.
Бу фикирлә онлар атлары чапыр,
Ғусар даға чатмаға чох чан атыр.
Галан дәмдә Ғусар даға мил јолу,
Көрдү бир чәмән вар-чичөклә долу.
Ирида һејран галыб бу чәмәнә,
Деди:-Бу чәннәти бағышла мәнә!
Шарвили фәрәһләнди деди:-Күлүм,
Инди баһардыр мәним дағым, чөлүм.
Сәнинтәк чичәји бура кәтирдим,
Бу чөлү, чәмәни, даһа бәзәтдим.
Деди:-Јорулмушуг, сән дә, мән дә,
Кәлин бир аз динчөлөк бу чәмәндә
Һәр икиси атларындан дүшдүләр,
Бу чәмәндә асудә динчәлдиләр.
Көнч пәһләван севкисилә отуруб,
Беһишт кими күлзара зијнәт вуруб.
Сөһбәт өснасында Шарвили деди:
-Торпағымын һәр јери бир чәннәтди.
Одлар өлкәсиди, бизим бу дијар,
Ода ситајиш едирләр адамлар.
Бу вахт јолдан кечән бир икид чаван,
Көрүб Шарвилини таныјыр һаман.
Тез чатараг, һамыја хәбәр верир,
Ки, Шарвили көзәл кәлинлә кәлир.
Бир нөфәр шаһа тез чатдырды хәбәр,
Деди: -Онлар јолдады, тез кәлирләр.
Шаһ, оғлун јолдады, чатачаг инди,
Јанында бир гыз вар, көзәл кәлинди.

Чөһрәси күл, гамәти сәрв, бир чан,
Бир елмү-ирадә, бир намү-нишан.
Шарвал шаһ ешитдикчә бу сөzlәри,
Ачылды үрәји, күлдү көzlәри.
Оглун кәлмәсиндән хәбәр тутан шаһ,
Кәлинтәк бәзәнсин деди Барикаһ.
Дејәрдин үзүндә ачылмыш сәһәр,
Деди:-Тез ол, верин Көјләрә хәбәр
Дәнизтәк чошду бүтүн өлкә о күн,
Шәһәр әһли пишваза чыхды бүтүн.
Јенилмәз Шарвилијә “әһсән” дејә,
Һамы јол үстүндә, дуруб чәркәјә.
Мусиги сәсләри көјә јүксәлир,
Шаһ оғлу Шарвили, кәлинлә кәлир.
Сараја чатанда Шарвили тамам,
Атындан ениб шаһа верди салам.
Хош үзлә она бахды шаһи-чаһан.
Дүшүб торпағы өпдү о пәһләван.
Шаһ оғлуну гаршылады сәмими,
Күн кечди, сараја јығды аләми.
Көндәрди тез чапар Шалбурз дағына,
Ки, хәбәр чатдырсын Барсил чобана.
Дағдакы шаһ сарајы гонагла долду,
Бүтүн шәһәр, елин үрәји шад олду.
Аналар, аталар, чох шад олдулар,
Шаһ сарајында бир мәчлис гурдулар,
Бүтүн ләзки тајфалар ки, һарда вар,
Һамысын бу тоја чағырмышдылар.
Табасаран, Рутул, Агул, Сахурдан,
Кәлмиш тоја, тајфа башчыларындан.
Удин, Арчин, Гырыз, Будух, Хыналыг,
Көндәрмиш сәркәрдәләр, тоја артыг.

Бүтүн һәр тәрәфдән, тоја кәләнләр,
Шаһы, һәм оғлуну, тәбрик етдиләр.
Падшаһ деди:-Әһсән Шарвили сәнә,
Вәфалысан һәмишә өз сөзүнә!
Билиб Шарвилини өлкәјә пәнаһ,
Өз тәхтиндә оғлуну отуртду шаһ.
Бөјүк еһтирам кәстәриб шаһ она,
Өз тачыны гојду онун башына.
Шаһын тәһрикијлә једди күн тәхтдә,
Отурду Шарвили, кечди бир һәфтә.
Тој гуртарды, гонаглар һамы кетди,
Шарвили дә шаһ тәхтини тәрк етди.
Шарвили баш әјиб деди:-Һәкмдар,
Тачы-тәхт, мәнимчүн зијадә олар.
Мәндән тәхт үстүндә отуран чыхмаз,
Даға вәрдиш олан, сарајда галмаз.
Изин вер инди мән евимә кедим,
Шалбурз чамаатыјла шадлыг едим.
Сарајда, шаһ атам, гәрарым тутмаз,
Дағда гартал бәсләјәндән шаһ олмаз!
Мән һазырам, ел јолунда өлмәјә,
Лазым олан һәр бир ишә кетмәјә.
Бир Гарталам дүзәнликдә јашамаз,
Дағдан башга, евим һеч јердә олмаз.
Шаһдағ сизин адынадыр, шаһ атам,
Шалбурзда мән өзүм дә бир гарталам.
Мәним галам, евим, кәндим ордадыр,
Бүтүн өмрүм, күнүм о галададыр.
Барсил чобан шаһа баш әјиб деди:
-Биздән асылы бир иш јохдур - деди.
Шаһ изн верди дүшсүнләр јола,
Худаһафизләшдиләр, дүшдү јола.

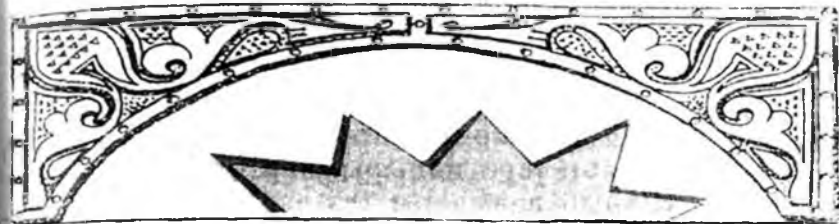
Шаһ оғлуна деди:-Дәјишсән гәрар,
Мәним тәхтим, сәнинчүн јахшы олар.
Јахынлашыб бүтүн сәркәрдәләр,
Низамла Шарвилијә баш әдиләр.
Пәһләвана дедиләр:-Уғур олсун,
Кетдијиниз јоллар, нур илә долсун.
Бөјүк бир фәрәһлә вериб гол-гола,
Севинчлә, уғурла, чыхдылар јола.
Шарвили деди:-Атлары тез сүрәк,
Ахшамачан галаја чатаг кәрәк.
Гајытмағымыздан тутмасын хәбәр,
Пишвазымыза чыхмасын бир нәфәр.
Деди:-Бу кечә бир евдә динчәләк,
Сабаһ хәбәр тутуб, һамы кәләчәк.
Ириданы чағырды өз јанына,
Үрәк сөзләрини сөјләди она.
Деди:-Севкилим, еј хошбәхт гадын,
Ирадәнлә сән зүлмәти говладын!
Чаһанда әдаләтә етдин әмәл,
Сәнә һамы әһсән дејәчәк, көзәл!
Сән ағынла сон гој, инди горхуја,
Бу кечә биз зинәт верәк јухуја
Сабаһ сәни кәрәчәк бүтүн аләм,
Халг јанында сәнинлә мән фәхр едәм.
Гызын синәсиндә дөјүндү үрәк,
Гызарды севинчдән үзү лаләтәк.
Деди сөз сәниндир, чаһан пәһләван,
Мәсләһәтдир, һазыр олам дурмадан.
Гисмәтимлә аллаһлара борчлујам,
Мән һәмишә онлара садиг галам.
Үч күн, кечә-күндүз јатды пәһләван,
Јорулмуш дөјүшләрдә, о мәрд инсан.

Дөрдүнчү күн дурур о, сәһәр тездән,
Деди:-Һәр немәтдән көзәлдир, вәтән!
Сәһәр олду, чағырыб сазәндәләр,
Чаһан олду баһар, кәлиб, тазә-тәр.
Гала бүрчүндә сәһәри чалынды,
Шалбурз дағда бүтүн аләм ојанды.
Галада бир тој мәчлисиде гурулду,
Бүтүн аләм бу хәбәрдән шад олду.
Једди күн, једди кечә, тој чалдылар,
Ешидәнләр, һамы тојда олдулар.
Отурду мәчлисдә ајүзлү кәлин,
Газанды һөрмәти бүтүн аләмин.
Алгыш Шарвилијә, һәм дә кәлине,
Халг маһны гошду, тәзә бәјин шәнинә.
Шарвили, чан Шарвили,
Көзәл гыз кәтирмисән.
Шарвили, ај Шарвили,
Гәһрәманлыг етмисән.
Шарвили, чан Шарвили,
Чох шад етмисән бизи.
Шарвили, чан Шарвили,
Гызла таныш ет бизи.
Шарвили, ај Шарвили,
Чәтинликдән горхмадын,
Сән дивләри ганатдын.
Онлары зәлил едиб,
Чәннәт гушу гајтардын.
Шарвили, чан Шарвили,
О гыз көзәл баладыр,
О Ај да, сәнин кими,
Дүшмәнә бир бәладаыр.
Шарвили, еј Шарвили,

Көтүрдүн гисмәтини.
Көзөл кәлин Ирида,
Инди артыг һәјатда.
Зүлмәтли күн кечмисән,
Дост әлинә дүшмүсән.
Шарвили, чан Шарвили,
Тојун мүбарәк олсун!
Кәтирдијин кәлинин,
Једди ушағы олсун.
Көзөл кәлин, ај кәлин,
Фәхрисән бизим елин.
Инди бирдир, јолунуз,
Дүшмән олсун, гулунуз.

V фәсил

АЛПАН АЛЛАҒЫН НУРУ /ЈАРАН СУВАР\

Белә бир рәвајәт вар, гој сөjlәјим,
Чох гәдимдән дилдә кәзир, гој дејим.
Алпан өлкәсинин бир шаһы варды,
О ајда бир дөфә ова чыхарды.
Бу шаһ бинә гојду Ғусар дағында,
Бу дағ Шаһдағ кими галды адында.
Бу јерләр ов јерләри иди әсас,
О вахтдан халг өзүнә кејди либас.
Шаһ әмр етди, һамы палтар кејинсин,
Һәмин күндән һамы палтарда кәзсин.
Һејван овлајыб дәри әлдә етди,
Дәридән палтар тикмәјә сәј етди.
Шаһ да кејди пәләнк дәридән либас,
Бу дәридән палтар шаһа олду хас.
Баша гојду пәләнк дәридән папаг,
Папағы бәзәди гызылдан гуршаг.
Папағы гојанда баша һөкмдар,
Санардын тахтдан күнәш нур сачар.
Елликлә һамы баш әјәрди она,
Өлкәнин бөјүјү дејәрди она.
Бир күн бу шаһ ова чыхырмыш сәһәр,
Өзүлө кәтүрүб ијирми нәфәр.
Чөлө чатан кими һава гаралыр,

Көжүн үзүн гара булудлар алыр.
 Бир аздан күлөк әсир, туфан гопур,
 Шаһ бир мөчүзәнин шаһиди олур.
 Көждән јерә илдырымлар од салыр,
 Шаһын адамлары тез далдаланыр.
 Јахынлыгыда бир гоча палыд олур,
 Бу палыды кәлән илдырым вурур.
 Илдырымдан ағач од тутуб јаныр,
 Бүтүн әтраф бу оддан ишыгланыр.
 Бу заман көјә әл ачды һөкмдар,
 Деди:-Шүкүр сизә, еј аллаһлар!
 Бизә һәдијјә вердиниз бөјлә нур,
 Бу күндән белә хәлгә гиблә оддур!
 Деди:-Бу Алпанын нурудур, билин,
 Бу күндән пәрәстиш ода ејләјин!
 Һәммин оддан көз көтүрүб кәтирир,
 Һәр шәһәрдә бир од еви тикдирир.
 Өзү олур бөјүк одун башканы,
 Одпәрәст әлкәси едир Алпаны.
 О күн олду Лекләрин халг бајрамы,
 Она “Јаран сувар” дедиләр һамы.

ШАРВИЛИНИН ТӘПӘКӨЗ БАКУР ХАНЛА ДАВАСЫ

В ахт кечди, дүшмән јенидән ојанды,
 Ләзкистан торпағларына јан алды.
 Тәпәкөз хан һүчум етди Алпана,
 Давалар кәтирмишди халгы чана.
 Кечирмәк үчүн бу дијары әлә,
 Һүчум едиб салды халга вәлвәлә.
 Хәјанәт јолуну тутуб Бакур хан,
 Салды горхуја мәмләкәти һаман.
 Кимләри көрмәјиб, бу азад дијар.
 Һәр кәлән истәјиб, ала ихтијар.
 Кечди заман, бизә рәһм аллаһлардан,
 Вермишди бир ләзки сојлу пәһләван.
 Дурду халгын далында бир дағ кими,
 О халгы горуду бир гочаг кими.
 Алыб әлә күнәш рәмзли ал бајраг,
 Деди:-Биз бу бајраға садиг галаг!
 Вәтәни горумаг истәрсән, әкәр,
 Гылынч әлдә, мејданда һүнәр көстәр!
 Шарвили көтүрдү отуз мин нәфәр.
 Гылынч ојнадан, мејдан кәзән кәнчләр.
 Деди:-Дурмајын сиз икидләр, инди,
 Бакур ханын истәји чох дәринди!
 Гошун чыхды галадан чөлә доғру,

Үрәкләр дөјүш әзмилә долу.
Чатды хәбәр, тәпәкөз Бакур хана,
Пәһләван Шарвили кәлир мејдана,
Кејиб инди танрыдан хаһиш ет сән,
Һәр ишдә одур доғру јол кәстәрән.
Бакур хан тәпәкөз сајмајыб ону,
Кејиб пәләнк дәриси, дәјишиб дону.
Деди:-Кимдир Шарвили?Ганымырам!
Көрүшмәли олсам, ону басарам!
О пәһләван мәним әлимдә өләр,
Онда гој һалына ағласын бәшәр.
Бу сөзләр биз кими санчды, нәһәнки,
Шарвили һирсләниб чәкди үзәнки.
Деди:-Гәһрәмәнсан чых габағыма,
Сәни гурбан едәрәм бығларыма!
Хан деди:-Сөзләрин һәдә, горхудур,
Инди бахарыг ким гурд, ким гузудур!
Шарвили деди:-Дуа ет аллаһа,
Габағында дајаныбдыр әждаһа.
Һеч мачал тапмазсан, әлимдән гача,
Бығымла бағларам сәни ағача!
Деди:-Баш апарма белә еј чаван,
Гызышма, бир аз јумшал, һәддини ган!
Мејдан һазыр олду онда дөјүшә,
Ики орду дајандылар дөш-дөшә.
Башламыр һәлә, дајаныб башчылар,
Һамы бу әмәлдән донуб галдылар.
Шарвили һирсләнди деди:-Бакур хан,
Гуртар, ојунмәјин, ордудан утан!
Сән тәчавүз етмисән дијарыма,
Чох зәрәр верибсән мәним халғыма!
Инди гыјмарам бил, сәнә, ордуна,
Јох оларсан, чатан олмаз дадына.

Чалыш мәнимлә кәлмә үз-үзә,
Сәни тоз едиб бил, сәпәрәм дүзә.
Бу сөзләрдән һирсләниб тәпәкөз хан,
Чумду Шарвилинин үстүнә һаман.
Шарвили тутду ону сол тәрәфдән,
Һамы деди Шарвилијә:-Тәләс, сән!
Ики сәмтдән низәләр галхды көјә,
Од чыхды, дәјәндә низә-низәјә.
Низә сәси фәзаја сәс салырды,
Јердә ал ган сел јеринә ахырды.
Учалды ики ордудан вурһавур,
Дүмдүз олду чөл үзүндә дағ, чүхур.
Полад низәләрдән әсәр галмады,
Тез сыныб төкүлдү, әлач олмады.
Гылынча сарылды ики пәһләван,
Од јағдырды бири-биринә инан.
Шарвили туру тез көтүрдү әлә,
Бир вуранда јүзүнү сәрди јерә.
Тәпәкөзә турла бир зәрбә вурду,
Бакур хан диз үстә јерә отурду.
Горху дүшүб дүшмән ордусу гачыр.
Пәракәндә даға, дөшә јол ачыр.
Шарвилидә күнәш рәнкли ал бајраг,
Јүксәлди көјләрә далғаланараг.
Нур сачды Алпан торпағына көјдән,
Вәтән азац олду јағы дүшмәндән.
Бу дөјүшдә зәфәр чалды Алпанлар,
Хан гошуну әзиләрәк галдылар.
Гошун гәләбәјлә кәлди галаја,
Халг башлады шадлығындан һалаја.
Бүтүн ләзкистан ели - һамы кәлди,
Гәбиләләр бир јердә бајрам етди.

Бүтүн тајфаларын сәркәрдәләри,
Шаһын сарајында тутду јерләри.
Шаһ Шарвал да онлары тәбрик етди,
“Алпан торпағынын чанысыз” деди.
Күчүмүз бирликдәдир, деди:- Достлар,
Бирлик олмајан өлкә тез хар олар.
Өлкә фәхр едир пәһләванымызла,
Шарвили кими гәһрәманымызла.
Һамылыгла ону алгышладылар,
Шарвили адына маһны гошдулар.
Шарвили асландыр, аслан,
Сағ олсун бизим пәһләван.
Халгымыза олуб дајаг,
Гојмур дүшмән бассын ајаг,
Илаһи гүввәдир о чаван,
Бизә көндәриб худадан.
Фил күчү вар о чаванда,
Буну дејирләр һәр јанда.
Шарвили асландыр, аслан,
Сағ олсун бизим пәһләван.
Шарвилидир аслан оғул,
Ел дәрдинә галан оғул.
Сәнә бујруг аллаһлардан
Сахла ели һәр бәладан.
Шарвилидир аслан оғул,
Ел дәрдинә галан оғул.
Һеч ким ону әјә билмәз,
Бу икидә дәјә билмәз.
Сипәр олду шах гамәти,
Пуч олду дүшмән нијјәти.
Шарвилидир аслан оғул,
Ел дәрдинә галан оғул.

Сән дүшмәнләри јох елә,
Өзүнә јахшы тој елә.
Инди хошбәхт аналарыг,
Тојунда биз ојнајарыг.
Шарвилидир аслан оғул,
Ел дәрдинә јанан оғул.

ШАРВИЛИНИН ЧАДУКАР ДИВЛӨРЛӨ ВУРУШМАСЫ

Күнләрин бириндә јајылды хәбәр,
 Ки. Туран елинә, див верир зәрәр.
 Чадукар дивләрдән тапмајыр аман,
 Кәндли гачыр јурдундан, јувасындан.
 Билмир башларына нә чарә едә,
 Тај јашамаг чәтин олуp кет-кедә.
 Ачиз халга көмәк едән јох иди,
 Дивләрдән горхуруг, һамы дејирди.
 Гарлалара, евләрә вәһши дивләр,
 Мүхтәлиф гијафәдә кәлирдиләр.
 Нә дүшдү әлинә, алыб кедирди,
 Бу гајдада халгы талан едирди.
 Кечәләр, күндүзләр, һәр заман белә,
 Кәндиң һәјатына едирди һәмлә,
 Чаван гыз, оғланы апарырдылар,
 Гоншу өлкәләрдә гул сатырдылар.
 Белә кәлиб кечирди хејли заман,
 Дивләр кәндлиләрә верирди зијан.
 Күчләри чатмырды залым дүшмәнә,
 Кәндлиләр дүшмүшдү чох ағыр күнә.
 Белә бир иш, һеч бир гоншу етмәмиш,
 Гәддарлыг јолуну тугуб кетмәмиш.
 Вериб бизи дивләр әлинә фәләк,

Нә ки, варды силди, сүпүрдү күләк.
 Биз бичарә бу дивләрә нејлијәк.
 Кәрәк буна бир чарә фикирләшәк.
 Бир күн кәндиң бөјүкләри јығышыб,
 Бу ишә тәдбир көрмәјә чалышыб.
 Бөјүкләр һәрәси өз фикрини деди,
 Бири дурду, белә фикир сөјләди:
 -Бүтүн кишиләри сәфәрбәр едәк,
 Бу чадукарларын башыны әзәк!
 Бир башгасы буна етираз етди,
 Биз буну тәк бачармарыг, деди:
 -Чадукарларын чохла силаһы вар,
 Бизим силаһымызса әлдә ағачлар.
 Һамыдан јашда бөјүк бир ағсаггал,
 Дуруб деди:-Верин мәнә бир мачал.
 Бу ишин бир чарәси вар, кәл инан,
 Дивин өһдәсиндән, кәләр пәһләван!
 Биз кәрәк индидән ахтараг, биләк,
 Һарда мәрд пәһләван варса, кәтирәк.
 Башга бир ағсаггал киши сөјләди:
 -Пәһләванын јерини билирәм - деди.
 Гоча киши сөјләди бир әһвалат,
 Һамынын гәлбиндә јашады һәјат.
 Деди:-"Кетмишдим, Алпан дијарына,
 Чох доғру, чох да мәрд, әһсән халгына.
 Орда мән нә көрдүм, демәк асанды,
 Сорушдум, дедиләр о пәһләванды.
 Чинардан уча бир башы кәздирән,
 Вар онда јүз аслан күчүндә бәдән.
 Дөјүш мејданында гәзәбләнсә, бил,
 Нә бәшәр дуpар гаршысында, нә фил.
 Елә див тапылмаз бүтүн дүнјада,

Она гаршы дурсун, чәтин давада.
Алпан диҗарында белә бир дағ вар,
Шалбурз дағ деҗирләр, белә адланар.
Һәмнин дағын әтәжиндә вар бир кәнд,
Евләри бир-биринә едилмиш бәнд.
Һәмнин кәнддә јашајыр о пәһләван,
Әдаләт уғрунда данм чарпышан”.
Гәрары бу олду, о кәндә кетсин,
Пәһләван Шарвилидән хаһиш етсин.
Бүтүн башчылар гәрары бәјәнди,
Һамы разы олдуғуну сөјләди.
Вар иди кәндләриндә бир нәфәр,
Ағыллы, камаллы бир икидһүнәр.
Ады Турал иди, чаван ишбилән,
Нә иш тапшырсајды баша јетирән.
Дедиләр Шалбурза гој Турал кетсин,
Сәһәр тездән Алпана сәфәр етсин.
Зүлмәт кечә кечди, кәлди хош сәһәр,
Туралы тез Алпана кәндәрдиләр.
Тапшырды:-Тез гајыт, кәл кәндимизә,
Ләзкистандан шад хәбәр кәтир бизә.
Даныш дәрдимизи, о пәһләвана,
О мәрд гәһрәмана, шаһын оғлуна.
Дуалар јарашсын о ширин дилә,
Ширин диллә, пәһләваны ал әлә.
Де һајыфды, кәндимиз виран ола,
Чадукар дивләрин әлиндә гала.
Турал дүз јәни күн узаг јол кетди,
Турандан Алпана бир сәфәр етди.
Әввәл кетди о падшаһын јанына,
Халгын хаһишини сөјләсин она.
Шаһа вердиләр хәбәр, елчи кәлиб,

Турандан Алпана төшриф кәтириб.
Ону етдиләр еһтирамла гәбул,
Шаһ деди:-Көлмисән чох узаг бир јол,
Сорушду:-Узаг јол јорубму сәни?
Даныш, һали ет кәлишиндән мәни.
Баш әјди, дуа етди, өпдү јерин,
Деди:-Тәхтинә нур дүшсүн көјләрин.
Елчи деди:-Түркүстандан көлмишәм,
Сизә елин саламын кәтирмишәм.
Деди:-Шаһ сағ олсун, хаһишимиз вар,
Сиздән көмөк диләр бизим адамлар.
Гаршыја чыхыбдыр бир иш, чох јаман,
Асан һөлли мүмкүн дејил, һеч заман.
Дил ачды едә мөгсәдини әјан,
Данышды нәзакәтлә, чох меһрибан.
Деди:-Һөрмәтли шаһ, вар бир дәрдимиз,
Чох ағыр дәрд әлиндә галмышыг биз
Биздән кәнарда јашајан чадукар,
Бизим раһатлығымызы позурлар.
Онларын әлиндән кәндләр дағылыр,
Талејимиз дөнүр, пис хисләт алыр.
Чаду дивләр һүчум едир кәндләрә,
Халгын малы гисмәт олур дивләрә.
Чадукар әлиндән дүшәрәк дара,
Кечир өмрүмүз, бәхтимиз гара.
Бир күн бүтүн ағсаггаллар јығылыб,
Бу ишә тәдбир көрмәјә чалышыб.
Гәрары бу олду, елчи кәндәрсин,
Алпан шаһындан бир көмөк истәсин.
Дејирләр сиздә вар мөшһур пәһләван,
Даим әдаләт уғрунда чарпышан.
Шаһ о пәһләваны бизә кәндәрсин.

Чаду дивләрдән бизи азад етсин.
Дадымыза чатмаса о пәһләван,
Кәндләримиз дағылыб кедәр һаман.
Падшаһ елчини җахшы динләди,
Сонра хидмәтчини чағырыб деди:
-Шарвилијә хәбәр кәндәр, гој кәлсин,
Гоншу Түркүстана бир сәфәр етсин.
Дивләрин әлиндә галмыш кәндлиләр,
Онун көмәјини арзу едирләр.
Хәбәрчи тез кедиб чатыб галаја,
Дејир, сәни шаһ чағырыр сараја.
Пәһләван кәлиб чатды шаһ дәрқаһа,
Шаһ деди Шарвилијә:-Дурма даһа
Деди бил, бөјүк танрыдан сонра сән,
Ләзкистанын үмидисән, фәхрисән!
Шаһа баш әјәрәк икид Шарвили
Шарвили падшаһдан үзр истәди,
Гаршысында баш әјди, белә деди:
-Мәкәр јохдур Түркүстанда пәһләван?
Истәјирләр Ләзкистандан пәһләван?
Шаһ деди:-Инди ки, хаһиш едирләр,
Бүтүн бөјүкләр сәни истәјирләр.
Хаһишини јерә сала билмәрик,
Биз адәтимизи поза билмәрик!
Онлар сәни сајырлар бир арзуман,
Чаһанда ән пәрәстишли пәһләван.
Сарајдан галаја гајыдыб һаман,
Кәлир Барсилин јанына гәһрәман.
Деди:-Ата, Турана сәфәр едим,
Түркүстан халгына көмәк көстәрим.
Кәрәк мән тез сәфәр едим онлара,
Дивләрин әлиндән дүшүбләр дара.
Шаһын да әмридир ки, ора кедим,

Көндлиләри дивләрден хилас едим.
Деди:-Шаһын әмридирсә, јахшы јол,
Түрк халгына көмәјә кет, һазыр ол.
Һәр бир халга көмәк лазымдыр, әкәр,
Һәмишә һазыр олубду ләзкиләр.
Шарвили Гығылчыма гојду јәһәр,
Чыхды јола, Турана етди сәфәр.
Јола дүшдү о Алпандан Турана,
Деди:-Чағырыблар, кәлиб Алпана.
Дејибләр көмәк ет гоншулара да,
Лајиг көрмә гоншу галсын фәрјада.
Нәзәр салды Шарвили һәр јанына,
Гәддарлыг од салды онун чанына.
Деди:-Туран мүлкүнә мән тез кедим,
О јазыг көндлиләрә көмәк едим.
Инди јох мәнә бу чаһан ичрә тај,
Һәлә ки, јохдур күчлү, мәндән савај.
Пәһләван Шарвилинин јохдур тајы,
Мүсибәт, кәдәрдир чаһанда пајы.
О һәјатда һагсызлыгла чарпышар,
Гылар асланы, әждаһаны шикар.
Һәмишә туташмыш пәләнкләрлә тәк,
Анчаг ләзкидә олар белә үрәк.
Чаһанда әдаләт шүары олуб,
Зәлил инсанларын далында дуруб.
Инди гәт етмишди Турана кетсин,
Түркүстан көндлисинә көмәк етсин.
Узун бир јол кетди алтында шив,
Чыхмады габаға һеч бир чаду див.
О бир мәнзилә чатды салды нәзәр,
Һәр јер беһишт иди, хош чәмәнләр.
Јол кәлиб јорулмуш Шарвили јаман,
Истәди динчәлсин чәмәндә һаман.

Бу јердә көрмәди инсандан әсәр,
Демә бу јерләрдә чадулар кәзәр.
Бахыб көрдү, бир чешмә вар саф сулу,
Әтрафы јашыллыг, чичәклә долу.
Булаг көрүб, хошһал олду пәһләван,
Деди, бир аз су ичим бу булагдан.
Дүшдү атдан, булаг үстә отурду,
О бурда динчәлмәји үстүн тутду.
Шарвили бу судан бир гуртум ичди,
О саат үрәјин јанғысы кечди.
Шивин башындан јүјәни көтүрдү,
Тумарлајыб, чәмәнлијә өтүрдү.
Өзү отурду, деди: -Гој динчәлим,
Сонра дуруб јолума давам едим.
Она ширин кәлди, сују булағын,
Демә тилсим имиш бу чадуларын.
Булаг сују мәст едәрмиш инсаны,
Бу үсулла әсир едәрмиш чаны.
Елә ки мәст олуб јатды пәһләван,
Колларын далындан күдүрмүш һаман.
Чыхыб кәлди бир нечә див гәфләрән,
Гәрарлашды, аты тутсун сифтәдән.
Јаваш-јаваш јахынлашдылар ата,
Кәмәнди ачыб атды аты тута.
Ат дөнүб јелә, тәпинди дивләрә.
Ики диви тәпиклә салды јерә.
Гачыб кәлди Шарвилинин јанына,
Деди:-Ојан, дивләр кәлир јанына!
Һушу итмиш Шарвили ојанмады,
Чадукарлар әл чәкмәли олмады.
Деди:-Әввәл биз о аты көтүрөк,
Суваринин ишини сонра көрөк.

Һүчүм етди шиви әлә кечирә,
Чошуб од кими шив дә бир кәрә.
Башындан дивин вурду бир төпик,
Иги дишлә тутду белиндән чевик.
Јерә чырпды, ахды булагтәк ганы,
Һәлак етди о чадукарын чаны.
Худа камыны тез кәтирди дилә,
Шарвилини ојатды шив дишијлә.
Алыначаг дилә танрынын гүдрәти,
Дәјишди һаман чадунун сурәти.
Ојанды Шарвили, бахыб дөрд јана,
Көрдү јердә бир нечә див узана.
Деди Гығылчыма, еј сајыг, дирибаш,
Сәнә ким демишди дивләрлә туташ?
Өләјдин әкәр див чәнкиндә сән,
Бу тур илә, галханла, низәјлә мән.
Белә ағыр силаһланмыш бир нәфәр,
Едә биләрдими Турана сәфәр?
Ешитчәк ки, сән истәјирсән көмәк,
Јанымда кәлиб кишнәјәјдин кәрәк.
Гығылчым деди:-Бу су сеһирлидир,
Бу судан ичән һушуну итирир.
Сәнә ширин кәлиб ичмисән судан,
Азад ола билмирдин бу чадудан.
Мәчбур олдум, тәк башына вурушум,
О чадукарлара тез ган уддурум.
Јохса ишин пис оларды, пәһләван,
Артыг әл чәкәчәјдин өз чанындан.
Худа камыны мән кәтирдим дилә,
Ојатдым сәни мән, чох чәтинликлә.
Алынчаг дилә танрынын гүдрәти,
Јаман дәјишди чадунун сурәти.

Гаралды сују, кирди башга дона,
Шарвили тәәччүблә бахды она.
Әввәл шәффаф көрүнән булаг сују.
Дөнүб олмушду дүм батаглыг сују.
Шарвили өз атыны гучаглады,
Ону тумарлады, һәм дә охшады.
Аллаһларын адын дилә кәтирди,
Деди:-Сәни мәнә худа јетирди.
Инди нејнијәрдим, шив олмасајды?
Атсыз пәһләван әлачсыз галарды.
Дүшдү јола, о мәнзили етди тәрк,
Деди:-Јолчу һәмишә јолда кәрәк.
Бурахыб шивин башыны о азад,
Кедирди дүз торпаг јолујла раһат.
Чөл јолу гуртарды, кәлди тарлалар,
Јашыл чәмәнликләр, бир дә отлаглар.
Кечди зүлмәт кечә, ачылды сәһәр,
Узагда көрүндү јашајыш јерләр.
Гығылчыма деди:-Кет отла сән,
Мәни хәбәрдар елә кими көрсән!
Бир аз динчәлим, јатыб бу чәмәндә,
Кет отлагда јемлән бир аз, сән дә.
Јорулмушду, тез јатды о шири-нәр,
Өзүндән, атындан белә бихәбәр.
Сәһәрәчән јатыр бурда пәһләван,
Бир гоча ојадыр ону јухудан.
Сорушду ки, кимсән һара кедирсән?
Бу горхулу јердә кечәләмисән.
Бурда чадукар дивләр долашырлар,
Әлләринә ким кечди, апарырлар.
Кәндимиз јахындыр, дурун кәл кедәк,
Кәндимиздә динчәләрсән, кәл кедәк.

Шарвили сорушду:-Бура нарадыр?
Деди:-Туран өлкәсидир, баһадыр?
-Ешитдим дивләрдән зәрәр чәкирсиз,
Гоча деди:-Буну һардан билирсиз?
-Сизләрдән елчи кәлмишди Алпана,
Дејирди:-Еһтијач вар пәһләвана.
Кәндинизә бир пәһләван кәндәрсин,
Дивләрә гаршы сизә көмәк етсин?
Гоча киши һејрәтә кәлиб деди:
-Ахыр ки, таныдым, бу Шарвилиди!
Гоча деди:-Оғлум, гурбанын олум
Сәни көрчәк, мән үрәкдән шад олдум.
Кәндлиләр үмидлә сәни көзләјир,
Һәр күн аллаһлара дуа ејләјир.
Деди:-Онда дајанмајаг, дур кедәк,
Дәрдинизә, бир чарә фикирләшәк.
Кәнддә ону јахшы гаршыладылар,
Чохлу чөнкә кәсиб, мәчлис гурдулар.
Севиндиләр о күн бүтүн ел, һамы,
Ки, Шарвили алачаг елин камы.
Једиләр, ичдиләр, гуртарды шадлыг,
Чамаат дағылыб кетдиләр артыг.
Галды Шарвили бөјүкләрлә тәк,
Дедиләр:-Кәл инди мәсләһәтләшәк.
Ону дөврәјә алдылар бөјүкләр,
Деди:-Икид, көстәрмәлисән һүнәр.
Сәнә јар ола, бәлкә пәрвәрдикар,
Әлинлә дүшә торпаға чадулар.
Деди:-Ким мәнимлә ора кедәчәк,
Јолда мәнә бәләдчилик едәчәк?
Топан адлы варды кәнддә бир нәфәр,
Чаван бир кәндчиди о саһиб-һүнәр.

Пәһләвана анчаг о јол кәстәрәр,
Ону бир вахт оғурламышды дивләр.
Сонра гачыб өз чаныны гуртарыб,
Дивләр тапа билмәјиб, чох ахтарыб.
Ҷадуларын јерләрин тәк о билир,
Онларын һәр јеринә о бәләддир.
О олар бәләдчи кәнч пәһләвана,
Бирликдә кедәр дивин мәканына.
Топан деди пәһләван Шарвилијә:
-Горхурам дәнмәрик бир дә керижә.
Фикир вер, дејим бир нечә сөз сәнә,
Ајдынлыг кәтирим бу ишдә сәнә.
О јердә ки, дивләр јашајырлар,
Бурдан ора јүз ағачлыг јол олар.
Шаһ дивин мәскәнин истәсән әкәр,
Јолун кедиб һәфткун дағына дүшәр.
О дағ гала, дивләрин өз јурдудур,
Ора кедән јоллар, чох горхулудур.
Шарвили пәһләван, кетди бу јолу,
Зәфәр арзусујла үрәји долу.
Топан деди:-Онлар олдугча чохдур,
Гарышгадыр, сајы-һесабы јохдур.
Кедирсән әбәс дивләрин үстүнә,
Бу јолдан әл чәк, галарыг пис күнә
Шарвили күләрәк деди:-Аз даныш,
Мәним күчүмлә бил, дејилсән таныш!
Топан деди:-Инди бахарыг көрәк,
Дивләрин әлиндә оларсан хәрәк.
Топана деди:-Сән горхма, аз даныш,
Мәни о јерләрлә етсән сән таныш,
Көрәрсән ки, ләзки сојлу бир нәфәр,
Дивләри нечә јерлә-јексан едәр!
Мәнә Аллаһларым етсәләр көмәк,

Турумун күчү, бөхтим илэ кэрэк.
Дөјүшдө елэ тој тутум онлара,
Көрсүн кимдир кэлэн Туран дијара.
Сән исэ дајанма, узагдадырса јол,
Сәһәрә кими мәни ора чатдыр
Топан деди:-Јахшы, кедәк пәһләван,
Тез азад олаг биз, бу дашлы јолдан.
Бу даш јол гуртарыр, кәлир ики дағ,
О дағлары кечә билсәк галдыг сағ.
Ики дағ арасы горхунч бир дәрә,
Чәкәр гарталы асимандан јерә.
Бу дәрәнин ичиндә чохла чаду,
Онлар сахлајыр ордан кечән јолу.
Бах, бизим јолумуз ордан дүшәчәк,
Биринчи савашын бурда кечәчәк.
Бурда инди һүнәр, гүдрәт сәниндир
Сән гартал ол, онлар сәрчәләриндир.
Дашлы јол гуртарды, ачылды сәһәр,
Јол үстүндә көрүкдү кешикчиләр.
Шиви чапды дивләр олан сәмтә дүз,
Дивин ордусујла кәлди үзбәүз.
Чәкиб нәрә, салды нәзәр дивләрә,
Нәрә сәсиндән титрәди дағ-дәрә,
Елэ горхду дивләр бу нәрәдән,
Дөјүш јерини тәрк гылды һәмән.
Шарвили гәзәбдән дөнмүш аслана,
Мејданы гәрг етди дивин ганына.
Чәсур Шарвили көрчәјин, горхудан
Бүтүн дивләрин бағры олмушду ган.
О дивләр унутду нәдир ел-оба,
Фәрар етдиләр, һәм оғул, һәм баба.
Зәфәрлә гана гәрг едиб һәр јери,

Сонра гајытды өз јолуна кери.
Бу заман илаһидән кәлди бир сәс,
Дејирди:—"Дивин мәскәнинә тәләс!
Гој сәнә јар олсун бүтүн аллаһлар,
Әлинлә торпаға дүшсүн чадулар!
Кимә раст кәлсән турунла кәсәрсән,
Бәдәмәлләрин көкүнү кәсәрсән!"
Галыр инди дивләр шаһыны көрмәк,
Бу дијарда онун нәслини кәсмәк.
Шаһ бүтүн дивләрә башчылыг едир,
Биз ону мәһв етсәк, зәфәр бизимдир.
Биринчи горхунч јери әзмлә кечдик.
Кешикчи дивләри тамам мәһв етдик.
Јолумуз тәмизләнди там дивләрдән,
Ениб кәлди дағдан-булуддур дејән.
Топан деди:—Инди кедәк архајын,
Чатана гәдәр кәнарына чајын
Инди гаршымыза бөјүк чај чыхыр,
Бу саһәјә һаким олан див бахыр.
Әјәр биз чајы да уғурла кечсәк,
Ондан сонра јолумуз сакит кечәчәк.
Гара див о көрпүнү мөһкәм сахлар,
О чајын үстүндә гуш ганад салар.
Ора чатмағымыза бир мил галыр,
Гара див истиләр дүшәндә јатыр.
Көрпүдә о вахты чох аз див дурур,
Онлар да көрпүнүн алтында олур.
Шарвили шивә дәјди бир аз бәркдән,
Шив шаһин кими көтүрүлдү јердән.
Кәлиб чаја чатыб дүшдүләр јерә,
Шарвили бир нәзәр салды көрпүјә.
Гара див тәк узанмышды көлкәдә,

Бир нечә див көрүкүрдү көрпүдә.
Шарвили јахынлашды гара дивә,
Деди:—Инди бахарам мән ишинә.
Гыдыглајыб тур илә ајағындан,
Ојатды о гара диви јухудан.
Див ојаныб көзүнә инанмады,
Һејрәтиндән јериндә чашыб галды.
Бирдән өзүнә кәлиб, бир нәрә чәкди
Көрпүдә дајанмыш дивләр дә кәлди,
Шарвилинин үстүнә тез чумдулар,
Пәһләваны һәр тәрәфдән тутдулар.
Гара див Шарвилијә һүчум етди,
Сол чијниндән јаралајыб чәкилди.
Шив тез онун јарасыны јалады,
Шарвилинин јарасы тез сағалды.
Бу заман Шарвили туру көтүрдү,
Алты диви бир зәрбәјлә өлдүрдү.
Гачан диви архадан чатыб тутду.
Див онун ким олдуғуну унутду.
Вуруб јерә парчалады ортадан,
Бүрүдү јер үзүнү гырмызы ган.
Топан деди:—Чајы да јахшы кечдик,
Гара дивин дәстәсини мәһв етдик.
Инди кәлир дарысгал мешә јолу,
Бу јолун олар үч мил узунлуғу.
Мешә кедир һәфткүһ дағына,
О дағ да мөхсусдур, дивләр шаһына.
Шаһ дивин хидмәтиндә јүз мин сәввар,
Һамы ат белиндә кешикдә дурур.
Күчүн чатмаз, олсан поладдан белә,
Галарыг мәрүз ити низәләрә.
О дағ бизә чох баһа баша кәләр,

Көрәрсән ки, о даг дивдир сәрбәсәр.
Ешитдим о дагда вар бөжүк каһа,
Көрән истәмәзди көрә бир даһа.
Ешит ордадыр бу дивләрин шаһы,
Онун сараҗыдыр, о дәрин каһы.
О бурдан дивләрә башчылыг едир,
Онун әмрилә чадулар бизә кәлир.
Чапды Шарвили шиви даға тәрәф,
Бахыб көрдү дивләр дуруб, сәфбәсәф.
Топана деди Шарвили:-Афәрин!
Јахшы олду, бәләдчилијин сәнин!
Чох разыјам мән сәнин бу ишинә,
Доғру јолу көстәрибсән сән мәнә.
Гаршымызда инди чох мүһүм иш вар,
Кәрәк гырыб гуртарсын бүтүн чадулар!
Шарвили деди:-Чатыб сон мәрһәлә,
Нә етмәк лазымды сән мәнә сөјлә.
Топан деди:-Бир белә гајда вар,
Күнортанын истисиндә див јатар.
Әкәр истәјирсән дејүшдә зәфәр,
Бу ишдә тәләсмәк һәдәрди, һәдәр.
Көзләмәк лазымдыр ки, күнәш галхсын,
Чадукарлар исти дүшәндә јатсын.
Шарвили онун фикрини изләди,
Күн әршә чыхынча дуруб көзләди.
Үзүнү чевириб Топана деди:
-Сән тез кизлән, өзүнү чәк бир јана
Гылынчы гынындан сијирди о дәм,
Дивләрин галасына гојду гәдәм.
Бир нәрә чәкди ки, мән Шарвилијәм!
Алпан дијарындан бура кәлмишәм!
Һүчүм етди шир-нәр кими дивләрә,

Јүзүнү бирчә анда јыхды јерә.
Пәһләван зәлзәлә салды бу даға,
Вурараг туруну саға вә сола.
Дивләр көрдүләр ки, чатмыш әчәл,
Ширин чанларындан чәкдиләр әл.
Шарвили деди:-Танры сәндән мәдәд!
Дивин өнүндә даг кими чәкди сәд.
Дагдакы дивләрин әчәли чатды,
Шарвили онлары торпаға гатды.
Бу заман көјләрдән кәлди јенә сәс,
“Дејирди:-Шарвили, каһаја тәләс!
Тез ол пәһләван, вахт јох көзләмәјә!
Дәјмәз инди артыг фикирләшмәјә!
Дивләрин хејирхаһлығыны унут,
Кедеб тез каһанын габағыны тут!
Тутду Шарвили каһанын јолуну,
Чыхан дивин вурду бир-бир бојнуну.
Шаһ дивин өзү дарда галмышды бәрк,
Өзү өзүнә һеј верирди үрәк.
Гыра-гыра чатды Шаһа Шарвили,
Ону көрчәк ағ дивин тутулду дили.
Гара дивин башыны көстәрди она,
Ағ див дөндү јыртычы бир аслана.
Истәди Шарвилини әсир етсин,
Нәрә чәксин пәһләван горхуб кетсин.
Шарвили деди:-Кет торпаға чадукар!
Сәндән анчаг бирчә дәнә ад галар.
Бичиб дивлә чадуларын башыны,
Гана гөрг етди дағларын дашыны.
Силди дивин нәслини јер үзүндән,
Азад етди халгы онун зүлмүндән.
Һамы деди:-Әһсән сәнә Шарвили,

Сән дивдән азад етдин бизим ели.
Халгымыз гуртарды, дивин зүлмүндөн,
Лох етдин див нәслини јер үзүндөн.
Сәнә сәчдә едәчәкдир халгымыз,
Сән олдун бизим ахыр пәнаһымыз.
Туран халгы сәни һеч вахт унутмаз,
Сәнин көмәјинин гијмәти олмаз.
Шарвили зәфәрлә гајыдыб кәлди,
Бөјүк, чаван Шарвилијә баш әјди.
Бу ләзки халгынын гүдрәтли оғлу,
Туран халгын үрәјиндә из гојду,
Бу сәфәр дә уғурла баша чатды,
Чаһанда онун шәһрәти парлады.
Видалашыб пәһләван минди шивә,
Шивә деди:-Тез мәни чатдыр евә.
Евдә мәни көзләјир көзәл јарым,
Кечикмәјә јохду бил, ихтијарым,
Евдә нараһатдыр мәним Иридәм,
Инди ону көрмәјә тәләсирәм.
Уч деди о, јел кими, Гығылчыма,
Инди тез ол чатдыр мәни галама.
Кәлиб чыхды Шалбурза ахшам дүшәр,
Говушду ики јар, нечә сүд, шәкәр.
Бу күндән дүз өтүб кечди доггуз ај,
Оғул доғду Ирида парлаг бир Ај!
Көрән дејәр, Шарвилинин өзүдүр,
Көзләри дә атасынын көзүдүр.
Бир ајлыгда бир јашлы иди, дејән,
Она Шарвили дедиләр һәр көрән.
Күндә үч инәјин сүдүнү ичир,
Үч аја чатанда тај-тушу кечир.
Һамыја меһрибан, чох ширин дилли,

Она верди Лекос ады Шарвили.
Үч илә чатанда күләшәр ширлә,
Аслана диз чөкдүрәр өз күчүјлә,
Она чатды чун, әл атды човкана,
Атасытәк киришди о мејдана.
Көтүрдү әлинә ох илә каман,
Көјдә гушу көзүндән алды нишан.
Чатанда он бешә олду шири-нәр,
Дөјүшдә она тај јохду бир нәфәр.
Бир ушаг ки, пәһләвандан төрәјиб,
Бир фил кими бој атараг јүксәлиб.
Атасытәк дүшмәнә үстүн олар,
Дүшмән онун әлиндә ачиз галар.
Чаван оғлу илә едиб ифтихар,
Үзү күлдү Шарвилинин, хош баһар.
Үмид бағлады халг о шири-нәрә,
Пәһләван чисминдән кәлән көвһәрә.
Алпан өлкәсинә јайылды хәбәр,
Шарвилинин оғлу олуб дедиләр.
Бу хәбәр тез кедиб, шаһа да чатды,
Көјләр нәнә шадлығындан ағлады.
Чағырды шаһ Шарвилини сараја,
Деди:-Кет нәвәми кәтир бураја!
Мән дүнјадан өз гәмими алмышам,
Инди исә, истәјими тапмышам.
Деди:-Шаһ тәхтинә кәләчәк нәвәм,
Инди мәндә нә кәдәр вар, нә дә гәм.
Онун бир түкүнү вермәрәм аләмә,
Баламын баласы әзиздир мәнә.
Көјләр ханым деди:-Ирида, гызым,
Сәнә мән әввәлдән дә инанмышдым.
Мәһәббәт олуб, ағылын афәти,

Чаһаны тутуб һүснүн шөһрәти.
 Шарвили сәни тапыб, сәһв етмәҗиб,
 Чаван өзүнә лаҗиг һүнәр көстәриб.
 Сән мәни дүнҗалар гәдәр шад етдин,
 Дүнҗаҗа мәнимчүн оғул кәтирдин.
 О бәхт улдузудур, бизим бу јурдун,
 Кәләчәҗи халга даҗагдыр онун.

ШАРВИЛИНИН ГИЈАР ШӘҖӘРИНИ ИРАН АҒАЛАРЫН ЗҮЛМҮНДӘН АЗАД ЕТМӘСИ

Аҗағына шал-чарыг кеҗән заман,
 Вәфалы Гығылчым сорушду ондан:
 -Биз һара кедирик, әзизим, достум,
 Истәрәм бу ишдән хәбәрдар олум?
 Шарвили деди:-Сән дүшмә тәшвишә,
 Сәнсиз кедә билмәрәм һеч бир ишә.
 Гоҗ әл-үзүмү јујум, кечикмәрик,
 Сонра бахарыг биз һара кедәрик.
 Һазырлыг гуртарды, бахды һәр јана,
 Әдаләтин оду дүшдү чанына.
 Дүшүндү:-Ел кәрәк азад едилсин,
 Бүтүн Алпан азад, ислаһа кәлсин.
 Кечикмәк олмаз бу ишдә, мән кедим,
 Чатдырыб шөһрәтә, ели шад едим.
 Деди:-Сахур шәһәринә кедирик,
 Орда нә вар, нә јох, биз өјрәнәрик.
 О јерләр дүшмәндән азаддыр һөлә,
 Орда инсанлар ачлыг чәкмир һөлә.
 О вахт Иран зәбт етмишди Алпаны,
 Тури торпағындан башга һәр јаны.
 Гијар ағаларын әлиндә иди,

Орда фарслар халга чох зүлм едирди.
Эдалэт јох иди бу ағаларда,
Халгы сахлајарды зүлмөтдө, дарда.
Гуртулуша халг дужурду еһтијач,
Онлар ахтарырды буна бир элач.
Эфсанөви бир гүввө лазым иди,
Халг буну һөмишә арзу едирди.
Бу чүр гүввө Шарвили иди, анчаг,
Дедиләр:-Биз кедиб ону чағыраг.
Бу сөрв бојлу, фил чүссәли пәһләван,
Ләзки халгына кәлмишди хуладан.
Дејирләр:-Шарвили олмасајды, бил,
Бу бөшөр зүлмдән гуртаран дејил.
Шарвили галадан чыхарды һәр күн,
Ләзки кәндләрини кәзәрди бүтүн.
Бу чәсарәтли, јенилмөз пәһләван,
Һәр күн бир кәндә олурду мейман.
Бу адам һүнәрли, хејирхаһ иди,
Ағыллы, тәдбирли, чох һушјар иди.
Дүшмән әлиндән чыхмыш һәр мөскөнө,
Лазымды гајтармаг адәт-әнәнө.
Ајлар тәләб олунурду бу ишә,
Тәзә гајда дүшәнә кими ишә.
Ағаларын таладығы бол сәрвәт,
Халга гајтармаг лазым иди әлбәт.
Шарвили бу иши јахшы билирди,
Ағсаггалларла мөсләһәтләширди.
Эдаләт һәр бир кәндцә, һәр шөһөрдө
Олурду, Шарвили ора кәдөндө.
Һамы хидмәтиндә дурарды онун,
Икид Шарвилинин, халгын оғлунун.
Дејәрди:-Гәм чәкмәјин, артыг јетәр,

Вахт кәләр башыныз, көјө јүксәләр.
Ағалар горхараг Шарвилидән,
Вахт олурду әл чәкирди әмәлдән.
Кәнддән, шөһөрдән чох гонаг кәлирди,
Шарвилијә хәбәрләр кәтирирди.
Онлар хаһиш едирди Шарвилидән,
Онлара баш чәксин пәһләван һөрдән.
Дедиләр:-Гијардакы галалардан,
Халга бөдбөхтлик кәлир ағалардан.
Мөһвө кәтирибдир ели Гијарын,
Алыб әлдән бүтүн ихтијарларын.
Гәбирдир чаһанда бизә сон бешик,
Шарвили, кәлмәсән әлдән кәдәрик.
Шарвили олурду өз галасында,
Гијардан узагда, Шалбурз дағында.
Кәлдиләр елчиләр, бир күн галаја,
Дедиләр:-Башымыз дүшүб бәлаја.
Иран ағалары, јерли гудурған,
Онлардан зара кәлмишик биз, инан.
Хаһиш едир бүтүн киши, һәм гадын,
Бизим үчүн лазымдыр, һавадарлығын.
Гијар шөһөринә тәшриф бујурун,
Зүлмкарлардан сән, бизләри горујун.
Халгымызын гејрәтинә тохунур,
Бүтүн киши, гадын, тәһгир олунур.
Һәрәмханәләр бүтүн гызла долуб,
Бүтүн кәнч гызларымыз душтаг олуб.
Ачлыгдан балалар тәләф олурлар,
Мал-гараны әлимиздән алырлар,
Күн ахшам олунча гаралды чаһан,
Шарвилинин дамарында донду ган.
Деди:-Бу јахында кәләрөм ора

Кәлиб баш чәкәрәм сизин дијара.
Кәлиб һәр шеји көрүм өз көзүмлә,
Азадлыг кәтирәрәм ора өзүмлә.
Деди:-Чохдан чалышырдым бир кедим,
О Гијарда һагсызлыгы төрк едим.
Һеч вахтым чатмырды, кәлмәк олмурду,
Әдаләтсиз һаллар, мәни гојмурду,
Мән Көјләрин әмрини көзләјирәм,
Бу күн, сабаһ, мүтләг сизә кәләрәм.
Шарвили кечәләр јатмырды тамам,
Алмаг үчүн ағалардан интигам.
Ахыр бир күн пәһләван тапды мачал,
Деди Гығылчыма:-Гијара јол ал.
Ики гала варды о вахт Гијарда,
Һәр икиси иранлы ағаларда.
Бир галада оналты тохум варды,
Онлар тәмиз бир гандан оланларды.
Онларын башканы Макул аға иди,
Галалара о башчылыг едирди.
Бириндә Макулун ордусу варды,
Ағанын әмринә һазыр дурарды.
О бири галада варды јүз әскәр,
Онларын һамысы иди забитләр.
Онлар аға әмринә садиг иди,
Бүтүн ишләрә башчылыг едирди.
Макул ағанын бүтүн әскәрләри,
Гул һалына салмышды јерлиләри.
Ағаларын дајағы иди онлар,
Онларын марағын горујурдулар.
Макул сәркәрдәләрә јер вермишди,
Онлар бу торпагда јурд еләмишди.
Тәсәррүфатда ишләјирди гуллар,

Азадлыгдан тамам мәһрум оланлар.
Һамыја аға иди Иран әһли,
Гул һалында иди јерли әһали.
Халгы ағыр ишләрдә ишләдирди,
Бу јолла онлары тәләф едирди.
Һәрисликдә ағаларын јох тајы,
Һамы гәм удур ки, чох олсун пајы.
Үмид бағлајырды ки, иранлылар,
Онлары горујар белә галалар.
Анчаг онлар јанылырды бу һагда,
Бөјүк бәдбәхтчилик варды габагда.
Һәсрәтилә алмаг үчүн интигам,
Шарвили раһатлыгы унутду там.
Гәһрәман гәт етди Гијара кетсин,
Һәр шеји өз көзүлә көрә билсин.
Шарвили дәјишди гијафәсини,
Бүтүн сәрв бојуну, фил чүссәсини.
Олду ади бир аллаһын бәндәси,
Гығылчымын да кичилди көвдәси.
Олду ади атлы, садә бир адам.
Салды өзүнү фәгирлијә тамам.
Көрәндә ону танымасын дејә,
Өзүнү охшатды фағыр бәндәјә.
Миниб Гығылчымы, тез дүшдү јола,
Бүтүн достларын хатири шад ола.
Гығылчым башлады көјә галхмаға,
Һазада өз ганадыны ачмаға.
Шарвили деди шивә:-Алчагдан кедәк,
Јерә јахын олаг, һәр шеји көрәк.
Гығылчым өз сурәтини дәјишди,
Булудлары јарыб ашағы енди.
Бир аздан тамам јерә дүшдүләр,

Јердә бир дәстә ач ушаг көрдүләр.
Бирдән Гығылчым вар сәсилә кишнәди,
О чөлдәки ушаглары көстәрди.
Деди:-Көрүрсәнми о ушаглары?
Кедәк јахындан өрәнәк онлары.
Шарвили ушаглара јахынлашды,
Ушаглар да онларла гаршылашды.
Бу ушаглар Гијардан кәлмишдиләр,
Ачлығындан бу чөлә дүшмүшдүләр.
Мал кими отлајырдылар ушаглар,
Шарвили деди:-Белә дә иш олар?
Ушагларын чоху јетим иди,
Аталары, аналары јох иди.
Шарвилинин онлара јазығы кәлди:
-Кәл сизи шәһәрә апарым деди.
Ушаглар етиразыны билдирди.
-Биз бурдан ахшам кедәчәјик-деди,
Онлар мала дөндәрибди милләти!
Үрәк ағрысыјла деди, Шарвили,
Деди:-Дөзмәк олмаз, белә пис һала,
Тәдбир көрмәк лазымдыр ағалара!
Чапыб шиви Шарвили кәлди кәндә,
Кечәләди Дакур баба евиндә.
Гоча киши иди бу Дакур баба,
Ону таныјырды бүтүн ел-оба.
Һәкимлик кәлирди онун әлиндән,
Мачалы олмурду хәстә әлиндән.
Чамаат ач иди, хәстәликсә чох,
Ондан башга хәстәләрә бахан јох.
Арвады Хатај гары, мәрд бир гадын,
Нәнәси иди јетим ушагларын,
Деди:-Евимиздә һеч нә галмады,

Бир инәк вар иди, ону да апарды.
Ағ бирчәкли гоча Хатај ана,
Шарвилини көрчәк деди, шадјана,
Евин бәрәкәтидир, һәр бир гонаг,
Аталар нә дејиб, о да олачаг.
Тез гонаг евиндә јерини салды,
Јорулмушду Шарвили, о тез јатды.
Дакур баба ахшам кеч кәлмишди,
Хәстәләрә баш чәкмәјә кетмишди.
Сәһәрдән чыхарды о ахшамачан,
Сәфил хәстәләрә едирди дәрман.
Әвәзиндә нә версәләр кәтирәр,
Ач галмыш ушаглара једиздирәр.
Шарвилинин чөлдә көрдүјү ушаг,
Демә бу евдә олурмуш о шылтаг.
Даим ағлајырды, ушаг ач иди,
Ушаг ачлығындан јата билмирди.
Ағламагдан галмырды ушаг һеч дә,
Јатмаға гојду ону башга евдә.
Хатај нәнә ону әмин едирди:
Јатсын дејә, ширин сөзләр дејирди.
Дејирди:-Ағлама, көрәрсән сәһәр,
Шарвили адашын чөрәк кәтирәр.
Јағлы дүрмәк јејәчәксән дојунча,
Инди исә јат, Шарвили балача.
Бу ушағын ады Шарвили иди,
Атасыны итирмиш јетим иди.
Хатај гары нә гәдәр чалышырды,
Шарвилисә ағламагдан галмырды.
Пәһләван Шарвили јата билмирди,
О бири евдә өз-өзүнә дејирди:
-Биринчи нөвбәдә, ачлара чөрәк.

Ондан сонра галан ишлэри көрмөк.
Бу фикирлэ сәһәрәчан јатмады,
Фикирләшди, башга чарә тапмады.
Деди:-Ушаг ачдырса, јатмајачаг,
Бу иши көрмөк, сабаһ кеч олачаг.
Чыхды бајра Гығылчымы чағырды,
Һәр икиси белә гәрара алды.
Онлар кәрәк сәһәри көзләмәсин,
Чөлә инди бу, кечә икән кетсин.
Ағаларын сүрүләрини тапсын,
Сүрүләрдән гојунлары чыхартсын.
Макул ағанын сүрүләри һаман,
Чөлүн дүзүндә галырды бу заман.
Шарвили јел кими чапараг кетди,
Сүрүләри тапыб гојун кәтирди.
Кәлиб чатыр артыг сәһәр ачылыр,
Чәкиб гојунлары һәјәтә салыр.
Бу вахт Хатај гары хәнчәр кәтирир,
Өзүнү тез Шарвилијә јетирир.
Деди:-Оғлум бу нә иши, көрмүсән,
Гојунлары сән һардан кәтирмисән?
Хәбәр тутса евимизи јыхарлар,
Макул билсә, ганымыздан чыхарлар!
Деди:-Горхма, чавабы мән верәрәм,
Өһдәсиндән дә мән өзүм кәләрәм.
Кәсир һејванлары, сојур тәр-тәмиз,
Гојуб көз үстүндә гызардыр тәмиз.
Гызармыш әти верир ушагла,
Галан әти доғрајыб гојур кәнара.
Кабаб ији тутмушду бүтүн кәнди,
Кәндин чамааты јығышыб кәлди.
Ач әһали Шарвилидән сорушду:

-Деди:-Гонаг, бу күн кимин тојуду?
-Сизин, бүтүн кәндин - деди Шарвили,
Гој ачылсын ач халгымызын дили,
Һамы һејрәтлә дедиләр:-Доғрудан!
Бәс бу гојунлары кәтирдин һардан?
-Макул ағанын гојун сүрүсүндән.
-Бәс горхмурсан ағанын гәзәбиндән?
Шарвили деди:-Јох горхмурам,
Кимдә вар мал-гара ондан алырам.
-Һеч ким чүрәт етмәмиш бурда чоһдан,
Ки, белә мал гопартсын ағалардан.
Сән ки, буну кәлиб бурда етмисән,
Сән бизә худадан кәндәрилмисән.
Анчаг јенә горхуруг ағалардан,
Хәбәр тутса сизи асар ағачдан.
Пајлады Шарвили һамыја әти,
Ачлыгдан гуртарды бүтүн бир кәнди.
Деди:-Мән бурдајам, һеч ким горхмасын,
Һеч ким залымлара табе олмасын.
Бир вахт хәбәр тутар Дакур ағалар,
Ки, сүрүдән кедиб хејли гојунлар.
Дедиләр:-Ким чүрәт едәр бу ишә,
Бүтүн ағалар дүшдүләр тәшвишә.
Дүшдүләр кәндебәкәнд бүтүн чәлладлар,
Гојунлары һәр јердә аһтардылар.
Чәлладлар дүшдүләр кабаб ијинә,
Кәлиб чыхдылар Дакурун евинә.
Һәјәтдәки тонгалы ки, көрдүләр,
Чәлладлар гудурмуш итә дөндүләр.
Кабаб ији јува салыб бејниндә,
Динч дура билмәди јәһәрләриндә.
Дүшдүләр атлардан кәлди габаға,

Шарвили деди:-Кәл гонаг ол аға.
Суал верир ағалар Шарвилијә,
Шарвили һеч бахмыр дөнүб керижә.
Бири она јахын кәлиб ғышгырды,
Бунунла о, гәзәбини артырды.
Шарвилијә дедиләр:-Нејнәјирсән!
Кәнд чамаатына еһсан верирсән?
Шарвили чаваб верди:-Јох ағачан,
Бурда белә бир иш олубдур, һачан?
Мән гонағам, Шалбурздан тәк кәлмишәм
Халгымын ач олдуғуну билмишәм.
Дедим бир аз кедиб гојун кәтирим,
Онлары ач чамаатыма верим.
Һирсләнди дарға, партлады бирдән,
Деди:-Де гојунлар алмысан, кимдән?
Чәллад әл узатды гамчыја, деди:
-Кимсән, нәчисән, сәјлә көрүм, деди:
-Адым Шарвилидир, ешит, буну бил,
Габағынызда дуран милчәк дејил!
Кәлмисиз гонаг ол, көрмәзсиз зәрәр,
Үстүмә ғышгырмаг һәдәрди, һәдәр.
Дарға инанмады, деди:-Шарвили
Сәнин кими милчәк дејил, ај дәли!
Шарвили сәрв бојлу, фил чүссәлидир,
О јеријән заман јер-көј, титрәјир!
Сән ки, ади адамсан, сәни вурсам,
Бил тоза дөнүб совруларсан тамам!
Дарға деди:-Сән мәни һирсләндирдин,
Де көрүм һејваны һардан кәтирдин?
Шарвили чаваб ғерди ки, сүрүдән,
Деди:-Сәјлә һардан, һансы сүрүдән?
-Нухун сүрүсүндән - деди, Шарвили.

Дарға деди:-Бизи алдатма, дәли
Нух јемәјә чәрәк дә тапа билмир,
Онда гојун сүрүсү һарда кәзир!
Сүрдү аты Шарвилинин үстүнә,
Дүшүб ону апармағын гәсдинә.
Деди:-Дүш габағыма, чылыз гонаг
Өзүнү Шарвили сајан гурумсаг!
Сәнин дедикләрин ширин јухудур.
Бил ки, јерин инди дәрин гујудур,
Салыб атын габағына апары,
Шарвилини онлар кәнддән чыхары.
Шарвили көрүр ки, хәлвәт бир јердир,
Деди:-Өзүмә гајыдым, да бәсдир.
Шарвили бир ан гајытды өзүнә.
Дарғалар инанмады көзләринә.
Тир-тир әсди әждаһаны көрмүштәк,
Макулун үч чәллады, вәһши көпәк.
Үч атлынын үчүнү дә көтүрдү,
Галдырыб вурду јерә, өлдүрдү.
Гајыдыб кәлди јенә о һәјәтә,
Ону көрүб Хатај дүшдү һејрәтә.
Деди:-Бала, биз сәндән әл чәкмишдик,
Дакурла мән, биз чох фикирләшмишдик,
Ки, бу ишин ахыры нә олачаг,
Һамы дејирди, гонаг мәһв олачаг.
Чох шүкүр худаја, гајыдыб кәлдин,
Бизи һәддиндән артыг шад еләдин.
Дакур баба јахынлашды ата тәк,
Гучаглады Шарвилини балатәк.
Дедиләр, бу мөчүзәдир, көстәрдин,
Үч чәлладдан өзүнү хилас етдин.

Бүтүн кәндин чамааты шад олду,
Бу кәнддә әдаләт бәргәрар олду.
Шарвили сәфәрини давам етди,
Бу кәнддән чыхыб башга кәндә кетди.
Һәр кәнддә Шарвили дөрд-беш күн галыр,
Әдаләтлә халгын гејдинә галыр.
Беләликлә бүтүн Гијары кәзир,
Өз көзүлә вәзијјәти изләјир,
Гијарын ағсаггалларын чағырыр,
Вәзијјәти дәјишмәкчүн чалышыр.
Мәсләһәт алыр Шарвили онлардан,
Ағалары нечә говсун Гијардан.
Дејир:-Хәһишинизлә мән кәлмишәм,
Сизләрә көмәк етмәјә кәлмишәм.
Вәзијјәт ағырдыр, буну билирик,
Инди фикирләшиб чарә көрәрик.
Бир ағсаггал дуруб ајага деди.
Бу мәчлисдә өз фикрини сөјләди:
-“Биз әкирик бир башгасы бар јејир,
Дејин, нәдир бизим бу ишдән хејир?
Гојарсаг әкәр биз зүлмү јадикар,
Онула едә биләрикми ифтихар!
Әлбәттә јох, инди бирләшмәлијик,
Ағалары бурдан јох етмәлијик!”
-Мән сөјләдим сизә, нә тәдбир көрәк,
-Инди көрәк галанлар нә дејәчәк.
Ағсаггаллын фикрин һамы бәјәнди,
“Биз алчалм јан азад олаг”-деди.
Мәсләһәт сизиндир, әзиз бабалар,
Бөјүк сөзүндән чаван гүввәт алар.
Сизин мәсләһәтинизә мөһтачам,
Ағаларын сиррини, кәрәк мән ачам

Бир гоча јенә өз фикрини деди:
О ағсаггал белә фикир сөјләди:
-“Јаман јердә ишә дүшүб бу дүјүн,
Ону ачмаға бирчә јол вар бу күн.
Бизи басдырмамыш һәлә торпаға,
Бу әзаб, горхуну гојаг гыраға.
Шарвилини чағырмышыг биз көмәк,
Бу ишдә биз анчаг она сөјкәнәк.
Бах бу јолда тапмыш оларыг чара,
Анчаг бизи о бәладан гуртара.
Мән өз фикрими сөјләдим ашикар.
Даһа сөзүм јохдур сизә гочалар”.
Һамы бу фикирлә разылыг верди,
Һамы мүдрикләрә “афәрин” деди.
Сонра дуруб Шарвили дә сөз алды,
О дуранда һамы она әл чалды.
Деди:-Сиз һөрмәтли аталар, јенә,
Чох гијмәтли мәсләһәт вердиз мәнә.
Һамыныза мән тәшәккүр едирәм,
Сизи әмин едиб бурдан кедирәм.
Икидләримлә гајыдыб кәлирәм,
Мән бу ишин өһдәсиндән кәләрәм.
Дүшмәнә лазымынча дәрс верәрәм,
Гијары дүшмәндән азад едәрәм.
Бөјүкләр һамы сирдаш олду она,
“Үмидимиз сәнсән” деди пәһләвана.
Бир нечә күн кечди, Шарвили кәлди,
Өзүлә бир дәстә икид кәтирди.
Галада архајын јатан ағалар,
Дүшүндүрдү алынмаздыр галалар.
Хәбәрләри јох иди, вахта аз галыб,
Галаларын үстүн булудлар алыб.
Халгын гәзәбиндән аға гуртармаз,

Зүлмүн галасын һеч фәләк дә горумаз.
Һүнәр көстәриб шир кими күкрәмиш,
Полад тур өнүндә чаһан титрәмиш.
Шарвили пәһләван Гијара кәлиб,
Бүтүн Гијар халгын сәфәрбәр едиб.
Һазырлашыр галалары алмаға,
Ағаларын чанына од салмаға.
Гијарлылар да һазыр дурмушдулар,
Шарвилијә үмид бағламышдылар.
Узагдан ал рәнкли бајрағы көрүб,
Бүтүн аләми бирдән сәс көтүрүб
Тез бүтүн аләмә хәбәр верир,
Гышгырырлар, бахын, Шарвили кәлир!
Онун пишвазына чыхыбды бәшәр,
Бөјүк пәһләвана еһтирам дүшәр.
Шарвилијә сөјләдиләр:-Пәһләван,
Ағыр күндә халга пәнаһ олурсан.
Бүтүн гијарлыларын намына,
Гәбул едирсән зәһмәти чанына.
Миннәтдарыг сәнә һамы бирбәбир,
Сәнин гүдрәтин вәсфи дилләрдәдир.
Шарвилијә деди:-Сәнинлә варыг,
Нә сөзүн олса биз, јерә салмарыг.
-Хәбәр тутаначан бүтүн ағалар,
Шәһәрдә тутулсун бүтүн галалар.
Бир вахт хәбәр чатды дүшмәнләрә,
Ки, Шарвили кәлиб Гијар шәһәрә.
Тәһлүкә көзләјир бүтүн галалар,
Тәшвишә дүшдүләр бүтүн ағалар.
Макул аға јаман тәшвишә дүшдү,
Сәркәрдәләрлә тәләсик көрүшдү.
Әмр верди, мөһкәмләдин галалары!

Бағлајын галаја кәлән јоллары!
Дејирләр Шарвили пәһләван кәлиб,
Өзүјлә дағ гарталлары кәтириб.
Јыртычылар кәләчәк үстүмүзә,
Онлар гарышгатәк дарашар бизә.
Шарвили әждаһадыр, ондан да пис,
Гызмыш фил һиссидир онда олан һисс.
Дағда гартал бөјүтмүш о јыртычы,
Бир вуранда јүзү јыхыр гылынчы.
Чаһанда тапылмаз елә бир инсан,
Шарвили күчүндә олсун пәһләван.
Макул деди:-Горхурам мән, ағалар,
Күчүмүз чатмаз, һамымыз мөһв олар!
Бизә анчаг бир чарә галыр бу күн,
Сәјләримизи топлајыб бүсбүтүн.
Бир чапар көндәрәк инди Ирана,
Гој хәбәр чатдырсын о Сүләјмана.
Һазырлашыб дүшсүн, Алпана, јола,
Десин Гијарда дүшмүшүк пис һала.
Һазырлајыб көндәрмәјә бир чапар,
Сиз тәләсин, бәлкә вахтымыз чатар.
Көтүр-гој едиб гәрара алдылар,
Сифаришлә елчи јола салдылар.
Бүтүн јоллар бағланмышды бу заман,
Һеч ким кәнара чыхмазды галадан
Һамы артыг һүчума һазыр иди,
Шарвилинин әмрини көзләјирди.
Бу заман көрдүләр, бир атлы кәлир,
О шәһәрдән чыхмаға чәһд көстәрир.
Атлы кечә билмәди, тутулду јолда,
Дедиләр:-Һара чапырсан бу һалда?
Көрдүләр ки, елчи кедир галадан,

Көндөриб Ирана Макул агадан.
Намәни елчидән алды, охуду,
Ағаларын тәшвиши мәлум олду.
Шарвили деди: - Чох көзләмәк олмаз,
Икидләримдә бил, һөвсәлә галмаз!
Галалара бирдән һүчум етдиләр,
Даг гарталлары дөјүшә кетдиләр.
Ағаларын фәрјады галхды көјә,
Галаларда күчләри аздыр дејә.
Ағалар бүтүн галаларда иди,
Гапылары бағлајыб көзләјирди.
Ки, Ирандан онлара көмәк кәлсин,
Гүввәләр бирләшиб вуруша кирсин.
Галаја кирмәк истәди икидләр,
Бунун үчүн бөјүк чәһд көстәрдиләр.
Лакин мөһкәм иди гала гапылар,
Ачмаға күчләри чатмадылар.
Чәһдин баш тутмадығын Шарвили билди,
Дәстәни гапыдан кәнара чәкди.
Өзү јахынлашыб гапыја бирдән,
Ағјалы сахлајыб дүшдү јәһәрдән.
Гапыја бир тәпик елә золлады,
Гапы јериндән гопараг дағылды.
Сонра миниб шивә кирди галаја,
Нәрә чәкиб бир атылды ортаја.
Ағаларын гулаглары тутулду,
Онлара бу зәрбә көзләнмәз олду.
Әсир алмадан гырдылар бүсбүтүн,
Давада гијарлылар кәлди үстүн.
Бүтүн һәрәмханәләри ачдылар,
Халгын кәлинин, гызын бурахдылар.
Ағалардан халгын малы алынды,

Һамысыны бүтүн халга гајтарды,
Әдаләтсизлијин көкү кәсилди.
Шәһәр Иран зүлмүндән азад едилди.
Халга вермиш әзабы тутуб әсас,
Шарвили дүшмәндән алырды гисас.
Пәһләван вериб дүзлүјә һүммәти,
Халгына гајтарды бүтүн гисмәти.
Деди: - Јурдумузду, һәлә сағды шаһ,
Биз өзкә торпаға салмырыг тамаһ.
Ағыллы адамлар јашар саламәт,
Наданларын иши төрәдәр илләт.
Кәлин бу кәлама риајәт едәк,
Биз һаггын јолундан кери дәнмәјәк.
Дүшмәни говдулар сәрһәддән узаг,
Деди: - Јох ишимиз онларла ортаг.
Дүшмәндә јох иди барышдан әсәр,
Шарвили етди онлары сүлһсевәр.
Ләзкиләрдә бир мәсәл вар, дејирләр:
"Гонаг өзүлә бәрәкәт кәтирәр".
Анчаг әлдә гылынч кәлән ағалар,
Халгы тез әсарәт алтына алар.
Ешидәндә дүшмән чәкилди кери,
Шарвили азад етди бүтүн шәһәри.
Севинди шаһ Авиз деди афәрин,
Һүнәридир пәһләван Шарвилинин.
Танры һәр ишдә олсун бизә көмәк,
Биз танрынын көмәјилә иш көрәк.
Дүшмән Шарвилинин саланда јада,
Әдаләтә сәс верәрди чаһанда.

ШӨР АЛЛАҢЫ ИНКИРИН ПАХЫЛЛЫҒЫ

Гәдим дөврләрдән кәлән, һәр бир хәбәр,
Бизә мараглыдыр рәвајәт гәдәр.
Белә сөјләјирләр, мөмин гочалар,
Милләтин ады һүнәрдә учалар.
Алпан өлкәсиндә, варды бир чаван,
Илаһи бир гүввәјә малик олан.
О чаһанда бөјүк пәһләван иди,
О, һаггын кешијиндә дуран иди.
Ону бир вахт, шәр аллаһы Инкир,
Фәнд ишләдиб, тора салмаг истәјир.
Инкир Әрдәвулла кәлиб сазишә,
Башлајыр, Шарвилијә гаршы ишә.
Онлар әчајиб бир һејван јарадыр,
Ону дағда мағарада сахлајыр.
Дејир ону, һеч ким мөһв едә билмәз,
Онун өһдәсиндән Шарвили кәлмәз.
Пәһләваны дөвәт едир јанына,
Од дүшсү: пахыл адамын чанына.
Дејир:-Ишим дүшүб сәнә, еј чаван,
Һагсызлығын габағыны бағлајан,
Бир һејван пејда олубду дағларда,
О галыр дағдакы бир мағарада.
Овчулар горхудан даға кетмирләр,

Дағлара шикара чыха билмирләр.
Она күчү чатан, јохдур һеч јанда,
Сән бөјүк пәһләвансан бу чаһанда.
Кәрәк кедиб онунла вурушарсан,
Әчајиб и өлдүрүб гајыдарсан.
Анчаг о чох күчлүдүр, ону бил,
О инсан әтиндән дојан да дејил.
Мән анчаг сәнин күчүнә инанырам,
Чаһанда ән күчлү, сәни сајырам.
Үрәјиндә она нифрәт едирди,
Чәһәннәм јолуну тутуб кедирди.
Пәһләваны мөһв етмәкчүн бу Инкир,
О һејваны өлдүрмәјә көндәрир.
Дејир:-Ону орда о һејван көрсүн,
Шарвили онунла бачармаз, өлсүн!
Пәһләвана деди:-Фикир еләмә,
Көтүр туру, атлан шивә көзләмә.
Кет дағлара, күнәш һәлә дүшмәмиш,
Гајытма кери ону өлдүрмәмиш,
Дүшүр јола, әзмлә о филбәдән,
Башы ифтихарла көјә јүксәлән.
Галан дәмдә дағлара бир мил јолу,
Узагдан дағлар көрүр думан долу,
Фикирләшди инди даға кетмәсин,
Думанын чәкилмәсини көзләсин.
Ағылдан бәһрәләнмәсә бир киши,
Кечәр аһу - фәрјад илә һәр иши.
Көзләди, дағлардан думан чәкилди,
Пәһләван ат чапыб, дағлара кетди.
Гәләбә әзмијлә: көтүрдү ајаг,
Гуш кими шивин үстүнә галхараг.
Шиви сүрдү ағушуна дағларын,

Шырылтысын ешитди булагларын.
Шарвили булаг үстө дүшдү атдан,
Сәрин судан ичди бир аз булагдан.
Эл үзүнү жууб, сөчдөжө кетди,
Бөжүк танрылара шүкүрлөр етди.
Деди:-Данмаг олмаз ки, чәрхи-фәлөк,
Верәр каһ зијан, каһ көстөрөр көмөк.
Сөчдөнү гуртарыб Шарвили галхды,
Өз күчүнү аллаһлара бағлады.
Ағјал шивн сүрдү даға, о һаны?
Бу дағда көрмөди о әждаһаны.
Анчаг боз рәнкіндә олан бир һејван,
Пејда олду бирдән, дағын далындан.
Бу әждаһа дејил, диназавр иди,
Киминсә изинә дүшүб кәзирди.
Узунлуғу једди метрә чатарды,
Ағырлығы ики, үч тон оларды.
Ики ајаг үстө дуранда һејван,
Дејәрсән, һүндүр олар бу чинардан.
Шарвили шивә тапшырды кизләнсин,
Деди:-Бу диназавр сәни көрмәсин.
Көрсә һалын чох пис олар ону бил,
Бу әчајиб сәндән әл чөкән дејил.
Мәни гојуб, сәнә һүчум етмәсин,
Гој о вәһши, мәним үстүмә кәлсин.
Өзү кедиб дағын далында дурду,
Диназавра јаманча тәлә гурду.
О вәһши кәлиб кечәндә јахындан,
Шарвили чәлд чыхды дағын далындан.
Ики әллә тутар онун гарнындан,
Нәрә чәкиб ону галдырар көјә,
Вар-күчүлә кәтириб чырпар јерә,

Аман вермәз дурмаға о һејвана.
Кәсиб башын, гәрг едәр ону гана,
Фикирләшди, инди о һејван кәләр,
Диназаврын лешини тәмиз јејәр.
Бу заман мән ону да өлдүрәрәм,
Инкирин руһуну да шад едәрәм.
Чәкилиб ғырагда кизләнди өзү,
Өлмүш диназаврдан чөкмәди көзү.
Чох кечмәди, дағлардан бир сәс кәлди,
Бу сәсин далынча бәрк күлөк әсди.
Көј үзүнү гара бир кәлкә өртдү,
Дағларын үстүнү алов көтүрдү.
Јандырды бүтүн әтрафы, әждаһа,
Бу дағда јашыллыг галмады даһа.
Көзүнә дәјәндә атылмыш леши,
Дүшдү лешин үстә батырды диши.
Әждаһа лешлә мәшгул олар һаман,
Шарвили пусгудан чыхар бу заман.
Үч башын үчү дә кечмиш чәмдәјә,
Бу вахты пәһләван, кечир һәмләјә.
Үч башынын үчүн дә бирдән кәсир,
Шарвили әждаһаны едир әсир.
Бурда Инкирин фәнди баш тутмады,
Шәр аллаһын истәдији олмады.
Шарвили әждаһаја галиб кәлди,
Әдаләт, һагсызлығы мәғлуб етди.

ШАРВИЛИ ВӘШИ БУҒАНЫ ӘЛИЛӘШДИРИР

Жер аллаһын чох мал-гарасы варды,
Нахырлары, һәр янда отлајарды.
Мал ичиндә варды күчлү бир буға,
О нахырдан чыхмазды һеч гыраға.
Буға нахырлара шаһлыг едәрди,
Јер аллаһы ону әзизләјәрди.
Јахшы јемләјәрәк сахларды белә,
Буға бој атараг дөндү бир филә.
Онун бир чүт ири бујнузу варды,
Бу бујнузлар низәләрә охшарды.
Јер аллаһы буғаны чох севәрди,
Һәр сәһәр она бахмаға кедәрди.
Бир күн нахыр дағларда отлајаркән,
Буға нахырдан чыхыб кедәр бирдән.
Нахырдан кәнарда дағ кәли кәрәр,
Ону рәгиб билиб, говмаға кедәр.
Буға башлар, дағ кәлини говмаға,
Бу сәбәбдән буға дүшәр узаға.
Салды бир баш өзүнү даға, дүзә,
Вәһши һејванларла кәлир үз-үзә.
Буға кедәндән кечир хејли заман,
Јер аллаһын һеч хәбәри олмадан.

Бир күн нахырчылардан бири кәлир,
Јер аллаһы Кенә тез хәбәр верир.
Дејир:-Буға јоха чыхыб, нахырдан,
Чох ахтардыг, хәбәр јохду буғадан.
Јерин аллаһы Кен, чох нараһатды,
Чох севдији буға нахыры атды.
Буға даһа дағда тутмады гәрар,
Отлаг јери олду, кениш тарлалар.
Буға тарлалары, там талан етди,
Кәндлинин зәһмәти һәдәрә кетди.
Гаршыја чыхана о кәллә атды,
Вәһшиләшиб, нәји кәрду дағытды.
Кәндлиләр гышгырыб, деди ај аман!
Варымызы јох етди буға, јаман.
Кен хәбәр тутанда, кәлмәјиб буға,
Тәләш ичиндә дүшдү әл-ајаға.
Јоха чыхды, нахырдан кетмиш буға.
Буға дөндү, тәһлүкәли һејвана,
Онун һүнәри јәјылды һәр јана,
Буға дағда јашајырды фираван,
Она јахын дүшмүрдү, һәтта аслан.
Дағдакы мағараны сечиб төвлә,
Јашајырды өзү үчүн чох севинчлә
Вәһши нәһәнк кими вериб гәләмә,
Буға һаким кәсилмишди аләмә.
Сәһәр дағдан нәрә чәкиб кәләрди,
Нәрә сәсиндән бәшәр сәсәнәрди.
Күчү чатан јох иди һеч тутмаға,
Бу вәһши һејваны тутуб јыхмаға.
Әлачсыз галмыш кәндлиләр дејирди:
-Даһа күчүмүз јох, чәкәк бу дәрди.
Кен деди:-Пәһләван лазымды бурда,

О буганы тутуб кәтирсин јурда.
Онун өһдәсиндән анчаг о, кәләр,
О тутуб буганын дәрсини верәр.
Бу хәбәр кедиб чатыр Шарвилијә,
Ки, сәни чағырыр худа көмәјә.
Фикирләшир, көрәсән нә олубду?
Худаја көмәјим лазым олубду.
Кәлиб Јер аллаһына баш әјди о,
-Илаһи Кен, нә олубду-деди о.
Кен деди:-Сәнинтәк икид тапылмаз,
Сәндән башга бу иши бачаран олмаз.
Сәни чағырмышам инди көмәјә,
Башыма кәләни сәнә демәјә.
Нахырымда варды мәним бир бугам,
Она бахыб севинәрдим, һәр мөгам.
Инди о бугам мәним јоха чыхыб,
Хәбәрим олмадан нахырдан гачыб.
Бүтүн бир һәфтәни кәздим, ахтардым,
Мән јерин һәр гарышыны јохладым.
Һеч тапа билмәдим, тамам јорулдум.
Бу иткидән мән чох нараһат олдум.
Инди дә һәр јандан хәбәрләр кәлир,
Ки, бир буга халга чох зәрәр верир.
Дејирләр:-Нәһәнкди, ири, фил бојлу,
Көркәми зәһимли, көзү ган долу.
Онун кур сәсиндән гачыр һејванлар,
Она раст кәлмәјә горхур инсанлар.
Лазыг кәндлиләр, билмирләр нејнәсин,
Онлары бугадан ким азад етсин.
Үмидим сәнәдир, икид пәһләван,
Билирәм, буна бир әлач тапарсан
Шарвили деди:-Ону мән тутарам,

Кәтириб өз төвләсинә гатарам.
Инди мәнә сән изин вер, мән кедим,
О кәндләри вәһшидән азад едим.
Јер аллаһы она төшәккүр етди,
Шарвили тез худафизләшиб кетди.
Кен она арзулады, угурлу јол,
Деди:-Сән о вәһшидән муғажат ол!
Буга да чох гүввәтлидир дејирләр,
Кәндлиләр буну рәвајәт едирләр.
О вәһши буганы, сән әһлиләшир,
Мәним хаһишими јеринә јетир.
Шарвили она деди:-Чалышарам,
О буганы, һарда олду тапарам!
Миниб ағјал шивә кедир пәһләван,
Даг кәндләрдән биринә олур рәван.
Хәбәр алыр, вармы сиздә бир нәфәр,
Һәмин вәһши бугадан версин хәбәр?
Дејин, о буга кәндә кәлир, һардан,
Мәнә онун јерини един бәјан!
Дедиләр:-Пәһләван, сән дағлара чап,
О вәһшинин јерини, кет орда тап.
Бу дағларда бөјүк бир мағара вар,
Вәһши буга кечәләр орда галар.
Буга мағараја, дал-дала кирир,
О бу јолда өз изини итирир.
Күндүзләр олмур буга мағарада,
Онун күнү кечир бүтүн тарлада.
Инди кедиб мағараны тапарсан,
Кечә кедиб орда пусгу гуарсан.
Елә ки, күн чыхыб ачылар сәһәр,
О вахт буга мағараны тәрк едәр.
Вәһши буга мағарадан чыханда.

Тутарсан ону бах, һәммин о анда,
Бизләрдән нечәси тутмаг истәҗиб,
Тута билмәҗиб, дүнҗаны дәҗишиб.
Бурдан даға дөрд ағачлыг јол олар,
Чәмәнлик сулу јердир, елдән кәнар.
Дедиләр:-Аслансан еј шири-нәр,
О вәһшини мәһв едә билсән әкәр!
Белә бир ишә чатарса гүдрәтин,
Бил, чаһаны тутар адын, шөһрәтин.
Аллаһ сахласын сәни бәд нәзәрдән,
Сән бу бәланы узаг ет бизләрдән.
Шарвили онлара тәшәккүр етди,
Вәһши буғаны тутмаға сөз верди.
Ғығылчымы чапыб кетди пәһләван,
О шири-нәр, дағлара олду рәван.
Бу вахт буға јенә бир кәндә кәлир,
Бир бостаны, јер илә јексан едир.
Дағларда мағараны тапмаг үчүн,
Пәһләван дағлары кәзди бүтүн күн.
Јорулмушду, о динчәлмәк истәди,
Өзүнә һүндүр бир тәпәни сечди.
Елә ки, пәһләван отурду јерә,
Ачылды габагда бир хош мәнзәрә.
Отурдуғу јердән кәнар саһәдә,
Бир дағ көрүндү, башы фәләкләрдә.
Алты бошлуг иди, ичи гап-гара,
Шарвили тез дуруб јолланды ора.
Үрәкдән елә шад олду пәһләван,
Санардын ки, дүбара олмуш чаван.
Деди:-Инди тапдым онун јерини,
Верәчәјәм о вәһшинин дәрсини.
Фикирләшди, сәһәр тездән кәләрәм,

Мағаранын габағыны кәсәрәм.
Чыхыб кетди о, кәнддә кечәләди,
Сәһәр тездән пәһләван даға кәлди.
О бир аз көзләди, ачылды сәһәр,
Фәзада олмамыш күнәш чилвәкәр.
О мағаранын габағыны кәсди,
Буғанын тез, чыхмасыны көзләди.
Сәһәр буға мағарадан ки, чыхыр,
Пәһләван ону орда јахалајыр.
Чәлд тутур буғанын бујнузларындан,
Буруб башын јыхыр ону пәһләван.
Буға чох атылыб дүшдү, олмады,
Тагәтдән дүшөрәк, узаныб галды.
Буғанын ајағларыны бағлады,
Бир заман бу вәзијјәтдә сахлады.
Буға көрдү јох артыг чыхыш јолу,
Дөнүб олду артыг бәшәрин гулу.
Вәһши сакитләшди, мүлајимләшди,
Чыхыш јолу көрмәҗиб, әһлиләшди.
Буғанын башына кәндири салды,
Минди шивә, ипини әлә алды.
Чыхды јола кетмәк үчүн пәһләван,
Буғаны әһлиләшдирән гәһрәман.
Кәтириб салды һејваны төвләјә,
Кәлиб дурду Кен илә бир чәркәјә.
Јерин аллаһы олдугча шад олду,
Шарвилијә һәр күн дуа охуду.
Деди:-Архадыр сәнә пәрвәрдикар,
Јаша даима гәлби шән, бәхтијар.
Чох гәдимдән кәлир, бу рәвајәтим,
Чатдырдым сизә, бошалды үрәјим.

ШАРВИЛИ ВӘ НАРТ

Бир күн чобанлар жығылыр бирлијә,
Шикајәтә кәлирләр Шарвилијә.
Дејирләр:-бир нәһәнк пејда олубдур,
Елә бил дағлары јарадан одур,
Салыб бусатыны о бизим даға,
Нәһәнк олуб, инди дағларда аға.
Бизим сүрүләрә о һәмлә едир,
Һәр дәфә сүрүдән чох гојун кедир.
Биз јаха гуртара билмирик ондан,
Мәчбуруг, жығышыб кедәк дағлардан.
Чобанлар данышды, бөјлә бир гәдәр,
Шарвилинин гәлбинә дәјди сөзләр.
Хәбәр салды пәһләваны дәһшәтә,
Даһа галмады јер сөзә, сөһбәтә.
Нараһат олду пәһләван, бурда чох,
Деди:-Инди вар хәбәрим, ејби јох.
Нараһат олмајын сиз, иш дүзәләр,
Онун да чәзасыны верән кәләр.
Чобан Барсил, ешидиб бу хәбәри,
Деди:-Чобанларын артыб дәрдләри.
Ачылачаг сәһәр Шарвили-намидар,
Икидләрә деди:-Һајды гочаглар!
Дүшмәни дағларда тапмаг кәрәкдир,

Онун чәзасыны вермәк кәрәкдир.
Кәзиб бүтүн дағлары, пәһләванлар,
Нарт јашајан мағараны тапдылар.
Мағара бу заман артыг, бош иди,
О арзуман, мағарада јох иди.
Шарвили деди:-Биз ону көзләјәк,
Мағаранын әтрафында кизләнәк.
Бизи чох көрүб, о горха биләр,
Узагдан бизи көрүб чыхыб кедәр.
Демә Нарт бу заман дағын далында,
Гулаг асыр пәһләван данышанда.
Гәфилдән чыхараг о бирдән-бирә,
Јахынлашды Шарвилијә дүбарә.
Әлиндә гаја дашы, дағдан гопармыш,
Пәһләваны вурмаг үчүн сахламыш.
Даш да даш иди һа, јарым дағ бојда,
Пәһләван бахыб, вахты вермәди бада.
Јумруг вуруб, јанындакы бир даға,
Дағ тоза дөндү, гарышды торпаға.
Шарвилинин һүнәрини Нарт көрдү,
Арзуманы бир ан һејрәт бүрүдү.
Шарвили деди:-Дашыны ат јерә!
Инди мән галдырым, ону бир кәрә.
Вер бахым о дашын ағырлығына,
Кәрәк мәним күчүм чатармы она?
Тилсимә дүшмүш кими, олуб чашбаш,
Нәһәнк гојду јерә, әлиндәки даш.
Нәһәнкин башы чыхмады, кәләкдән,
Пәһләван белә истәјиб фәләкдән.
Шарвили дүшүб нәһәнкин гәсдинә,
Алыб дашы атды онун үстүнә.
Галыб дашын алтында Нарт, мөһв олду,

Зарылдајыб, дејән сөзләр, бу олду:
-Ағлымы чашдырдым, зәнни итирдим,
Бил, өзүм-өзүмә зәрәр јетирдим.
Бу бир рәвајәтди, белә гуртарды,
Кимин ағлы варды, о да апарды.

ШАРВИЛИНИН СКИФЛӘРӘ ГАРШЫ ВУРУШУ

Кимерләрин изинә дүшүб Скифләр,
Ордуларла Асијаја кәлирләр.
Онлар бу өлкәјә саһиб олурлар,
Ијирми сәккиз ил орда галырлар.
Галыб бу јерләрдә Скифләр һаман,
Бүтүн өлкәјә олурлар һөкмран.
Һәгигәт көрән кәзлә салсаг нәзәр,
Једди халгдан ибарәт бу скифләр.
Ијирми сәккиз ил шаһлыгдан сонра,
Гајыдырлар гошунла Авропаја.
Скиф орду башчысы, бөјүк сәркәрдә,
Деди:-Һазыр олсун орду һәр јердә.
Чыхыб јола Гафгаз сәмтә гојду үз,
Гошун чохлуғундан даға дөндү дүз.
Јүрүшә башлады Гафгаз тәрәфә,
Чәнуби Гафгазы алды һәдәфә.
Чәкди ордулары Ләзкистан үстә,
Бу өлкәни талан етмәкчүн сифтә.
Гырыб төкдүләр, башланылды талан,
Бүтүн чәнуби Гафгазда ахды ган.
Авиз шаһына кәлди, чатды хәбәр,
Ки, јағы Скиф “мән шаһам” дејәр.
Шаһ деди:-Чағыр кәлсин Шарвилини,

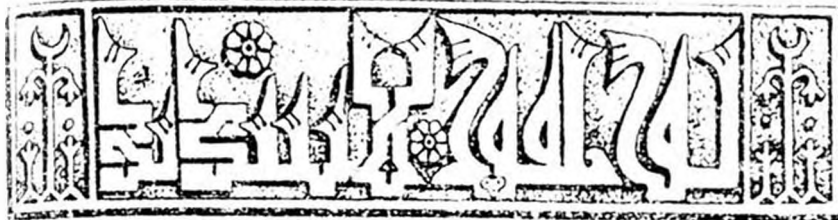
Пәһләван јахшы билир Скиф дилини,
Онларын өһдәсиндән анчаг о кәләр,
Дүшмәнин дәрсини пәһләван верәр.
Әмр етди, һазыр олсун тез ордулар,
Бирдән бу вәһшиләр, чоһсајлы олар.
Тез хәбәр чатдырдылар Шарвилијә,
Ки, Скифләр һүчум едиб өлкәјә.
Шалбурз дағындан галхды көјә һаман,
Гығылчым шивин үстүндә пәһләван.
Учараг бир анда кәлди Дәрбәндә,
Белә бир һүнәр көрмәздин Рүстәмдә.
Шаһ өз ордусујла һазыр дурмушду,
Гала кәнарында пусгу гурмушду.
Шарвилини көзләјирди тез кәлсин,
Шаһ ону орду башчы тәјин етсин.
Бир дәстә икидлә Шарвили һаман,
Шаһын һүзуруна кәлди бу заман,
Шаһ ајырды ордудан беш мин нәфәр,
Гылынч ојнадан, баш вуран намивәр,
Деди:-Үмидим сәнәдир, пәһләван,
Вур дүшмәни, көстәр һүнәр гәһрәман!
Чәкиб нәрә, дәјди ата пәһләван,
Дәниздир, дејәрдин, гопармыш туфан.
Деди:-Икидләрим билин ашикар,
Бу күн гаршымызда чәтин иш дурар.
Бу вәһши скифләр бизимчүн бу күн,
Көзләнилмәз бир гонагдырлар бу күн.
Бу чөл вәһшиләри бизә ачыб ајаг,
Кәл онлары мәрдликлә гаршылајаг.
Инди онларын гәлбинә долуб ган,
Онлар гојунумдур, мән исә чобан.
Шарвилијә үз тутду сәркәрдәләр,

Һамы пәһләвана “сағ ол” дедиләр.
Чатыб Шарвилијә сәф чәкиб онлар,
Јанында һазыр, низамла дурдулар.
Бүтүн гүввәләри јығды бу заман,
Чыхды дүшмән гаршысына пәһләван.
Деди Скифләрә:-Гајыдын кери,
Јахшы танымырсыз биз ләзкиләри!
Гајыдыб кетмәсәз, сиз јолунузла,
Гырыб чатарыг сизи ордунузла
Скиф башчысы көрдү, гаршыда дуран
Фил бојда нәһәнкдир, икид бир чаван.
Деди:-Күчүнә күвәнир дејәсән,
Онун әлиндән кәләр һәр нә десән.
Бу кәнч оғлан инаныр өз күчүнә,
Јохса мејдан вермәзди сәрт сөзүнә.
Ешитдикчә Шарвилинин сөзләри,
Башчы истәјирди ки, дөнсүн кери.
Бу заман башга бир сәркәрдә кәлди,
Башчынын фикринә етираз етди.
Деди:-Кимин јанында баш әјирсән?
Бир чобанын сөзүнә бахыб кедирсән!
Бу һәрзә-һәдјана инанмаг олмаз,
Горхуб гачмаг, сәркәрдәјә јарамаз.
Шарвили ешитчәк белә сөзләри,
Һирсиндән кәлләјә галхды көзләри.
Ағыр сөзләрә јох иди онда таб,
Чәсарәтлә дүшмәнә верди чаваб.
Деди:-Лекләри танымырсыз һәлә,
Одур ки, чәсарәт едирсиз белә.
Фәләк дурса мәнимлә чарпышмаға,
Башы асимандан дүшәр торпаға.
Әдаләт инди бизимләдир, сән бил.

Лекләр скифләрдән бил, горхан дежил.
Бу олду башчыја онун сон сөзү,
Дүшмәнин көзүнә дирәнди көзү.
Деди:-Инди ки, галмајыб шүбһә јери,
Ки, дүшмән давасыз гајытмаз кери.
Деди:-Инди артыг сәбрим түкәнди,
Јыртычылар билмәз әдаләт нәди.
Чәкиб нәрә, дәјди шивә пәһләван,
Дәниздир дејәрдин, гопармыш туфан.
Јахынлашды сәркәрдәјә шир кими,
Галдырды ону сәмаја тир кими.
Туллады јерә, леш торпагда галды,
Дүшмәнин башчыларын дәһшәт алды.
Орду башчы бундан дәһшәтә кәлди,
Һирсини сахлаја билмәјиб деди:
“Деди:-Дәһшәтлидир, бу чаван оғлан,
Олдугча күчлүдүр, бу кәнч пәһләван.
Кәрәк бу дөјүшү биз сәрт кечирәк,
Бу лекләрә гүввәмизи кәстәрәк.
Кери чәкилсәк, бизи горхаг сајарлар,
Әли бош гајытсаг, лаға гојарлар.
Јахшысы будур ки, кирәк дөјүшә,
Онда биз бахарыг ишин кедишә.
Мәгсәдимиз:галиб кәлмәк олмалы,
Өлкәни талан едиб гајытмалы.
Шарвили габагда, һәрбә јолландылар,
Дүшмән алајына һарај салдылар.
Гырыб төкдүләр ордуна јан-јана,
О чөл дөндү ганла долу үмманә.
Көрәрди кәнардан нәзәр јетирән,
Бу чөлдә кәсик башла, башсыз бәдән.
Бир түклү сәркәрдә чумуб ирәли,

Кери гајтарырды гачан скифләри.
Шарвили узагдан көрүб о кимди,
Атыны һәммин сәмтә мәһмизләди.
Көтүрдү јәһәрдән ону гуш кими,
Скифләр галмышдылар биһуш кими.
Јерә вурду бир даш кими зәрбә илә,
Скиф ордусуну чулғады вәлвәлә.
Лекләр пәләнк кими киришди чәнкә,
Гырды јағылары кәтирди тәнкә.
Гырылды төкүлдү гошун тән јары,
Кери дәнә билмәди һеч чохлаы.
Скиф сәрдары дәһшәтә кәлди бирдән,
Көрәндә ордуда кедән иткидән.
Әмр етди ордуја, гуртарсын саваш!
Гуртарды вәһшиләрлә дава-далаш.
Ләзки сојлу, бу гызмыш фил мәтинди,
Онун өһдәсиндән кәлмәк чәтинди.
Шарвили пәһләван бичирди һәлә,
Дүшмән ордусуна салыб вәлвәлә.
Деди:-Инди мәһв олмамыш бу јердә,
Һәлә ки, дүшмәмиш сағалмаз дәрдә.
Јерлә-јексан етмәмиш, һамынызы мән,
Гуртар, чыхыб кедин бизим өлкәдән!
Лекләрдә белә бир мисал да вар.
Дејирләр:”Чох истәјән аздан да олар”.
Шарвили галмышкән лекләр басылмаз,
Пис нијјәтлә кәләндән гонаг олмаз!
Шарвилини чағырды шаһ јанына,
Отуртду, нәвазиш кәстәриб она.
Сорушду:-Скифләр јормады сәни?
Даныш, һали ет ишләриндән мәни.
Деди:-Шаһ сағ олсун, иткимиз дә вар.

Давада әлбәтдә, итки дә олар.
 Биз гәләбә чалдыг, бу чох вачибди,
 Дүшмәнимиз рүсвајчылыгга кетди.
 Шаһ деди: -Бөјүк танрыдан сонра сән,
 Ләзкистанын үмидисән, фәхрисән.
 Һәмншә ағыр зәһмәт етдин гәбул,
 Галибијјәт сәнә гисмәтдир, сағ ол!
 Шаһа һөрмәтлә баш әјди пәһләван,
 Шаһла видалашыб чыхды сарајдан.

ДАРҒА

Бир нечә ил сакитлик һөкүм сүрдү дағларда,
 Чобанлар динч отарыр сүрүләри дағларда.
 Халгын күзәрәны кет-кедә јахшылашырды,
 Јајлагларда сүрүләр селтәк ашыб-дашырды.
 Голу зорлу дарғалар дағлара баш чәкирди,
 Һәр сүрүдән бир нечә гојун алыб кедирди.
 Һеч ким бу дарғаларла тәк бачара билмәзди,
 Күчү чатмадығындан чобанлар дилләнмәзди.
 Бир нечә нәфәр әскәр башда дарға пәһләван,
 Ајда бир дәфә кәлир дағлара гојун јыған.
 Тәнкә кәлмиш чобанлар шикајәтә кәлдиләр,
 Шарвилини тапараг дәрләрәни дедиләр.
 Сөјләдиләр чобанлар, даһа чана кәлмишик,
 Дарғаларын әлиндән интизара кәлмишик.
 Шарвили-чаван чобан, голу зорлу шири-нәр,
 Чобанлары јығараг бир күн онлара дејәр:
 -Инди дарға кәләндә мәни чағыр кәләрәм.
 О халгы сојанларын чавабыны верәрәм.
 Кечди бир хејли заман, дағдан чәкилди думан,
 Күнәш чыхыб булуздан нура гәрг олуб һәр јан,
 Тоз галхды дағ јолундан елә бил думан кәлир,
 Көрдүләр ки, узагдан бир дәстә атлы кәлир.
 Көјдә һәрләнән гартал Шарвилијә фит верди,
 “Дағ јолунда бир дәстә атлы көрүрәм” деди.

Һүндүрә галхыб бахды, јолда тоз, думан көрдү.
Гојун итләр сүрүдән чыхыб, јола һүрүрдү.
Чапа-чапа дөрднала, кәлиб чатды атлылар,
Гојун итләр онлары јолда гаршыладылар.
Дарға ғышгырыб деди:-Чағырын бу итләри,
Бу итләр јох чобанлар гаршыласын бизләри!
Дарға тез атдан дүшүб, чобанлары чағырды,
“Һәрәниз бешчә гојун кәпир”-дејә ғышгырды.
Дарғанын ғышгыртысы бәзиләрин горхутду,
Чобанлар Шарвилинин олмасыны унутду.
Бәзи чобанлар дуруб кетмәк истәјирдиләр,
Бәзиләри дә отуруб ахыры көзләдиләр.
Дарға көрдү бир оған, һамыдан чаван чобан,
Сөјкәниб чомағына, гәзәблә бахыр она,
Дарға кәлди ганшара, “сән кимсән” деди она.
Шарвили дуруб деди:-Ага, мән дә чобанам,
Хошла кәлән гонағы, таныјанам, гананам.
Јох иди бу вахтачан изин, сорағын сәнин,
Асудә доланырдыг, тәмәннасыз өзкәнин.
Һәкмиранчыг фәрманы бу күн бизә кәтирдин,
Гонаглыг адәтләрин өз әлинлә јох етдин!
Тәкәббүрлүк кәстәриб дөшүнә дөјмә әбәс,
Сәнин кимиләр инди бизи горхуда билмәз.
Һеч бир бәхшиш алмадан миниб ата кедәрсән,
Әкәр белә етмәсән, бурдан сакит кетмәсән
Әскәрләрин јанында сән биабыр оларсан,
Бир пир кими сәрилиб габағымда галарсан!
Дарға ишарә етди, дәстәдән бири кәлди,
Шарвилини кәстәриб, өјрәдәк ону деди.
Өзү кедиб јәһәрдән гамчы кәтүрүб кәлди.
Кәнч чобаны дөјмәјә дарға чәсарәт етди,
Шарвили, чаван чобан горхмаз, икид пәһләван,

Бахды ону тутана, атды ону бир јана,
Сонра тутду дарғадан, дәрсини верди она.
Јапышыб боғазындан галдырды башы үстә,
Фырладыб атды ону, дүшдү дүз атын үстә.
Деди:-Гонаг кәләндә, кәлиб гапыны дөјәр,
Диләнчиләр кәләндә һәјәтдә ити дөјәр.
Чобанлар тәәччүб галды Шарвилинин ишинә,
Нечә чобан сон гојду бу дарғанын ишинә.
Дарға башда олмагла һамы чыхыб кетдиләр.
Чобанлар Шарвилидән чох разылыг етдиләр.
Һамы бир сәслә деди:-Шарвили пәһләвандыр,
Һәм дә бу күндән сонра о, бизә баш чобандыр.

ШИРИН ШӘРБӘТИН АЧЫ НӘТИЧӘСИ

Чаван чобан Шарвили о инди хам дежилди,
Вәһшилији јеничә атмыш бир чаван иди.
Өjrәнирди һәјаты, алова, көзә дөнүб,
Хаинләрин гәлбини охујан көзә дөнүб,
Сәс јајылды чаһана ки, белә бир чобан вар,
Дагда гојун сахлајыр, икид бир пәһләван вар.
Һәр адамла күләшмәз, Сүлејмана баш әјмәз.
Чаһанда һеч бир гүввә она күч кәлә билмәз.
Чох гејрәтли, чох мәтин, һагсызлыға дөзмәјән,
Сәрт хасијјәт чаваншыр, ағыр сөз көтүрмәјән.
Гүдрәтинә көрәдир она Шарвили ады,
Бу ады лајиг көрмүш Барсил өкеј өвләди.
Күнләр кәлиб кечдикчә, һәјат дәјишилирди,
Шарвили бөјүјәрәк артыг пүхтәләширди.
Онун икидлийиндән һәр јанда кедир сөһбәт,
Ону севмәјән дүшмән едирди она гејбәт.
Гүввәтли икидләри гул етмәк истәр дүшмән,
Мәгсәдә чатмаг үчүн едәр әлиндән кәлә.
Күчнән мүмкүн дежилди оғланы әлә алмаг,
Истәдиләр фәнд гуруб Шарвилини алдатмаг.
Бир дөвәчи варды, Шалбурза дөвәјлә кәлә,
Јашты бир гоча иди дөвәјлә алвер едән.

Һәр ил дағ кәндиңә гоча сәфәр едәрди,
Јахшыча алвер едиб, разылыгла кедәрди.
Јолда сахлајыр ону, дүшмәнин чәлладлары,
Дејир, нә гәдәр едир алвердән алдыглары?
Гоча дејир:-Бир мотал шәрбәтдир кәтирдијим,
Һәфтәдә бир дәфәдир бу дағ кәндә кәлдијим.
Әзаб-зилләт ичиндә чүзи бир кәлирим вар,
Ону да сиз алсаныз дејин мәндә нә галар?
Дедиләр разылашсан, сәндән һеч нә алмарыг,
Шәртимизлә разы ол, сәндән разы галарыг.
Сәндән башга бу кәндә кәлән јохдур алверә,
Сән бизә һеч олмаса гуллуг көстәр бир кәрә.
Гоча дөвә саһиби бир аз тамаһкар иди,
Деди:-Изаһ ејләјин истәјиниз нә иди.
Сөјләди кәлән сәфәр сәнинлә көрүшәрик,
Бизә сәндән нә лазым, онда сәнә дејәрик.
Белә дејиб ајрылды гочадан о чәлладлар.
Гоча фикирли галды, көрәсән бу нә олар?
Мүдрикләрин дедији бир мисал вар, сал јада,
Еһтијаты унутма, ајыг ол сән дүнјада.
Шарвили икид чаван, өјрәнәси бәшәрдән,
Һәлә ки, чох чаванды башы чыхмазды шәрдән
Мүдрик гоча Барсил чобан мөмин адам иди,
Шарвили онун үчүн чырағыјандыран иди.
Өз оғлунун хәтрини чох истәјәрди гоча,
Ону камаллы инсан көрмәк истәрди гоча.
Дејәрди сән чавансан, хәбәрин јох дүнјадан,
Еһтијатлы ол оғул, гуртармагчүн бәладан.
Шарвили билирди ки, дүшмән һәмишә вардыр,
Анчаг ону билмирди инсан чох һижләкәрдир,
Дүшмәнсә Шарвилијә һазырлајырды тәлә,
Һеч бир күч ишләтмәдән ону алмагчүн әлә.
Пәһләваны тутмагчүн белә бир фәнд ишләтди.

Иисаны мәст ејләјән бир чүр шәрбәт дүзәлтди.
Гочаја вермәк үчүн һазырлығыны көрдү,
Алты нәфәр атлыја вериб јола өтүрдү.
Вахт кәлиб чатыб артыг, кәндә кетсин алверә,
Јүкләди дәвәни ки, чыхсын узаг сәфәрә.
Бахыб һара кедирсән, мәнәсыны дәрк елә,
Һалаллығы ахтар сәни, һарамыны тәрк елә.
Бирдән јада салды ки, ону көзләјәнләр вар,
Онларын верәчәји шеј көрәсән нә олар?
Гоча дәвә саһибни, шәрбәтлә алвер едән,
Көрүр атлылар дуруб јолда ону көзләјән.
Алты нәфәр пәһләван, һамы да дүшмән олан,
Јолда тугуб сахлајыр гочаны шәрбәт саган.
Верир шәрбәти она, дејир, будур јадикар,
Буну сән өз јүкүнлә о дағ кәдинә апар.
Ајрыча гој буну сән, гарышдырыб еләмә,
Шарвилијән башга сән буну һеч кимә вермә!
Әкәр сәһвә јол версән, биздән аман көзләмә!
Дедиләр гочаја ки, бу да һәмнин шәрбәтдир,
Амма бунун ләззәти бам-башга чүр ләззәтдир.
Оғланы гојма көздән, еһтијатлы ол гоча,
Фүрсәти вермә әлдән, мәһарәтли ол гоча!
О бизә чох лазымдыр о бизимки олачаг,
Ону әлә кечиртсәк, о бизимлә галачаг!
Дәвә саһибни деди:-Мәнимчүн бу чәтинди,
О кәнч дағда чобанды, о дағда олан инди.
Онун кәндә кәлән вахтыны мән кәрәк биләм,
Ону сорушуб кәндлиләрдән кәрәк өјрәнәм.
Чобан Шарвили чох һәссас оғланды дејирләр,
Онун икидлијиндән һәр јердә сөјләјирләр.
Мән ону таныјарам, икидлији вар онун,
Әмәлиндә нә писдир, нә тәгсири вар онун?

Әманәтинизи көтүрүн, разы дејиләм
Белә пис иши мән һеч вахт көрән дејиләм.
Дедиләр:-Ахмаг гоча, бизә сөз вердин, дедин,
“Јахшы” дејиб бизи сән о күн архајын етдин!
Инди сәнә нә олду, дедијин данырсан,
Һеч билирсән биз кимик, өз һалына јанмырсан?
Онлар белә дејәндә гочаја тәсир етди,
Дәвәни дә көтүрүб јолуну давам етди.
Гоча јола дүзәлди, нәсиби ган-тәр олду.
Талејини дүшүнүб көзләри јашла долду.
Там өлачы кәсилди деди:-Күнаһа батдым,
Шејтан мәни алдатды, өзүмү ишә салдым.
Деди:-Јарәб, кеч мәним күнаһымдан, алдандым
Јохсуллуғда һәмишә тәк сәнә архаландым.
Инди чәлладлар мәни хәјанәтә вадар едир,
Онлар мәни ја олум, ја өлүмә кәндәрир.
Инди јох мәнә чарә, дүшдүм чәллад әлиңә,
Дашымаг чәтин олан јүк гојубдур белимә.
Дүшдү белә һаләтә гоча јазыг күлүшлә,
Көз јашыны сел кими төкдү ачы күлүшлә.
Тамам јорулду гоча, деди бир аз әјләшим.
Бу ишин ахырыны јахшыча фикирләшим.
Чыхыш јолу јох иди, далынча кәлирдиләр,
Онун нә етдијини чәлладлар көрүрдүләр.
Бу заман Шарвили тәк кәндә кәлирди дағдан,
Јолда дәвәни көрдү Шарвили чох узагдан.
Деди:-Һәмнин гочады, дәвәјлә кедир бизә,
Јенә шәрбәт апарыр дәвәјлә кәндимизә.
Деди:-Бу јахшы олду, мән дә шәрбәт ичәрәм,
Дәвәчијлә бир јердә мән дә кәндә кедәрәм.
Гоча чох фикирләшди:-Нијә залым олум мән,
Деди:-Чаван чобандыр, нә үчүн өлдүрүм мән?
Јахшы будур данышым она мән тәфсилаты.

Сонрасы өзү биләр, азад едәр һәјаты.
Шарвили кәлиб чатды, салам вериб сорушду,
Гочаны гәмкин көрдү, суал вериб сорушду.
Деди:-Баба, нә јахшы, сән мәнә раст кәлмисән
Елә билдим бу јолда сән мәни көзләјирсән.
Бир аз шәрбәт вер ичим, валлаһ јаныр үрәјим,
Гоча деди:-Гулаг ас, сәнә сөзүм вар дејим.
Үрәјим таб кәтирмир, мәни мәчбур едирләр,
Бу дүшмән чәллашлары көр сәнә нә едирләр?
Тәфсилаты данышды Шарвилијә о гоча,
Гәлбиндәки ағыр јүкү там бошалтды гоча.
Шарвили деди:-Баба, сән һеч фикир еләмә,
Дедијим кими елә, чох да дәринә кетмә.
Гоча өз шәрбәтиндән Шарвилијә ичиртди,
Шарвили шәрбәт ичиб гочаја “сағ ол” деди.
Өзү узанды јерә, һушу итирмиш кими,
Дүшмән атлылары тез чапыб кәлди гуш кими.
Тез дүшдүләр атлардан һамы алты пәһләван,
Јапышыб Шарвилидән ону галдыран заман.
Галдыра билмәдиләр бил, мәчүзә баш верди,
Алты нәфәр пәһләван бирдән јерә сәрилди.
Нә иди бу мәчүзә, дејилди бу мәчүзә,
Шарвилинин һәр иши мәчүзә кәлир бизә.
Сәрв кими һүндүрбој, полад кими ағыр бәдән,
Узаныб јердә иди, мәчүзә олду нәдән?
Бу мәчүзә дејилди, чобанын фәнди иди,
Һәр тәрәфдән үч пәһләван әјилән кими деди:
-Инди ки, хош кәлмисиз, мәнә һөрмәт етмисиз
Шарвили ачды көзүн деди:-Сиз әјилмисиз?
Һәр әлијлә үчүнү тутуб вурду баш-баша,
Алты пәһләваны бирдән, вуруб дөндәрди даша.
Алты дүшмән пәһләван, һамы сечмә шири-нәр,
Һамыны вурду јерә, икид чобан бир нәфәр.

Ијидлик, мүдрикликдә Шарвили инан тәкди,
Јенә дә Низамидән бир мүдрик мисал чәкди,
Деди:-”Истәк тәрәзин гызыл чәкән олмасын,
Мүгәддәссән, гәлбиндә чалыш ләкән олмасын”.
Алты дүшмән мејидә јәһәрдә верди јери,
Јүкләјиб атларына һамысын көндәрди кери.

ГЫҒЫЛЧЫМЫН ШАРВИЛИДӘН ХАҒИШИ

Нә чох сөйләмиш рәвајәт һәр кәлән,
Һәлә олмамышдыр, буну сөйләјән.
Кас баба сөйләди бизә нәһајәт,
“Күләкләр-күләји” шивдән рәвајәт.
Шарвили пәһләван дуруб бир сәһәр,
Шиви өтүрәндә чөлә шири-нәр.
Шив дөнүб Шарвилијә белә деди:
-Кечәләр нараһат јатырам деди.
Сән мәни зәнчирлә бағласан әкәр,
Сән дә динч јатарсан, мән дә кечәләр.
Шарвили сорушду, нә сирдир белә,
Бу сирри сән мәнә кәл ачыг сөjlә.
Шив деди:-Сәндән кизли јохдур сиррим,
Билмирәм буну, нечә изаһ едим.
Ағјал Гығылчым деди:-Сирр дејил бил,
Јараданын ишидир, мәнлик дејил.
Јухулар көрүрәм узаг вәтәндән,
Ора кетмәк тәләб олунур мәндән.
Гусар дағын далында бир отлаг вар,
Орада отлајыр чохла илхылар.
Илхыдан ајғырларың сәси кәлир,
Һәммин сәсләр мәни тәнкә кәтирир.
Бағламасан мөһкәм зәнчирлә мәни,

Давам кәтирмәрәм, бүтүн кечәни.
Дөзмәјиб кедәндә мәни көрмәзсән,
Сәни нараһат едим-истәмәзсән.
Сәнин әлиндәдир белә ихтијар,
Әдаләтли, гүдрәтли пәрвәрдикар.
Едиб һикмәтини белә ашикар,
Гул олмуш өнүндә бүтүн чанлылар.
Шарвили деди:-Ај чаным, чијәрим,
Өзүн де, инди мән, сәнә нејнәјим?!
Нечә кедәрсән, елә гајыдарсан,
Өз истәдијинә наил оларсан!
Она чиддијјәтлә деди, Шарвили,
Јенә ишә салды шив шириң дили.
Деди:-Инчимә мәндән, еј мәрд чаван,
Мәним дедијим олсун сәнә әјан.
Ордан гајыданда зәифләјирәм,
Индики јериши кедә билмирәм.
Шарвили деди:-Кет, онун ејби јох,
Гајыданда евдә динчәләрсән чох,
Әкәр һәгигәтә бир салсам нәзәр,
Ешг олан јердә бил, гајда нә кәзәр?
Истәр, инсан олсун, истәрсә һејван,
Халигин күчүнә табедир инан.
Одур һәр мәхлуга шөһрәт, шан верән,
Одур һәр ишдә бизә јол кәстәрән.
Јер үзүндә ондан сонра јарадан,
Бир севкидир, бир дә ешгдир, инан.
Шивин хаһишини јерә салмады,
Зәнчири шивин ајағына тахды.
Кечир бир нечә күн, кечәләр узун,
Ағјал шив дөзә билмир, олуб мәнчун.
Кечәләр гојмур һәјәчан сәсләри,

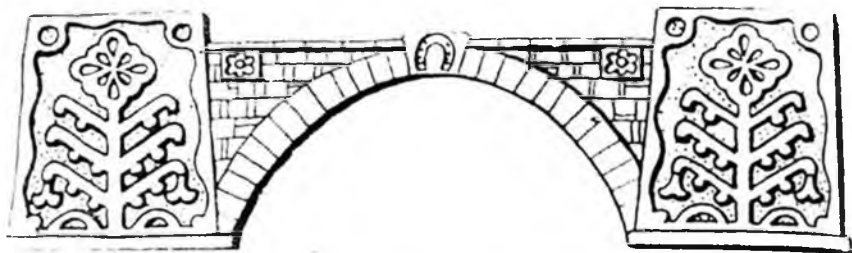
Шив дөзә билмир, јашарыб көзләри.
Ахыр ки, бир кечә дөзә билмәди,
Кәлән сәсләр ону дәли ејләди.
Јај кими дартылыб, охтәк ачылды,
Зәнчирләр гырылыб јерә атылды.
Шив дөзә билмәјиб бу чәтин хала.
Күләк сүрәтилә кетди дөрд нала,
Ағјал шив кечәјнән кетдији заман,
Шарвили јорулуб јатырды јаман.
Пәһләван јатанда, чох бөрк јатарды,
Ону ојатмагса чәтин оларды.
Ағјал шив истәди ону ојатсын,
Кетмәк хәбәрини она чатдырсын.
Нә гәдәр фынхырды ат ајаг вурду,
Ојада билмәди, чох мәһзун олду.
Үч күн, үч кечә, јатды о шири-нәр,
Атын кетмәсиндән тутмады хәбәр.
Елә ки, ајылыб кетди төвләјә,
Нә көрдү: нә ат вар, нә дә ки пәјә.
Көрдү јердә гырылмыш зәнчирләри,
Чарпышмадан јердә галан изләри.
Гығылчым шив јоха чыхды, нечә күн,
Шив кәлмәди, кечди вахтдан једди күн.
Једди күн кечәннән сонра шив кәлди,
Пәһләванын габағында баш әјди.
Деди:-Једди күн мәнсиз төк галмысан,
Мәндән өтрү чох никаран олмусан.
Бағышла мәни, хәбәрсиз кетмишәм.
Јенә јанына гајыдыб кәлмишәм.
Шарвили деди:-Чох ганачаглысан,
Сән мәним гәлбимдә од галамысан!
Инди кет, сән динчәл, күчүнү гајтар,
Етдијин һүнөрдән көрәк нә чыхар?

Аллаһларын ишидир, билмәк олмаз,
Онларын гүдрәти бил, вәсфә сығмаз,
Олачага чарә јох, о мүтләгдир,
Ону аллаһлар билир, онлар һәгдир.
Инди сизә дејим, мән о хуладан,
Јер аллаһы мүгәддәс Кен атадан
Ғусар дағын далында отлаг варды,
О өз илхыларын орда сахларды.
Бир күн мүгәддәс Кен хәбәр тутар,
Ки, илхыда кәнардан кәлән ат вар.
Һәмин аты тапыб говар илхыдан,
Ајырармыш атлары балалајандан.
Атларын балалајан вахт ки, чатыр,
Кәнар атдан олан дајчаны тапыр.
Дејир кечәләр кәлмәз мәним јухум,
Илхыма кәнардан дүшә јад тохум.
Дајчаны атыр чөлә төк, кимсәсиз,
Бундан сонра дајча галыр јијәсиз.
Бир нечә күн кечир бу һадисәдән,
Ким баш ачар бу худанын ишиндән.
Дајча ағјал шивин баласы иди,
Шив буну Шарвилидән кизләдирди.
Күнләрин бириндә, чөлдә сүрүләр,
Барсил чобаны бура кәтирәр.
Ғојунлары отарыб кедән заман,
Чобан Барсил көрәр дајчаны һаман,
Јазыгдылар дејиб, көтүрәр дајчаны,
Өлүмдән гуртарар дајчанын чаны.
Алыб гучағына кәтирәр ону,
Дејиб өләр, чөлдә гојсам мән ону.
Деди:-Јахшы ат олар, сахлајарам,
Ајагла кәзмәкдән азад оларам.
Дајча евә чатаначан бөјүдү,

Барсил дә көзүлө бу һалы көрдү
Шарвили сорушду, нәдир миндијин?
Нә көзәл шивдир ата, кәтирдијин!
Барсил деди:-Дајчаны чөлдә көрдүм,
Атылмышды, ону чөлдән көтүрдүм.
Евә чатаначан јолда бөјүдү,
Чылыз бир дајча иди, шивә дөндү.
Бу дајча чөлдә галыб өләчәкди,
Бәлкә һеч ким ону көрмәјәчәкди.
Шарвили сорушду, анасы кимди?
Деди:-О чөлә атылмыш јетимди.
Бәс ону ким белә көјчәк јаратды?
Јәгин онун анасы көзәл атды.
Шарвили деди:-Билирәм о киминди,
Барсил чобан деди о шив мәнимди.
Бәлкә күләкдән јараныб бу дајча?
Инди бахаг көрәк бу сирри ким ача.
Бу ан ат ајаг сәси кәлди бирдән,
Гығылчым шив кәлиб чыхды гәфилдән.
Ата јахынлашыб ону јалады,
Баласына сығал чәкиб ағлады.
Шарвили деди:-Көрүрсәнми, ата!
Дејирдин јижәси јохдур бу ата?
Гығылчым анасы дејилми онун,
Нечә көрүшдүләр, көрдүнмү сонун?
Дајча Гығылчымын баласы иди,
Шарвилијә ачыб дејә билмирди.
Гығылчым кәләндән раһат олмурду,
О өз баласынын ијини дурду.
Бир күн оғлу үз тутараг чобана
Мәналы бахышла сөјләди она:
-Јахшы ад тапмышам она ај ата,
“Күләкләр-күләји” ад гојдум ата.

Сонра о деди:-Бу чох јахшы јаддыр.
Башга һәр бир ад, атына јаддыр.
Зәһмәтсиз гәшәнк ата јижә чыхдын,
О чөлә дүшмәклә ачылды бахтын.
Кас баба бу рәвајәти данышды,
Чобан ата миниб дағлары ашды.

ИКИ ГАПЫ ДƏРБƏНД ҺАГГЫНДА РƏВАЈƏТ

Ким танымыр, гəдим Дəрбəнд галаны,
Јахшы билир тачирлəр дə ораны,
Ким гојуб тəмəлин гала Дəрбəндин,
Бир чох ѓлкəлəрин тичарəт јерин.
Беш мин иллик јашы вар бу галанын,
Бешиштдир јери тəмəлин гојанын.
Гала бағлар, кечмишдəн бир-биринə,
Гафгаз дағларын, Каспи дəнизинə.
Бурда јерли халгын мəдəнијјəти,
Инкишаф тапмышдыр гəдимдəн бəри.
Галанын јаддашы, чох мəнкəм олуб,
Бүтүн залымлары јадда сахлајыб.
Дашлара һəкк олуб бүтүн ағрылар,
Дејирəм һəјатын белə һəкмү вар.
Будур, һəр јетəн олду бир һəкмран,
Һəр аддымда бир тəхти-тач ахтаран.
Заман кечди, Дəрбəнд раһат олмады,
Бу галада из гојмајан галмады.
Өтүб кечди иллəр, јенə рузикар,
Дəјишди, заманын демə сирри вар.
Гала хəбəр верир гəринəлəрдəн,
Халгын гүдрəтиндəн, эзəмəтиндəн.
Бу лəзкилəр ки, вар Адəмин нəслидир,

Онларын гүдрəти, чохдан бəллидир.
Ким гарəт мəгсəдилə ајаг атыб,
Онларын ахыры, гəбир, даш олуб.
Һеч вахт кəрəк олмајасан тамаһкар,
Тамаһкар һəјатын өз һəкмү дə вар.
Ешидиблəр ки, бир икид əждаһа,
Лəзкилəрдə вар ки, баш əјмəз шаһа.
Боју сəрвдир, кəркəми санки шир,
Өзү чаван, санки јенијетмəдир.
Онун һаггында сəјлəјирлəр дастан,
Онунла фəхр едир бүтүн Лəзкистан.
Инди салаг сəһбəт јенə галадан,
Бу галанын өзүлүнү гојандан.
Рəвајəт вар, олдугча чох гəдимдəн,
Хəбəр верир онун тикилмəсиндəн.
Дејирлəр гəдимдəн галмыш бу јердə,
Ата, оғул јашајырмыш, бу јердə.
Оғул мəрд, гүввəтли бир чаван имиш.
О дијарда күчлү пəһлəван имиш.
Ата бəнна имиш, вар олсун əли,
Оғлу чаван имиш, голу гүввəтли.
Саһил тəрəфдəн һəмишə кəлирмиш,
Чөл тајфалар халғы гарəт едирмиш.
Бир күн ата оғлуна белə дејир:
-Бизим дүшмəнимиз, бу јолнан кəлир.
Əкəр јолу бағласаг, даш һасардан,
Каспи дəнизə гəдəр, Гаф дағлардан.
Бу јол бағланмыш олачагдыр, мəнкəм,
Дүшмəнлəр бу тəрəфə гојмаз гəдəм.
Оғлан атасына чəкмишди, сəрв бој,
Һəр икиси икид, мəрдди, лəзки сој.
Оғлу һəр күн дағдан даш кəтирəрмиш,
Атасы чалышыб һасар чəкирмиш.

Бу минвалла, дөниздән та дағачан,
Дивар чәкиб атасы илә оғлан.
Дәнизи дағларла едибләр бәнд,
Бах, о вахтдан галаја дөнүр Дәрбәнд.
Мәгсәди ајдындыр, гала тикмәкдән,
Өзләрини горумаг вәһшиләрдән.
Кечдикчә әсрләр, дағыдыб, тикиб,
Нә гәдәр гарәтчи Дәрбәндә кәлиб.
Нәләр көрмәјиб, бу мүгәддәс торпаг?!
Јенә мөһкәм дурур, јенә дурачаг!

VI фәсил

ШАРВИЛИНИН ЈУНАНЫСТАНА СӘФӘРИ

Шарвили бир заман, дарыхды јаман,
Деди:-Бир заман мән чыхым Алпандан.
Кедим узаг шәһәрләрә сәфәрә,
Бир баш чәким, узагдакы елләрә.
Отуруб фикирләшди, һара кетсин.
Һансы шәһәрләри мүнәсиб билсин.
Ахырда Шарвили бу фикрә кәлди
О, Јунаныстана кетмәк истәди.
Деди:-Кедиб Аттиканы кәзәрәм,
Сонра кедиб Афинаны көрәрәм.
Орда бизимкиләрлә, мән көрүшәм,
Онлара бизләрдән салам јетирәм.
Шарвили өз аталығына деди.
Барсил чобана фикрини сөјләди:
-Истәјирәм Ағјала гојуб јәһәр,
Узаг шәһәрләрә, мән едим сәфәр
Јунаныстан шәһәрләринә кедим,
Ордакы сојдашлары көрүб кәлим.
Гоча Барсил, бир гәдәр фикирләшди.
Сонра Шарвилијә, разылыг верди.
Барсил деди:-Фикир сәниндир оғлум,
Сәнин арзуна нечә мане олум?
Кет, кедән јолларын уғурлу олсун,

Сәнин кедән јолларына, нур долсун!
 Гәрарын гәтидир, әкәр еј оғул,
 Тәдарүк көрүб, кетмәјә һазыр ол
 Өзүңлә апар, бир нечә иш билән,
 Јол узагды, хидмәтчисиз галма сән.
 Көрүм бир дә бәлкә саламәт сәни,
 Көзүм нуру, тез кәл, севиндир мөни.
 Јуху гачды көздән, ишыгланды шөрг,
 Күнәш ејләди аләми нура гәрг.
 Јанынча көтүрдү, дүз једди нәфәр,
 Јахын достлар олду она һәмсәфәр.
 Чыхды јола, гәлби тәмиз пәһләван,
 Ләзки сојлу, јенилмәз о мәрд чаван.
 Хош мәрәмла, кин салмадан гәлбинә,
 Кәлиб чатдылар, Јунан сәрһәддинә.
 Биләндә ки, онлар Гафгаздан кәлиб,
 Гәбул етди, бөјүк һөрмәт көстәриб.
 Шарвили Афинаја јола дүшдү,
 Бу јолла чох мачәралара дүшдү.

ШАРВИЛИНИН АФИНАЈА СӘФӘРИ

Афинаја кедән јол, чәтин иди,
 Јолчудан шүчаәт тәләб едирди.
 Пәһләванлар гуру јолла кетдиләр,
 Истмидән кечәрәк сәфәр етдиләр.
 Афинаја кедән јол чох горхулу,
 Һәр аддымы, мачәра илә долу.
 Бу Афина сәфәри илә бағлы,
 Мачәралар сөјләјирләр марағлы.
 Афинаја ики јол вар кетмәли,
 Һәм су јолу, һәм гурујла кетмәли.
 Шарвили торпаг јолу сечди һүнәр,
 Бу јолу марағлы билди саһиб һүнәр.
 Једди пәһләван бу јолла кедирди,
 Истми чајын үзәриндән кечирди.
 Билмирдиләр, јол нечә горхулуду,
 Тәһлүкәли нәһәнкләрлә долуду,
 Пәһләванлардан мәрдлик тәләб едир.
 Јолчу ган баһасына јолу кедир.
 Шарвили деди:-Һеч нәдән горхмајын.
 Мән сизинләјәм, нараһат олмајын.
 Пәһләванлар мешә јолла кедәркән,
 Епидавра сәрһәддини кечәркән.
 Чох дәһшәтли Арзумана раст кәлир,

О, пәһләванларын јолучу кәсир.
Бу дәмир бармаглы Перифәт иди,
О кәлән-кедәни чох инчидирди.
Онун филә бәнзәр бир боју варды,
Онун әлинә дүшән мәһв оларды.
Бүтүн пәһләванлар дүшүндү бир ан,
Ки, гызмыш филә охшайыр арзуман!
Онун үзүнә бахмаг асан дејил!
Она тај-бәрабәр бир инсан дејил!
Деди:-Кәрәк мәнимлә дөјүшәсиз,
Мәнә галиб кәлсәз, јолу кедәрсиз!
Онун бир бармағы дәмирдән иди,
Елә бил голу, дәмир мәнкәнәди.
Бу мәнкәнәјә дүшмәк иди асан,
Чансыз мејит олурду ордан чыхан.
О нәһәнк, Шарвилијә јахын кәлди,
Шарвили бу заман јәһәрдә иди.
Деди:-Дүш јәһәрдән еј јазыг инсан,
Бах, көр кимди габағында дајанан?
Шарвили габагда, балача бојда,
Једди пәһләван дајаныб далында.
Шарвили деди:-Көрүрәм, сән кимсән
Гурдун габағында әсән түлкүсән!
Пејрифәт бу сөздән даһа гудурду,
Шарвилини көтүрүб јерә гојду.
Бу ан Шарвили өзүнә гајытды,
Пејриффи јердән көтүрүб сарсытды.
Шарвили бир анда, белә бөјүдү,
Пејрифәти бирдән дәһшәт көтүрдү.
Ваһимәдән јериндәчә бүкүлдү,
Пәһләванлар, гәһгәһә чәкиб күлдү.
Дејәрдин, бу анда гијамәт гопар,
Шарвили һирсләнәр, өзүндән чыхар.

Лакин пәһләван кәләрәк јахына,
Јавашча бир јумруг чатдырды она,
Башына даш салды онун елә бил,
О бојда нәһәнк, инди олду зәлил.
Башы кечди бәдәнинә һәрифин,
Сон гојду гәддарлығына Пејрифин,
Шарвили бу әһримәни мәһв етди,
Јолуну әждаһадан тәмизләди.
Дәмир бармағыны кәсдириб алды,
Пејрифдән јадикар, бир бармаг галды.
Деди:-Бу һадисәдән бир јадикар,
Бу дәмир бармаг бизим үчүн галар.
Пәһләванлар јолуну давам етди,
Инди онлар мешә јолујла кетди.
Мешә јолу, мачәраларла долу,
Һәм узун иди, һәм дә ки, горхулу.
Мешәнин бир јериндә пәһләванлар,
Јолу кечән бир маралы вурдулар.
Сојуб тәмиз әтиндән кабаб олду,
Пәһләванлар үчүн бу наһар олду.
Шарвили деди:-Тәләсин инди сиз,
Јолумуза давам едәк, кедәк биз.
Гаранлыг дүшмәмиш, чыхаг мешәдән,
Бу јер горхулудур, билир һәр кечән.
Пәһләванлар мешә јолла кедәркән,
Инсан гышгыртысы кәлир мешәдән.
Шарвили о саат сахлады аты,
Деди:-Киминсә дардадыр һәјаты.
Атлары чапыб о сәмтә кетдиләр,
Ағач әјән бир адамы көрдүләр.
Јерә узадылмыш бағлы бир адам,
Јалварырды, азад един гулдурдан!
Шарвили о әсири азад етди,

Агач әјән, тез өзүнү јетирди,
Әсирин өлдән чыхдығыны көрдү,
Јердәки ити балтаны көтүрдү.
Шарвилијә һүчүм етди, шир кими,
Илишиб јыхылды јерә тир кими.
Бу заман пәһләван вермәди имкан,
Ки, гулдур дура билсин ајаг алтдан.
Ағыр ајағыны басыб белинә,
Деди:-Сән бәласан, Јунан елинә.
Сән чох гәддар бир гулдурсан, јол кәсән,
Халг адыны гојубдур агач әјән.
Деди:-Сән тутдугун бәд ишдән утан,
Ајагы басыб деди:-Горх аллаһдан!
Сәни үсулунла, өлдүрсәм әкәр,
Бизим аллаһлара, бу иш хош кәләр.
Шарвили икидләрә изаһ етди.
Бу гулдурун ким олдуғуну деди.
Деди онун ады гулдур Кирусдур,
Инсан ганы ичән бир кабусдур.
О бу јолдан кечәиләри сахлајыр,
Зорла онун әл голуну баглајыр.
Шам агачын башларыны әјир,
О гәдәр ки, башлары јерә дәјир.
Әл голу бағлы адамы кәтирир,
Агачлара баглајыб, гәтлә јетирир.
Сонра иши кәсиб, агачлары бурахыр,
Парчаланмыш чәсәд агачда галыр.
Бу гулдурә һеч нәдир инсан чаны,
О һәзз алыр, ахыдыб инсан ганы.
Шарвили гулдуру јердән дурғузду,
Башындан бир јумруг елә тутузду.
Деди:-Сәнә чәза вермәклә, инан,
Сәни өләнләрә едирәм гурбан!

Икидләр ону агача бағлады,
Иши кәсиб агачлары бурахды.
Гулдурун леши учуб көјә галхды,
Ганичәнләр, бу ишдән ибрәт алды.
Шарвили бу гулдуру да јох етди,
Сонра өз икидләријлә јол кетди.
Исмидән кечән јол бил, тәмизләнди,
Бу јол төһлүкәдән азад едилди.
Ишти үзәриндә бир шәһәр варды,
Бу шәһәр Крамиан адланырды.
Кечә бу шәһәрдә галыр икидләр,
Јол кәлибләр, јорулуб, динчәлирләр.
Сәһәр дуруб һазырлашырлар јола,
Једди пәһләван верәрәк гол-гола.
Инди јол кечир, Мөһәр сәрһәддиндән,
Дашлы-гајалы, дәниз саһилиндән.
Саһилдә көјә јүксәлир гајалар,
Гајалар алтында дәниз далғалар.
Шарвили деди:-Икидләр, кәл дүшәк,
Дәниз саһилиндә бир аз динчәләк.
Дәнизә јахын дүшүрләр, атлардан.
Гагајылар горхду, дағ гарталлардан.
Сәрин һаваны уддулар дојунча,
Тутуб башларыны гүрурла уча.
Сонра дурдулар, атлара минсин,
Пәһләванлар јолуну давам етсин.
Бир голу зорлу чыхды гаја алтындан,
Шарвилини сахлады кедән јолдан.
Бу нәһәнк Гарилла, дуруб саһилдә,
Јоғун бир дәјәнәк тутуб әлиндә.
Јолдан кечәни сахлајыр, бу гулдур,
Мәчбур едир, ајағлары јудурдур.

Отураны гајадан итәләјир.
Һәриф гајадан дүз дәнизә кедир,
Бу чүр әмәллә инсаны мәһв едир.
Кедән јолчулара, гәним кәсилир.
Мәһәр-Исти чајын шималында әјаләт,
Аттика илә чәнуба сәрһәд.
Гулдур Кирон оlanda бу саһилдә.
Бу саһилдән кечә билмәзди, фил дә.
Шарвили пәһләван кечәндә ордан,
Кәсир габағыны, чәкилмир јолдан.
Дејир:-Һәр кечән, бу јолдан өтән,
Һәр ким олур олсун, бу јолу кедән.
Әввәл кәрәк, ајагларымы јусун,
Сонра о әлимдән мүрәххәс олсун!
Шарвили бу сөздән дәһшәтә кәлди,
Шивдән дүшүб ирәлиләди, деди:
-"Јахшы олар, чыхыб кетсән јолумдан?
Хәбәрин јох Шарвилинин голундан.
Елә бир кәс јохдур һәлә, чаһанда,
Габағымда дура ачыглананда!
Сән миргәзәб олуб, дурмусан јолда,
Сән өзүнү кәрәрсән инди корда!"
Әл атды тура Шарвили бу заман,
Јолкәсән чәллада вермәди аман.
Кирон дәјәнәклә кәлди үстүнә,
Шарвилини вурмаг дүшүб шәстинә.
Бу заман Шарвили зәрбә ендирди,
Кирон зәрбәдән өзүнү итирди.
Тиртап олуб чәллад, јерә сәрилди.
Икинчи зәрбә онун башына дәјди,
Вуруб башдан, бөлдү ону ортадан.
Һүнәр кәстәрди бу ишдә пәһләван!
Чәллады атды гајадан дәнизә,

Деди:-Бу мејдан охујурду бизә!
Шарвили бу гулдуру да мәһв етди,
Икидләрлә јолуну давам етди.
Хәбәр чатыр, Истмидә јахын заман
Јарыш кечирәчәк, Тесеј пәһләван.
Шарвили деди:-Биз, мәсләһәтләшәк,
Истми јарышларда иштирак едәк.
Икидләр бир сәслә разылыг верди,
Шарвили онларла јарыша кетди.
Једди нәфәр, голу зорлу пәһләван,
Јарышда иштирак етдиләр, һаман.
Шарвили пәһләван олмагла башда,
Бир нечә күн давам едән јарышда.
Алпан икидләри һүнәр кәстәрди,
Јунан пәһләванлара үстүн кәлди.
Икидләр јолуну давам етдиләр,
Афинаја јол кәтүрүб кетдиләр.
Атларыны севинчлә чапырдылар,
Кефиса чај вадисинә чатырлар.
Чәтинликләр бир-бир кәлиб кечирди,
Шарвили јолуну давам едирди.
Фәзаны гаралтды бирдән тоз, думан,
Тоз-думан ичиндән көрүндү һаман.
Һај-күјлә кәлән дивин дәстәси.
Деди:-Кәсәрик, онларын нәфәси.
Тозун ичиндән чыханда дәстә див,
Онлары көрчәк чөвлана галхды шив.
Шарвили деди:-Икидләр, һазыр ол!
Дивләри рам етмәјә сиз һазыр ол!
Башлады бир өлүм-итим давасы.
Вади дөнүб олду бир ган дәрјасы.
Тохунду гылынчлар јенә күрзләрә,
Чахыб шимшәк, од јағды санки јерә.

Шарвили туру чыхартды гынындан,
Кечмәли олду дивләр чанларындан.
Онлар леш-леш үстә сәрилди јерә,
Вадиә јаранды гандан мәнзәрә.
Пәһләванлар дивләри мәһв етдиләр,
Сонра миниб атларына кетдиләр.
Хош мәрәмла, кин салмадан гәлбинә,
Кәлиб чатды Афина шәһәринә.
Хәбәрчи кедир шаһа хәбәр верир,
Ки, бизә Гафгаздан гонаглар кәлир.
Шаһ биләндә, онлар Гафгаздан кәлиб,
Гәбул едир бөјүк һөрмәт кәстәриб.
Афинанын падшаһы Екеја,
Шарвилини дәвәт едир сараја.
Һәмин о күн кәлир сараја һаман,
Екејанын оғлу Тесеј пәһләван.
Икигат шад олду гоча һөкмдар,
Деди:-Гонаг ајағы јүнкүл олар.
Гоча пәһләван шаһ, Екеја һаман,
Гочалмышды чаван, өтдүкчә заман.
Ушағы олмурду Екеј падшаһын,
Салыб горхуја чаныны бәззатын.
Шаһлыгда чәтинлик нәдир билмәмиш,
Өмрү бүтүн шадлыг ичиндә кечмиш.
Икинчи дәфә евләнир Екеј шаһ,
Ефра адлы гадынла кәсир никаһ.
Бу гадындан онун бир оғлу олур,
Шаһ өзү арвадын јанында олмур.
Арвады Ефра Тросенада галыр,
Екеј о вахт Афинаја гајыдыр.
Екејин ушагдан хәбәри олмур,
Анасы ушаға Тесеј ад гојур.
Бу көрпә тез бөјүјүр, кәлир чана,

Заман кәлди ки, дөнүр бир аслана.
Ким көрдү санарды ону шири-нәр,
Анасы һисс едир оғлунда һүнәр.
Дејир: -Атан кедәндә мәнә дејиб,
Оғул доғсан, бөјүк һүнәр кәстәриб.
Силаһымын јерини кәстәрәрсән,
Әкәр о силаһы кәтүрә билсән.
Һәмин о силаһла јаныма кәлсин,
О мәнә һәмин силаһы кәстәрсин.
Мән онун, оғлум олдуғуну билим,
Ону мән шадлыгла гәбул едим.
Ушаг бөјүдү, ана деди она,
Атан силаһы гојуб даш алтына.
Тесеј атанын силаһыны истәр,
Дејәр анасына, јерини кәстәр.
Анасы јерини кәстәрәр она,
Дејәр кәтүр, күчүн чатарса она
Тесеј о дашы галдырыб, афәрин!
Инди көрдү о силаһларын јерин,
Силаһы кәтүрүб о дүшүр јола,
Анасы истәр оғул хошбәхт ола.
Ајрыларкән белә сәјләди она,
Сәхавәтли, мәтин, фәрли, ол, бала!
Екеј шаһын оғлу Тесеј пәһләван,
Афинаја кәлиб чатыр бир заман.
Шарвили дә өз дәстәсијлә бүтүн,
Афинаја кәлмиш олур һәмин күн.
Һәмин күн дә сараја кәлир һаман,
Шаһ Екејин оғлу Тесеј пәһләван.
Икигат шад олду гоча һөкмдар,
Деди:-Оғул олан шаһ хошбәхт олар.
Шаһ сарајда шадлыг гурур һәмин күн,
Шарвилини гәбул едир бу шад күн.

Пәһләванла, көрүшүб саламлашды,
Сонра кәлиб галанлара јанашды.
Деди:-Хош кәлмисиз, бизим дијара
Һөрмәтим вар бүтүн пәһләванлара,
Афинаја јахшы вахта кәлмисиз,
Бу кәлмәклә бизи мәмнун етмисиз.
Падшаһ Екеј Тесеји тез чағырды,
Бүтүн гонаглары, она тапшырды.
Деди:-Сарајда тез мәчлис гурулсун,
Бүтүн гонаглар мәчлисдә отурсун.
Онлар Алпан өлкәсиндән кәлибләр,
Мәшһур пәһләванла бизә кәлибләр.
Јенилмәз нәһәнқдир, Шарвили һаман,
Она чата билмәјиб, һеч пәһләван.
Тесеј деди:-Ата, бу ола билмәз,
Шарвили бизә галиб кәлә билмәз!
Оғул атасындан чох хаһиш етди:
-Бу һагда нә билирсән, даныш деди.
Шаһ Екеј үзүнү тутду оғлуна,
Бүтүн тәфсилаты, данышды она.
Деди:-Гулаг ас, бу Шарвили чаван,
Илаһи бир гүввәјә малик олан.
Ләзки падшаһы Шарвалын оғлудур,
Инди сәнә дедикләрим доғрудур.
Сүбһ илаһәсидир, нәнәси Шәмәр,
Белинә бағлыдыр күнәшдән кәмәр.
Бабасы од јағдырандыр көјләрдә
Нәвәси пәһләвандыр, јер үзүндә.
Күч верир көјләрдән, онлар оғлана,
Јер үзүндә мәшһур, бу пәһләвана.
Мәғлубијјәт нәдир, билмир пәһләван,
Даим әдаләт уғрунда чарпышан.
Тесеј өзүнү нараһат һисс етди,

Елә бил бәдәнә кичиткан дәјди.
Деди:-Онда бу пәһләван удачағ,
Јарышын галиби, ләзки олачағ!
Сабаһ Афинада јарыш кечәчәк,
Һәр өлкәдән, пәһләванлар кәләчәк.
Амма сизин өлкәдән көзләмирдик,
Јолу горхулудур, кәлмәз дејирдик.
Ләзки пәһләванлар, дүнјада мәшһур,
Онларда икидлик, мәрдік чох олур.
Сизи мән јарыша дәвәт едирәм,
Инан буну мән үрәкдән дејирәм
Шарвили миннәтдарлығын билдирди,
Јарыша мән мүтләғ, кәләрәм деди.
Тесеј дүз демишмиш, елә дә олду,
Јарышын галиби, ләзкиләр олду.
О күн јарыш Акрополда кечирди,
Отуз пәһләван иштирак едирди.
Һәр пәһләван дуруб, үзүндә вүғар,
Јанында пәһләванлар чәкиб һасар.
Ики-ики дахил олур мејдана,
Гәләбә лазымды, һәр пәһләвана.
Шарвили көзләјир, ким галиб кәләр.
О, галиб кәләнлә истәр күләшәр.
Јарышдан галиб чыхды ики нәфәр,
Инди дә онлар күләшмәлидирләр.
Сифтә нәһәнқ Тесеј чыхды мејдана,
Һамы алгыш деди о пәһләвана.
Бир аз кеч, Шарвили мејдана кәлди,
Онун аддымындан, мејдан титрәди.
Леки кәлди дејә, һамы галхдылар,
Ону ајағ үстә гаршыладылар.
Пәһләванлар әл вериб көрүшдүләр.
Мејданы сәс көтүрдү, леки, лекләр!

Туташдылар бир-бирилә шир кими,
Јерә кәлди Тесеј көјдән, тир кими.
Шарвили әл атыб галдырды ону,
Деди:-Бәсдир, гуртараг бу ојуну
Мәнә күч кәлә билмәзсән, буну бил,
Шарвили пәһләван, удузан дејил!
Тесеј јенидән башлады ојуну,
Шарвили вурду јерә, шәстлә ону.
Донуб галды пәһләван, тәрпәнмәди,
Һачандан-Һачана өзүнә кәлди.
Шарвилијә шәстлә бахыб, пәһләван,
Бурда мәни јыхан олмајыб, инан.
Мәнә гаршы јохдур, күчдә бир нәфәр,
Көрдүм инди тәкчә сәндә бу һүнәр!
Күләкдән дәмәзмәз бир даг кимисән,
Сәни јердән тәрпәдә билмәдим, мән.
Демәли атам Екеј, дүз дејирмиш,
Бу чаһанда сән тәк, бир нәфәр имиш!
Шарвили һамыдан күчлүдүр, дејә,
Гәләбәни вердиләр Шарвилијә.
Шарвили лајиг олду, бөјүк һөрмәтә,
Даһа галмады јер, сөзә, сөһбәтә.
Јенә бир күн Афинада галдылар.
Шәһәри кәзиб, һәр јерә бахдылар.
Онлары Тесеј мүшәјәт едирди.
Шарвилијә шәһәри көстәрирди.
Кәзинтидән сонра кәлир сараја.
Јахшы сөһбәтләр атылыр ортаја.
Бу көрүшдә ики чаван пәһләван,
Әл-әлә вериб дост олду бу заман.
Сәһәр јемәји сарајда кечирди,
Шаһ Екеј, гонаглары көзләјирди.
Шарвили дәстәсијлә кәлиб чыхды,

Бүтүн сарај өһли ајаға галхды.
Шарвили сараја гојанда гәдәм,
Мәғлубедилмәзә әл чалды аләм.
Шаһ онлары севиндирмәк истәди,
Шарвилијә ләзки дилиндә деди:
-"Күн атуј, рағ атуј" сөзләри деди.
Һамы әл чалды, Шарвили чалмады,
Екеј шаһ буну көрдү, хошламады.
Һөрмәтли пәһләван, бу нәди, деди:
-Јохса, кимсә сәнин хәтринә дәјди?
Шарвили шаһа баш әјиб деди:-Јох,
Мәним әл чалмағымын зәрәри вар, чох.
Мән әкәр әл чалсам, сарај титрәјәр,
Бу да сарајыныза верәр зәрәр.
Һамы бу сөһбәтә мараг көстәрди,
Бир сәслә һамы:-Ола билмәз деди!
Падшаһ төшвишлә деди:-Ола билмәз!
Сән тәк әл чалмагнан, сарај тәрпәнмәз.
Бу заман Шарвили јериндән галхды.
Еһтијатла, бирчә дәфә әл чалды.
Јер титрәди, сарај бәрк силкәләнди,
Отуранлар һамы, дәһшәтә кәлди.
Екеј шаһ Шарвилидән үзр истәди,
Шарвилини биз мәчбур етдик деди.
Белә бир мәчүзә бизә көстәрди,
О, өзүнү Зевсә бәрабәр етди.
Баш әјдиләр, пәһләван Шарвилијә,
Ону бәрабәр тутду илаһијә.
Шарвили пәһләван дурду ајаға,
Баш әјди мәчлисә, сола вә саға.
Дүшүб горхуја мәчлис өһли тамам,
Пычылты, ишарә едирди давам.
Деди:-Сизә дедим, инанмадыз сиз,

Сөзүмө һамыныз шүбһә етдиниз.
Инди сиз мәндән күсүб инчимәјин,
Һаггымда јанлыш фикирләр демәјин.
Екеј шаһ, әдаләт севән һөкмран,
Мәним дедијим сөзләримә, инан!
Сәнә арха дурсун пак пәрвәрдикар,
Инди өз оғлунла, ол сән бәхтијар.
Тесеј пәһләванла биз дост олмушуг,
Онунла биз әһди-пејман тутмушуг.
Мән ону дәвәт едирәм Алпана,
Сәфалы, чәннәт кушәси Алпана.
Тесеј дөзә билмәди, дуруб деди.
О дост үрәјини бошалдыб деди:
-Әкәр јер үзүндә варса пәһләван,
О да Шарвилидир, сөзүмә инан!
Она чатан јохдур, һәлә чаһанда,
Буну Тесеј билдирәчәк һәр јанда.
Букүнкү мөчүзә бизи сарсытды,
Шарвилини, аллаһлара чатдырды.
Јазарлар јазачаг она бир дастан,
Онунла фәхр едәчәкдир бу чаһан.
Бунунла мәчлис гуртарды, дурдулар,
Шарвилини шадман јола салдылар.
Зәфәрлә гуртарыб, бүтүн сәфәри,
Пәһләван севинчлә гајыдыр кери.

ШАРВИЛИНИН БӘБРИКЛӘРИН ШАҲЫ ИЛӘ ЈУМРУГ ДАВАСЫ ВӘ ЧАВАН ОҒЛАНЫН ӨЛҮМДӘН ГУРТАРМАСЫ

hагсызлыгдан сән азад ет аләми,
Һагг ишләрин һејран гојсун аләми.
Һүнәрини көстәрмәсә һүнәрли,
Һүнәрсиз өзүнү саяр һүнәрли.
Мәрд пәһләван Шарвили, кәз дүнјаны,
Әдаләтә чағыр, бүтүн чаһаны.
Илаһидән вермиш сәнә бу гүввәт,
Јаратмагчүн јер үзүндә әдаләт.
Вахт итирмә, башла өз сәфәринә,
Итән һагсызлығы гайтар јеринә.
Бүтүн чаһан мүлкүнү кәз бир даһа,
Һарда көрсән бәд әмәлли әждаһа.
Аман вермә, мәзлумларын һөкмүдүр,
Шәрә гаршы, бу хејрин һөкмүдүр.
Баша чатыб Јунаныстан сәфәри,
Шарвили шад-кам гајыдырды кери.
Дәстә габағында кедир пәһләван,
Онун далынча једди икид чаван.
Зарафат едә-едә јол кәлирди,
Кечдији јоллардан сөһбәт едирди.

Көрүдүлөр жол кəнарында бир гоча,
Жорулмуштəк сəјкəнибди ағача.
Шарвили дəстəдэн ајрылыб кəлир,
Гочаја жахынлашыб салам верир.
Дејир:-Баба, нијə гəмкин дурубсан,
Јохса узаг жол кəлиб жорулубсан?
Гоча деди:-Сорушма еј намидар,
Шаһ едибдир мənə бу дүнјаны дар.
Узаг жолдан кəлиб, жорулмамышам,
Кəлиб-кедəндэн сəни сорушмушам.
Шарвили һејрəтлə сорушду ондан,
Деди:-Мəни таныјырсан, де һардан?
Гоча деди:-Бир əсирлик јашым вар,
Бу јашымда һеч нə билмəмиш олар?
Бүтүн чаһана мəрдликлə сəс салдын,
Əдалəтли пəһлəван ад сən алдын.
Деди:-Баба, гəм чəкмəк бəсдир артыг,
Сəјлə дəршини, бəлкə чарə тапдыг
Гоча деди:-Мəрһəмəтли пəһлəван,
Лəзки сојлу пəһлəвансан еј чаван.
Јунаныстан сəфəриндэн кəлирсən,
Сəфəр битиб, вəтəнинə кедирсэн.
Ешитмишəм, гүввəтли пəһлəвансыз,
Һəм дə ки, чох əдалəтли инсансыз.
Инди ки, сорушурсан гој мən дејим,
Дəрдими сənə ардычыл сəјлəјим.
Тапмырдым бир инсан, едим шикајəт,
Инди сənə расг кəлдим мən нəһајəт.
Дəрдим, Гафгаз дағлардан да бəјүкдү,
Гоча адам үчүн бу ағыр јүкдү.
Аллаһ дејиб, кəдəримлə галмышам,
Бу гəмдэн дəли-диванə олмушам.

Инди мən ганадсыз бир гуш кимијəм,
Дəрјада гəрг олмуш, батмыш кəмијəм.
Шарвили деди:-Бабачан, сəјлə бир,
Ахыр сəни бу күнə салан кимдир?
Деди:-Оғлум, горхурам бачармазсан
Бəбриклəрин шаһына сən батмазсан.
Деди:-Гоча, сən сəјлə, ишин дејил,
Шарвиличүн, һеч бир шеј чəтин дејил.
Сəјлəди гоча дəрдини нəһајəт,
Амик шаһдан ејлəди о шикајəт.
Деди:-Оғлум вар мəним ады һүнəр
Һəр иши бачаран, икид, иш севəр.
Һүнəр Амик шаһа гуллуғ едирди,
Һəр күн о сараја кециб-кəлирди.
Онун газанчыјла, доланырдыг биз,
Ата-оғул шадман јашајырдыг биз.
Падшаһ ова чыхыр, бир күн сəһəр,
Өзүјлə кəтүрүб бир нечə нəфəр.
Оғлум да онларын ичиндə кедир,
Һəр ишдə падшаһа кəмəк едир.
Ат чапырлар, овун далынча чəлдə,
Шаһ куру излəјир, каманы əлдə.
Шаһа овда əн жахын вəзир иди,
Һəр икиси ат чапыб ов кəзирди.
Накаһан бир чејран чыхды бу заман,
Шаһ тəлəсик она тушлады каман.
Ох атды шаһ, дəјмəди, ох јан кечди,
Чејран шаһын габағындан чəлд кечди.
Һүнəр дејир, мən олсајдым вурардым,
О чејранын чаныны мən алардым.
Шаһ һүнəрин сөзүндэн чох һирслəнди,
Вəзир ону сакитлəшдириб деди:

-Шикар вахты гуртарыб, дүшәк жола,
Чалыш һагг ишләрдә мәгамын ола.
Шаһ деди:-Бу өлкәдә мәнәм һөкмдар,
Мәни өтмәк истәјән тез мәһв олар!
Бу сөзлә кәтирди аты чөвлана,
Һирсли бир нијјәтлә кириб мејдана.
Бу анда узагда чејран көрүндү,
Шаһ каманы тез һүнәрә өтүрдү.
Һүнәрин вар, кет о чејраны сән вур!
Һүнәр деди:-Узагды, оху тутмур.
Шаһ ғышгырыр үстүнә, дејир:-Еј гул,
Шаһ нә дејир, әмринә кет һазыр ол!
Чарәси кәсилир, чаван оғланын,
Чапараг кедир далынча чејранын.
Һүнәр ох атмагда чох сәрраст иди,
Бундан шаһын хәбәри һеч јох иди.
Чатмағына аз галмышкән мәсафә,
Нишан алды, бир ох атды һәдәфә.
Атан ох чејранын башындан дәјди,
Чејран көз ғырпымында јерә дәјди.
Бир аз кечди, һүнәр чејранла кәлди,
Буну көрән шаһ чох һејрәтә кәлди.
Ов етмәји јахшы бачармајан шаһ,
Оғланын бачарығына дөзмүр шаһ.
Буну һамы көрүр, падшаһа күлүр,
Шаһ бурда өз зәифлијини көрүр.
Гәлбиндә һүнәрә чох нифрәт едир,
О күндән шаһ оғлума пислик едир.
Вәзир деди:-Һүнәр һүнәр кәстәрди,
Инди кәрәк о шаһдан үзр истәрди.
Һүнәр үзүр истәмәји унутду,
Падшаһ Амик оғлана ирад тутду.
Чағырды падшаһ һүнәри јанына,

Өлүм кәсди шаһ, оғлумун чанына.
Дүшүндү, белә верди ахыр гәрар,
Гыјмады оғлумун чанына гәдјар.
Деди:-Сабаһ, дан јери ағаранда,
Сәни көрмәк истәрәм мән мејданца,
Бу ишдә кечикмәк олмаз, бир ан да!
Сән мәни нүфуздан салмысан дејир,
Сәни мәнимлә бир саваш көзләјир.
Һүнәр деди:-Шаһсан, мән исә гулам,
Нә вахт десән, гуллуғунда һазырам.
Әкәр бу савашда мәни апарсан,
Мәним әвәзимдә, сән шаһ оларсан!
Ахшам оғлум пәришан кәлди евә,
Деди:-Шаһын әлинә дүшүб кирәвә.
Шаһ истәдими бил, дејил әл чәкән,
Фәләк јыхдығын олмамышдыр тикән.
Фикир вер, нечә көр дөнүр рузикар,
Шаһ сабаһ өлмүмә верәчәк гәрар.
Падшаһ чағырыб мәни күләшә,
Гәддарын јумруғу дүшәчәк ишә.
Мәни өлдүрмәкдир онун мәгсәди,
Бу залымдан гача билмирәм деди.
Мәни сарсытды оғлумун сөзләри,
Дејиб, јашарды гочанын көзләри.
Инди сабаһ кетмәлијәм јанына,
Од дүшсүн о шаһын ширин чанына.
Буну дејиб гоча, јенә ағлады.
Үмидини Шарвилијә бағлады.
Баш әјиб хашиш етди пәһләвандан,
Деди:-Бачарсан оғлуму ал ошан.
Шарвили гочаја тәсәлли верди.
Шаһын сарајына кәләрсән дејди.
Чапдылар атлары, дөнүрәтәтәрди.

Билирди хардадыр бәбрикин јери.
Кәлиб чатыр, саһилләринә һаман,
Икид пәһләван, икидләрлә һаман.
Вифинија шәһәринә кәлирләр,
Бу шәһәрдә јашајырды бәбрикләр.
Кәзди әввәл шәһәри, кечди заман,
Ешитди белә бир хәбәр һөкмран.
Шәһәрә бир дәстә гонаглар кәлиб,
Онлар бүтүн шәһәримизи кәзиб.
Инди онлар бизим сараја кәлир,
Өлкәнни шаһыны көрмәк истәјир.
Шаһ деди:-Онлары бурахын кәлсин,
Елчидир, кәлсин өз дәрдини десин.
Ајаг басдылар шаһын дәркаһына,
Тәзим едиб, салам верди шаһына.
Шаһ сорушду:-Һардансыз, кимсиз белә,
Нә фикирлә кәлмисиз, шаһа сөjlә?
Шарвили шаһын јанына кетди тәк,
Шаһла сәһбәтә башлады тәкбәтәк.
Шарвили һеч вахт өзүнү өјмәзди,
О күчүнү биринчи көстәрмәзди.
О бүтүн ишләрдә нәзакәт көзләр,
Хошламазды јерсиз дејилән сөзләр.
Баш әјди падшаһа, Шарвили чаван,
Јахшы сөзләр дејиб олду меһрибан.
Сонра пәһләван башлады бир даһа,
Деди:-Гонағыг, дејилик әждаһа.
Һәр бир өлкәдә шаһы едән һөкмран,
Әдаләтли шаһ олмасыдыр, инан.
Деди:-Һагг салмасын һеч кәси дара,
Бизим бир хаһишимиз вар һөкмдара.
Деди:-Гонағын нә хаһиши олар,
Ев саһиби нә дејәр, о да олар!

Төкүб гашгабаг шаһ она сөjlәди:
-Нә хаһишин вар, горхма, сөjlә-деди.
Деди:-Һеч кәсә галмамыш бу чаһан,
Илаһидән кәлмиш, бу сөзә инан.
Мәнә изин вер, сөjlәјим, һәр нә вар,
Бир гочанын оғлундан, еј һөкмдар.
Деди:-Горхма көнлүндә нә вар даныш!
О хаһишинлә мәни, сән ет таныш
-Хидмәтиндә чаван оғлан ишләјир,
Сәһвә көрә, сиздән аман истәјир.
Онун евдә бир гоча атасы вар,
Оғлуна рәһм етмәсәз о, ач галар.
Гоча мәни јаныныза көндәрди,
Өзү чәтин кәзир, јохса кәләрди.
Гоча сиздән јалварыб хаһиш едир,
Оғлуну саламат көрмәк истәјир.
Сабаһ сиз онунла далашачагсыз,
Горхур ки, ону сағ гојмајачагсыз.
Нижә оғлумун ганы ахсын кәрәк,
Һеч дөзәрми бу һагсызлыға үрәк.
Јазыг гоча, фағыр көмәксиз галар,
Бу шаһ үчүн әдаләтсизлик олар.
Гулаг верди Амик шаһ бу сөзләрә,
Донуб галды, мыхланды санки јерә.
Деди ону азад едә билмәрәм,
О шаһы алчалдыб, дөзә билмәрәм!
Шаһ Амики һәлә һеч ким јыхмајыб,
Әлимдән һеч бир гонаг, сағ чыхмајыб!
Ону азад етмәкчүн бир шәртим вар,
Шәртими гәбул етсән, јахшы олар.
Шарвили деди:-Разыјам, де шәртин
Шаһ деди:-Чатмаз бу ишә гүдрәтин.
Сән өзүн онун јериндә оларсан,

Гүдрәтимин шаһиди сән оларсан!
Бу мәгсәдлә ки, разы салсын ону,
Галиб чыхсан, апарарсан оғлуну!
Падшаһ деди: -Сән һүнәри дејирсән,
Ону кәлиб өзүн әвәз едәрсән!
Јумруғумун ләззәтини көрәрсән,
Довшан кими шир әлиндә өләрсән.
Белә дејиб, шаһ тахтдан дуруб кетди,
Шарвили вәзирлә галанда деди:
-Мән бурда чох өлкәләри кәзмишәм,
Һәлә белә шаһа, раст кәлмәмишәм.
Вәзир деди: -Шаһ гонағы хошламыр,
Гонағлары, дүшмән билир, сахламыр.
Бүтүн гонағлары падшаһ гынајыр,
Дөјүшә дәвәт етмәклә сынајыр.
Бу анда шаһ, көзләнилмәдән кәлди,
Шарвилијә, кинајә илә деди:
-Рәһм көрүрәм, сәнинтәк бичарәдә,
Фикрин нәдир, ач сөјлә, бу барәдә?
Ачыб үрәјини деди пәһләван,
Данышды чох нәзакәтлә, меһрибан.
Деди: -Һагг тәрәфдарыјам, әзәлдән,
Хошум кәлмир, мәрифәтсиз сөзләрдән.
Мәним халгымда белә бир сөз дә вар:
"Сөзүн үстүндә дуран, киши олар".
Шарвилидә, бир кәрамәт дә варды,
Истәјән вахт, о бојда алчаларды.
Инди дә о, ади бир адам иди,
Садә адамлардан һеч сечилмириди.
Анчаг бу оғлан өзүнә күвәнир,
Ди кәл ки, көздә о, чылыз көрсәнир.
Шаһ һамыны әмин етди: -Олмәрәм,
Мән чанымы һәр әфәлә вермәрәм.

Баш өјөрәк шаһдан ајрылды вәзир,
Дејөрәк, бош башда ағыл нә көзир.
Кечди гаранлыг кечә, кәлди сәһәр,
Јығылдылар мејдана сәркәрдәләр.
Сонра кәлди, өјанлар илә вәзир,
Дурдулар бир јанда, олуб мүнтәзир.
Пәһләван чохдан көзләјир һалында,
Икидләр сырајла дуруб далында.
Шаһ кәлди мејдана, гара плашда,
Чијниндә бир топпуз, дурду бир башда.
Шарвилијә "ирәлијә кәл" деди,
Әлиндәки гајышлары кәстәрди.
Көрүшдә ики рәгиб бахышлары,
Шарвилијә туллады гајышлары.
Шарвили онлары гәбул етмәди,
"Мәнә гајышлар лазым дејил" - деди.
Онларсыз да мәнә кечинмәк олар,
Сизә лазымдыр инди о гајышлар.
Амик Шарвилијә гәзәблә бахды,
Гајышлары өз голларына тахды.
Мејдан гуруллады, шаһа әл чалды,
Дөјүш мејданы башга вүсәт алды.
Биринчи башлады бәбрикләр шаһы,
Бир нечә дөфә унутду Аллаһы.
Башланды мејданда јумруг давасы,
Дөјишди мејданын абы-һавасы.
Шарвили гијафәсини дәјишди,
Һамы мөөттәл галды, нечә ишди.
Хырдабој адам учалды, сәрв кими,
Көрүндү шаһын көзүндә нәр кими.
Амик шаһ јумруғу вурду, һеј вурду,
Шарвили тәрпәнмәди, шаһ отурду.
Нәфәс алыб, шаһ јенидән башлады,

Шарвилини јумругла гаршылады.
Бу вахтачан тәрпәнмөјөн пәһләван,
Падшаһа бир јумруг вурду, астадан.
Шаһ Амик тир кими узанды јерө,
Көзучу рәгибә бахды бир көрө.
Бунунла да дава-далаш гуртарды,
Шаһы өлүмчүл халында апарды.
Шарвили өзү дә вәзирлә кетди,
Һушун итирмиш шаһы раһат етди.
Көзләдиләр падшаһ өзүнә кәлсин,
Шарвилијә о өз сөзүнү десин.
Биринчи көрүш бах белә гуртарды,
Бәбриклөрдә бу һал, тәләш артырды.
Бир ан кечди, вәзир елан еләди,
Шаһын һалы инди јахшыдыр деди.
Бу хәбәрдән сакит олду әјанлар,
Онлар шаһын јанына топладылар.
Шаһ ајылды, өзү ајаға галхды,
Шарвилијә шүбһә илә шаһ бахды.
Деди:-Сәнин кимисинә раст кәлмәдим,
Сәни чылыз көрүб фикир вермәдим.
Ғојмадын мөндә тагәт вурушмаға,
Мөчүзәсәнмиш сән, башдан ајаға.
Буну дејиб, сөһбәти дајандырды,
Шарвилијә гәләбә газандырды.
Деди:-Шаһ сөз вериб, кәтир оғланы!
Пәһләвана гурбандыр онун чаны.
Шарвили шаһа чох төшөккүр етди,
Һәр бир ишдә әдаләтли ол деди.
Мән јашымда чох көрмүшәм шаһлары,
Учалмыш әдаләтлә дәркаһлары.
Сизин бу ағыллы вәзирин ки, вар,
Сиз она гулаг ассаз јахшы олар.

Вәзири галдырды шаһың јанында.
Бундан хошу кәлди әјанларын да.
Шаһ деди:-Бу күн мән, чыхдым сынағды.
Ибрәт дәрси алдым, кәлән гонагдан.
Анчаг мәни рүсваи етдин. еј чаван.
Чаһанла вар имити белә пәһләван.
Шаһ олсам да, инчимирәм мән сәһбә.
Мәни үтандырдын өз әмәлиндә.
Инди сәнә ачыг дејим сөзүмү,
Бу вахтачан чох әүрүм өзүмү.
Һәмишә далашдан галиб чыхмышам,
Һәдсиз гәдәр инсанлары јыхмышам.
Јумругума чаваб верән олмајыб,
Әлимдән саламат һеч кими чыхмајыб.
Инди сәнинтәк бир даға раст кәлдим
Өз ләјагәтими күлә дөндөрдим.
Шарвили деди:-Тахсыр өзүндәдир,
Тәкәббүрлүк шаһларын гәлбиндәдир.
Еј танрыдан, өзүндән гафил олан,
Чан гејдинә галмагдан ләззәт алан.
“Мән, мән” дејиб өјүнмә бу дүнјада.
Һагг јол көтүр, гәддар олма дүнјада.
Инди көрдүн, сәндән дә күчлүләр вар,
Өзүнә чох күвәнән тез хар олар.
Ағыллы адамлар, Аллаһдан горхар,
Наданын гәлбиндә гәддарлыг олар.
Чалыш, төвбә гыл, зүлмү ат бир кәрә,
Аллаһ рәһм едөндир, һагг бөндәләрә.
Сән ахтар, чыхарт дүшмәни ашкара,
Јарашмаз гонаға шүбһә, шаһлара.
Белә дејиб, пәһләван видалашды,
Чыхды јола сарајдан узаглашды.
Һүнәр дә инди онларла кедирди.

Гоча ата ону чох көзлөйрди.
Шарвили тэләсир гочаны көрсүн,
Оғлуну гәјтарсын, ону шад көрсүн.
Нәһәјәт, кәлиб чатдылар үнвана,
Гапыны ачыб кечдиләр ејвана.
Һүнәр гышгырды, һардасан еј ата!
Бу дәмдә евдән чыхды гоча ата,
Дајанды ата, бағры дөндү гана
Басыб оғлуну чан кими бағрына.
Деди:-Оғлум, мән чох нараһат идим,
О күндән Аллаһа дуа едирдим.
Шарвилинин күчүнә инанмырдым,
Анчаг онун күчүнү мән данмырдым.
Сонра о гучаглады пәһләваны,
Деди:-Оғлум, севиндирдин гочаны.
Белә бир ағыр иши етдин гәбул,
Пәләнкләр дөшүндән сүд әммиш оғул.
Мәни хилас етдин бу дәрди гәмдән,
Аллаһ разы олсун, хиласкар, сәндән.
Һүнәр деди:-О мәни хилас етди,
Өзү мәни мејданда әвәз етди.
Гәддар пацшаһ, Шарвилијә шөрт гојду,
Мәним јеримә дөјүшән о олду.
Ләзки сојлу пәһләван, бу шир үрәк,
Онун икидлијинә гијмәт верәк.
Гоча ата деди:-Гурбанам она,
О шөһрәтли, шанлы ләзки оғлуна.
О ки, мәним дәрдимә шәрик чыхды,
Бу чәтин күнүмдә, мәнә дост чыхды.
Көрүб оғлумун бу күнүн шад олдум,
Деди:-Чох сағ ол, гәмдән азад олдум.
Шарвили деди гочаја, әлвида!
Инди һалыныза јансын о худа!

Шарвили севинчлө дүзәлди јола,
Дејәрдин күләклә гачыр гол-гола.
Гајытды евә икидләр шадиман,
Кечә јатды өз евиндә пәһләван.

ШАРВИЛИНИ ДӨҮШКӨН ГАДЫНЛАР ӨЛКӨСІН А СӨФӨРҮ

Жуналыстан сөферидөн гадыдан,
Шарвили-мәғлубедиммәз пәһләван,
Фықирләшиб икидәһәринә деди.
Өз фикрини онлара бәһан етди:
-Дәһирләр Азов дәннәз саһилиндә,
Бир өлкә вар мәрд гадынлар әлиндә.
Орда јашајыр дөјүшкән гадынлар,
Онлара ад вериб амазонкалар.
Дөјүшдә онлара чатан олмурлар,
Онлар кишиләрдән кери галмылар.
Кедиб көрүшәјдик биз дә онларла,
О дөјүшкән гадын пәһләванларла.
Јолумузу салаг һәммин саһилә,
Јаныр гәлбим бир көрүшмәк әзмилә.
Јолүстү ора да бир бахаг көрәк,
Онларын гајгыкешлијини көрәк.
Көрәк нечә гонагсәвәрди онлар,
Ады мәшһур о дөјүшкән гадынлар.
Онлар бизи шән гаршыласа әкәр,
Бу бизимчүн сајылсын бөјүк һүнәр.
Кәл биз бурахмајаг бу күн фүрсәти,
Мәгамды вураг баша бу нијјәти.

Әдаләт јолу кетмишәм һәр заман,
Дөнүб хејримә мутлага һәр зијан.
Әлимдә јох олду мәним фитнә, шәр,
Дүшмөндөн азал етдим нечә шөһәр.
Әдаләтлә бүтүн халгы етдим шад,
Чаһан олду инсафым илә абад.
Икидләр деди:-Шарвили пәһләван,
Бойда биздән сечилмәјирсән, инан.
Деди ејби јохдур, сиз ки, билирсиз,
Шарвили пәһләванла сиз кедирсиз.
Һеч бир әдаләтсизлик ки, биз етмирик,
Онлара күч ишләтмәјә кетмирик.
Фемискира шөһәринә бахарыг,
Кралича сарајына галхарыг.
Гонагпәрвәрлик көрәрик онларда,
О дөјүшкән гәһрәмән гадынларда.
Чох узаг бир јол кетмәли олдулар,
Нөһәјәт, һәммин шөһәрә чатдылар.
Кәзиб доландылар бир гәдәр шөһәри.
Көрдүләр шөһәрин көзәл јерләри.
Икидләр сарај сәптә ат чапдылар,
Шөһәрдә шаһ сарајыны тапдылар.
Тапыб бир нечә руһ ачан әтирләр,
Гадынларын көрүшүнә кетдиләр.
Ағылдан бир ариф данышмыш көзәл,
Олуб сөзләри ел дилиндә мөсәл:
“Орда ки, сән варсан, сәнин өглин вар,
Лазым дејил, һасарланмыш галалар”.
Сараја кешик чәкән кешикчиләр,
Там гадынлардан ибарәт идиләр.
Көрдүләр ки, бир дәстә киши кәлир,
Кедиб тез краличаја хөбәр верир.

Кралича Иппалит, хидмэтчиләр,
Сорушур:-Кимләрдир кәлән елчиләр?
Шарвили деди:-Биз елчи дежилек,
Биз сизә бир гонаг кими кәлмишик.
Гаршыладылар кәлән гонаглары,
Дәвәт етдиләр сараја онлары.
Бир дәстә хидмәтчи гадынлар кәлди,
Гонаглары там тәркисилаһ етди.
Сонра кәлди бир дәстә ата бахан,
Гонаглары азад етди атлардан.
Јахшы һөрмәт етдиләр гонаглара,
Јахшы бир сүфрә ачдылар онлара.
Елә хејирхаһ олду ки, һөкмдар,
Бүрүндү худа нуруна ашикар.
Мараглы суаллар верди онлара,
Кралича Иппалит гонаглара.
Деди:-Чох дүшүндүрүр кәлишиниз
Ачыг сөјләјин, көрәк кимсиниз?
Гадынлар алыб онлары дөврәјә,
Әскәрләр кими дүзүлүб чәркәјә.
Дәстә башчы Шарвили изаһ етди,
Бу кәлишин мөгсәдини сөјләди.
Деди:-Биз узаг сәфәрдән кәлирик,
Биз јолүстү сизә гонаг кәлмишик.
Сизин һаггынызда дастан дејирләр,
Мәрдијиниздән һәр јанда дејирләр.
Өлкәнизлә марагланыб кәлмишик,
Сизи көрмәкчүн узаг јол кәлмишик.
Сизи көрмәјимизә биз шадыг чох,
Бурда башга һеч бир мөгсәдимиз јох.
Биз дағлар оғлујуг, дағ вүгарлыјыг,
Мәрдиклә, гејрәтлә бизләр варлыјыг.
Һеч вахт көз дикмәрик өзкә варына,
Халгымыз маликдир дағ вүгарына.

Ләзкинин зор илә арасы олмаз,
Алчаг һөрәкәтләр бизә јарашмаз.
Ләзки сеvir досту, јолдашы, јары,
Һеч вахт бағышламыр дүшмәни, хары.
Јунаныстан сәфәриндән кәлирик,
Биз һәр ишдә мәрдији чох сеvirик.
Дејә билмәрәм, ешитмисиз ја јох,
Бизим өлкәдә икидләр олур чох.
Јарышлар кечирдик биз Афинада,
О көзәл өлкәдә, көзәл дијарда.
Гәләбә газанды икидләримиз,
Севинчлә вурулур инди гәлбимиз.
Ешитмишик сиз чох мәрд гадынларсыз,
Дөјүшдә кишидән кери галмырсыз.
Белә ешидәндә кәнч пәһләванлар,
Көрүшмәк әзмилә тез јолландылар.
Јанынызда олмағымыза шадыг.
Деди:-Биз дә бу көрүшдән һәзз алдыг.
Инди һазырлашыб күн тәјин едәк,
Сизинлә дә биз бир јарыш кечирдәк.
Гадынларла күләш кечирмәк олмаз,
Адәтимизә көрә бу јарамаз.
Ат чапыб гылынч ојнатмаг да олар,
Ох атмаг да, һәдәф вурмаг да олар.
Кралича һамыја елан етди,
Сабаһ јарыш кечирәчәјик деди.
Кишиләрә күчүмүзү көстәрәк,
Ох атмагда онлары вәләһ едәк.
Сонра чыдыра чыхарыг онларла,
Ат чапарыг киши пәһләванларла.
Шарвили деди:-Биз буна һазырыг,
Гәләбәни биз индидән алырыг.
Кралича деди:-Јарыш көстәрәр,

Кимләр удузар, кимләр галиб кәләр.
Биринчи мәрһәлә жарыш башланды,
Гадынлар белинә кәмәр бағлады.
Ох атдылар һәдәфләре чох сәрраст,
Боша чыхан оха кәлмәдиләр раст.
Кралича бахыб деди: -Афәрин!
Бахаг мәһарәтинә кишиләрин,
Сонра Шарвилинин дәстәси кәлди.
Һәдәфләри бир-бир нишан ејләди,
Сәрраст атан охлар һәдәфә дәјди,
Гадынларын охларын жарыб кечди.
Кралича бу ишә һејран галды,
Шарвилијә баханда һејрәт алды.
Пәһләван бој атыб даға дөнмүшдү,
Әввәл ону ади адам көрмүшдү.
Бу мөчүзә гадынлары горхудур,
Онлар гонаглардан еһтијат дужур.
Деди:-Аналар һәгигәт дејирмиш,
Гафгазда белә икишләр вар имиш.
Кралича чәлд өз тахтындан галхды,
Горхунч нәзәрлә Шарвилијә бахды.
Деди:-Бизә зәрәр вермә еј чаван,
Еј мөчүзәләр көстәрән пәһләван.
Шарвили деди:-Еј әзиз ханымлар,
Биздә әдаләт дә, сәхавәт дә вар.
Гүзвәмизи достлуға сәрф едирик,
Гонаглыгчүн биз тәшәккүр едирик.
“Әлдә мәшәл”, чибдә әнбәр сахлајан,
Вүчудун едә билмәз халгдан ниһан”.
Шарвилијәм, билин Алпан әһлијәм,
Од аллаһын нәвәсијәм, ләзкијәм.
Пәһләванам, әдаләтә бағлыјам,
Атам Шарвал, өзүм дә шаһ оғлујам.
Кралича деди:-Ешитмишдим, анчаг,

Зәнн етмәздим о јанымда олачаг.
Бүтүн сараја топлашмыш гадынлар,
Пәһләвана бағышлады алгышлар.
Хаһиш етдиләр мөчүзә көстәрсин,
Бүтүн әјанлара һејрәт кәтирсин.
Шарвили деди:-Ханымлар, нә олар,
Әлими галдырсам фәләк дағылар.
Ајағы јерә вурсам, јер титрәјәр,
Горхурам һамыныза зијан дәјәр.
Иппалитә деди:-Бу дәһшәт олар,
Сарајын јериндә даш јығын галар.
Кралича Иппалит бәркдән деди:
-Гонағымыз пәһләван Шарвилиди!
Көр нечә бир пәһләван бизә кәлиб,
Кәлән кими өзүнү билдирмәјиб.
Сарајы алгыш бүрүдү бу заман,
Һамы деди:-Алгыш сәнә пәһләван!
Һәрәси бир асландыр икидләрин,
Бизи валеһ едир мөчүзәләрин.
Шарвили деди:-Еј әзиз гадынлар
Гафгазда вар сизә охшар гадынлар.
Буну десәм, билләм сизә хош олар,
Онлар адланырлар амазонкалар.
Сизин кими гүдрәтли вә чүрәтли,
Кишиләрлә һәрәкәтдә гүввәтли.
Сизинлә биз фәхр едирик һәр јердә,
Сизә һөрмәт вар бизим ләзкиләрдә.
Вахт олубдур бизә көмәк етмисиз,
Халғымызла бирлик тәшкил етмисиз.
Ганымыз јахындыр бир-биримизә,
Алпандан салам кәтирмишәм сизә!
Узун сүрән алгыш сәси учалды,
Шарвили сакит дуруб әл чалмырды.

Бу краличанын хошуна кәлмәди,
Шарвилијә, "сиз әл чалмырсыз" деди.
Деди: -Бағышла ханым, мәнә олмаз,
Мән әл чалсам сарајда таван галмаз.
Чох тәәччүб етди бүтүн гадынлар,
Дедиләр бу бөјүк мөчүзә олар.
Деди: -Мөчүзә јох, һәгигәт будур,
Мән әл чаланда јер титрәмә олур.
Буну горхутмагчун сизә демирәм,
Сизи зијана салмаг истәмирәм.
Фикир вер, нә јахшы демиш сөз дејән,
-Көрәр батини һәгигәт кизләјән.
Дедиләр ки, ај пакүрәк пәһләван,
Сәхавәт, әдаләт, ағыл канысан.
Сизинтәк гонаг бизә һеч кәлмәмиш
Бизи хош рәфтарла һеч шад етмәмиш.
Дөјүшкән гадынлар севдиләр ону,
Чаһаншумул халгынын икид оғлуну.
Атлары кәтириб јәһәрләдиләр,
Гадынлара "сағ ол" дејиб кетдиләр.
Узаг бир јол көзләјирди онлары,
Дөрднала чапырды онлар атлары.
Кәлиб чатырлар тезликлә вәтәнә,
Сәфәр бурда битди, әһсән дејәнә.

ВӘЫШИ ӨКҮЗЛӘР

Б

арсил ата Шарвилини сәсләди,
Сабаһ кедиб јер шумлајарсан деди.
Барсилин вар иди бир чүт өкүзү,
Өкүзләр гочалмышды десәк дүзү.
Јазыг һејванларын јашы чох иди,
Шум шумламаг етибары јох иди.
Јер шумламаг лазым иди, нејнәмәк,
Лазымды иши јеринә јетирмәк.
Ахшам апарды онлары једиртди,
Шарвили онлары сәһәр кәтирди.
Ата деди:-Өкүзләри чох јорма,
Әјәр дајансалар онлары вурма.
Һазырлаш, ишә сәһәрдән кедәрсән,
Исти дүшәнә кими иш көрәрсән.
Сәһәр тездән дурду бу зирәк оғлан,
Өкүзләри хыша гошду арзуман.
Јаваш-јаваш дүшдү јола-тарлаја,
Истәди тез шум јерини шумлаја.
Јер үзүндә илк шырым атды инсан,
Шумламагты өјрәнирди пәһләван.
Гоншулар кәлиб ону тәбрик етди,
Беләликлә јаваш-јаваш иш кетди.
Бирдән кәлди күн дә - күнорта олду,

Өкүзлөр дө тамам-камам жорулду.
Агзы көпүклү башы жерә гојду,
Шарвили бурда чох нараһат олду.
Деди:-Белә кетсә, бу шум гуртармаз
Белә өкүзләрлә иш көрмөк олмаз!
Кәрәк бүтүн дағлары мән ахтарам,
Вәһши өкүзләрин јерини тапам.
Ешитмишди пәһләван нағылларда,
Ки, бир мағара вар Гафгаз дағларда.
Вәһши өкүзләр јашајырлар орда,
Онлары чох күчлү јаратмыш худа.
Нәфәсијлә од пүскүрүр ағзындан
Онлара јахын кедән чөкәр зијан.
Бујнузлары нештәр кими итидир,
Учан милчәји бујнуза кечирдир.
Ајағлары мисдән, өзләри нәһәнк,
Һеч ким бачармаз онларла чөксин чөнк.
Бу сөһбәти динләдикдә пәһлаван
Деди:-Мәнә рам олар вәһши һејван.
Бу фикирлә бүтүн кечә јатмады,
Кетмәк фикрин үрәјиндән атмады.
Сөһәр дуруб атасына сөјләди:
-Өкүз далынча кедирәм мән, деди.
Барсил деди:-Оғлум, кетмә бир дајан,
Кәтирмә бизим ишимизә зијан!
Дајанды ата, бағры дөндү гана,
Басды Шарвилини о тез бағрына.
Деди:-Тапмыш олсан фикринә өләч,
Галмарыг биз өкүздән өтрү мөһтач.
Интаһасы бу чох чәтин бир ишди,
Нечә мәнәм дејән ишә киришди.
Өһдәсиндән кәлмәди өкүзләрин,
Наһаг јерә һәлак етди өзләрин.

Шарвили деди:-Ата мән кедирәм,
Һәмин өкүзләри тутуб кәтиррәм.
Ахшам олду, кәлди гаранлыг кечә,
Зүлмәти јаран Ај көрүндү бирчә.
Дан јери гырмызы рәнкә бојанды
Шаһдағ башында гар од тутуб јанды.
Ләзкистан кәндләри нура бојанды,
Шарвили бу вахт јухудан ојанды.
Барсил атадан јенә үзр истәди,
Гоча она уғурлу олсун деди.
Кәзди бүтүн дағлары, һәм араны,
Тапды һәмин дағдакы мағараны.
Мағара габағы дүзәнлик иди,
Пусгуда дурмаға бир јер јох иди.
Шарвили галханы, туру көтүрдү,
Јахынлашды мағараны там көрдү.
Атдан дүшдү, атыны тез кизләтди,
Кәндири көтүрүб ирәли кетди.
Дүзәнликдә о дәмир хышы тапды,
Хышын јанында бојундурут варды.
Шарвили бүтүн бунлары көтүрдү.
Һәмин бу ан өкүзләр ону көрдү.
Мағарадан нәрә чөкәрәк кәлди,
Бу нәрәдән јер телатүмә кәлди.
Ики фил бојда нәһәнк вәһши өкүз,
Камандан чыхан ох кими кәлди дүз.
Бурнундан алов пүскүрә-пүскүрә,
Әждаһа кими од бурахды јерә.
Ики өкүз һүчум етди јан-јана,
Бујнузлары дөјди полад галхана.
Шарвили тәрпәнмөди һеч јериндән,
Өкүзләр дала атылды зәрбәдән.
Белә зәрбәјә таб кәтирмәз инсан,

Даг кими дурду јериндә пәһләван.
Јенә ғышгырыб һүчума кечдиләр,
Шарвилини јенә һәдәф сечдиләр.
Пәһләван јенә дә јериндә иди,
Даг кими дајаныб һеч тәрпәнмирди.
Өкүзләр гудурмуш филтәк бу дәфә,
Күчлү зәрбә ендирдиләр һәдәфә.
Беләликлә, нечә һүчум етдиләр.
Башлары галхана дәјиб кетдиләр.
Вәһши өкүзләр әл чәкмир, кәлирди,
Шарвилијә зәрбәләр ендирирди.
Пәһләван бу дәфә чох мәһарәтлә,
Бојундуруғу тез көтүрдү әлә.
Инди кәлсинләр-деди, фәнд ишләтди,
Бојундуруғу әлдә галхан етди.
Өкүзләрин башларына кечиртди,
Онлары тез бир заман әсир етди.
Һејванлар көјә галхды, јерә батды,
Пәһләванын әлиндә гәмә батды.
Кәтириб өкүзләри шума салды,
Пәһләван бу ишдән чох ләززәт алды.
Бир нечә саата шумланды тарла,
Јери дағытды өкүзләр аз гала.
Иш гуртарды, Шарвили кетди евә,
Өкүзләри гатды кениш төвләјә.
Барсил ата бахыб һејрәтә кәлди,
Деди:-Оғлум, бунлар филә бәнзәрди.
Белә өкүз көрмәмишәм һәлә мән,
Бунлары нечә әһлиләшдирмисән?
Деди:-Ата, бу өкүзләрнән варам,
Бүтүн јер үзүнү инди шумларам.
Барсил деди:-Оғлум, сәнә афәрин,
Јохдур бәрабәри бу өкүзләрин.

ПӘҤЛӘВАН ПЕЈРИФ ВӘ ШАРВИЛИ

Гәдим Јунаныстанда тајфа варды,
Бу тајфа һәр заман чох давакарды.
Тајфанын башында дурур гәһрәман,
Пејриф адлы икид, чәсур пәһләван.
Мәғлуб едилмәзди, дејирләр Пејриф,
Ону Фәсалидә едирди тәриф.
Бу кәнч чох өзүнә күвәнән иди,
Чаһанда пәһләван мәнәм дејирди.
Ешитсәјди, һардаса вар пәһләван,
Онунла көрүшмәк истәрди, һәр ан.
Бир күн Пејрифә чатыр белә хәбәр,
Ки, Алпан өлкәсиндә вар бир нәфәр.
Чаһанда бөјүк пәһләванлар бүтүн,
Дејәр онун һаггына дастан бу күн.
Дүнјада шөһрәт тапмыш о пәһләван,
Илаһи бир гүввәјә малик олан.
Һеч бир пәһләван она бата билмәз,
Ады Шарвилидир, мәғлубедилмәз.
Гызынды үрәк, парлады көзләри,
Ешитдикдә Пејриф бу чүр сөзләри.
Деди:-Һәмин пәһләванла күләшәм,
Мәғлуб едилмәзлијини көстәрәм.
Һәмән күн јајылды хәбәр һәр јана.

Ки, Пејриф пәһләван кедир Алпана.
Дејир:-Танымырам, пәһләван һәлә,
Вурушмагда о мәнә үстүн кәлә.
Кејинди јахшыча дөјүш палтары,
Үз тутду пәһләван Гафгаза сары.
Хош кечсин дејә, бу узаг сәфәр,
Өзүлә көтүрдү ијирми нәфәр.
Һамы јахшы вурушан икид, чаван,
Дөјүшләрдә шөһрәт тапмыш гәһрәман.
Кәлиб чатыр Гафгаза бу икишләр,
Дејир:-Һардаыр бу гочаг ләзкиләр?
Чаваб алып, ләзкиләри сорушан:
-Һардан, нәјә кәлиб десин пәһләван
Кәрәк биләк, кимләрдир бизә кәлән,
Ләзкиләрлә марагланмаг истәјән.
Башчы деди:-Сиздә бир пәһләван вар,
Она баш әјир бүтүн пәһләванлар.
Биз о пәһләвана гонаг кәлмишик,
Фәсалидән бура сәфәр етмишик.
Көрүшмәк истәрәм, о пәһләванла,
О дүнјаја сәс салан мәрд чаванла.
Кејиб верин о пәһләвана хәбәр,
Ки, Јунаныстандан гонаг кәлибләр.
Әјәр варса сиздә елә пәһләван,
Гәбул етсин о бизи, горхмадан.
Сәһәдчи күләрәк додаг дишләди,
Гонағы нәзәрдән кечириб деди:
-Јенилмәз бир аслан өнүндә будур,
Дүшүбдүр өз ајағыјла тора кур.
Тез чапараг атлары сәһәдчиләр,
Кәлиб Шарвилијә хәбәр вердиләр.
Ки, Јунаныстандан гонаг кәлибләр,

Пәһләван Пејриф вә ијирми нәфәр.
Шарвили тапшырды, бурахын кәлсин,
Өчнәби гонаглар сөзүнү десин.
Сәһәдчиләр мүшајиәт етдиләр,
Гонаглары галаја кәтирдиләр.
Икидләр гаршылады гонаглары,
Шарвили хош гәбул етди онлары.
Елин адәтијлә һөрмәт етдиләр,
Бөјүк бир отагда јерләшдирдиләр.
Бу чох кениш гонаг отағы иди,
Дөшәмәјә хальылар сәрилмишиди.
Рәнкарәнк сумахлар көз охшајырды,
Гонаглар ајаггабы чыхардырды.
Дөшәмәјә отурдулар гонаглар,
Алтына гојараг ири јастыглар.
Шарвили гонаглары саламлады,
О сәфәрин мәгсәдини анлады.
Деди:-Шаһы јолдан аздырыб гүрур,
Гәләбә хәјалла кәлибдир, будур.
О өзүнү мәғлубедилмәз сајыр,
Инди буну, бизә кәстәрмәк галыр.
Гонаглара чох һөрмәт кәстәрдиләр,
Сүфрәјә дүзүлдү милли хәрәкләр.
Јејиб-ичиб, онлар хошһал олдулар,
Милли хәрәкләрдән ләззәт алдылар.
Ахшам гонаглара јер кәстәрдиләр,
Гонаглар кечә јатыб динчәлдиләр.
Сәһәр дуруб бахды, дағларда гара,
Дәрәләрдә чичәк ачмыш бағлара.
Һејран галды, тәбиәтин сирринә,
Пејриф деди:-Сөз јох тәбиәтинә.
Наһар вахты, јығышараг кәлдиләр,

Сүфрә үстә сөһбәтләрин етдиләр,
Һамы отуранда, сүфрә башында,
Шарвили бу гонаглар гаршысында.
Онлара накәһан бир суал верди:
-Бу сәфәрин мәгсәди нәдир-деди.
Деди:-Дејин фикринизи горхмадан
Хош кәлибдир, бизә Пејриф пәһләван.
Дәстәбашчы Пејриф, сөзә башлады,
Сәфәрин сәбәбини ачылады.
Деди:-Бура кәлмишәм көрүшмәјә,
Шарвили пәһләванла күләшмәјә.
Дүзүнү десәм буна һүнәрим вар,
Сынагдан кечирсәм, бу ајдын олар.
Амма нечә күндү, јејиб-ичирик,
Кимди бу Шарвили, һәлә билмирик.
Ичиниздә биз пәһләван көрмүрүк,
Јохса о биздән кизләниб, көрмүрүк!
Дедиләр:-Шарвили инди бурдадыр,
Сүфрәдә отуруб, јаныныздадыр.
Пејриф деди:-Онда дурсун ајаға,
Бир пәһләван кими чыхсын габаға!
Балачабој киши дурду ајаға,
Јаваш сәслә чаваб верди гонаға.
Деди:-Шарвили пәһләван бил, мәнәм,
Ешитдијин аслан мәнәм, фил мәнәм.
Јер үзүндә мәғлубедилмәз мәнәм,
Әдаләт үчүн дүнјаја кәлмишәм!
Сәнә ад газанмаг кәрәксә әкәр,
Сабаһ мәнә мејданда көстәр һүнәр!
Пејриф пәһләван инана билмәди,
Һејрәтини кизләдәрәк сөјләди:
-Ешитмишәм, ләзки елиндә һаман,
Вар бир икид, фил чүссәли пәһләван.

Пәрәстишлә кәлдим уча дәркаһа,
Көрдүм, гартал дөнүб сәрчәјә, даһа.
Һеч бир сөз демәди, Шарвили намдар,
Деди:-Бу сирр сабаһа ајдын олар!
Јатагдан дуруб пәһләванлар сәһәр,
Сәфәр атларына гојдулар јәһәр.
Пејриф башда олмагла, сәркәрдәләр,
Атларыны миниб һазыр идиләр.
Бу заман галадан чыхды бир чаван,
Сәрв боју, фил чүссәли пәһләван.
Башы фәләкләрдә, ајағы јердә.
Шив атын үстүндә, полад јәһәрдә.
Бир әлиндә галхан, бир әлиндә тур,
Кимсә деди:-Бахын, Шарвили одур!
Будур, дедијин пәһләван Шарвили!
Тәлашдан тугулду Пејрифин дили.
Дөјүш палтарында кәлир шири-нәр,
Пејриф ваһимәдән үздү бир тәһәр.
Кәлиб Пејрифлә үз-үзә дајанды,
Ону көрүб Пејрифин бағры јанды.
Јер титрәди, ағырлығы дөзмәјиб,
Пејриф тәлашы кизләдә билмәјиб.
Деди:-Дүнән кичик иди, инди бөјүдү?!
Гонаглары бир ваһимә бүрүдү.
Шарвилини бу һалда көрүб һаман,
Деди:-Нечә әзәмәтли олмусан.
Јахынлашыб Шарвилијә деди:
-Бу мөчүзән мәни һејран ејләди.
Мәнә бәсдир, сәнин белә көрмәјин,
Мәни инандырды сәнин көркәмин.
Һәгигәтән, јохдур сәнә тај, јәгин,
Мәнасыздыр, бу саваша кирмәјим.
Вер әлини, әһдү-пејман бағлајаг,

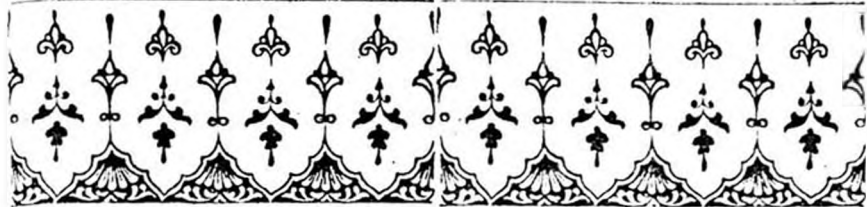
Мән бир Јунан, сән бир Алпан, дост олаг.
Мәним фикрим башга иди, кәләндә,
Дәјишдим фикримин инди кәрәндә.
Һәр ики пәһләван дурду јан-јана,
Достлуғу јайылды бүтүн чаһана.
Әл вериб дост олду ики нәр-чаван,
Бири Јунан, бири ләзки пәһләван.
Бир гәлбин вар, тап бир үрәк достуну,
Чәтин күнүн мәрд вә үрәк достуну.

ШАРВИЛИНИН ВӘСФИ

Ләзки торпағына, халгына кәрәк,
Илаһи бир пәһләван вериб фәләк.
Чошанда дәрјадыр, чошар ләпәләр,
Шөһрәти, гүдрәти, дүңјаны кәзәр.
О нәрә чәкәндә бир аслан кими,
Јер һәрләнир сәсдән дәјирман кими
О аддым атанда бил, јер титрәјәр,
Пәһләвана баш әјәр бүтүн бәшәр.
Шаһдағ кими мөһкәмдир, һәм дә мәтин,
Ону вәсфә јетирмәк дејил чәтин.
О кимдир, нәчидир, сорушсаз әјәр,
Бешикдә дил ачмыш кәрпә дә дејәр.
О дағларымыздыр, мөһкәм дајанан,
О чајларымыздыр, дағлардан ахан.
Бизим нәфәсимиздир о, кедиб чыхан,
Бизим дилимиздир о, ачыг данышан.
О ләзки халгынын һүнәр рәмзидир,
Халг ону һәмишә гәлбдә кәздирир.
Одур гәдимлијимиздән нишан
Гәһрәманлыг епосуну дашыјан.
Доғма өлкәмизи горујан әли,
О пәһләван Шарвилидир, Шарвили!
Бәшәр һагсызлығларын јахшы кәрән,

Ҳагсызлығын көкүн кәсмәк истәјән.
Мәзлумларын голундан тутан әли,
О, пәһләван Шарвилидир, Шарвили!
Өз халгына азадлығы бәхш едән,
Гәддар дүшмәнләрә баш әјдирән.
Белә шүчаәтли, белә шөһрәтли,
О пәһләван, Шарвилидир, Шарвили.

ШАРВИЛИНИН ДОҒМА ХАЛГДАН УЗАГЛАШМАСЫ

Һеч бир шеј чаһанда даими дејил,
Бәшәр пис ишләрә етмәсин мејил.
Дағын, дәрәнин дә бир вахты ки, вар,
Заман кечдикчә дәјишилир онлар.
Халигин әлиндәдир бил, бу чаһан,
Һәјатда о едир бизи имтаһан.
Ким десә ки, галарам мән чаһанда,
Халиг истәмәсә кедәр бир анда.
Онун әлиндәдир, хејир дә, шәр дә,
Онун һөкмүлә јаранмыш бәшәр дә.
Ајлар кәлиб, илләр өтүб кечдикчә,
Инсанын өмрү дә, кедир кәлдикчә.
Һәтта инсан олса полад бир гала,
Фәләк вермәз имкан саламат гала.
Пәһләван Шарвили ачиз галмышды,
Гочалыг күчүнү өлдән алмышды.
Деди:-Һалым јох, гочалмышам мән,
Аман вермир гочалыг, галмышам мән.
Дајана билмирәм мән бир ан белә,
Дамарларда ган гурујур сүрәтлә.
Бир күнлүк јолу, беш күнә кедирәм,
Јол боју ағрыдан зүлүм чәкирәм.
Чох фикирләшди пәһләван, нејләсин,

Гәрарлашды, Сәма дағына кетсин.
Чаһанда һеч басылмамыш пәһләван,
Күчлө чатыр Сәма дағына һаман.
Чәтинликлә галхыр дағын башына,
Ордан бахыб нәзәр салыр дөрд јана.
Шарвили баһанда дағын башындан,
Шәһәрләр, көңдләр көрдү јердә јанан.
Көрдү ки, һәр јанда талајыр халгы,
Мачал вермир, инчидир чамааты.
Һәр јердә әсла сакитлик јохдур,
Зәһмәткеш халгдан, истисмарчы чохдур,
Һәр јердән көлир зәлилләрин сәси,
Бәшәр ғышгыртысы, ушаг нәләси.
Малыны талајыб апарыр јағы,
Халгын синәсинә чәкир гәм дағы.
Үрәкләрдә гәм, көзләриндә јаш,
Дүшмәнә горхудан һамы әјир баш.
Анчаг вәтәндә һәлә сакитликдир,
Дүшмән ајағы ора дәјмәјибдир.
Дағын башында отуруб пәһләван,
Дәјәси гартал олмуш бу мәрд инсан.
Фикирләшир, дөзә билмир Шарвили.
Һагсызлыг көрәндә олур гәзәбли.
Узадыб әлләрин мави көјләрә,
Дејир:-Еј Аллаһлар дејин бир көрә.
О һагг диваныныз дејин һардадыр?
Бир бахын, көрүн, јердә нәләр вардыр?
Инсанлар бөлүнүб ики тәрәфә,
Чанавар гузудан чохдур бу дөфә.
Бу јердә әдаләт нә вахт олачаг,
Бу халг һөмишә зүлмә мөруз галачаг?
Шарвили бахды:Һај верән олмады,
О башы ашағы кери гајытды.

Көлиб шив отлајан отлаға чатды,
Шиви тумарлајыб, она сөз атды:
-Бу дүнјада һагг јохдур еј әзизим,
Јорулмушам, аманым јох, нејләјим.
Бәдәнимдә јаралар һеч сағалмыр,
Нә гәдәр ғырмышам, дүшмән азалмыр.
Мән дә јорулмушам - деди Ғығылчым.
Чәтин јеријирәм, јохдур өлачым.
Бәдән ағыр көлир ајагларыма,
Инанмаздым, белә олачағыма.
Ајагларым чәтин бахыр сөзүмә,
Дүнја дар көрүнүр инчи көзүмә.
Бәс инди нејнијәк деди Шарвили,
Ағызда долаша-долаша дили.
Биз һара кедирик, Ғығылчым, һара?
Күчүм сәнә чатыр, ахтар бир чара.
Дырнағыны вур јерә, гој су чыхсын,
Асғыр јерә, гој бир јердән од чыхсын.
Биз өзүмүзү бир дә бәркидәк,
О судан, оддан, јенә күч көтүрәк.
Ғығылчым деди: -Мән бачарараммы,
Буна инди күчүмү чатдырраммы?
Ағјал Ғығылчым гүввәни топлады,
Гурумуш торпағы бәрк тагдалады.
Јарылды гурумуш јерин синәси,
Торпагдан кәлмәди һеч сујун сәси.
Атын нәфәси дејән јер јарылды.
Һәмән јердән нә су, нә од алынды.
Ағјал Ғығылчым аһ чөкди дәриндән,
Деди:-Һеч нә кәлмир мәним өлимдән.
Тумарлајыб шиви деди Шарвили:
-Бизим чарәмиз јохдур, нә етмәли?
Деди:-Мән сынајым күчүмү көрәк,

Торпагдан од вә су чыхардаг кәрәк.
Пәһләван бүтүн күчүнү жығараг,
Ағыр туру гынындан чыхардараг.
Жарылмыш торпаға зәрбә ендирди,
Тур чинкилдәжиб торпаға кирди.
Бу ишин дә һеч бир хејри олмады,
Јердән нә су, нә дә од алынмады.
Шарвили торпагдан чыхартды туру,
Тур чыхды торпагдан тамам гупгуру.
Һәр шејдән үмидин кәсән пәһләван,
Ғајышыб галаја кәлир бу заман.
Шарвили жығыб халгы нитг сөјләди,
О халгла үз-үзә сөһбәт ејләди.
Деди:-Һәјат көзәлдир, һәр вахты көзәл,
Пајызда торпағы, бәзәјир хәзәл.
Гышда да тәбиәт јатыр, гар кәлир,
Торпағын үстүнә ағ сүфрә сәрир.
Гыш кедир, јерини баһара верир.
Чәмәнләрә чичәкдән халча сәрир,
Јер үзүнү нура гәрг едир күнәш.
Сојуг торпаға һәјат верир күнәш,
Һамымыз һәјатда өмүр сүрүрүк,
Јахшыны, писини, һамы көрүрүк.
Ишләјәнин рузисин торпаг верир.
Зәһмәт чәкән инсан көтүрүр хејир.
Бәс һардан кәлир алчаглар, наданлар?
Халгын вар-јохуну әлдән аланлар?
Нә әкир, нә бичир, һазырын јејир,
Зәли кими динч халгын ганын ичир.
Нәјә азғынлашыр, бир чох ағалар?
Халгы таламагла вар топлајырлар!
Халгдан әл чәкмир, бир күн олсун јағы,
Һүчум чәкиб алыр әлдән торпағы.

Бурда Шарвили гуртармаг истәди,
Јердән бир аличәнаб гоча деди:
Дүз дејирсән, һаглысан оғлум јенә,
Ачыг гәлбдән инанырам мән сәнә:
Шарвили пәһләван она бахараг,
Башыны бир гәдәр уча тутараг.
Деди:-Бахын, һәјатдакы инсанлар,
Нечә бир-биринин ганын сорурлар!
Бириси зәһмәткеш, о бириси хан,
Јохсулу һәмишә едирләр талан.
Гоча деди:-Һаглысан оғлум, јенә,
Бүтүн дедикләрин гәбулдур, јенә
Сән дајанма, өз сөзүнә давам ет,
Көтүрдүјү: һагт јолуну тутуб кет.
Пәһләван деди:-Көрүрсүнүз ки, мән.
Тур тута билмирәм, дүшүр әлимдән.
Гығылчым да инди чох зәифләјиб,
Ғабагкы шив дејил, инди сәнкијиб.
Инди өлкәмиздә һәјат сакитдир,
Һәләлик јашајыш јахшы кедир.
Белә олмагына мән дә чох шадам,
Әдаләтсизликдән бил, мән узағам.
Она гулаг асан ағсагал гоча,
Шарвилини чәкди јана ајрыча.
Деди:-Оғлум, мән мүгәддәс Алпанам,
Кәрәк мән сиррими сәнә данышам.
Мән һәмишә сәнә көмәк етмишәм,
Вахт олуб, сәнә пислик дә етмишәм.
Бојнума алырам, олдуғу кими,
Кәстәрдијим көмәјә көрә шадам,
Етдијим пислијә көрә пешманам.
Нејнәјим, тәбиәтимдән беләјәм,
Мән өзүмә һеч нә едә билмирәм.

Кәл, сәнә мән бир мәсләһәт верим,
Күчүнүзү гәјтармаг үчүн дејим.
-Әкәр доғру дејирсизсә Алпансан,
Сөзүнүздән чыха билмәрәм, инан.
Алпан деди:-Дедијимә әмәл ет,
Мәним дедијим јолла һәрәкәт ет.
Бу јахын күнләрдә баһар күнәши,
Гәрбә јол алачаг, гуртарыб иши.
О шәргдән чыхыб гәрбә кедәчәк,
Ахырынчы нуруну јерә верәчәк.
Көрәчәксән ону, мүшаһидә ет,
О кедәндә сән онун далынча кет.
Шарвили деди:-Вахты нечә билим?
Алпан деди:-Сәнә чатачаг сәсим.
Шарвили “јахшы” дејиб тәзим етди,
Башын галдыранда гоча јох иди.
Елә бил бухарланыб көјә учду,
Ја да суја дөндү, торпаға һопду.
Бу да Алпанын бир мөчүзәсидир,
Истәјәндә чилдин дәјишмәсидир.
Јорулуб тагәтдән дүшмүш пәһләван,
Галхды шивин үстүнә јердән һаман.
Дејирләр буну көрән Ај вә Күн,
Дәјишибләр бир-бирилә, бүтүн күн.
Күнәш дејир Аја, сән көр нә етдин,
Кечәләр сән она сојуг көндәрдин.
Ај дејир:-Јох, ону сән гурутмусан,
Она исти вермәји унутмусан.
О вурушда алдығы јаралары,
Сағалтмадын сән вахтында онлары.
Һәччәт давам едәрдиләр јенә дә,
Сахладылар Шәмәрханым кәләндә.
Сүбһ аллаһы онлара белә деди.

Әһвалаты Ајла Күнә сөјләди.
Деди:-Ону билмирсиз, мән дејәсијәм
Мән о мәрд Шарвилинин нәнәсијәм.
О мәним баламын баласыдыр, бил,
Мәң она көз гојурам, һәр ај, һәр ил.
Көјдән нәзәр салырам, давранышына,
Билирәм нә кәлиб онун башына.
Онлар Шәмәрханыма суал верди:
-Ај вә Күн, нөдир онун дәрди - деди.
Деди:-Инди гулаг асын, дејирәм,
Мән онун дәрдини чохдан билирәм.
О күн ки, дүнјаја кәлди бу шири-нәр,
Онунла бағлыдыр бүтүн бу сирләр.
Башга чүр јарадыб ону хәлг едән,
Һәмишә јурдуну үрәкдән севән.
Халигин мөчүзәсидир бу инсан,
Чаһанда олмајыб она тај дуран.
Аја, Күнә, сиз дарыхмајын-деди.
Сүбһ аллаһы онлара изаһ етди.
Деди:-Ана сүдү көрмәјиб чаван,
Чаға вахты ајырыблар анадан.
Дағда гартал дәјәлик едиб она,
Сүд јеринә о ган ичирдиб она.
Көрпә дүнјаја кәләндә бил, дүзү,
Рузисини рәбби көндәрир, өзү.
Доған ананын дөшүнә сүд ахыр,
Әмән олмајанда, дөшү ағрыјыр.
Онда ана дөшүндән сүдү сағыр,
Мөчбур олуб ону јерә туллајыр.
Бу минвалла ај кечир, ил кечир,
Ушағын сүдүнү һејванлар ичир.
Ушаг анасынын сүдүндән галыр,
Ушағын гүввәсин һејванлар алыр.

Бу сәбәбдән Шарвили илдән-илә,
Күчүнү итирир галыр бах белә.
Инди ону нә од, нә дә су, чәтин,
Шарвилини ејләјә билмәз мәтин.
Белә һалда сөһбәтиниз әбәсдир,
Гуртарын мүбаһисәни, да бәсдир.
Алпан аллаһын дедији күн кәлди,
Шарвили вәтәни доланды, кәзди.
Артыг видалашмаг вахты чатырды,
Шарвили һәр шеји хатырлајырды.
О јахынларын гәбирләрин кәзир,
Онлары тәкликдә зијарәт едир.
Шарвал шаһын гәбрин зијарәт едиб,
Көјләр анасына хош сөзләр дејиб.
Гәбирләрә једди дәфә баш әјир,
Једди овуч үстүнә торпаг сәпир.
Һәмин күн јенә Шарвили кедиб,
Шарвили галасыны кәзмәк истәјиб.
О галаны једди дәфә фырланды,
Гала гапыларына нәзәр салды.
Гапыларын үстүндә әл кәздирди,
Шаһы хатырлајыб хош сөзләр деди.
Шарвили бөјүк од евинә кедир,
Једди дәфә бөјүк ода баш әјир.
Одун үстүнә тәзә одун атыр,
Очаг кәнарында о бир аз јатыр.
Кедәркән очага јенә баш әјир,
Очаг, һеч вахт сөнмәјәчәксән дејир.
Очағымыз һәмишә јансын кәрәк,
Ону һәр бәладан сахласын фәләк.
Кәлди Шарвили кечмиш евләринә,
Кәзиб бахды евләрин һәр јеринә.
Очағына саташды бирдән көзү,

Ешләјиб үзә чыхартды көзү.
О кәтириб одун атды очага,
Очаг башлады алышыб јанмаға.
Отуруб хатырлады кечән күнләри,
Бош иди атанын, ананын јери.
Кәдәрләнди, гәһәрләнди Шарвили,
Көзләри јашарды, тутулду дили.
Очағын үстүнә бир аз дуз сәпди,
Бүтүн Аллаһларына тәзим етди.
О тәрк етди балача од евини,
Шив атын үстүндә тутду јерини.
О бүтүн дијары долашды, кәзди,
Аәһләваны һәр јердә гонаг етди.
О һәр јерә бахды, көзләри дојду,
Халгыннан ајрылыб кетмәли олду.
Миниб шивә пәһләван гәлби долу,
Гәт етди о намдар бир хејли јолу.
Белә һадисәләр дә олур һәр дән,
Инди сизә хәбәр верим бириндән.
Фәләјин сиррини билмир бәндәләр,
Билмирсән башына һарда, нә кәләр.
Чанавар тохумун бөјүк анасы,
Бүтүн чанавар нәслинин башчысы.
Кедән Шарвилинин јолуну кәсир,
Инсан кими дил ачыб она дејир:
-Һәмишә ичмишәм, билсән дүзүнү,
Анан сәнә верәчәји сүдүнү.
Шарвили деди: - Сарсаглајырсан!
Наһаг кедәни јолдан сахлајырсан.
- Көјләр ананын сүдүнү дејирдим,
сағыб туллајырды, мән дә ичирдим.
Шарвили һирсләнди, вурмаг истәди,
Чанавар она бахыб, јаваш деди:

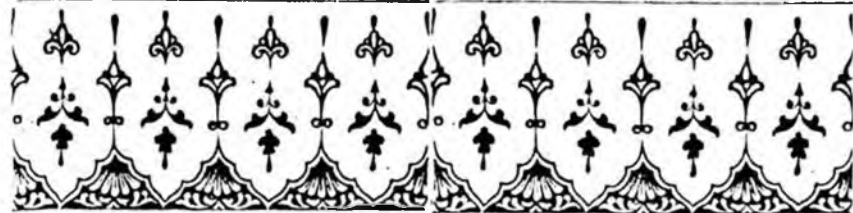
-Мәни өлдүрмәк сәнә күнаһдыр,
Мәним дә бил, өз аллаһларым вардыр.
Онлар бизә узағлардан бахырлар,
Кәлиб мәни әлиндән гуртарарлар.
Шарвили башыны ашағы салды,
Ана чанавара о, гулаг асды.
Шарвили деди:-Сәни өлдүрмәк,
Мәнимчүн олур күнаһ бир иш көрмәк.
Чанаварлар анасы деди:-Билин,
Чүнки сәнин, сүдә чатмырды әлин.
Ананын дөшүнү әмән јох иди,
Сәнин анан сәни көрә билмирди.
Мәчбур олуб дөшү сағыб атырды,
Һәмин сүд дә кәлиб мәнә чатырды.
Сәни атмышдылар дағын дөшүнә,
Дағ гарталын јазығы кәлиб сәнә.
О сәни бәсләмәсәјди о күндән,
Јох олуб кетмишдин јер үзүндән!
Она көрә ганымыз бирләшибди,
Бизи бир-биримизә јахын едибди.
Сән өз гисмәтинин варисисән,
Мән дә өз гисмәтимин варисижәм.
Мән үз дөндәрмирәм, өз гисмәтимдән,
Сән дә үз дөндәрмә, өз гисмәтиндән.
Гисмәт нә дејир, сән ону елә!
Јашајырыг бу дүнјада гисмәтлә.
Шарвили башыјла разылыг етди,
Чанавар јоха чыхды, көрүнмәди.
Шарвили гајыдыб кәлди Шалбурза,
Бүтүн халг јығылды кәлди Шалбурза.
Шарвили бүтүн халга мәлум етди,
Мәним һалымы сиз көрүрсүз деди.
Она көрә сиздән ајылмалыјам,

Аллаһларын јанына учмалыјам.
Һамы мәјус олду, Шарвили кетди,
Үрәк јанғысыјла буну гејд етди.
Бүтүн аләм, чаван, гоча, гыз, кәлин,
Һамы чәкир кәдәрин Шарвилинин.
Бу оғлан чаһанда икид пәһләван,
Халгын севимлиси, икид гәһрәман.
Шарвили инди көзә көрүнмәздир,
Онун јери, мәканы билинмәздир.
Анчаг һамы дејир ки, о јашајыр,
О, өлмәз пәһләван ады дашыјыр.
Инди о кедибсә дә елимиздән,
Һеч вахт кетмәјәчәкдир гәлбимиздән.
О Шарвили һәмишә бизимләдир,
О анчаг өзүнү бизә көстәрмир.
Дејирләр:-Шарвили кедәндән бәри,
Әкиб-бечәрмәк лазым иди јери.
Јер Аллаһы Кен халга рәһм едиб,
Ләзки халгына көмәк көстәриб.
Өлкәдә тахыллар јахшы бол олуб,
Халгын амбарлары тахылла долуб.
Ағсагаллар белә дә сөјләјирләр,
Илдә бир, баһар кәләндә дејирләр.
Көрдүкләрини белә нәгл едирләр.
Сорушанлара да белә дејирләр:
-Шарвили Гығылчым адлы шив атда,
Сүбһ тездән көрүнүр Сәма дағында.
Дағын башындан бахыр о вәтәнә,
Сакитләшиб көјләрә галхыр јенә.
О мүдрикләр јенә белә дејирләр:
-Көрдүкләрини белә нәгл едирләр.
Шарвили енөндә Сәма дағына,
О көз көздирәрәк дағдан һәр јана,

Дэриндэн аһ чэкир, икид пәһләван.
Онун нәфәси јерә дүшән заман,
Ләзки торпағына новруз кәтирир.
Гочалар дејирләр: - Шарвили кәлир,
Дејир: - «Нә вахт динчлик олачаг јердә?
Һагг галиб кәләчәк бизим өлкәдә.
Һәлә сакит јашамырлар инсанлар,
Бир-Биринин хәтринә тохунурлар.
Дүшмәнчилик һәлә дә галмагдадыр,
Руһи тәмизлик һәлә узагдадыр».
Бу сөzlәри дејәрәк өз-өзүнә,
Сонра да көрүнмәз олуր көзүнә.
Мөбидләрин дедикләринә көрә,
Шарвили шив үстүндә дүшүр јерә.
Шивин ајағы дәјән јер титрәјир,
Торпагда чанланма әмәлә кәлир.
Баһарын кәлмәсини тәмнин едир,
Сонра гајыдыб өз јеринә кедир.
О Шарвили кетдији күндән битаб,
Нә һуш галды башда, нә гәлбиндә таб.
Деди: - Нә мәнәсы белә дурмағын,
Күнбәкүн аһ чәкиб, гәмкин олмағын.
Илаһи Шәмәр көјдә чоһ галмады,
Мави көјдә о һеч гәрар тутмады.
Бүтүн күнү фикирләшиб нејнәсин,
Ахыр гәрара кәлиб, јерә енсин.
Шарвили кәздији јоллары кәзсин.
Бунунла өзүнә тәсәлли версин.
Сүбһ аллаһы јерә ејләди зүһур,
Өзүјлә торпаға о, кәтирди нур.
Бүтүн јајы кечирди јер үзүндә,
Тәбиәт көјәрди онун көзүндә.
Дағлары долашы, чөлләри кәзди.

Бүтүн Алпан торпағына тәк кәзди
Әл кәздириб охшады һәр бир колу,
Гәлби гәмли, көзләриндә јаш долу.
Көз јашындан ахды јердә булаглар,
Јашыл дон кејинди мисилсиз дијар.
Сәринликдә ахды сујун чешмәси,
Күләк галхды, кәлди пајызын сәси.
Шәмәрханым һазырлашды кетмәјә,
Видалашыб јерлә, јол алды көјә.
Фәләкләр тутуб јерләриндә гәрар,
Сүбһ илаһәсини гаршыладылар.
Мүдрикләр бизә јенә едир мәлум,
Һәр јадын ахыры Шәмәрханым,
Учуб кәлир, јајы јердә кечирир,
Пајыз башлајанда тез көчүб кедир.
Гыш кәләндә нурлу халаты кејир,
Бүтүн гашы о халатда кечирир.
Јатанда халатын јаңы салланыр,
Салланмыш халатдан ишыг алыныр.
Бу ишыг бүтүн гышы тәмнин едир,
Гыш гуртарыр, ишыглы баһар кәлир.
Вәфалы икид, мәрд, женилмәз Намдар,
Фәләк алды биздән, бәшәр олду хар.
Үрәјимиз дөнүб әсән јарпаға,
Јохдур үмидимиз ону тапмаға.
Бүтүн Алпан әһли баш әјди она,
Чаһан пәһләвана, икид оғлуна.
Шарвили деди: - Сиз пуһдан дүшмәјин,
Јоһам дејә дүшмәнә баш әјмәјин!
Әкәр лазым кәлсә, јенә халгыма,
Инанмајын сиз, мәним јохлуғума.
Сиз үмидинизи кәсмәјин мәндән.
Сәма дағ' ина кәл, сәһәр ертәдән.

Жолунузу салыб Сәма дагына,
 Тамам чыхын һәмин дағын башына.
 Шарвили, Шарвили, Шарвили дејә,
 Үч дәфә чагырын мәни көмәјә.
 Сизин сәсинизи мән ешидәрәм,
 Һарда олсам, көмәјинизә кәләрәм.
 Һәләлик сакитликдир бизим јердә,
 Инсанлар динч нәфәс алыр евләрдә.
 Шарвили нитгини там гуртармамыш,
 О халгла һәлә там видалашмамыш.
 Пәһләванын гулагына сәс кәлир,
 Мүгәддәс Алпан она хәбәр верир.
 Шарвили сәс кәлән тәрәфә дөнүр,
 Кетмәјә һазыр, күнүн нуруну көрүр.
 Пәһләван доғма халгына баш әјир,
 Миниб Гығылчыма јола дүзәлир.
 Ағјал шиви гәрбә тәрәф дөндәрир,
 О баһар күнәши илә бир кедир.
 Шарвили кетди, динчини алмаға,
 Өз итирмиш күчүнү гајтармаға
 Бир вахт кәләр, о јенә дә гајыдар,
 Өз халгына јенә олар вәфадар.

СУҒЪ АЛЛАҒЫ ШӘМӘРИН КӘДӘРИ

Сүбһ ачыланда күнәш ишығындан,
 Ишыгланар гара торпаг, асиман.
 Дағларын дөшүндән булаглар ахар,
 Јер үзү чичәкләрдән кәмәр тахар.
 Сүбһ илаһәси Шәмәр бир сәһәр,
 Сәмалардан јерә баханда көрәр
 Шалбурз галасына дүшүб вәлвәлә,
 Фикирләшир, бу нијә олсун белә?
 Чошуб дәниз кими бүтүн кәндләр,
 Гарышга јығымын андырыр бәшәр.
 Шәмәрханым шүбһәләнир әриндән,
 Гәзәбләниб дуруб кедир јериндән.
 Чагырыб әрини сорушур ондан,
 Дејәр: -Шарвилини нејнәдин, Алпан?
 Бәлкә она јетирибсән хәсарәт,
 Мәнә вермәк истәјирсән хәчаләт?
 Көзүмүн нуру, гәлбимин ишығы,
 Мәним нәвәм бәшәрин јарашығы.
 Илаһи Алпан она чаваб верди:
 -Мән она пислик етмәмишәм - деди.
 Ону севдијимдән һөрмәт етмишәм,
 Нәвәм кими, нәвән кими севмишәм.
 Бәс онда, мәним нәвәм һардадыр?

Көйдән бахырам, көзүм торпагдадыр.
Мүгәддәс Алпан деди: - Сән гәм чәкмә.
Деди: - Кәл, буну гој мәним өһдәмә.
О пәһләван сәнин кими мәним дә,
Бүтүн Алпан торпағын да, елин дә.
Оғлудур вә һәм дә севимлимиздир,
Онун гәми бизим дә гәмимиздир.
Илаһи Шәмәрә јавашча деди:
-Ахыр вахтлар она јазығым кәлди,
шарвили чох јорулмушду, инан.
Нә гәдәр ворушар бу чанлы инсан?
Јер үзүндә мәсум һеч олмајачаг,
Бу мәним ишимдир, белә галачаг.
Дәјнишә билмирәм тәбиәтими,
Тәркидә билмирәм хасијјәтими.
Илаһи Шәмәрханым – сүһ аллаһы,
Јеримизин, күнүмүзүн сабаһы.
Деди: - Ешитдим еј мүгәддәс Алпан,
Еј сәмалардан илдырым чахдыран.
Сөзләринлә мәни гане етмәдин,
Мәним нәвәм һардадыр, сән демәдин.
Алпан деди: - Мән она јол көстәрдим,
Күнәшин нурујла ону көндәрдим.
Шәмәрханым Алпана хатырлададыр,
Ону көндәрдијин јердә күн багыр!
Шәмәрханым нараһатлыг кечирир,
Алпан ону сакитләшдириб дејир:
-Күнәшин нуру һеч батан дејил,
Дедијин һеч мәгсәдә ујгун дејил.
Сон вахтлар Шарвили чох јорулмушду,
Нә етмәји о мәнән сорушмушду.
Гој орда Шарвили бир аз динчәлсин,
Дунја һагг галиб кәләндә кәлсин.

Шәмәрханым инчиди белә ишдән,
Өз әринин тутдуғу белә ишдән.
Көрүб һамы ахтарыр Шарвилини,
О нараһат гојуб, Алпан елини.
Һәр тәрәфә чапар көндәрир онлар,
Көрәндән пәһләван сорушурлар.
Алпан торпағы бил, јијәсиз галды,
Буну көрән Шәмәрханым ағлады.
Онун көз јашлары јағыша дөндү,
Једди көј гатындан јерә төкүлдү.
О өз әринә үз чевириб деди:
-Ачыглы һалында, ишарә етди,
Деди:-Кет көзүмдән, гој мәни раһат!
Ситәм етмә сән мәни, кет бу саат!
Сән мәним гәлбимә бу күн бәрк дәјдин,
Бунунла мәни сән, чох гәмкин етдин.
Көзүмүн нуру, гәлбимин ишығы,
Мәним нәвәм, бәшәрин јарашығы.
Мәнә үмид верән мејвәли бағым,
Үмидими јашадан, өмүр чырағым.
Илдырым аллаһы көрүр хејри јох,
Арвады инандырмаг чәтинди чох.
Чыхыр кедир, узаглашыр арвадан,
Арвады тәк гојуб, чыхыр арадан.
Гәлбиндә кәдәрлә Шәмәрханым,
Деди:-Олсајды әлимдә имканым.
Гојмаздым нәвәм белә елдән кетсин,
О өз доғма халгыны сәфил етсин.
Аһ әрим, илаһи гәлбимә дәјдин,
Сән мәни дәрдимлә тәк гојуб кетдин.
Мәним чарәм кәсилиб һәр тәрәфдән,
Үздүм әлими истәкли нәвәмдән.

Инди мән нејнәјим, нә чарә гылым,
Тамам итирмишәм башымдан ағлым.
Деди гој дејим Аһузәр ханыма,
Сорушум нә чарә гылым башыма?
Дејирләр једди күн о матәм тутду,
Јер үзүндә зүлмәт, гаранлыг олду.
Бачысы да матәм аллаһы иди,
Шәмәрханым она хәбәр кәндәрди.
Матәм аллаһы тәшвишә дүшәрәк,
Кәлиб деди:-Нә олуб, сөјлә кәрәк!
Деди:-Ағыр дәрд дүшүбдүр гәлбимә,
Сөјләјим, тәсәлли тапарсан мәнә?
Јердә икид, гочаг нәвәм вар иди,
О, мәни һәмншә мәфтун едәрди.
Инди мәним нәвәм Шарвили јохдур,
Бу сәбәбдән мәним кәдәрим чохдур.
Сорушду:-Һардадыр, нә олуб она?
Әрим ону кәндәриб күнбатана.
Ордан гајытмағына јох үмидим,
Деди:-Бачым, сәнә нә кәмәк едим?
Шәмәрханым деди:-Јерә дүшәрсән,
Алпан халгына тәсәлли верәрсән.
Деди:-Јахшы, гуша дәнүб учарам,
Инди кедиб јер үзүнә гонарам.
Шәрик оларам о халгын дәрдинә,
Һәм хејринә, һәм онларын шәринә.
Онлар мәндән тәсәлли дә тапарлар,
Һәм дә үрәкләрини бошалдарлар.
Матәм аллаһы чатан кими јерә,
Хәбәрдарлыг едир бүтүн бәшәрә.
Бүтүн чамааты јығыр мејдана.
Мәрасим ишләрин салыр сәһмана,
Шарвилинин јасыны тәшкил едир.

Алпан једди күн ағлашма кедир.
Лакин пәһләван һәлә өлмәмишди,
О гүввәни гајтармагчүн кетмишди.
Гајытмышды аллаһларын јанына,
Динчәләрәк гүввә алсын чанына.
Јердә нә вахт әмин-аманлыг олар,
Шарвили динчәлиб јенә гајыдар.
Бүтүн милләт Шарвиличүн ағлады,
Аһу-зар онлары күчлә сахлады.
Матәм илаһәси деди:-Аналар,
Өзү гәмли, көзү јашлы аналар
Бу дәрдә чарә нәдир, сөјлә, тапаг,
Кедән кетди, јетмәзми ган ағламаг?
Шәмәрханым кәјләрдә фәған етди,
Ағламагдан көзүн ишыгы кетди.
Дејирләр бу заман күнәш тутулду,
Јер үзүндә һәкман гаранлыг олду.
Күнү бәрпа етмәк үчүн һәр јердә,
Күчәләрдә, дамларда, һәјәтләрдә.
Шамлар јандырылды, од галадылар,
Мис габлары дөјмәјә башладылар.
Габ дөјмәк сәсиндән гулаг батырды,
Сәс килсә зәнкләрин хатырладырды.
Беләликлә, күнәш үзүнү ачды,
Јер үзүнә өз ишыгыны сачды.
Баһар күнәшин нуру ону алыб,
Езү илә Шарвилини апарыб.
Бу һадисәдән дүз алты ил кечди,
Ләзки халгы Шарвилини јад етди.
Бөјүк вә кичик оду вәсф етди,
Онларын адына гурбанлар кәсди.
Једди ил һәр илдә үч дәфә кәлиб

Бөжүк вә кичик оду вәсф едиб
Једди ил һәр илдә үч дәфә кәлиб,
Шарвили галасыны, еви кәзиб.
Илдә үч дәфә очағыны јандырыб,
Еви тәмизләјиб, сәһмана салыб.
Сөјләјирләр:бу кечән једди илдә,
Халга басгын олмајыб бир дәфә дә.
Халг бу једди илин сакит күнләрин,
Һесаб едиб Шарвилинин һүнәрин.

ШАРВИЛИНИН ӨЗ ХАЛГЫНА ВӘСИЈЈӘТИ

Ә

зиз халгым, һәјаты тәрк едирәм,
Ајрылырам сиздән артыг, кедирәм.
Бу дүнја әфсанәдир, олдум таныш,
Јахшы-јаман бил, һеч кәсә галмамыш.
Истәјирәм сизә вәсијјәт едим,
Үрәјими сизә бошалдыб кедим.
Бүтүн ләзки дилли халга дејирәм,
Һамыныза бирлик арзу едирәм.
Бу һәјаты баша дүшмүр бәзиләр,
Хәјанәт јолуну тутуб кедирләр.
Әкәр истәсәз олмасын еһтијач,
Тапмаг истәсәз дәрдинизә әлач.
Ајрылма бир-бириниздән һеч заман,
Дара дүшсәз, аллаһдан истә аман.
Игаәт гыл һәр ишдә пејгәмбәрә,
Ајрылығы гәлбиниздән ат бир кәрә.
Шарвили сојуна икидлик кәрәк,
Ону һәр арзуја чатдырсын фәләк.
Һалал, зәһмәтсевән халгым вар олсун,
Гартал әзми бу халгыма јар олсун.
Күч бирлијиниздәдир бил, әзизләр,
Бирлик олмајан халг бил, тез әзиләр.
Кечә дә, күндүз дә бирлији сахла,

Сиз өз гүвәенизи бирликлә багла.
 Гарталларсыз, јуваныз бирдир сизин,
 Дағлары бир, торпағы бирдир сизин.
 Нә гәдәр мән вар идим, билирди јағы,
 Торпағыныздан чәкирди ајағы.
 Гоншуларла достлуг иттифаг багла,
 Бир јердә ол, вәтәни мөһкәм сахла.
 Һәр шејдән мүгәддәс, сизә торпагдыр,
 Буну баша дүшмәјән бил, сарсагдыр.
 Мәним дөврүмдә тагдыныз раһатлыг,
 Раһатлығы горумагчүн ол сајыг.
 Чалышыб сахлајын ләзки гејрәти,
 Ләзки дәјанәти, ләзки адәти.
 Икишлик, дүзкүнлүк сизә јарашыр,
 Ачинләрсә һәр зүмлә гаршылашыр.
 Дүшмәнин бөјүјү, кичији олмаз,
 Еһтијаты һеч вахт унутмаг олмаз.
 О Халиг ки, вермиш сизә һәјат шән,
 Гојма, ағалыг етсин сизә дүшмән.
 Чалышыб артырын һәр чүр немәти,
 Һеч вахт, һеч кимдән көтүрмә миннәти.

СУБЪ ИЛАҺӘСИ ШӘМӘРИН БАЧЫСЫ КӘДӘР ИЛАҺӘСИ АҺУЗӘР ШАРВИЛИНИН ЈАСЫНЫ АПАРЫР

Ш әмәр деди:-Аман бачы, чан бачы,
 Истәкли нәвәм, үрәјимин тачы.
 Кәдәр-кәлмәзә кәндәрибди Алпан,
 Мән буну һеч чүр көзләмәздим ондан,
 Үрәјимә дағ чәкди әрим мәним.
 Бүлбүл кедиб бош галыбды чәмәним.
 Јер үзүндә көзүмүн нуру иди,
 Мәни шадландыран Шарвили иди.
 Инди мәним дәрдим дағлар гәдәрди,
 Һәр бир күнүм мәним дәрди. кәдәрди.
 Аһузәр Шәмәрдән кәлиб сорушду,
 Деди:-Бачым нә олуб, нә олмушду?
 Белә кәдәрләнирсән нијә көрә?
 Кәдәрин јерләшмәјир көјә-јерә
 Деди:-Алпан Шарвилини кәндәриб,
 Аһузар сорушду:-Һара кәндәриб?
 Алпан дејир јорулмушду Шарвили,
 Һеч сөз тутмурду онун ағзы, дили.
 Мәним көзүм һеч су ичмирди ондан.
 Дејир:-Нә гәдәр вурушар бу инсан.
 Бил, динчлији јох иди бу кишинин,

Гуртармаг билмирди иши кишинин.
Там әлдән, күчдән дүшмүшдү бу оғлан,
Һагсызлыглар јормушду ону, инан.
Дедим кетсин сәмаларда динчәлсин,
Өзүнә гүввә топласын да кәлсин.
Ону күнәшин нурујла көндәрдим,
Сән инди кет, мән дә кәләрәм дедим.
Шив атын да күчү тамам итмишди,
Әкәр галсајды, о әлдән кетмишди.
Аһузара деди Шәмәр, дүш јерә,
Шарвилинин јасыны тәшкил елә.
Деди: -Јахшы бачым, инди кедәрәм,
Јердә сәнә нә лазымды едәрәм.
Белә дејиб, Аһузар учду јерә,
Кәлиб дүшдү бөјүк шәһәр Туријә.
Көрдү шәһәр халгы кәдәр ичиндә,
Гачыр ора-бура тәшвиш ичиндә.
Јығды шәһәр чамаатын билдирди,
Сабаһ һамы јығыш мејдана-деди.
Кәдәр илаһәси Аһузәр ханым,
Белә јас ишиндә ишкүзар ханым.
Сәһәр кәлир шәһәрин мејданына,
Көрдү ки, һамы топлашыб мејдана.
Деди еј гардашлар, сиз еј бачылар,
Дәрдимиз бөјүкдүр, сиз еј аналар.
Кедиб биздән Шарвилитәк бир чаван,
Кәдәримиз дағлар гәдәрди, инан.
Шарвилини аллаһлара тапшыраг,
Бу күнләри биз онунчун ағлајаг.
Аһу-аһу-аһу!
Аһу-аһу-аһу!
Аһуза-аһу-Аһузар.
Үрәкләр дәрддән бизар,

Аһу-аһу-Аһузар!
Үрәкләр дәрддән бизар.
Аһу-аһу-Аһузар!
Чох гәмли күнләримиз вар.
Аһу-аһу-аһу!
Аһу-аһу-аһу!
Аһу-аһу-Аһузар.
Кәлиб чатмышды заман,
Ону јола салды Алпан.
Бахчамыздан күл дәриб,
Узаглара көндәриб.
Аллаһларын јанына,
Күч гајтарсын чанына.
Гочалмышды о киши,
Аллаһа галмыш иши.
Илаһи Алпан билиб,
Динчәлсин дејә көндәриб.
Аһу-аһу-аһу!
Аһу-аһу-аһу!
Аһу-аһу-Аһузар.
Көјләр јерә баш әјди,
Шарвилини истәди.
Апарды пәһләваны,
О халгымызын чаны.
Истәкли оғул кетди,
О бизләри тәрк етди.
Көјләр ону апарды,
Әзијјәтдән гуртарды.
Аһу-аһу-аһу!
Аһу-аһу-аһу!
Аһу-аһу-Аһузар.
Чандан олмушду бизар.
Инчидирди ағрылар.

Жаралар сағалмырды,
Өзүндө күч галмырды.
Жалгыз галдыг биз тәмиз,
Һәм дајагсыз, көмөксиз.

Ahy-ahy-ahy!

Ahy-ahy-ahy!

Ahy-ahy-Ahyзар.

Күнүмүз кэдәр, бизар,
О бизи гојуб кетди,
Икид бизи тәрк етди.
Күчү ондан алырдыг,
Шарвилисиз төк галдыг.
Инди күчүмүз азды,
Дүшмөнин көнлү сазды.
Шарвилемиз ажрылды,
Ганадымыз гырылды.

Ahy-ahy-ahy!

Ahy-ahy-ahy!

Ahy-ahy-Ahyзар.

Зирәк баламыз кетди
Аслан баламыз кетди.
Апарды баламызы,
Дағытды галамызы.
Елимизи көмөји,
Халгымын дөстөји.
Аслан иди о, еркәк,
Гартал кими чох зирәк.

Ahy-ahy-ahy!

Ahy-ahy-ahy!

Ahy-ahy-Ahyзар.

Итирмишик иш-күзар,
Шүкүр-шүкүр худаја,
Жазыгы кәлди балаја.

Апарды сағалтмаға,
Ону бир дә јашатмаға.
Аллаһлардан бир көмөк,
Бизә галыб көзләмөк.
Аһузар ханым сөзләри дејәндә,
Гадынлар бу сөзләри ешидәндә.
Кишиләр башыны ашағы салыр,
Бүтүн аләм ағлашмаға башлајыр.
Галадан ағ шив данышыр,
Шарвили, анан гурбан!
Тури чајы ашыб-дашыр.
Шарвили, анан гурбан!
Гартал көјдә фөған едир,
Шарвили, анан гурбан!
Аллаһлара дуа едир,
Шарвили, анан гурбан!
Дағда ојнар дағ кечиләр,
Шарвили, анан гурбан!
Сәни дағда көзләјирләр,
Шарвили, анан гурбан!
Гоча ағбаш Шаһ дағымыз,
Шарвили, анан гурбан!
Дејир гојдун мәни јалгыз,
Шарвили, анан гурбан!
Инди тутулуб дилимиз,
Шарвили, анан гурбан!
Јасдадыр бүтүн елимиз,
Шарвили, анан гурбан!
Шалбурз дағдан галхан күләк,
Шарвили, анан гурбан!
Бизә верир үрәк-дирәк,
Шарвили, анан гурбан!
Икид халгымыз јорулуб,

Шарвили, анан гурбан!
Агламагдан көз тутулуб,
Шарвили, анан гурбан!
Демәжә дилимиз кәлмир,
Шарвили, анан гурбан!
Дәрд-гәм бизә аман вермир,
Шарвили, анан гурбан!
Сәнин дөјдүјүн дүшмәнләр,
Шарвили, анан гурбан!
Бил үстүмүзә кәлсәләр,
Шарвили, анан гурбан!
Нечә кәләк өһдәсиндән,
Шарвили, анан гурбан!
Горхуб гачарды сәсиндән,
Шарвили, анан гурбан!
Дәрди чохдур инди бизим,
Шарвили, анан гурбан!
Көмәји јох елимизин,
Шарвили, анан гурбан!
Тури чаја кәлди селләр,
Күчсүз галды бизим елләр.
Шарвили, анан гурбан!
Бизә кәрәк бөјүк арха,
Шарвили, анан гурбан!
Инди галдыг баха-баха,
Шарвили, анан гурбан!
Бирдән бизә кәрәк олсан,
Шарвили, анан гурбан!
Биз нејнијәк сән олмасан,
Шарвили анан гурбан?!
Сәни хатырлајыб елләр аглајыр,
Шарвили, анан гурбан!
Јенә үмидини сәнә баглајыр,

Шарвили, анан гурбан!
Сән бизимчүн бөјүк олмуш,
Шарвили, анан гурбан!
Илаһидән гүввәт алмыш,
Шарвили, анан гурбан!
Нечә алчағы пуч етдин,
Шарвили, анан гурбан!
Нечә шаһы табе етдин,
Шарвили, анан гурбан!
Һамы сәнә едиб һөрмәт,
Шарвили, анан гурбан!
Охујурлар сәнә рәһмәт,
Шарвили, анан гурбан!
Јенә чыхар баһарда күл,
Шарвили, анан гурбан!
Гајыдар бағлара бүлбүл,
Шарвили, анан гурбан!
Јенә кејфимиз шад олар,
Шарвили, анан гурбан!
Чичәк ачар кәлән јоллар,
Шарвили, анан гурбан!
Көзләринин нуру дәјмиш,
Шарвили, анан гурбан!
Битәр бағларда чох јемиш,
Шарвили, анан гурбан!
Алпан өлкә, ләзки елләр,
Шарвили, анан гурбан!
Һәмишә сәни көзләјәр,
Чан Шарвили, анан гурбан!
Демәк олар белә кечди једди күн,
Једди күн ағлады, јас тутду бүтүн.
Шарвилисиз кечди тамам једди ил,
Бу једди ил хәчаләтсиз дејил.

Шарвили јашајыр вә јашајачаг,
Бу ад халгын үрәјиндә галачаг.
Пәһләван доғма халгыјла облачаг,
Шарвили соју һәр вахт мәрд галачаг.
О һәмншә гәлбимиздә кизләнир,
Халгымызы зәфәрләрә сәсләјир,
Ону унутмаз һеч вахт бу ләзки халг,
Онун вәсијјәтилә јашајачаг.

АШЫГЛАР ШАРВИЛИ ЫАГГЫНДА БИРИНЧИ АШЫГ

Еј инсанлар, кәлин сизә сөјләјим,
Ләзкистана бир күн сәфәр етмишәм.
Көрдүјүм бир мөчүзәдән сөз дејим,
Һеч јердә көрүнмәјән һал көрмүшәм.

О күн көјдә көрүкмүрдү гарталлар,
Гыј вурмурду һәмишәтәк көјләрдә.
Бомбош иди јердә кениш тарлалар,
Зәһмәт чәкән көрүкмүрдү чөлләрдә.

Дағларда булаглар сәс салыб ахмыр,
Бүлбүлләр чәмәнә чыхмајыб о күн.
Чайлар да сусараг дәнизә ахмыр,
Севәнләр көрүшә чыхмајыб о күн.

Тәәччүб галдым тәбиәтин сирринә,
Көрәсән нә олуб һәјата, аман.
Мән нә дејим бу худанын сирринә,
Бизлик дејил, буну ачачаг заман.

Худаларын мөчүзөлөри вармыш,
Жени бир илаһи мэхлуг кэлөндө.
Тәбиәтин нәбзини сахлајармыш,
Јер үзүнә һәгг гүввә күндәрөндө.

Ким иди бу гүввә, көјлөрдән кәлән,
Аллаһлар тәрәфиндән көндәрилән?
Бу Шарвили иди көјлөрдән кәлән,
Бу ләзки халгына күч иди верән.

Һәр шеј дүшдү ахарына, гајдаја,
Әдаләт чарчысы елин дәстәји.
Дүнјаја кәлөндө бу ләзки бала,
Чәтин анда мәзлумларын көмәји.

Ашыглар онун һаггында сөз гошур,
Пәһләвана нәғмә гошур, сөз дејәр.
Көјдө гарталлар да гыј вуруб чошур,
Сүфрәләрә бол-бол немәтләр кәләр.

ИКИНЧИ АШЫГ

Икинчи ашыг алды әлә сазы,
Деди:-Алпан дијар үрәк ачандыр.
Бурда чох сәрт кечир гышы, һәм јазы,
Бу халгын һәр иши үрәкачандыр.

Деди:-Чамаат, сизә нәдән дејим,
Шалбурз дағ дөшүндө гала көрмүшәм.
Билмирәм галаја дағдырмы дејим,
Башы булудлары ашан көрмүшәм.

Узагдан бахарсан даға охшајыр,
Јахындан баханда о бир галадыр.
Дејирләр Шарвили орда јашајыр,
О халгын севимли икид баладыр.

Ешитмәдим һеч бир јердә, һеч заман.
Јер үзүнә кәләр белә арзуман.
Дағ өз јерини дәјишәр һәр заман,
Арзу етсә о Шарвили пәһләван.

Ләзкистан јерини тамам кәзмишәм,
Кәздим Шаһ дағы, кечдим Курәдән.
Һәр јердә мән бир дүзкүнлүк көрмүшәм,
Мән бу халга вурулмушам үрәкдән.

Һәр јердә пәһләвандан кедир сөһбәт,
Хејирхаһ, дүз илгар бурда көрмүшәм.
Гонаглыгдан һәлә ачмырам сөһбәт,
Мән бу халгы гонагсевәр көрмүшәм.

Гоча ашыг өз гәлбини бошалдыр,
Деди бурда нә көрмүшәм сөјләдим.
Ләзки Маһмуд һәр күн халгы јашадыр,
Бу халга баш әјдим, афәрин дедим.

Сорушдум дағлардан, Шарвили кимдир,
О мөһтәшәм дағлар, тәрпәнди јериндән.
Деди:-Пәһләвандыр, бизә һакимдир,
Белә бир сәс кәлди дағлар гәлбиндән.

ҮЧҮНЧҮ АШЫГ ГЫҒЫЛЧЫМЫН ТӘРИФИ

Јајылсын кәрәк бу хәбәр һәр јана,
Көрмәк истәјән кәлсин Ләзкистана.
Чаһанда күчлү ашыг варса бүтүн,
Шарвилинин шивиндән сөјләр бу күн.

Јер үзүндә вар бирчә онун аты,
Ады Гығылчымдыр, гачан, һәм учан.
О атла бағлыдыр онун һәјаты,
Дөјүш мејданында гәлбә нур сачан.

Сизә гурбан олум камал әһлиләр,
Шарвилинин Гығылчымын ким көрүб?
Көрмәк истәјиб һәсрәти чәкәнләр,
Ағјал шивин кәрамәтин ким көрүб?

О ат дејил, гарталдыр көјдән учан,
Ағјалы көјдән учанда ким көрүб?
Гығылчымдыр о күләкдән тез гачан,
Ағјал шив чөлдә гачанда ким көрүб?

Истәжәндә инсан кими дил билән,
Оддан гүввәт алыб әрсәјә кәлән.
О бир шивдир илдырымла тәк кәлән,
Јәһәриндә пәһләваны ким көрүб?

Көрмүш олсајдыныз Гығылчым аты,
Јаддан чыхардардыз Рәхши, Гыраты.
Көзәлликдә кечиб бүтүн атлары,
Атларын ән бәхтијарын ким көрүб?

Чапыб кетди Шарвили јелдән бетәр,
Полад олду алтындакы көн јөһәр.
Кәлиб чатды Ләзкистана пәһләван,
Гығылчым үстүндә елә бил аслан.

КӨЛЛӨР ШАҤЛЫҒЫНЫН СОНУ

Шарвили өз дөврүнү баша вурду,
Өзүндөн јадикар оғлуну гојду.
Илаһидән гүввәт алмыш пәһләван,
Гочалараг кетмишди бу дүнјадан.
Шаһын оғлу Шарвили али мәгам,
Сонсуз иди онда шаһа еһтирам.
Көјләр ана бир һәфтә етди фәған,
Рәнки саралды, көзләри төклү ган.
Бир һәфтә кечинчә, гоча һөкмдар,
Отуруб тахтында, тутмады гәрар.
Билмирди нејнәсин гочалмыш ана,
Оғлун сајәсиндә учалмыш ана.
Чағырыб нәвәни бағрына басды.
Нәвә онун сөзүнә гулаг асды.
Көјләр нәнә нәвәсинә дејирди,
Истәјини она изаһ едирди.
Нәсиһәти бу иди Көјләр шаһын:
-Деди:-Оғлум, веркиси вар аллаһын
Инди үмидим галыб, анчаг сәнә,
Дајағымсан Шарвилинин јеринә.
Лекос она баш әјди, гылды еһтирам,
Деди:-Нәнәм, әмринизә һазырам

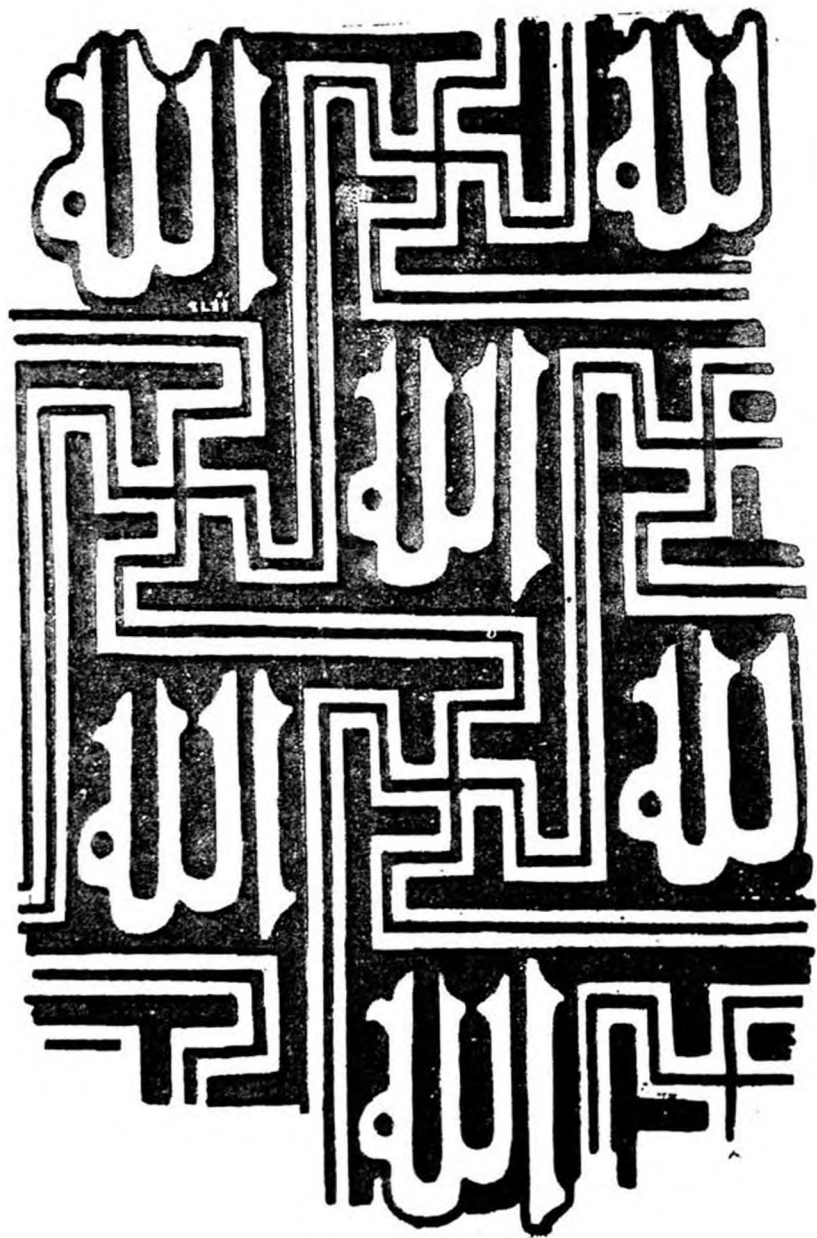
-Оғлум, сәнсән инди өлкөјә пәнаһ,
Разысанмы, јеримдә оласан шаһ?
Әдаләтлә, паклыгла, вичдан илә,
Шүчаәтлә, мәрдликлә, иман илә.
Мәним шаһлығымы сән давам етдир,
Нәнән инди гочалыб, јерә кедир.
Шаһлыға лајигсән, Лекос, шир үрөк,
Тәхтимдә сәнинтөк шир олсун кәрөк!
Атан кими халга дајаг оларсан,
Торпағы јад ајагдан горујурсан.
Атан сәнә силаһы гојуб кедиб,
Халгына дајаг олар оғлум, дејиб.
Ата вәсијјәтин јадында сахла,
Сөхавәтли, мәтин, фәрли ол, бала!
Бөјүкләр һамы, баш әјәрләр сәнә,
Иғаәт едиб, шаһ дејәрләр сәнә.
Чаван Лекос нәзәр салды һәр јана,
Деди:-Шаһлыг истәмирәм ај ана.
Анасы Ирида һеч нә демәди,
Шаһ јанында сусмаг гәрара келди.
Лекос диз чөкәрөк шаһын јанында,
Деди:-Шаһлыг јохдур мәним чанымда
Көјләр ханым пәрт олуб деди:-Оғлум,
Инди бәс бу тәхтимдә кими гојум?
Јохдур мәним сөндөн башга варисим,
Шаһлығымы кимә тапшырым кедим?
Сәнсән мәним нәвәм, көзәл, санки-ај,
Икидсән, һүнөрдә атасына тај.
Шаһлыг нәвбәси сәнә дүшмәлиди.
Пәһләвансан, әлиндән кәлмәлиди.

Шаһ Көҗләр Лекосу чох дилә тутду,
Нәвәнин етиразы ону горхутду.
Деди:-Атасына чәкиб бу ушаг,
Һәмншә өз дедијиндә дурачаг.
Лекос ијирми јашына чатмышды,
Халгын ичиндә һөрмәт газанмышды.
Шаһын ордусунда варды бир нәфәр,
Ады Шеркир иди саһиб һүнәр.
Шаһ Көҗләр чағырды ону сараја,
Шаһлыгдан сөһбәт атды шаһ ортаја.
Деди:-Шеркир, сәркәрдәсән еј намдар,
Сәндә икидлик дә, бачарыг да вар.
Бу күн бир түкә бағлыдыр варлығым,
Мәни зәифләдир бу гочалығым.
Һәм гочалмышам мән, һәм јорулмушам,
Һәм дә бу дүнјадан тамам дојмушам.
Сәндә әдаләт дә, мәтанәт дә вар,
Шаһлығы сәнә тапшырсам нә олар?
Көзләнилмәз хәбәрдән чашыб галды,
Падшаһа баш әјиб ајаға галхды.
Көҗләр шаһ деди:-Отур јериндә,
Мән демәмиш дурма ајаға бир дә!
Падшаһ ону сакитчә баша салды,
Сәркәрдә Шеркирдән разылыг алды.
Деди:-Нәвәм Лекос шаһлыг истәмир,
Нә гәдәр чалышдым, разылыг вермир.
Инди сән фикир вер мәсләһәтимә,
Кәл, сәни шаһ тәјин едим јеримә
Сәркәрдә Шеркир падшаһа баш әјди,
-Етибарыңыздан мәмнунам-деди.
Шеркир гојмады шаһ галсын мүнтәзир,
Деди:-Һәлә ачылмасын бөјлә сирр.

Көрүнчә, үрәкдән сеvir шаһ ону.
Шаһын тәклифи етди хошһал ону.
Деди:-Кет, әмримә итаәт един,
Сиз бөјүк танрыја ибадәт един!
Шеркир деди:-Бу мәнә олмаз чәтин,
Чавабында Көҗләр деди:-Афәрин!
Сүһ аллаһы јухудан јорғун дурду,
Деди:-Кечә јухулар мәни јорду.
Илаһә көҗләрдән тез јерә бахды,
Гызы јада салды, көздән јаш ахды.
Кечә кирди јухусуна Көҗләрин,
Ешитди чағырыш сәсин Шәмәрин.
Дејир:-Бәсдир, гочалмысан ај гызым,
Гајыт кәл јаныма, динчәлмәк лазым
Сәһәр дурду ханым Көҗләр јухудан,
Тагәтсизлик иди ону горхудан.
Кәлини Ирида голундан тутду,
Ону апарыб тахтында отуртду.
Шаһ әмр верди:-Орду башчылар кәлсин,
Кәнддән, шәһәрдән ағсаггалар кәлсин.
Һамы јығылыб кәлдиләр сараја.
Шаһ дурду, сакитлик дүшдү ортаја.
Тач гојмаг мәрасимин елан етди,
Шаһын нәвәси Лекос дуруб деди:
-О өз фикрини һамыја билдирди.
Деди:-Әслиндә тахт вариси мәнәм,
Буну мәнә сөјләди Көҗләр нәнәм.
Мән исә истәмирәм падшаһ олам,

Истәҗирәм пәһләван кими галам.
Сонра да Көҗләр падшаһ чыхыш етди,
Шаһлыгдан кетмәсини бәҗан етди.
Деди:-Гаршынызда елан едирәм,
Шаһлыг тачымы Шеркирә верирәм.
О мәним јолуму давам едәчәк,
Өлкәниздә әдаләт һөкм сүрәчәк.
Шеркир халгын гаршысында анд ичди:
-Андыма садиг галачағам - деди.
Шеркир баша тач гојду, олду һөкмдар,
Алпан тәхтин үстүндә тутду гәрар.
Шаһын бир вәзири вар иди тәмиз,
Хеҗирхаһды, халгын јанында әзиз.
Көҗләр деди:-Галырсан өз јериндә,
Гал гејдинә инди, шаһ Шеркирин дә
О чаванды, она нәсихәт верин,
Она шаһлыг гајдаларын көстәрин.
Белә деҗиб Көҗләр шаһ видалашды,
О халгын гәлбиндә һәмишә галды.
Көҗләр өз оғлунун евинә кетди,
Ики ил јашады, дүнјадан кетди.
Бүтүн Алпан ели ахышыб кәлди,
Шаһын матәминдә иштирак етди.
Илаһи Алпан да, матәм күнүндә,
Көјдән јерә кәлмиш, гоча дөнүндә.
Јенә дә деҗирләр анасы Шәмәр,
Шарвилинин руһуна вермиш хәбәр.
О да матәминдә иштирак етмиш,
Ананын руһуна мәрһәмәт демиш.
Шеркир шаһ бүтүн ордуну кәтирди,
Шаһ Көҗләрә бөјүк һөрмәт јетирди.
Матәминдә нитг сөјләди Шеркир шаһ,

Деди:-"Көҗләр иди бу халга пәнаһ.
Әдаләтли, гүдрәтли пәрвәрдикар,
Ону бу күн әлимиздән алдылар.
Бүтүн ләзки халгы ону сеvirди,
Она "Ана" деҗәрәк баш әҗирди.
Бир нәзәр сал, фәләк даим һәрләнир,
Бизә дәрд дә, дәрман да ондан кәлир.
Әзиздир мәнә һөрмәт вә иззәтин,
Мәнә тапшырдын тәлејин дәвләтин.
Сөз верирәм бу мүгәддәс гәбринә,
Вәсијјәтин јетәчәкдир јеринә".
Күнәш рәмзли гызыл бајраг әҗилди,
Күнәшин исти нуру јерә дәјди.
Падшаһы јавашча гојдулар гәбрә,
Гызышды фәза, јағыш кәлди јерә.
Једди күн матәм сахлады бүтүн ел,
Ағ башлы дағлардан ахыб кәлди сел.
Күнәш парлады, од бурахды јерә,
Аллаһ көјдән бәрәкәт верди јерә.
Бир вахт кечди, матәм күнү гуртарды,
Сәркәрдә Шеркир шаһлыға башлады.
Алпанда шәрәфлө чәкилди, ады,
Шаһын әзбәри олду һаггын ады.
Ишыглы јола сөвг етди елләри,
Деди:-Кәрәк гысалдам бәд әлләри.
Шарвилинин оғлу ордуда галды,
Шаһа дајаг олмаг гәрара алды.
Атасынын јолуну давам етди,
Вәтән уғрунда күчүнү сәрф етди.

МҮНДӘРИЧАТ

Әфсанәҗә чеврилмиш гәһрәман.....	3
Илаһидән рича.....	6
Китабын жаранмасы.....	8

I фәсил

Мүдрик гоча Кас-бабанын сөйләдикләри.. Шарвили һаггында рәвајәтләр. Шарвилинин гамәти.....	12
Шарвилинин анасы һаггында рәвајәт.....	15
Шаһ Шарвал.....	19
Чаван шаһ Шарвалын Көјләрә раст кәлмәси.....	22
Шаһ Шарвалын Көјләр гызла евләнмәси.....	26
Көјләрин сарајдан баш алыб кетмәси вә шаһын кәдәрләнмәси.....	28
Көјләрин чөлдә јуху көрмәси.....	31
Шаһ Шарвалын нараһат олмасы.....	34

II фәсил

Шарвилинин дүнјаја кәлмәси.....	40
Шаһын ушагдан имтина етмәси вә ону сарајдан узаглашдырмасы.....	42
Гаргал дајә.....	44
Гаргал ова чыхмаг үчүн оғлана ичазә верир.....	46
Инсанла илк танышлыг.....	50
Гаргал ушағы чобан Барсилә верир.....	54
Шарвилидә вәһши һәјат тәрзинин јох едилмәси.....	59
Күләш мејданы. Илк аддым.....	61
Дүшмән елчиләри.....	65
Шарвал шаһын јуху көрмәси. Биринчи јуху.....	71
Икинчи јуху.....	73
Шаһ Шарвалын Шалбурза биринчи сәфәри.....	74
Чобан Барсилин шүбһәси.....	80

III фәсил

Шарвал шаһын Шалбурза икинчи сәфәри.....	88
Шаһ Шарвалын Барсил чобанла көрүшмәси.....	96
Чобан Барсилдин мүдриклији.....	106
Шаһын чобан Барсилдән хаһиши.....	110
Шарвили галасы.....	118
Шарвилинин шаһын тәклифижлә сараја кәлмәси.....	125
Шарвилинин өзүнә ат ахтармасы.....	128
Шарвилинин Туру вә Галханы һаггында рәвајәт.....	137
Шарвилинин чағырышы.....	150
Галанын азад едилмәси.....	153
Тәзә ај бајрамы.....	159
Атлы чапар.....	161
Шарвилинин Мисирә сәфәри, онун лоғман кәтирмәјә кетмәси.....	165
Алпан дөвләтинин Иран әсарәтиндән азад олунмасында Шарвилинин ролу.....	178
Шарвилинин Куман ханы Шарақуну мәғлуб етмәси.....	184
Шарвилинин Иланлар өлкәсинин пәһләваны Бәдәнмәрмәрлә дапасы.....	194

IV фәсил

Шарвилинин Гијар шәһәринә сәфәри.....	210
Шарвилинин Хәзәрләрин ханы Билежанла вурушмасы.....	220
Од Аллаһы Алпанын Шарвилијә пахыллығы вә онун чәтин сынаға чәкипмәси.....	236

Шарвилинин гәддар хан Әшрәфи Бүнјамла вурушмасы.....	252
Келда шәһәринин дүшмәнләрдән азад едилмәси.....	266
Шарвилинин гара дивлә вурушмасы вә овчу гардашлары азад едилмәси һаггында рәвајәт.....	272
Овчу гардашлары Шарвильдән шүбһәләnmәси.....	280
Шарвилинин тоју.....	288

V фәсил

Алпан Аллаһын нуру (Јаран сувар).....	311
Шарвилинин Тәпәкөз Бақур ханла дапасы.....	313
Шарвилинин чадуқар дивләрлә вурушмасы.....	318
Шарвилинин Гијар шәһәрини ағаларын зүлмүндән азад етмәси.....	337
Шәр Аллаһы Инкирин пахыллығы.....	354

Шарвили вәһши буғаны әһлиләшдирир.....	338
Шарвили вә Нарт.....	364
Шарвилинин Скифләрә гаршы вурушу.....	367
Дарға.....	373
Ширин шәрбәтин ачы нәтичәси.....	376
Гығылчымын Шарвильдән хаһиши.....	382
Ики гапы Дәрбәнд һаггында рәвајәт.....	388

VI фәсил

Шарвилинин Јунаныстана сәфәри.....	393
Шарвилинин Афинаја сәфәри.....	395
Шарвилинин Бәбрикләрин шаһы илә јумруг дапасы вә чаван оғланын өлүмдән гуртармасы.....	409
Шарвилинин дөјүшкән гадынлар өлкәсинә сәфәри.....	422

Вәһши өкүзләр.....	429
Пәһләван Пејриф вә Шарвили.....	433
Шарвилинин вәсфи.....	439
Шарвилинин доғма халгдан узаглаш- масы.....	441
Сүһ Аллаһы Шәмәрин кәдәри.....	455
Шарвилинин өз халгына вәсијјәти.....	461
Сүһ Илаһәси вә Шәмәрин бачысы Кәдәр Илаһәси Аһузәр Шарвилинин јасыны апарыр.....	463
Ашыглар Шарвили һаггында.Биринчи ашыг.....	471
Икинчи ашыг.....	473
Үчүнчү ашыг.....	475
Көјләр шаһлығынын сону.....	478

Маһмуд Чәләбов

ШАРВИЛИ

Ләзки халг гәһрәманы
Шарвили һаггында
дастан-поема

Јығылмаға верилмишдир: 03.12.2000
Чапа имзаланмышдыр: 05.16.2001
Тираж 500; шәрти чап вәрәги 15
«El-Alliance» ширкәтинин мәтбәәсиндә
чап олунмушдур